

आर्यधर्मप्रकाशः

[स्तोत्र ३१ भु]

भागशिर्ष सप्त १५५८

[अंक]

॥ यतो धर्मस्ततो जय ॥

ईश्वर प्रार्थना

[हरिगीत उद]

तन वासना तज्यो नथी, भज्यो नथी नखे विभु,
व्रतदान नथी आदर्या, कर्मा नथी सुकृत प्रभु,
अथळी गर्ताने आचरी, खळना करो खरेखरो,
जयनद नदन करु वदन, भीडभजन श्रीहरी
शुभमाग तणी शोभमाने ज्ञानमा गळ्यो नथी,
रह्यो नथी दीविकमा, गयो वळी सहु टेंवधी,
मुलो भम्यो भ्रमणा मही, भया नथी डगला डरी,
जयनद नदन करु वदन, भीडभजन श्रीहरी
द्रवता धरी ना ध्यान तक, खोड प्रीषोर्धातापमा,
तणी पुण्यनी वातो परी, रह्यो मची बहु पापमा,
सारी कथा नहीं साभळीने, आम्यवातगळी करी,
जयनद नदन करु वदन, भीडभजन श्रीहरी

મકતીની જુકતીવિના, ફીટકાર મઝીયો ફરી ફરી,
હે નાથ કરીયે દોષ માફી, અર્જ આડરમાં ધરી;
મમહૃદયે ઠરજો ઠાંમગળીને, ઠાવકાં હવે હરી,
જયનંદ નંદન કરું વંદન, મીઠ મંજન શ્રીહરી.
કરી દુર વંધ કર્મનાં, ધીંગાધળી વેલી તમે,
ઉતારજો સંસાર સાગર, પારપામીયે અમે;
છો પ્રભુ અધમોહ્યારપ્યારા, કહુંછું હું કરગરી,
જયનંદનંદન કરું વંદન, મીઠમંજન શ્રીહરી.

ૐ

જ્ઞાન ગુટિકા.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૧ થી ચાલુ.)

ઉત્તર :—માનુષી દેહ એક એવું સ્થાન છે કે તેમાં જે પ્રયત્ન કરવામાં આવે તે આપણે આપણા આત્માને નાની રીતે જાણી શકીએ. પ્રથમ તે એટલો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે કમોની વ્યવસ્થાને સારી રીતે સમજવી અને પુરાં કરવાને એકદમ અથવા ધીમે ધીમે છોડી દેવાં “ કર્મ ” એ એક અવ્યય શબ્દ છે. તે કૃ ધાતુમાંથી નિકળ્યો છે. તેનો અર્થ “ કરવું ” થાય છે. દરેક કામ “ કર્મ ” કહેવાય છે જેને કામ કરવું જ કહેવાય એવી કોઈ ચીજ પુણ્યક્ષાન્ડમાં નથી. સૂર્ય અને ચંદ્રમાની જે અસર પૃથ્વી ઉપર પડે છે તે સૂર્ય અને ચંદ્રમાનાં કર્મ છે. પરમાણુ હરેક ક્ષણ મળતાં અને વહેતાં પડતાં રહે છે તે પરમાણુનાં કર્મ છે. કર્મ એ પ્રકારનાં છે, એક સ્વાભાવિક અને બીજાં નૈમિત્તિક—સૂર્ય, ચંદ્રમા, અને પરમાણુનાં કર્મ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ સાંસારિક વિષયોનાં અનુરાગમાં કારણો, જેવાં કે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહમાં પ્રસાદ મનુષ્યો જે કર્મ કરે છે, તે નૈમિત્તિક

અવધ્ય છે તેને શાસ્ત્ર દુષ્કર્મ અને નિષિદ્ધ કર્મ ગણે છે નિષિદ્ધ કર્મની સાધારણ ઓગળાણ એ છે કે તે કર્મ જોઈ મોકા રાં લગળ, પેદા થાય છે અસલ વાત નિષિદ્ધ કર્મ એ છે કે જુદું બોલવું, ચોરી કરવી, કે કોઈને તકલીફ દેવી અને વિષયોમા અત્યંત લપ નકા પાપ છે, અને તેને એક દમ ચા ધીમે ધીમે ૧૨ ફરસુ સમજવું જોઈએ તે છોકવાની કાંઈક રીત

(૧) પ્રથમ તો વેગ અર્થાત વિષયવાસનાને મન રહેવું, અને જો વેગ સ્વભાવને દરજ્જે પહોંચી ગયો તને ધી-ધીરે કમી કરવાનો યત્ન કરવો જોઈએ.

(૨) પાંચ એટલું ધ્યાન રાખવું જોઈએ કે સૂર્ય, અને તારા એ તમામ ખ્યાલ રાખી આપણા કામ છે, અને અંતરમા મનની દ્વારા જરાએજય વાતનો લખાઈ ગયો કે તેના સારા કે ખુરા ફળ પરમાત્મા વ્યવસ્થાથી મોકાવેલા બરાબર મળે છે

(૩) શુદ્ધ અન્ન, શુદ્ધ જળ, શુદ્ધ વસ્ત્ર અને વર્તન ૧૨ લેવા જોઈએ

(૪) સત્ય બોલવાનો સ્વભાવ રાખવો, અને એમ ત્યાં સુધી રહેવું જોઈએ

(૫) સત્તમગમા રહેવું જો સત્સંગ ન મળી ૩ મિત્રમા રહેવું, સારા સારા પુસ્તકો વાચવા, અને તેનું કરવો યોગ્ય છે

(૬) દુનિયાને એક ધર્મશાળા સમજી (અને તેજ તં ઘોડી વખત ઉતરવાનું સ્થળ છે) જેમ નોકર પોતાના કેવું કામ કરતો હોય, તેવી રીતે બધા કામ સાવધાની સોમવિચારથી કરવા

(૭) નીચે લખેલો પ્રાચીન દ્રષ્ટાંત, કે જેનાથી અધિકારી ત્રીપુટ્ટીને થયો છે, તેને ચારી રીતે અમલ

યોગ્ય મહાત્માને સાચી શ્રદ્ધા અને પ્રીતિપૂર્વક ગુરુ તરીકે ધારણ કરવો, તથા તેના સત્સગનો લાભ લેવો. તેના વચનોને આજ્ઞા સમજી માન્ય કરવાં જોઈએ એ ઉપરાંત સચ્ચાઈ અને નિશ્ચયલાવ નાની સાથ કામ કરવાથી નિષેદ કરેલાંમાંથી છૂટવાનો સંભવ રહે છે, અને વળી આપણા સ્વરૂપનું જ્ઞાન પણ થાય છે. તે જ્ઞાનના પ્રતાપથી સઘળો દ્વેષ ભાવ મટી જાય છે વાસ્તવિક રીતે કોઈની સાથ પ્રેમ, દ્રેષ, ભય, ક્રોધ, મમતા, ગ્દાનિ, હર્ષ કે શોક રહેતાં નથી, અને પરોપકારજન્ય મુખ્ય કર્તવ્ય બની જાય છે. જેમ પાણી થી કમળ નિર્લેપ રહે છે તેમ દુનિઆનિ પુરાઈઓથી નિર્લેપ રહીને પ્રારબ્ધ કર્મ લોગવ્યા પછી જેમ વૃક્ષ ઉપરથી પક્ષી ઉડી જાય છે તેમ આ સ્થૂલ શરીરને છોડી એ જ્ઞાનના પ્રતાપથી મોક્ષ અવસ્થાની પ્રાપ્તિ થઈ જાય છે.

પ્રાચીન દ્રષ્ટાન્ત એ છે કે કોઈએક મુસાફર રસ્તો ભૂલી જંગલમાં ભટકી રહ્યો હતો. તેની સામે આવતો એક ગાડો હાથી નજરે પડ્યો. તે મુસાફર તેના ભયથી એક કુવામાં ઉગેલાં જાડની ડાળીએ વળગી રહ્યો. એ ડાળીને એ ઉંઢેશ કાપતા હતા; અને તે જાડની નીચે એકે અજગર મોડું ખોલીને પડ્યો હતો. આ ભયાનક દેખાવ જોઈ મુસાફર બહુજ ગભરાયો. તે જાડ ઉપરથી મધ માખીઓ, જેણે એના ઉપર મધપુડો કર્યો હતો, તે ઉડી, અને મુસાફરને વળગી પણ તેની સાથ મધપુડામાંથી મધનાં ટીપાં તેના મોઢામાં આવી પડ્યાં. તે આટી મુસાફર બહુજ પ્રસન્ન થયો. બધા કલેશો સહન કરતો અને ભયને નજરથી જોતો છતો પણ એ મધનાં ટીપાં ચાટેવામાં મગ્ન થઈ ગયો. અકસ્માત્ તે તરફથી કોઈ સ્વર્ગવાસી દેવતાનું આવવું થયું. દેવતાએ તેનાં હૃદય અને ભય જોઈ દયા દૃષ્ટિથી પોતાનું વિમાન તેની પાસે લઈ આવી કહ્યું કે, આ વિમાન ઉપર બેસી સ્વર્ગમાં ચાલ વિમાન જોઈ મુસાફર ઘણેજ ખુશી થયો, પરંતુ મધના ટીપાંની લાલચમા વશ થઈ વાતને ટાળતો રહ્યો. મુસાફર કહેવા મડ્યો કે થોડી વાટ થોભો, એક બીજું ટીપું આટી લઉં પછી

ચાલવાને તથાગ મુ. એટલાના તો પલા ઉત્તરગએએ જાડની
ડાળ કાળી નાળી અને મુન્નાફર અજગરના મોઢાના જે રુચી

ઊપરનો દ્રષ્ટાન્ત અનકારના રૂપમા છે તની મનના
નીચે લખેલા વિવર્ણથી મારી રીતે સમબંધ જશે —

મુન્નાફર—વાસનારૂપી પાચ તત્વનુ પુતળુ અર્થાત્ મનુષ્ય છે

જગલ—ધદ્રિઓરૂપી વન, (જેને હુદ નથી) અર્થાત્
ધદ્રિઓ વિષયભોગ કરતા કદી યાડતી નથી તે

ગાડો હાથી નિષિધ્ધ કર્મ

કૂવો—સ સાર

વૃક્ષ—કાળ

ઉંદર—રાતદિવસ

વૃક્ષની ડાળ—મનુષ્યની આયુષ્

અજગર—મૃત્યુ

મધના ટીપા—હુનિઆનુ મુખ, અને વિષયનો રસ

માખિઓ—સગાવહાલા, લાઇ બધ વગેરે

સ્વર્ગનો દેવતાકૃત ધર્મ વિદ્વાન્ ઉપદેશક

વિમાન—સત્યનો ઉપદેશ

દરેક ધાર્મિક પુરૂષ તથા સ્ત્રીએ આ દ્રષ્ટાન્ત જરૂર મારી રીતે
સમજી લઈ અન તેના ઊપર પૂર્ણ વિચાર કરી ઉપર બતાવેલી
રીતિથી પ્રયત્ન કરવો જોઈએ, અને પેલા મુન્નાફરની માફક
ટાળમટાળ ન કરવી

આપનો પહેલો પ્રશ્ન અત્યન્ત ગૂઢ અને સૂક્ષ્મ છે
તેનો જવાબ દરેક મનુષ્યે અવશ્ય જાણવો જોઈએ તે માટે પૂર્વે
થયેલા મહાત્મા પુરૂષોના સિદ્ધાન્ત પણ અમે લખવાનું મુનાસિબ
સમજીએ છીએ અર્થાત્ જે મહાત્મા પુરૂષોને પોતાના સ્વરૂપનું
યથાર્થ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે, તેઓએ જીન અધિકારી પુરૂષોને અર્થે

પોતપોતાના સમયની યોગ્યતા અને આવશ્યકતા અનુસાર કેવળ પરોપકાર દૃષ્ટિથી ઘણું કર્તવ્ય કર્યું જતાવ્યું છે. તેને ધર્મ સંબંધી જોડીમાં લક્ષિતમાર્ગ, યોગમાર્ગ, અને જ્ઞાનમાર્ગ કહે છે. એમાંથી અમો સંક્ષેપ રૂપમાં કાંઈક લખીએ છીએ.

મહાભારતની લડાઈને અમથે જ્યારે દુર્યોધનની સેનાના મોટા મોટા જળવાન પુરૂષોને જોઈ ભય અને ઘણા સંબંધીઓ અને દ્રોણ-આદિ ગુરૂને જોઈ અર્જુનને મોટું પેદા થયો, અને પોતાના ધર્મ પ્રમાણે સુદ્ધ કરવા માટે શંકા ઉત્પન્ન થઈ, ત્યારે (પરલોક પધાર્થ પહેલાં કાંઈક) શ્રીકૃષ્ણજી મહારાજે અર્જુનને આત્મજ્ઞાનનો ઉપદેશ કર્યો. તેનું વર્ણન ગીતા અને અનુગીતામાં લખેલ છે. તેનો ખુલાસો એ છે કે આપણા સ્વરૂપને જાણવાથી મનુષ્ય લોક અને પરલોક બંને સિદ્ધ થાય છે. યાદ રાખવાનું એ છે કે પ્રથમ તો નિષિદ્ધ કર્યોનો ત્યાગ કરવો, પછી સકામ કર્યોને ધીરે ધીરે ઘટાડી નાખવા, અને નિષ્કામ કર્યો કાંઈ સ્વાર્થ કે લાભને માટે નહિ, પણ પરોપકાર સમજી કરે જ્યાં; પરંતુ નિષ્કામ કર્યો કરનારાઓએ સકામ કર્યો કરવાવાળા કરતાં પણ અધિક સાદચ્છ અને પ્રયત્ન કરવાં જોઈએ, નહિ તો સિદ્ધિ થશે નહિ. ત્યારબાદ નિષ્કામ કર્યોનાં પ્રજનો ત્યાગ કરવાની ટેવ પાડવી જોઈએ. આ માર્ગ એવો છે કે તેની દ્વારાએ પોતપોતાનો ધર્મ ચારી રીતે પાળવાની સાથે કર્યો તથા સંસ્કારોના ચક્રમાંથી છૂટવાનો સંભવ છે. કેમકે જ્યાં સુધી શરીર છે ત્યાં સુધી ધર્મ જરૂર કરવાં પડે છે, પરંતુ તેને આવશ્યકતા સમજવાથી અને તેનાં પ્રજ ત્યાગવાથી એમાં અનુસાગ થતો નથી, અને તેઓ ન દર્યાની બરાબર થઈ જાય છે. આ પ્રમાણે જિંદગીનું જોર એકાંત થતું થતું તેનું ખીજ પણ મુકાઈ જાય છે. મનમાં પ્રકાશ પેદા થાય છે અને પોતાના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થાય છે.

દેખાયત કપિ (પ્રસિદ્ધ) વેદવ્યાસજી હતા. તેમને ધર્મના પ્રચાર માટેની આવશ્યકતા ઉપર ધ્યાન આપી એક અશ્રમ બનાવ્યું. તેનું નામ બદ્રિદાશ્રમ તથા બદ્રિનાથ છે. તેમણે તે આશ્રમમાં બેસી વેદાન્ત શાસ્ત્ર રચ્યું છે. તે લખે છે કે આપણા સ્વરૂપને

જાણવાની ઇચ્છા રાખનારાઓ માટે ચાર માધન હોવા જોઈએ તે નીચે પ્રમાણે છે —

(૧) વિવેક અર્થાત્ બધા દ્વન્દ્વ ભાવ બળે શુભ, ખેવા કે, શુભ અને અશુભ, સત્ય અને અસત્ય સાચું અને નરસુ, ઈત્યાદિ છે, તેમાંથી મારા શુભોનો સ્વીકાર કરવો જોઈએ તે એમાં મુખ્ય મત્ય છે સત્ય અને અસત્યનો વિચાર કરી સદા સત્યમાં વૃત્તિ ધારણ કરવી જોઈએ

(૨) વૈરાગ્ય અર્થાત્ દુનિઆના પદાર્થોને નાશવત સમજી તેમાં મનને ભટકવા દેવું નહિ, તેમ સદા તેને અતિ ગ્લાનિથી પણ ન જોવું જોઈએ, કેમકે તેના ઠીક રીતના વર્તનથી પ્રથમ આ લોકની અને પછી પરલોકની મિદ્ધિ યાય છે વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવાના બે રસ્તા છે પહેલો એ છે કે ધન સંપત્તિ યાને દોલ તને અને સગાવહાલાને ઘર આગળ છોડીને શુદ્ધી સેવામાં રહેવું, અતે આત્મજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવું જ્યારે જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ઘઈ જાય ત્યારે પોતાને ઘેર પાછું આવી સારી રીતે ધર્માનુસાર વર્તન ચલાવવું આ રીતિથી ચાલનારે જ્યાં સુધી શુદ્ધી પામે રહેવું ત્યાં સુધી પોતાના ચિત્તને મજબૂતી આપવી અને ધન આદિમાં જવા ન દેવું જોઈએ વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરવાનો બીજો રસ્તો એ છે કે સંબંધીઓને છોડી દઈ જે કાંઈ ધન વગેરે હોય તે શુદ્ધને અર્પણ કરી દેવું, અને જો શુદ્ધ તે પાછું દઈ દે તો તે તેનું સમજી તેની આજ્ઞા પ્રમાણે તે ખરચી દેવું

(૩) ષટ્સપતિ અર્થાત્ તેમાં છ સાધનોનો સમાવેશ જાય છે તે એક તો સમ એટલે મનને રોકી વશ કરવું, અને દોષની સાથે રાગ દ્વેષ ન કરવો બીજું હમ એટલે ઇન્દ્રિયોને વશ રાખવી ત્રીજું તિતિક્ષા એટલે ભુખ તરમ, ગરમી શર્દી વગેરે પશ્ચિમ સહન કરવાનો અભ્યાસ ગમવો ચોથું ઉપરતિ એટલે સમગ્ર ચિત્તનો ઉપરામ રાખવો કોઈ કોઈ ઉપરતિનો અર્થ એમ પણ કરે છે કે અપૂર્ણ કામોમાં અથવા ખીજના ઝગડામાં ચિત્ત દેવું નહિ કેટલાક મહાત્માઓ કહે છે કે ઉપરતિનો અર્થ એવો છે કે જ્ઞાનઇન્દ્રિ

ખીજ તરફ પણ બેઠરકાંર હોવો જોઈએ જીવાન માણસ છોકરાને ઉછેરવામાં મદદગાર થાય તેના કરતાં વધારે આનંદ હાયક ખીજ એકેવાત નથી. મનુષ્ય લોકોનાં આવાં વર્તનનાં આપણે વારંવાર વખાણ કરીએ છીએ. અમેરિકાના પુરૂષો આ કામમાં ભાગ લેતા નથી તે ઘણું જંગલીપણું છે.” આ ઉપરથી બાળકોને ઉછેરવા નાકામથી જન્મ પામતી સ્ત્રીતા અને મહેનતમાં પુરૂષોએ સ્ત્રીઓને મદદ કરવી જોઈએ અમે પણ એ વિદ્વાનના અભિપ્રાયને અતુમોહન આપી શું કે—“જે પુરૂષને અથવા વિશેષે કરી જે પિતાને બાળકો ઉપર આહુના હોતી નથી; પોતાનાં બાળકોના કોમળ અવયવોનો સ્પર્શ કરે છે, તેમની આસપાસ દૃષ્ટિ કરતી સ્ત્રીઓને નિહાળે છે તથા તેમના કોમળ અને કાલા કાલા બિચારોનું શ્રવણ કરે છે ત્યારે જે પિતાનું અંતઃકરણ આર્દ્ર થતું નથી તે પિતા ખરેખર દયાને પાત્ર છે.”

જે શ્રીમંત કુટુંબોમાં બાળકો આકરને સ્વાધીન કરી દેવામાં આવે છે તે કુટુંબની ભવિષ્યની મળ સારી થતી નથી તેનું કારણ આતાપિતાની એકી કાળજી છે. આથી ભવિષ્યમાં બહુ પસ્તાવું પડે છે. એજ મળ અને વિષય લાલચ માટે બાળકોને આકરોને સોંપી દેવા એ એક પ્રકારનું ઘાતકી પણું છે. અલગત આ કામ માટે આકરોની મદદની અવશ્યકતા છે પરંતુ તેમનાપર સંપૂર્ણ ભરસો રાખવો એ જોખમ ભરેલું છે. સુધાવસ્થાનો શિક્ષક આ સંબંધમાં એવો જોષ આપે છે કે—“માળાપ અથવા કોઈ ભરોસાદાર નિહટના સંબંધીની દેખરેખ વિના છોકરાંને આકરના સ્વાધીનમાં બનતા સુધી મૂકવા નહિ કારણ તે બાળકોનો પરિપકવ બાંધો, સીધા અવયવો, મજબુત શરીર, અને સાવધ મન કરવાં એ તમારી (પિતાની) પેહેલી પ્રજ છે તેમને વાસ્તે દ્રવ્યનો સંગ્રહ કરવો, તેમની ભવિષ્યની કીર્તિ માટે સાધનો કરી મૂકવાં, તેમના દરેકના ઇર્ષ્યાને ચોખ્ખા તેમને કેળવણી આપવી; એ બધી ફરજો મानीએ તો તે સૌથી છેલ્લી પ્રજો છે; પણ એ બધાં કરતાં મોટી ફરજ એ છે કે, તમારે

તેમને મજબૂત અને સુશોભિત શરીરવાળા અને સાવધ મનવાળા બનાવવા, અને નાનાં છોકરાને ચાકરાની દેખરેખ નીચે મૂકવાથી તેઓ કદરૂપા, વાકા અવચવેલાળા, જડ, અત્યંત નબળાં, અને અશક્ત થયાના અસંખ્ય દાખલા મળી આવે છે. માટે બનતાં સુધી છોકરાઓને ચાકરા પાસે બહુજ ન રાખવા જેમ બાળક વધારે નાનું તેમ આ નિયમને વધારે વજન આપવું જોઈએ, કેટલાક શ્રીમત કુટુંબોમાં એવા દૃષ્ટાંતો દૃષ્ટિગોચર થાય છે કે પિતાપુત્ર વચ્ચે પુરતો સંપ હોતો નથી પરંતુ ગરીબ વર્ગમાં છોકરાઓ માળાપોપર બહુ પ્રેમ રાખતા દૃષ્ટિગોચર થાય છે આ સંબંધમાં ઉપલા પુસ્તકનો એવો અભિપ્રાય છે કે-“ આ વહાલ પરસ્પર છે, અને તેનું કારણ એ છે કે પૈસાદાર માળાપો કરતાં નિર્ધન માળા પોએ જન્મથીજ મોતાના છોકરાપર જાતે વિશેષ લક્ષ અને મામા રાખેલી હોય છે ”

વહી ચાકર ગમે તેમ તો પરાયુ માણસ છે માળાપને પોતાના સવાન પર જેટલું બહાલ ઉપજે તેનો દરમિયા ભાગ પણ ચાકરાને લાગ્યેજ છાપને વળી ઘેણા ચાકરા હલકા કુટુંબોના હોય છે પિતાને આ કામ માટે સુરક્ષક ન હોય તેથી આ કામમાં પોતાના નબળીકના સગા સંબંધીની મદદ લેવી પણ હલકા ચાકરાના હાથમાં અસુસ્થ રત્ન ન મેલવું એક અણખીલી શુલાળ કહીને પૂર્ણ ખીલવવા બહુ કાળજી રાખવી. તે શુલાળના કોમળ રોપાને ચાકરા રૂપી મારવાડના રેતીનારણુમાં ન રોપવા પરંતુ માતાપિતાના પ્રેમસ્નેહવારીનું હમેશા સીંચન થાય તેવી જગોએ રોપવા. એવું કહેવાય છે કે-Superintendence of the master and the oversight of the servant The master's eye makes the horse fat તમારા માણસોને તોપતા મેહેલા ઉપલી બાળત ખાસ ધ્યાનમાં રાખો.

તમારે ઓટનો યુત્ર હોય તોપણ તેને તમે ચાગલો કરી મેલશો નહિ તે કહે તેમ કર્યા કરવું નહિ તેની ઇચ્છાઓ પરીપૂર્ણ કરતા પહેલા તેના શુભા શુભ પૂજનો તમે વિચાર

કરજો અને તેમ કરતાં ભવિષ્યમાં શું પરિણામ આવશે તે વિના સ્વાતંત્ર્ય ભુલશે નહિ. The fulfilment of the wishes might often prove the ruin. ઇચ્છાઓની પરિપૂર્ણતા નાશવાર તુલ્ય શાન કરે છે વિદ્વાન કાળીદાસ પણ કહી ગયા છે કે લાડથી છોકરાં બગડે છે વળી આપણામાં કહેવાય છે કે છોકરાંને બગાડવાં હોય તો મોસાળે મોકલવાને સુધારવા હોય તો નિશાળે મોકલવાં મનલગ કે મોસાળમાં માતાનું ચલણ વિશેષ હોવાથી બાળકોને આગલા થવાનો અવકાશ મળે છે.

બાળકોને અનિતિને રહેતે જતાં અટકાવવાં મગતી કરતાં ઇનામનો ઉપયોગ કરવો જે બાળક માન્યું બોલશે તેને એક પૈસા ઇનામ મળશે વીજેરે રીતો દેવ્ય તો ઇનામની લાભ્ય બાળકો અનિતિને રહેતે કદી પણ ચડતા નથી ઇચ્છાકાંક્ષા આ રીતિ પ્રચલીત છે. અસુક બાળકમાં માન્યું બોલનાર બાળકને એક બે પૈસા ઇનામ આપવામાં આવે છે અને તેના લાભથીજ કોઈ અનાથ અપંગને દાન તરીકે, અપાવાય છે આથી અન્ય અને હયાદાન તરફ બાળકોની વૃત્તિ થાય છે આ ઉપરથી બાળકોને સુધારવા માટે લાકડીઓમાં માર્ગનો ઉપયોગ કરવા પડે છે તે નહિ કરવો પડે તેમ દૃષ્ટાંતથી પણ સારું બોધ લાગે છે નરોત્તમ, ભગવાનજીનું ચિત્રનું પુરતક આરી લીધું તેની બાળક પડતાં શિક્ષકે તથા તેના માતાપે તેને બહુ ઠપકો આપ્યો, અતઃ કદી અને મહિને મહિને ગળ્યા અસ્થના જે પૈસા તેને મળતા તે આ મહિને ન આપ્યા. અંશુભાર આરવા ગયેલ ત્યાં બેઠું બોલવા માટે બેઠું તેને જે અન્ન કદી નથી તેવા દૃષ્ટાંતો આપવા આવી રીતે અનિતિના અનર્થો અને નીતિના પ્રાયદાઓના બનેલા દૃષ્ટાંતો આપવાથી તે બાળકોનાપર બહુ સારી અગત્ય કરે છે તે મનમાં બેસાવવું હવી જાય છે. જેદલાક માતાપે આવી રીતે નાનપણથી કેમવવાં માટે પુરતી કાળજી રાખતા નથી અને પરિણામે જ્યાં બાળક માટે મહા ખર્ચ ખાટા દાર્ય કરે છે ત્યાં તેને અન્ન કરે છે અને પશાન્નાપ કરે છે. પરંતુ નબોદ વળી

ગયા પછી અફલુ આવે તે શા કામની ? જે પિતા બાળ વય
થીજ બાળકમા જણાતા દુર્ગુણના ખીજનો નાગ કરતો નથી તે
પિતા તે ખીજમાથી મોટું વૃક્ષ થયેલું જોઈને પમ્તાય છે
નીંદણ ઉગેલું હોય તે તુલતજ સુટી કહાડવું જોઈએ નહિ તો
મુજ પાકેને તે નુશ્શાન પહોંચાડશે.

નાનપણમા તેનો કોઈ પણ બતનો ખગળ રબાવ જણાય
તો તેને દૂર કં વા તુરત ઉપાય શોધવો દુર્ગુણનું દિગ્દર્શન થતાજ
તે દૂર કરવા પ્રયાસ કરે. બાળકે બાળી જોઈને કોઈપણ પ્રકાર
રનો ગણીર ગુન્હો ક્યો હોય છતાં આખા નાડા કાન કરી જવા
અને તે કામ પૂરીથી ન કરે તેવો બોધ આપવામા આજમ કરવી
અગર તે માટે થોડી શિક્ષા ન કરી તેને જતો કરવો તે તેને
તેવા કામમા ઉત્તેજન આપોછો એમ સૂચવે છે ઉપરાત તમે તેના
તરફ નિર્દય થાઓછો એમ બતાવે છે રનેહમીશ્રીત દયાની
ખાતર તે વખતે તેમને શિક્ષા નથી કરતા તો ધીમે ધીમે દુર્ગુ
ણના ઝેરીખીજમાથી વૃક્ષો ન્યાય છે અને પોતાના ઝેરી ઘેરાવામા
તેને ઘેરી લે છે દુર્ગુણની વૃદ્ધિ થતા લવિધ્યમા મોટી મજાઓ
લોગવવાની તમે તેને તક આપો છો અને તેથીજ તેના તરફ
તમે નિર્દય થાઓછો પોતાના કૃત્યથી અજ્ઞાન, નિર્દય, નાના
બાળકો તરફ હામાવા ન થવાનું કુદરતનું ફરમાન છે પરતુ એક
ગુન્હેગારનો ગુન્હો જતો કરવો તે તેને દુર્ગુણના રસ્તાપર ચડાવવા
લોભી-આની ગરજ માગવા જેવું થાય છે બાળક જરાવાર ખુમો
પાડશે તેથી શુ થયું ? એક ઊંઘર સોધવા માટે આજો કુગર
શા માટે ખણી કહાડવો ? આ મળધમા વિદ્વાન કાંબેટનો
અભિપ્રાય ઉપયોગી થઈ પડશે “ ખૂમોથી માણને ગા માટે
ગભરાવું જોઈએ ? તે ખૂમોનું ખડ કાગળ બાણ છે કે તે
ઘોઘાટ તેના બાળકને તેમજ તેને પોતાને પરિણામે લાલ કરતા
છે, તેની ખૂમો માત્ર એક કલાક આવે છે પણ તેનો બદલો તે
બાળ ના ગુલાબી રહેરામા તથા રહેરા ઉપરથી સૂચવાતી નવી
આગાઓમા તન્તજ ચોળખાઈ આવે છે ૫ ખડ છે કે આનો

બાળકોપર જ્યારે તેમને બહુ પ્રેમ થઈ આવે ત્યારે તેને બે ચાર શિખામણુની બોલ શંભલાવી સમજાવજો કારણ સોનાની બક્ષિસ કરતા પણ શીખામણુની બક્ષિસ વધારે કીમતી છે.

બાળકોપર અભ્યાસ તેમજ બીજા કામના બોલો તેમના ગળ ઉપરાંત થઈ જવો ન જોઈએ માથા કરતાં પાઘડી મોટી ન થાય તેની સાવચેતી રાખવી નહિ તર કામ અને અભ્યાસના બોલથી તેમનું શરીર બગડશે અને તેઓ ઠીંગણા અને દુબળા થઈ જશે. શરીર તેમજ મનને દૃઢ થતાં સારા વખત લાગે છે. માટે અભ્યાસ પણ ગળ પ્રમાણે કરાવવો. બાળકોના નાક કાન વીંધાવી તેમને જોખમમા ન નાંખવા હાથમા સોનાની કડલીઊં પહેરાવવી, કાનમા વાળી, બુટીઆ, ઠોરીઆ વીગેરે પહેરાવવાં અને ડોકમાં દુંપીઆ, માળા વીગેરે પહેરાવી બાળકોને રેઢાં મુકવા, તે તેમના જોખમમા વધારવો કરવા બરાબર છે. બેચાર રૂા ના માલ માટે ઘણાં બાળકોનાં જાન ગયેલા આપણે શાલળીએ છીએ હાથ, પગ, ડોક અને કાનમાં ઘરેણા પહેરાવવાથી તેમા મેલ ભરાય છે તેથી તે સાપ્ર થતા નથી અને રોગ થવાનો ભય છે ઘરેણાવાળો ભાગ કાળાસ મારે છે. પારસી, યુરોપીઅન વીગેરે સુધરેલી જાતના લોકોનાં બાળકો ઘરેણાં પહેરતાં નથી છતાં બહુ દેખાવડાં અને બહુલા લાગે છે તેઓ સ્વચ્છતા તરફ બહુ ધ્યાન આપે છે. આપણા દેશના લોકો બાળકોને સોબસોનુ ઘરેણું પહેરાવે પણ કપડાં જેવાં હોય તો ઘાચીની ઘાણી જેવા તો જો ઘરેણાં કરતાં કપડાં સ્વચ્છ પહેરાવવા પુરતું ધ્યાન અપાય તો પૈસા પણ ઓછા ખર્ચે, બાળકોનું શરીર તનદુરસ્ત રહે અને કોઈ પણ જાતના જોખમથી દુર રહે છે.

વ્યસન

જેઓને જુગાર રમવારૂપી વ્યસન હોય તેઓએ પાડવો તથા નળનળની તેથી કેવી ખરાબી થએલી તે વિચારી, તેવા કુછ બાધી બચી, નિવૃત્તિનો વખત પોતાનું ઐહિક અને પારમાર્થિક હિત થાય તેવા કાર્યમાં ચોજવો, કે જે શુભાવેલો વખત પોતાનું હિત થવાથી નકામો ગયો ગણાય નહીં જેઓને માનક પદાર્થોનું તથા ખીડી પીવા વિગેરેનું વ્યસન કે જે છાતી તથા મગજ વીગેરેને નુકસાન કરનાર છે, તેથી થતા દ્રવ્યનો બચાવ કરી, દુધ, ઘી વીગેરે જે શરીરને પુષ્ટિકારક છે તેવા વ્યસનો માજ દ્રવ્યના ઉપયોગ કરી, શરીરસપત્તિ સુધારવી કારણ કે શરીર માત્ર જુથે તોજ સ્વપર હિત થઈ શકશે જેઓને પોતાના શરીરને સજ્જ એકતા આવે તેવા કશકશી વસ્ત્ર પટેર વાની ટેવ હોય તેઓએ તે તે સ્થાનનો ભાગ રૂઢન ન થવાના હેતુથી શરીરને પરિણામે નુકસાનકર્તા થઈ પડે, તેમ ન થવા માટે તેવા વ્યસનથી દૂર રહેવું એથી શરીરને વ્યથા થવાના તથા વસ્ત્રના બલદી નાશ થવાના પરિણામમાં બચાવ યાય છે

જેઓને ગાયનનું વ્યસન હોય તેઓએ અમદ્ વૃત્તિ ઉત્પન્ન કરાવે તેવા ગાયન નહીં ગાતા, જેથી સદ્વૃત્તિ ઉત્પન્ન થાય તથા ઇન્દ્રિયના સ્વરૂપ ઓળખાય તેવા ગાયન ગાવા, કે જેથી પોતાની અસદ્વૃત્તિદ્વારા તન, ધન, આખરૂની થતી ખરાબીથી બચી સદ્વૃત્તિરૂપી શ્રેયથી પોતાનું ઐહીક ને પરમાર્થિક શ્રેય થાય

વિદ્યાર્થીઓએ પોતાનો વિદ્યાભ્યાસ તથા સદ્વૃત્તિરૂપીજ ટેવ રાખવી. માસ્તરોએ છોકરાઓનું જેથી હિત થાય તેવું કાર્ય ચોજવારૂપીજ ટેવ રાખવી ખાળક ખાળકીઓએ વડીલોની આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવું, એજ મુખ્ય ટેવ રાખવી, કાળજી કે તેમાજ તેઓનું હિત સમાયલું છે

વડીલોએ ખાળક સદ્વૃત્તિથી વર્તતા શીખે તથા તેઓનું શુભ થાય, એવા કાર્યનું જ વ્યસન રાખવું પુરાણીઓએ શ્રોતાઓ જેથી

સદ્વૃત્તિએ થડી શકે તેવી સદ્ગોષ્ઠી કથાઓ સંલગ્નવાવવા ટેવ રાખવી.

ઋષિઓએ પતિવ્રતધર્મ પાળી પતિની આજ્ઞા માનવાડ્વીજ ટેવ રાખવી. તેમાંજ તેમનું હિત સમાયલું છે.

જેઓને ગાળ લાંડવા અગર ક્રોધ કરવાડ્વીજ ટેવ હોય તેઓએ તેથી થતી ખરાબીનો વિચાર કરી નમ્રતા તથા શાંતિથીજ વાણી ઉચ્ચારી પરિચય રાખવા તથા ક્ષમા રાખવાની ટેવ રાખવી, જેથી ક્રોધે તેવો શત્રુ હશે, તેપણ કંઈ નુકશાન કરી શકવા સમર્થ થશે નહીં. તેમજ વૃત્તિઓ ક્રોધિત નહીં થવાથી શાંતિમાં રહી આનંદમાં રહેશે.

વગેરે શુભ વ્યસનો તથા ટેવ મેળવી અશુભ વ્યસનોથી મુક્ત થઈ સ્વપરનું શક્તિઅનુસાર બની શકે તે હિત કરવું એ દરેક વ્યક્તિનું કર્તવ્ય છે.

K. M.

કર્મ.

શુભ અને અશુભ એ બે જાતનાં કર્મ છે. શુભ કર્મથી સુખ, સદ્વૃત્તિ, અને અશુભ કર્મથી દુઃખ અને અસદ્વૃત્તિ ઉત્પન્ન થાય છે. શુભ કર્મથી સંતોષ, શાંતિ અને આનંદ થાય છે. અશુભ કર્મથી ગ્લાની, હાની અને પશ્ચાત્તાપ થાય છે. માટે હમેશાં શુભ કર્મમાંજ પ્રવૃત્તિ કરવી; જેવાં કે રાત્રીએ મુજબ ઉપર જીલમ થતો હોય તો તેનું ખારીકાઈથી અવલોકન કરી તેમાંથી મુક્ત કરી તેઓનો આશિર્વાદ મેળવવો.

વેપારીઓએ પ્રમાણિકપણાથી પોતાનો વેપાર નિભાવી પોતે તેમાંથી થતા લાભને મેળવી, પોતાનો ગૃહસ્થાશ્રમ સુખરૂપ કરવો.

મહાત્માઓએ સ્વાત્માનો અપદોક્ષાનુલવ્વ મેળવી ક્રોધ પશુ જાતના લોભ, મોહ શિંવાય વ્યક્તિઓના હિત નિમિત્ત

ઘટિત પાત્રોનું હિત થાય તેવો જીવદેશ કે જેમા વાદ વિવાદ તથા નગ-દેરનો નમાવેશ આવવા મલવ ના હોય તથા માધ જોને સુખથી શ્રેયડપ હોય તેવા સુખડપી સાધનો અનુભવી પોતાનું શ્રેય કરી શકે, તેમાજ તેઓનું પરોપકારરૂપી કર્તવ્ય અને શ્રેય સમાયલું છે

ખાજાઓ વિગ્રાભ્યામ તથા વડીલોની આજ્ઞારૂપી શુભ કર્મજ કરવું, એમાજ તેમનું હિત સમાયલું છે

પતિઓએ ખાજકો તથા સ્ત્રીની મલાલ ગંખી, તેઓને સદ્વૃત્તિએ ન્હાવી, તેઓનું પોષણ સારી રીતે થઈ શકે તેનો સુનીતિવાળો ઉદ્યમ મેળવી, તેથી પ્રાપ્ત થતા દ્રવ્યવડે તેઓનું પોષણ કરવું, તેમાજ તેમનું હિત સમાયલું છે

સ્ત્રીઓએ પતિવૃત્ત ધર્મ પાળી, મોહુ અગર લોભથી અનીતિમા નહીં દુગાતા પતિનું મન હુમેશ પમદ રાખવાડી શુભ કર્મમાજ તેઓનું હિત સમાયલું છે

જેઓ ખાજારૂપથી મોગઈ પામી અગર લોભથી અનીતિ રૂપી કૃત્ય કરવાની ઇચ્છા કરે છે; તેથી તેઓ પોતાની ખનખી કરે છે, તેનો વિચાર કરવો તેથી પણ મન સતુષ્ટ થઈ શાંતિ ના પામે તો જેના ઉપર મોહુ થાય છે તેની કેવલ જાલપણની તેમજ મદવાડ વખતની તેમજ વૃદ્ધાવસ્થાની સ્થિતિનો વિચાર કરવો, તેથી પણ મન સતુષ્ટ થઈ અનીતિના માર્ગમા જતુ ના અટકે તો દૈવ વ્યક્તિમા હાડકા, આમડા, માંસ રહેલા છે, તેમા નીતિવિરોધ પોતાની આખરૂને એજ લગાડે તેવું પરપુરૂએ પરસ્પરી સાથે તેમજ પરસ્પરી પરપુરૂ સાથે વર્તવાથી, પોતાના તન મન ધન અને આખરૂની ખરાબી થાય છે તેમની અમદ વૃત્તિદાશ દ્રવ્ય મેળવનારની પરિણામે કેવી દુર્દશા થાય છે, તેનો વિચાર કરી જેથી આ લોકમા આપણી માગી આખરૂ ફેલાય, લોકો આપણા જીવર ભરેશો ગંખી શકે, પોતાનો વહેવાર મદ વૃત્તિથી નિભાવી શકે કોઈને ધિક્કારનું પાત્ર થઈ પડે નહીં,

અંતરપટમાં ઉઘેલી રાણીએ નિડરતાથી આજ્ઞા માગી કે, - ‘ મહારાજ ! કહેા તેા આપની હાત્રી એ કામ કરવા તત્પર છે. ’ રાજાને તેા તેની મુર્ખતા ઉપર તેથી વિશેષ હસપુ આપ્યું, તથાપિ જોશમા આવી સર્વ સમક્ષ બોલી ઉઠ્યો કે, - ‘ જા ઉપાડ, જો તારાથી એ કામ થતુ હોય તેા ! ’ રાણી અંતરપટનો ત્યાગ કરી કાછડો વાળી એકદમ લોકોની સમક્ષ બહાર આવી અને જ્યાં પેલી લેંસ ઉલી હુતી ત્યાં આવી ગઈ. પાસે જઈ માથે હાથ ફેરવી જરા સમાડી અને તરતજ નીચાં નમી તેને કાંધ ઉપર ઉપાડી લીધી તથા સાથે લાગી સીડીપર ચઢી અને ઉતરી આવી. આમ જ્યારે આર ફેરા એની સાથેજ કર્યા તેવાજ રાજા તથા જોનારા અકિત થઈ ગયા અને રાજા તથા જનમડળને કળુલ કરવું પડ્યું કે ખરેખર ‘ સાથે તે વાધે. ’ કારણ કે કયા ઘરમાં બેઠા ખાનારી રાણીનું શરીર અને કયાં લેંસને ઉપાડી સીડીઓપર ચઢડ-ઉતર કરવી ! અંહો ! અજ્યાસ એવો પદાર્થ છે કે સાધન કરતે કરતે ન થઈ શકે તેવા કાર્યો પણ મનુષ્યો કરે છે.

સાધન જો આગ્રહપૂર્વક કરેલ હોય તો તે અવશ્ય ફળદાતા થાય છે. તે હેતુને લઈનેજ લગવાન પતંગલી મહારાજે કહેલ છે કે, - ‘ નિરતર સત્કારપૂર્વક સેવાએલો અજ્યાસ ફળદાયક થાય છે. આગ્રહ જેટલે અંશે તીવ્ર, મધ્ય, કિંવા મૃદુ હોય છે તેટલે અંશે અધિકારી મુમુક્ષુ તેનું ફળ વહેલુ-મોડું મેળવે છે. સાધક જેટલે અંશે આગ્રહી અને નિઃશંક હશે તેટલે અંશે તે કાર્યસિદ્ધિ મેળવવામાં ફળીભૂત થશે, એથી કોઈપણ જાતનો સદેહ અતરમા રહેવા દેવો નહિ. શંકાને હૃદયાકાશના કોઈપણ ખૂણામાં પડી રહેવા નીધી હોય તો ખરે સમયે તે શંકાકૂળી ચર્પ પુંકાડો માર્યા વિના રહેશે નહિ. એટલા સાફ વૃત્તિને ઉપરામ પમાડતા પહેલા, શકાઓને દૂર કરવા સ્વાનુભવ, શાસ્ત્ર અને સત્પુરૂષો, એ ત્રણે ઉપચારોનો પ્રયોગ એક સાથે કરવો. શંકાકૂળી રોગને જડમૂળથી ઉખેડી નાખનારા આ ત્રણ ઉપચારો એવા તો ગમર્થ છે કે હૃદયભૂમિમાં તેનો ફરીથી

અકુર કૂવા દેતાજ નથી તેમા પણ સમર્થ મહ્યુરની તો
અલિહારીજ છે ! સર્વ મહજ પ્રાપ્ત છે, પરંતુ સહ્યુરનો મિલાપ
દુર્લભ છે કહ્યું છે કે,—

(કવિત)

માત તાત ધ્રાત જાત સન્ન મિલ જાત હાત,
સસ ઘાત પાત પુનિ ઉત્તમ અગાર હૈ,
રાજ ધન ધાન માન પાન ઓ સમાન સગ,
રગ જમિ જાત કોન બાત ટુનિગાર હ,
મિલત નાય નાય ગુરુ સાયહિ અનાય નાય,
જાકે બિનુ જ્ઞાનહીન મરત મસાર હૈ,
સુગુરુ મિન સશય સહારદાર નાય મોડ
સદ્ગુરુ મિલ જાત તારા સુમગ અપાર હ

નસાર-માગ થી તારના ન ગુનુ ગરણ એનુ દાય છે
કે અત કચ્છાની વામ પણ શકાને તે નહેવા દેતુ નથી શકાને
ઉઠેદ ન થાય ત્યા સુધી સમાધિ-મિહિના અર્પક સુખને
લાભ મળી શકેતો નથી માટે અવતર પણ શકા ન કરતા
સહ્યુર તથા મતશાસ્ત્રનો પરિચય કરી સાધના વધારી

મનને ઉપદેશ

(૫૬-કાદી)

હરિચરણે ચિત્ત ચોડ, હો મનવા, હરિચરણે (ટેક)
જોવન ધન લગણ જોતા, સૂતો ગુ સજિ સોડ-હો મનવા ૧
ઝલ્લ મપચથી હેવટ છે દુલ્લ, છદ્દ હુ તેનો છોડ, -હો મનવા ૨
જૂઠા જર જુવતીના લેભે, મૃગજલ પેઠે દોડ ! -હો મનવા ૩
વિપયયવી કેવલ થઈ અલગો, વેપ્યાચાર વલોડ, -હો મનવા ૪
સાચુ જર કે અનર લપાસન, શુક્તિ કરો અપ જોડ, -હો મનવા ૫

આત્માગમને જ નુકે તો પળ નત્વવિચાર તોડ-હો મનવા. ૬
જનહિનચિત્ત નિત્ય દ્વયમા, કાન પુરે નમુ કોડે-હો મનવા. ૭

(૫૬ ધનાશ્રી.)

છોડ વિષયનો છંદ, મન તું, છોડ વિષયનો છંદ. (ટેક)
પચ વિષયના પ્રગ્ધ સચ્ચા, દે દારુણ દુઃખ ફંદ-મન તું. ૧
થા માવધ વધતુ જાગી ઝટ, મટે વિકટ ભવવદ-મન તું. ૨
આનમ-નત્વ અપેદ જોડેને થા મદ-ચિદ-આનંદ-મન તું. ૩
શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગંધ છે, માયાજાઠ અનંત-મન તું. ૪
સન મપન સદ્ગુરુની સેવા, છે અનહદ સુખકદ-મન તું. ૫
વીર વિષય રગ રગથી છોડાં, ભજ ભાવે ભર્ગવંત-મન તું. ૬
કાન જ્ઞાન દૃષ્ટિથી ચાલે, સાચા સત મહત-મન તું. ૭

(૫૬ ધનાશ્રી.)

ક્યાં ક્યા જડેને ચડે છે, મન તું, ક્યાં ક્યા જડેને ચડે છે. (ટેક)
એક ઘડી કદી શાન્ત ન થાતું, શુ શું ઘાટે ઘડે છે. —મન તું. ૧
પ્હોંચે પાતાલે તું ક્ષણમા, આકાશો અથડે છે. —મન તું. ૨
સમજે સાર અસાર છતાં પળ, જડેને કુવામા પડે છે. —મન તું. ૩
પલમા રૂયાલ કરી સુશ થાતું, પલમાં પાછું રડે છે. —મન તું. ૪
હરતાં જન જાહેરમાં કરતા, તે ન તને તો નડે છે. —મન તું. ૫
પરના સુખથી નાહક વળતું, નિશાદિન શું વચડે છે. —મન તું. ૬
ઘડીમા વળિ પશ્ચાતું પાપથી, ન ઘડીમાં ત્હારું ઘડે છે. —મન તું. ૭
મિથ્યા માન અને શ્રી મદથી, ફૂલાતું શુ સડે છે. —મન તું. ૮
જન્મ મરણને દુઃખ આ મવતું, સવલુ ત્હારાં વડે છે. —મન તું. ૯
આ જગમાં સૌ જનપર કેવુ, ત્હારું રાજ કડે છે. —મન તું. ૧૦
કરી વશ તુજને કોઈ વીરલા, હરિપદમાં તો જડે છે. —મન તું. ૧૧

વૈદ્ય પ્રભુરામ જીવનરામ ઔષધાલય.

આર્ય ઔષધોનો ઉત્તમ સંગ્રહ.

જેને માટે પુનઃ એકિઝિશન તરફથી સેનાનો ચાંદ તથા કર્ટ ફલ્સ સર્ટિફિકેટ મળેલાં છે તથા ગવર્કોર્ટ એકિઝિશન તરફથી ફર્ટ ફલ્સ સર્ટિફિકેટ મળેલા છે જુદી જુદી અમુલ્ય, બગ્મો, રત્નો પરત્વે, ચૂર્ણ, ગુટી, અવલેહ, દસાયનો, મંજન, અંજન, મુરખ્યા, પાક, લેપ, ક્વાથ, તૈયાર મળે છે.

રોગની હકિકત લખવાથી યોગ્ય ઉપચાર મોકલવામા આવે છે.

કેંદ્ર અનંતવાડી, ભુલેશ્વર, મુબઈ.

સુશ્રુત.

આર્ય વૈદ્ય સખધી અતિશય ઉત્તમ પ્રાચીન ગ્રંથ જેમાં નિદાન, ચિકિત્સા, દ્રવ્ય પ્રયોગો શારીર, વિગેરે વિષયોનું યોગ્ય વર્ણન કરવામા આવ્યું છે.

કિમ્ત રૂ. ૧૦.

મળવાનું દેકાણું—વેદ ધર્મ સભાની ઓફીસ,

અનંતવાડી, ભુલેશ્વર, મુબઈ.

	કિ	૧
મહિ લખાના કુજાલી નાથે મુ ર તા રા હી ન ન મા મી	૧-૦-૦	- ૦
મીલિ માર મંગ મ મા રિતાર રી મુ ચા રા હી ન ન આ હી	૦-૧-૦	૦-૧-૦
કુસા રમ્યાનો ન ર આગરત રે રી	૦-૧-૦	- ૧-
૧ પ્રવાગ નપતરા મકૂત		
સાગવાનિ મુ ર ર મથો માવના મુ રા હી ના રા નર	૧-૦-૦	૧-૦-૦
વુમિદાન ભિ રોગ મહિ માના મિ રુ મકૂત ૧૦	- ૧-	- ૧-
શ અં મકૂત ના મકૂત મી		
૧૨ વેપ મિત્ર પત મકૂત તથા કુજાલી નાથે આ રી	- ૧-	- ૧-૦
મા આ રી ના ન		
૧૩ વિદ્યુત નિર ન મકૂત તથા કુજાલી નાથે મા રે	- ૧-	- ૧-૦
મા મકૂત ના મકૂત		
રિરેખ વિ ર્યા (ગાલી પ્રાણ નનકુત)	- ૧-	- ૧-
૧૪ ના મન (વ તનુ રિતાર બગુ આગ)	૧-૦-૦	- ૧-
કના મ વિદ્યુત નાથ નનકુત		
૧૫ રિ રમા મકૂત આગરિ રે રી	૧-૦-૦	- ૧-૦
રીમ આગ ના આ તર આ મુ કુજાલી મા મુ ર કુસા ર		
આગરિ રી	૫-૦-૦	- ૧-
શ્રીમદ્ આગ ના આ ન મુ ર મરિત પોલીના આગ મા	૧-૦-૦	- ૧-
આ મી ર		
શ્રીમ મા ર મીતા કુજાલી ૧૫ માથે આગરિ નાથી	- ૧-	- ૧-૧
મુતી ગીતા ગુજાલી ૧૫ આગરિ રે રી	૦-૦-૧	- ૦-
૧૬ મર રિતાર મળ મુ અનુક્રમિત માથે		
૨૧ રી	૧-૦-૦	૦-૦-૧
આરિ રી રિતાર મુજાલી મા આગરિ રી	- ૧-	૦-૦-૨
મા મકૂત ના ન		
નારિતાર ના આના મકૂત ૨૧ રે રી	૧-૦-૦	૦-૦-૨-૦
મા ૧૨ ના મકૂત		
આપ મોનક ૧ માવ રી આગરિ મી	- ૧-	- ૦-૧
૧૩ ના દરિગ મકૂત		
મુતર નિણ્ય આગરિ પે રી	૦-૦-૦	- ૧-
મુતર ના આગર	૧-૦-૦	- ૧-
મન્ય મેવ ન મકૂત તથા ગુજાલી મલીત		
અનક ૨ ૧૨ ના (નથી)	- ૧-	- ૦
મ યા યનુ રે રી આગરિ રે રી	૦-૦-૧	- ૦
કાલ્યાણ મુતર ના આગર ગુજાલી ના આગર ના આગર	- ૧-	૦-૦-૧
પર મકૂત	૦-૦-૦	- ૧-
૧૪ ગ્રેસ ગિસાના પથ જે જે પૂન ૧ દિ-આની મરારી		
ગુજાલી, મકૂત મને કયે પૂન ૧ આગર મા કન મગારા મા માવ		
૧૫ ના રા રી ના રી રા રી આ રે આગર મા માવ		

વેદ ધર્મ સભા.

પ્રમુખ.

રા. રા. ભાઈશંકર નાનાભાઈ, જી. પી.

ઉપપ્રમુખ.

રા. રા. વિશ્વનાથ પ્રભુરામ વેદ,

જી. એ., એમ. આર એ. એસ.

મંત્રી.

શ્રી દ્વારકાદાસ ધરમશી.

ડા. પોપટ પ્રભુરામ વેદ,

એલ. એમ. એન્ડ એસ. જી. પી.

आम तत्त्व

आयुधमप्रकाशः

AYUDHAM PRakash

૬	મહત્તમ મર	૧
૭	મનોવિકાસ	૨
૮	જ્ઞાન સુવિકાસ	---	---	---	---	૫
૯	સંસ્કાર	---	---	---	---	૪
૧૦	પિતા	---	---	---	---	૧૧
૧૧	અભ્યાસકેન્દ્ર	---	---	---	---	૧૨
૧૨	દેવોત્તમો અવિરલ્ય કર્તવ્ય વિશે જાણ	---	---	---	---	૨૨
૧૩	એક કાર્યક્રમ મુજબ	---	---	---	---	૨૪

वेदधर्म सभा तरफ्थी बंचवानां पुस्तको.

पुस्तक	दिनांक	उपासक	अर्थ
अनभुषाभुष्य गुणगती आश्रित आशी	०-०-०	०-०-०	०-०-०
आशी शक्रेसाक्ष कृत			
अनभुषाभुष्य सस्कृत नयी	०-०-०	०-०-०	०-०-०
शान्ती शक्रेसाक्ष कृत			
अवज्ञात नरन्वनीयन् भागपेदेसाक्ष आश्रित पेदेसी	०-१०-०	०-०-१	०-०-०
(न. १५५५५५ प्रभुशम कृत)			
प्रभाद्रिगौपनिषद् वेनाश्वनः भावे देवभी पुष्टभुष्यसकृत	१-०-०	०-०-२	०-०-०
मेधाक्ष शक्रे गुणगती भाषान्तर आश्रित श्रीरु	१-०-०	०-०-२	०-०-०
उभयवृत्ति अथवा अनुभवना द्विगता	१-१२-०	०-०-३	०-०-०
वपठ पठेद्विगु गुणगतीमा आश्रित, पेदेसी	०-०-०	०-०-१	०-०-०
न उभयसाक्ष कृत			
न्यन्प्रभा अश्रित गुणगतीमा आश्रित पेदेसी	१-०-०	०-०-१	०-०-०
न्यन्प्रभा अश्रित नस्कृत नयी			
गो. शक्रेसाक्ष कृत			
न्यादुपदे ससार भुष्य दृष्टना दृष्ट वर्य आश्रित श्रीरु	०-१०-०	०-०-१	०-०-०
गो. पेदेरु कृत			
तन्वविषय (वदन्तविषय) आश्रित पली	०-०-२	०-०-०	०-०-०
न न विश्वनाथ प्रभुशम कृत			
दशमस्कध गुणगती भाषान्तर आश्रित पेदेसी	१-१-०	०-०-१	०-०-०
गो. गुणगती भाषान्तर आश्रित पेदेसी	१-०-०	०-०-१	०-०-०
पेदेसी आश्रित शिखरी आश्रित यायेतेनी आश्रित श्रीरु	०-०-१	०-०-०	०-०-०
पलीकण्ड शम गुष्ट कृत आश्रित नवमी	१-०-०	०-०-२	०-०-०
महाराज न्यदृष्टकृत गुणगतीमा			

ક આ પુસ્તકને શ્રીમંતે જાણવા સંજ્ઞાના દેખવણી ખાતામાં બતાવે
સ્થાપનાની પુસ્તક નં. ૬ માં જ દર્શન છે.

आर्यधर्मप्रकाशः

॥ नमो धर्मभक्तोजय ॥

સ્થલ પળ સાથ મળ્યું સારુ. સહસા ધૈર્ય ગળ્યું મારું.
 ઉપર થઈ દોઢાવ વધેથી મસ્ત ધોધવા દેડિ.
 જંગ વરાવર થાતા નિર્વલ પરિસીમાને તોડે,
 આશ્વર ન મળ્યુ હો વારુ, સહસા ધૈર્ય ગળ્યુ મારુ.

મનોવિકાર.

મનોવિકાર એટલે મનની વિકૃતિ અર્થાત્ માનસિક ક્રિયાનાં જે કામ ક્રોધાદિ લક્ષણો છે તેવાં ન્યૂનાધિક્યણોને મનમાં આવિર્ભાવ થવો તેનું નામ મનોવિકાર કહે છે. મનોવિકાર એ એક જાતનું અનાદેશ્યપણું એમ કહીએ તો તેમાં જરાય ખોટું નથી. કારણ મનોવિકાર એજ આંતરીક રોગ છે. બાહ્યરોગના અનેક ઉપચારો છે અને તે ઉપચારોથી બાહ્યરોગ મટાડી વૈદ્ય. યશ લાગી થાય છે પરંતુ મનોવિકાર જન્ય માનસિક વ્યાધીથી નિર્મુક્ત કરવાને કોઈ વૈદ્ય સમર્થ થતો નથી. પાતાના મનોવિકારને શાંત કરવાને અને આદેશ્ય બનવાને મનુષ્ય પોતે પણ અશક્ત હોય છે અને યશધીન બને છે.

લિલ્લના પદના ચાતુરી તોનહો વાતા સ્થંભ

કામ દહન મન વામ કરન ગગન ચડન મુશ્કેલ.

ગમે તેવો સમર્થ મનુષ્ય છતાં પણ હજી સુધી માનસિક વ્યાધીને હઠાડવાને કોઈ સમર્થ થયેલ નથી તેમ મનોવિકારની એટલી બધી પ્રબળતા છે કે તેથી વૈદ્યશબ્દે, શરીર સશક્ત કંબા માટે ગમે તેવા પૌષ્ટીક જોરક આપશે અને જિંચી જિંચી માત્રાઓ આપશે તોપણ ત્યાં સુધી મનોવિકાર (ચિતા, ક્રોધ, ને ક્રોધાદિ) થી વ્યાકુળ શરીર હશે ત્યાં સુધી તે દવાની કશી અસર થશે નહિ. શરીરને ખીલવવાને અને મુદારવાને બીજા અનેક ચત્નો કરાશે તોપણ મનોવિકાર શાંત થયા ગિંવાય તે તમામ ચત્નો વ્યર્થજ થવાના. જે મનુષ્ય સળંગ અને કાંઈક જાનવાન

મનોરથ ।

૩

હોય તો તે મનોવિગ્રથી બેલાત નથી વતો પરંતુ એ તો
 મિદ્દ છે કે ગમે તેવું મનુષ્ય વિદ્વાત હોય છતાં તે પણ તેને
 ના ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧

હોઈ, સ્થળ પરત્વે ને સમય અનુસારક હોય, તે વિકાર નિર્દોષ ગણાય છે. આવા નિર્દોષ વિકારની દરેક સાંસારિકોને જરૂર હોય છે તેવો વિકાર યોગ્ય સમય પરત્વે પણ જેના અંગમાં પ્રગટ ન થતો હોય તેવાને અનેક સાંસારિક ક્ષતી ભોગવવી પડે છે એટલુંજ નહિ પરંતુ તેવો મનુષ્ય, કદી પણ 'પોતાનું' આત્મ-જળ પ્રગટ કરી ઉન્નતિને પોહોંચી શકતો નથી. તે યોગ્ય સ્થાન પરત્વે જે માનસિક વિકાર છે તે દરેક રીતે મનુષ્યને ઉપકારક કાર્યસાધક અને ઉન્નતપદ પ્રદ છે. પરંતુ સમય પરત્વે તેનો ઉપયોગ કયો હોય તોજ નહિ તેો અધમપદ પ્રદ હોઈ સદોષી વિકાર બને છે.

કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ, મત્સર, આંમ છ વ્રતના વિકારો હોય છે. પોતાની વિવાહિતા સ્ત્રી સાથે આનંદ મગ્ન થઈ કામ વિકારવાન બને તો તે વિકાર, ઉત્તમ સંતતીના સાધનભૂત થઈ પુત્ર પૌત્રાદિ સાંસારિક સુખની ઉન્નતિ પ્રદ થઈ પડે છે અને તે સ્થળે વિકારવાન નબળાં તો નિર્દોષાત્ર બને છે. તો આ સ્થળ પરત્વે વિકારવાન બનવાની જરૂર છે તેમ હવે તે વિકારનો નહારે સ્થળે ઉપયોગ કરે એટલે વેશ્યા વિગેરે કુસંગતી તે વિકાર કરાવે તો તે સદોષ વિકાર ગણાય.

ક્રોધ—ક્રોધ પણ પોતાથી ઉતરતી ષંકતીનો મનુષ્ય પોતાનું અપમાન કરે, અથવા અર્થોગ્ય કર્તવ્ય કરે, તેમ પોતાનું નાનું બાળક અણુસમજને લીધે બહુ કલેશ કરાવે ત્યારે ક્રોધ કરવાની જરૂર છે. અથવા શરણે આવેલની રક્ષા કરવાને શરણાગતનું જે ભય સાધન હોય તેને પાછું હઠાડવાને પણ ક્રોધ કરવાની જરૂર છે. એવા સમયપરત્વે ક્રોધ ન કરે તો મહાન નિદાને પાત્ર બને છે. તેમજ શુ સંગ્રામ વખતે પોતાના શત્રુને હઠાડી જ્ય મેળવવા વખતે પણ ક્રોધ પ્રગટ ન થાય તો પણ નિદાને પાત્ર ગણવાય છે માટે તેવા નિર્દોષ ક્રોધ (વિકાર) કરવાની જરૂર છે પરંતુ અનાથને સીબાવવા કે નિરપરાધી મનુષ્ય કે અન્ય પ્રાણીને થાત

જ્ઞવામા કાઢ કરવો એ અયોગ્ય હોવાથી તે મદોષ લાગ્ય છે
માટે તેવો મદોષ વિ ન મર્યાદા તજવો નેમ્મએ

(અપૂર્ણ)

ૐમ્

જ્ઞાન ગુણિકા

(ગાના પૃષ્ઠ ૬ થી ધાતુ)

મહા ૧૪ વનિષ્ઠજનો ઉપદેશ - જ્યાંદે શ્રી ભગવાનએ
તીર્થ (જાગ્રા) નીને દેગદેશાન્ત નો અનુભવ પ્રાપ્ત કયા ત્યારે
હનિઆમા પાપાગરણને બહુ વધેતુ તથા અધર્મી મનુષ્યોતુ
અને દેવો વગેરેતુ બધા નેમ્મ તેને બહુ જ ચિતા થઈ તેથી
તેઓ મમાગથી ઉપરત-ચિત્ત થયા, પરંતુ વિશ્વામિત્ર વગેરે
સાધિઓએ જ્યાંદે શવણા, દેવોના અત્યાચારથી દુષિત થઈ,
મારા તન્મ્મ નેમ્મ, અને શ્રીભગવાન મહાનરમા, એઓને દૃઢ
દેવાની શક્તિઓ નેમ્મ ત્યારે અધર્મિઓ અને અનાધિઓને
શાન્તન કરવા એ મલા જોડાવી તે વખતે વનિષ્ઠજએ શ્રી
ભગવાન મહાનર વગેરે બીજા રાજામારને અને અધિકારી
પુરોહિતને બિપદેશ કર્યો તેનો પૂર્ણ હવાલ યોગવાશિષ્ઠ નામના
પુસ્તકમા છે નક્ષેપમા માર એ છે કે અપૂર્ણ જાણ અને અપૂર્ણ
જુખ તો દુષ્ટ આત્મામા છે માટે આપણે આપણા આત્માને
બાળવો, એ બહુ જ જરૂર છે તે જાણવાની રીત અહીં ને
ત્યાગ ક વો એજ છે આપણા અહીંકાર બે પ્રમાનો છે - મનીન
અને શુદ્ધ મનીન અહીંકાર એ છે કે "હુ" ફેલી છે, હુ
અમુક કુળનો છુ, અમુક મારો વળ, આશ્રમ છે, હુ હાડેમ
છુ યા ધનાઢય છુ યા ગરીબ છુ, બધવાનુ છુ કે બધાની
ઈત્યાદિ આ અહીંકાર, બધનમા દુર્માનનારો છે, શુદ્ધ અહીંકાર
એ કે હુ તપ-વી છુ, ત્યાગી છુ, પાપ-મની છે, નાની

છું, અખંડ છું, અવિનાશી છું, ઇત્યાદિ. આ અહંકાર મોક્ષનો બાધક છે. માટે આ અહંકારને પણ તજવો જોઈએ,

અહંકાર તજવાથી હૃદયરૂપી ભૂમીમાં વાસના રહેતી નથી, એજ સુક્ષ્મ છે. વળી એ અવસ્થામાં જે કામ કરાય છે તે સર્વ જીવોના કલ્યાણના કારણ થાય છે. જેમાં સદા સિદ્ધિ મળે છે. અહંકાર સૂક્ષ્મ હોવાના સળગથી જો તેનો ત્યાગ ન થઈ શકે તો મોક્ષના દ્વારપાળ ચાર સાધનો એટલે શમ, શૌચ, સંતોષ, અને સત્સંગ છે તેને વર્તનમાં લેવાં જોઈએ. શમ એટલે રાગદ્વેષનો ત્યાગ. જે જે સંકલ્પ સુખની ઇચ્છાથી મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેને ધાર્મિક પરિભાષામાં રાગ કહે છે, અને જે જે વિદ્ય મનવાંછિત સુખની પ્રાપ્તિમાં દેખાય છે તેને દ્વેષ કરવા માટે જે જે સંકલ્પ, મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે તેને દ્વેષ કહે છે. રાગ અને દ્વેષ એજ બધાં કમોત્તરી જડ છે. તે ત્યાગવાથી કમોત્તરી જડ કપાઈ જાય છે. સંતોષ એટલે દુનિયાના અગણિત પદાર્થોમાં મનને લલચાવુ નહિ પરંતુ જ્યારે કોઈ ચીજની બહુ જરૂર હોય ત્યારે એ મેળવવા સારી રીતે યત્ન કરવો તે છતાં તે ન મળે તો સંતોષથી બીજા ત્રીજીવાર કોશીષ કરવી. શૌચ એટલે વિચાર, અર્થાત્ જ્યારે કોઈ કામ કરવામાં આવે ત્યારે તેના સાશ નરસા પરિણામ ઉપર વિચાર કરવા. દરેક કામમાં જેટલો વધારે વિચાર થાય તેટલું તે કામ વધારે સારું થાય છે તેથી વિચારનો સારો અભ્યાસ પડી જવાથી પાતંજલીજીના અષ્ટાંગયોગનું ધ્યાન અને સમાધિ અવસ્થા બીજા સાધનોનો અભ્યાસ કર્યા વગર પ્રાપ્ત થાય છે. સત્સંગ એટલે ગુરુ કે બીજા વિદ્વાન્ યોગ્ય મહાત્માની સેવામાં જઈ તેની તમામ ક્રિયાને જોવી અને તે રીતે પોતે પણ વર્તન કરવું, એવું વર્તન કરતી વખતે જો કોઈ કંઠણ શંકા ઉત્પન્ન થાય તેનું પ્રશ્ન સાચા નમ્રભાવથી પૂછવું જે રીતિ બતાવવામાં આવે તે પ્રમાણે પૂરા પ્રેમ અને ઉત્સાહથી ચાલવું.

સત્સંગથી બધો જામ અને સંશયો દૂર થઈ જાય છે, અને

પ્રકૃતિના દૃષ્ટા ભેદો માન્ય પડી આવે છે કર્મ અને આત્મની વ્યાખ્યા અને તે દ્વારા દેવાનો માર્ગ પણ માલમ પડી આવે છે તેજ રીતે ઘણી વાતો, જે માત્ર મોટેથી જ કહી શકાય, તે માલમ પડે છે, અને ઘણા લાલ થાય છે મહાત્માઓ દૃષ્ટા હોય છે અને આત્મમાધન છુટાવી રાખવા ઈચ્છે છે માટે મોટેથી કહી શકાય એ મર્યાદા રાખી છે એમ આ ઉપગ્રંથી સમજવું નહિ વસ્તુતઃ વાત એ છે કે દરેક પુરુષના કર્મ અને અમાન્યો અનુલવ કરી ઘણી રીતે માધનો બતાવવામા આવે છે અને તે માધનોમા વારંવાર દેશકા કરવો પડે છે તે એટલા જુદા જુદા પ્રકારના હોય છે કે તેનો ખ્યાલ અનેક પુસ્તકોથી પણ સંપૂર્ણ રીતે ન થાય કદાચ તેનો નિશ્ચય કરવામા આવે તો બીજી રીતના કર્મ અને અમાન્યવાળાને - કાર્ષ્ણ લાલ થાય નહિ, ઉત્કૃષ્ટ એથી હાનિ થવાનો ડર રહે જે પુરુષ મત્તગતી ટાળ આ વિધાની પ્રાપ્તિ નથી કરતો અને માત્ર પુસ્તકો વાચી કાર્ષ્ણ એ પ તત્ત્વ જાણી ચકાર્થ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કેવાનો ઉદ્દેશ કરે છે તે કાતો નિર્ગ થઈ એમી જાય છે અથવા તેની શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ નષ્ટ થાય છે, એવી પુરુષ વખતે વાચક જ્ઞાની થાય છે પણ સુખ્ય મૂળ જ્ઞાન અને તેનું કૃપા જે પરમાનંદ છે, તે તેને પ્રાપ્ત થતું નથી

આ રીતે ઘણા મહાત્માઓએ પોતાનું સ્વરૂપ જાણવાની રીતિને લિંગલિંગ વ્યવસ્થાથી પ્રગટ કરી છે, તે બધા ઉપર વિચાર કરી દરેક જનારુને તેના પ્રમ અને અધિપાર સુજળ અમાન આશ્રયમા માધનો બતાવવામા આવે છે જ્ઞાનમા પૂરી અને માચી શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ એ જરૂરનું છે

આપના પ્રથમ પ્રશ્નનો ઉત્તર દેવાઈ ગયાથી હવે બીજા પ્રશ્નના ઉત્તર પ્રથમ પ્રથમ લખવા જરૂર નથી કેમકે તેમા એ બધા આવી જાય છે તોપણ આપે પ્રેમ અને જ્ઞાનમાથી પ્રશ્નો પૂછ્યા તે માટે બાકીના પ્રશ્નોના ઉત્તર પણ દૃકામા લખી એ છીએ

બીજો પ્રશ્ન.

પરમાત્મા શું છે અને કેવી રીતે જાણી શકે છે ?

ઉત્તર.

જેની દ્વારા અનંત બ્રહ્માન્ડ, પોત પોતાની આકાંક્ષા ઉપર ધૂમી રહ્યા છે, અને જે નિયમ પૂર્વક સઘળાં કાર્યો કરી રહ્યા છે તે ચૈતન્ય શક્તિનું નામ પરમાત્મા સર્વવ્યાપક છે માટે ઘટઘટમાં છે, બિરાજ્યમાન છે. સર્વેની ઇચ્છા જાણે છે, માટે અતર-વ્યાપી છે. તે નિરીચ્છા છે માટે શરીર અને જન્મ મરણથી રહિત છે. તે સત્યસ્વરૂપ છે તેથી સદા એકરસ રહે છે. તે પ્રકાશસ્વરૂપ છે સખખ સર્વેને પ્રકાશ આપી રહ્યો છે. વળી તે સુખ સ્વરૂપ છે, જેથી કલેશ રહીત છે, અને ન્યાયકારી છે માટે બધાને યોગ્ય રીતે કર્મોના ફળ આપે છે. વળી તે દયાળુ છે તેથી હરેક ઉપર પ્રત્યુપકારની આશા વગર કૃપા કરતો રહે છે. અને પોતાના સાચા ભક્તોની વિનંતિ સાંભળી તેઓના સર્વ કષ્ટોનું નિવારણ કરે છે, અને દુષ્ટ લોકોના કષ્ટોથી તેઓના બચાવ કરે છે. પરમાત્મા વળી સર્વ શક્તિમાન હોઈને તે અબિ-લ બ્રહ્માન્ડની ઉત્પત્તિ, સ્થિતિ, અને પાલન, તેમજ સહાર આદિ નિયમાનુસાર કર્યા કરે છે. તેમાં તેને કોઈની સહાયતા જોઈતી નથી કે બાધા નડતી નથી. પરમાત્માને કોઈ પ્રકારનો આકાર નથી એટલે તે નિરાકાર છે. એ કારણથીજ તેનું સ્વરૂપ ઇન્દ્રિયોથી જાણીતું નથી, અને આકાર વસ્તુ જેવી કે જીવ વગેરે, જોઈએ તેવું વર્ણન કરી શકતી નથી.

હવે પરમાત્મા કેવી રીતે જાણાય છે. તેનું બચાન કરીએ છીએ. પરમાત્મા માત્ર જીવાત્મા યાને આપણામાં ચૈતન્ય શક્તિ મોબુદ છે તે જાણવાથી જ્ઞાન થાય છે. જે અધિકારી સ્ત્રી પુરુષો પોતાને જાણી લે છે તે પરમાત્માને પણ જાણી શકે છે, અને ત્યાર બાદ પોતાને તુચ્છ સૂમજવા મહે છે. જેમ વાસ-ળીનો નાદ સાંભળી સાધારણ માણસો કહે છે કે વાંસળી કેવો

જ્ઞાન ગુણિ

૧૦
૨૬/૧૫

મધુર નાદ કરે છે પરંતુ જ્ઞાની મનુષ્યો બાણ છે કે જ્ઞાન
પાસળી બોવતી નક્કી પણ બબલાવાળો બોલે છે તેજ રીતે
પરમાત્માને બણ્યા નાદ એજ બધું કરી રહ્યા છે, અર્થાત્ પર
માત્માના નિયમાનસાર બધું બન્યા કરે છે એમ નિશ્ચય થાય છે

ઋણથી મુક્ત થવાય છે. કુળ દીપક સત્પુત્ર ને સંપાદન થયેલો હોય તો મનુષ્યના મરણોત્તર તે પુત્ર, જ્યારે એકાદશાહુ આદિ ક્રિયાઓ કરે છે ત્યારે નરકથી મુક્ત થવાય છે અને વાર્ષિક શ્રાદ્ધાદી કરે ત્યારે પિતૃઓ તૃપ્ત રહેતા હોવાથી તેમની તૃપ્તિદ્વારા ત્રીજા પિતૃ યજ્ઞથી મુક્ત થવાય છે.

બીજું રણ ઉત્પાદક અને અનેક સંકટો સહન કરી અંતઃકણ પૂર્વક પોષણ કરનાર અને સર્વદા બાહ્યાવસ્થામાં અનેક શ્રેયસ્કર તેમજ ઉત્તમ ગતિ બતાવનાર માતાપિતાનું ઋણ પણ મનુષ્યને શીર હોય છે. તનકે ધનથી જે લહુ કરતું હોય તેનાજ ઋણી આપણે છીએ એમ સર્વે મનુષ્યોએ માનવાનું છે કારણ આપણે બાળક હોઈએ, ને હાલવા ચાલવાને અશક્ત હોઈએ તે વખતે પોતાની પૂર્ણ અંગ મહેનતે આપણુ શ્રેય કરે છે. મનથી શ્રેયની ઉત્કંઠા રાખે છે અને વિદ્યા વગેરે સંપાદન કરાવતાં તથા સારાં વસ્ત્રો વગેરે લઈ આપતાં ધન વિગેરેનું પણ ખર્ચાણુ ખર્ચ કરી આપણા લાભમાં વૃદ્ધિ થવાને ઉત્સુક રહે છે આમ એ ત્રણેય રીતોથી આપણા ઉપર ઉપકાર કરનારા માતાપિતા હોવાથી તેઓના આપણે ઋણી છીએ. તો તેના ઋણથી મુક્ત થવાનો દરેક મનુષ્યે ઉપાય લેવો જોઈએ તે ઉપાય એ કે હરેક રીતે આપણી ઉપર ઉપકાર કરનારા આપણા માતા પિતાને પ્રસન્નજ રાખવાં, એનું અંતઃકરણ ખિન્ન બને તેવું કશું કાર્ય ન કરવું, તેમની સમીપે વિનયપૂર્વક રહેવું, નીતિથી વર્તવું તેમની આજ્ઞાનુ ઉલ્લંઘન ન કરવું, પાદ સંવાહનાદિક તેમની અંગ સેવા કરવી જે ઈર્તવ્ય તરફ તેઓ તિરસ્કાર બતાવતાં હોય તે યોગ્ય ન ગણવું, તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે સદ્વિદ્યા સંપાદન કરી યોગ્ય ઉમ્મર થતાં તેમની દ્રવ્ય સંપાદન કરવાની આજ્ઞા થાય ત્યારે તે માતા પિતા માટે અનેક ચત્નો કરી દ્રવ્ય સંપાદન કરી સૈમના મનને પૂર્ણ સંતોષ આપી તે કહે તે રસ્તે ચાલવું. નકારાં કૃત્યો કરી નકારે રસ્તે ચાલી તેમનો મનને જરા દુઃખી ન કરવું, આમ કરવા છતાં તેમનાં

હિં ૧૨ ૩૫ ને જણાવી આ પછી દયાપેશ ઈએ તેથી તો આપણે
 જરૂર પરિત મુન્નાજો કે નથી થતા તોપણ એક પણ તેઓના
 જણાવી મુન્ના થવાના ઉપરના ઉપાયો મોજવા

કરી શકતો પણ એક ચન્દ્ર તેનો નાશ કરે છે. તેમ એક સુપુત્ર સારો પણ સૌ કુપુત્ર નહિં સારા કારણ સુખ અને દુર્ગુણી સંતાનો માતૃપિતાની છાતી પર મુકેલી બળતી સગડી બરોબર છે.

શીયાળ બચ્યાં સૌ જણે, તે સૌએ બિચારાં,
સિંહણ બચ્યું એક જણે, પણ એકે હબરાં,

એક શિયાળે પોતાના મોટા કુટુંબની વાતો કરવા માઠી તેને એક સિંહણે જવાબ આપ્યો કે—You produce a great many at a bitter, and often, but what are they—Bosees. I indeed have but one at a time; but you should remember that this one is a “Lion”

કુપુત્રના કૃત્યોથી પિતાને નીચું જોવું પડે છે. પુત્રને સુપુત્રકે કુપુત્ર કરવો તે હે પિતા ! તારી અને તારી પત્નીની સત્તામાં છે.

વિચાર કર કે પુત્ર રૂપી રક્ષાળ જમીન તારી પોતાનીજ માલીકીની છે તે જમીનને ખેડવી જો તારૂં પ્રાથમીક કર્તવ્ય છે. આ જમીન ન ખેડતાં તેમાં નુકામા છોડવાએ ઉગવા દઈશ તો ઉપયોગી વૃક્ષો તેમાંથી ઉઠી નીકળશે નહિં—ફક્ત નીવણુજ નીકળશે. એ તો સર્વ માન્ય સિદ્ધાંત છે કે જેવુંબીજ વાવીએ તેવું ફળ આપીએ જેઓ પુત્ર રૂપ જમીનમાં, સદ્ગુણનું ખાતર નાખી, ઉત્તમ, કેળવણીનાં બીજ વાવે, તો પરિણામે તેમાંથી ઉત્તમ ફળ આપવાની તેને તક મળે પરંતુ કશું ખાતર ન નાખતાં, અને કશાં બીજ ન વાવતાં સ્વેચ્છાએ તેમાં છોડવા ઉગવા દે તો પરિણામે તેને પોતાની ભૂલ માટે પૂરતો પશ્ચાત્તાપ કરવો પડશે. તમારી પોતાની જમીનમાં તમારે ઉત્તમ ખાતર નાખી ઉત્તમ બીજ વાવવાં એ તમારા પોતાનાજ ભવિષ્યના લાભ માટે છે. આ માટે જે વિચારોથી બાળકોના ક્રમમાં મન બગડવાનો સંભવ રહે, તેવા વિચારો તેમની પાસે સંભળાવવા કે તેમના મનમાં ઠસાવવા નહિ.

આનંદ છે તેનો સો મો લાગ માત્ર પણ વડિલોપાર્જીત દ્રવ્યનો ઉપલોગ કરવામાં નથી. આ વાત યુવાનોએ જાણ ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. યુવાનોને આવી સ્થિતિમાં લાવી મુકવાં એપણું તેમનાં વડિલોનું મુખ્ય કર્તવ્ય છે. રાવણ પોતાનું શુભ-રાત્ર અલાવી શકે એવી સ્થિતિમાં પુત્રોને મેલવા તે તેમને નવી-ખીજી જીવંતી આપવા બરોણર છે. કેટલાક શ્રીમંતોના કુટુંબોમાં યુવાનો વડિલોની મેળવેલી પુણ્ય પર તાગડધીનાં કરે છે અને કામ કાજ કરવાનું નહિ હોવાથી દુર્ગુણો તરફ દોરાય છે. વળી મોટાઈનો ગર્વ તેમને કસાવે છે તેથી આત્માભિમાન વધે છે. આમ થાય તોપણ તેમાં દોષ માળાપોનો છે. તેમણે તેમના મનમાં જોયો અભિપ્રાય ઠસાવવો જોઈએ કે અમે અમારી મહેનતથી આ પૈસો મેળવેલો છે અને તમે તમારી મહેનતથી મેળવીને લોગવો. આમ ઠસાવવાથી યુવાનોના મનમાંથી મોટાઈ ના વિચારો દૂર થાય છે.

પુત્રોને પ્રમાણીકપણાનું ઉત્તમ શિક્ષણ આપો કે જેથી તેઓ પ્રમાણિક થઈ પ્રશંસાને પાત્ર થઈ શકે. દુનિયાને કોઈ-પણ રીતે તેઓ ઉપયોગી થઈ શકે તેવું વર્તન તેમનું થાય. એવું શિક્ષણ આપો ન્યાયાર્ન્યાયથી તેમને પૂરતા વાકેફગાર કરો કે જેથી તેઓ ન્યાયને રસ્તે આવી સસારમાં સર્વત્ર માન પામી મુખી થાય નિષ્કપટ અને નિર્દોષતાનું ઉત્તમોત્તમ શિક્ષણ તેમને આપો કે જેથી પોતાની ભૂલો માટે પશ્ચાત્તાપ કરવાનો પ્રસંગ માત્ર તેમને ન આવે. આવી કેળવણી આપવાથી સત્તાનો જીવન સંગ્રામમાં સ્વાભાવિક બળથી વિજય મેળવીશકે છે ઉપરાંત પોતાના અસ્તિત્વને શુદ્ધ કરવાની સામગ્રીઓનો સચ્છ કરી શકે છે. બાળકની કેળવણીનો આધાર તેના કર્મ અને તેને કેળવણી આપવાની તેના માળાપની યોગ્યતા, એ બે ઉપર છે.

બચપણમાંથી તનદુરસ્ત તપાછળ લક્ષ આપવાથી શરીર નિરોગી રહે છે. તનદુરસ્ત અને સારા સ્વભાવને ગાઢ મિત્રાઈ છે. તન મન અને નીતિની તન દુરસ્ત એક બીજા પર આધાર

ગળે છે જાળડોની તનદુરતી ખાતર માળાપોએ આ વાત ખાસ ધ્યાનમાં ગળવી કે જાળડો પર કદિ જમતી વખતે ગુસ્સો કરવો નહિ, કારણ જમતી વખતે જો ચઢાવવાથી, ગુસ્સો લાવવાથી, અને ઉતાવળ કર્યાથી ઉત્તમ ખોરાક પણ પચી શકતો ન એવો ડોક્ટરનો અભિપ્રાય છે, કોઈ પણ જાળડોમાં જાળ ને ઠપકો આપવો હોય તો તેઓ એકલા હોય ત્યારે આપ જાળડોને બનતા મુઠ્ઠી કરેલાં ગુસ્સા માટે, માર શિવાય બીજા ઉપાયો યોજવા પરતુ લાગે વખતે માર શિવાયના બીજા ઉપાયો વ્યર્થ નિવડે તો મહંજ સભાની આવશ્યકતા છે પણ તેથી કે અન્યથા નુકશાન પહોંચે નહીં તેની સભાળ રાખવી, ડોક્ટરનો એવો અભિપ્રાય છે કે-કાનપર લપડાક મારવી, નહિ માફ કરવા જેવું જગતી દામ છે, કાનપર મારવાથી ઘા જાળડો જીવગી પચત બહેરા થયા છે, કાનનું ઢાળ કાગળ જે પાતળું છે અને તેની પાછળ હવા શિવાય બીજું કોઈ નહ તેથી તેની ઉપર જરા ઈશાન થાય કે તે ફાટી જાય છે અ માલગવાની શક્તી હમેશને માટે નાશ પામે છે

આપણે વિદ્વાન આયો પણ અભિપ્રાયનું અનુકરણ કર શીખીશું તો નમ્કી આપણા જાળડો મદ્દગુણી થઈ શકશે

“કુટુંબના અમુક માણસના દુષ્ટ કૃત્યથી તમારા વિચ પ્રમાણે તમને નીચું જોવા જેવું લાગવાના ભયથી તમે તેના કૃત્યને જગતના લોકોથી ગુપ્ત રાખવાનો પ્રયત્ન કરીને તમા કુટુંબના બીજા માણસોનો લોગ આપો તે તમારી નજાળા કહેવાય એ તમારો અપરાધી ભરેલો સ્વાર્થ સમજવો દુકાર કહેવાનું કે પિતાએ પોતાના પુત્રની ગેરવર્તણૂક ઉપર પડ નાખવાને બદલે ઉઘાડો પાડવો અને તેને મુદારવાનો પ્રયત્ન કરવો, કે જેથી બીજા છોકરાંને ઓટું દટાત મળે નહિ ”

સસાર માગરમાં નિર્વિદ્ધને સુસાત્રરી કરવા ધર્મ રૂપ નાવ આવશ્યકતા જોના મનપર પુર્ણ ઠમાવવી આથી જરાવસ

સુધી તેઓ સુખી થઈ જીવન સાર્થક કરી પરલોકમાં પણ સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે. ધર્મ તત્વના બીજ બાળવયથીજ બાળકોના હૃદયમાં રોપવાથી યુવા વસ્થાએ પહોંચતાં તેઓને ધર્મપર શ્રદ્ધા રહે છે. પરંતુ બાળવયમાં ધર્મ શિક્ષણ ન મળ્યું હોય તો યુવાવસ્થામાં જુદા જુદા ધર્મોનાં પુસ્તકો વાંચતાં તેમાં શ્રદ્ધા ચોંટે છે અને પશ્ચાતાપનું પરિણામ આવે છે. યુરોપીયનોની પેઠે પ્રાર્થનાઓ કરતાં બાળકોને સાથેજ રાખવા જેથી તેઓને શ્રદ્ધા ચોંટે. મીલાવડા કે સમાજ ભરાઈ હોય તેમાં એકાદ ઉન્નતભાવક પુત્રને સાથે લઈ જવો કે જેથી ત્યાં સચવાતા વિનયદિ ગુણોનું પ્રત્યક્ષ શીક્ષણ લે. ગમે તે ભાષાની કેળવણી લેતાં છતાં સ્વધર્મ પ્રત્યે શ્રદ્ધા ભક્તિ રાખવી. ધર્મના ફરમાનો બળતિનો માર્ગ સૂચવે છે, માટે ધર્મ તત્વો ધીમે ધીમે સમજાવવાં.

આગળ લખ્યા પ્રમાણે તેમને કેળવણી આપ્યા પછી; લોક પ્રિય લેખમાળાના અંક ચોથામાં—લણીને શું કરવું? તેમાં લખ્યા પ્રમાણે વર્તવું ધંધાદારી વેપારી વર્ગના યુવાનોની પ્રશ્ન છે કે તેમણે પોતાના વડિલોના ચહુડતા ચાલતા ધંધામાં પ્રથમ મદદ કરવી. કેળવણી પામ્યા પછી વેપારમાં નેડાવાથી વેપારના નવા નવા નિયમો શોધી કઢાય છે. જેમના વડિલો સરકારી નોકરી કરતા હોય તેમણે નોકરી માટેજ તૈયાર થવું એમાં કાંઈ સાર્થક નથી.

પોતાના બાળકોનું વલણ દરેક પિતાએ પ્રથમથીજ ધ્યાનમાં લેવું. અને તે વલણ પોતાના ચાલતા ધંધા તરફ વળે તેમ કરવું. પરંતુ તેમ બનવું અશક્ય જણાય તો તે બાળત પુરતી તપાસ કરી, યોગ્ય ઉમ્મરે તેમનું જે તરફ વલણ હોય તેજ ધંધામાં તેમને પ્રવીણ કરવા પ્રથમથીજ વેપારને બરની કેળવણી શરૂ કરવી આમ ન કરવાથી જેમ હાલમાં હજીજરો યુવાનો ફક્કડ કપડાં પહેરી નવરાત્રજીડયા કરે છે તેમાં તમારાં બાળકોનો વધારો થશે.

પાશ્ચિમાત્ય પ્રજાની પેઠે પૂર્વ તરફના લોકો બાળકોના વનજી પર ધ્યાન આપી તેમને અમુક ધધા માટે મુકરર કરવામાં આવતા નથી એજ દેશની દરિદ્રતાનું સળંગ કારણ છે એક મોચીના છોકરાને સુતારનો ધધો કરવાનું મન થયું હોય અગર એક હુકારના છોકરાને બુટ બનાવવાનું મન થતું હોય, અને જો તે તરફ જ તેના મનનું મજબૂત વળણ હોય, અને તે કામ તે સારી રીતે કરી શકે એમ હોય તો પછી તેવા ધધામાં તેમને જોડવામાં કરી હરકત નથી હાલના જમાનામાં જો જુદો ધધો શરૂ કર તો ગામમાં ચાલવું પણ ભારે પડે છે પણ આવી નીંદા એા માટે આખા આઠા કાન કરવામાંજ શ્રમ સમાયેલો છે

વલણ પ્રમાણે સુવાનોને જો ધધે લગાડવામાં આવે તો આજ કાલ કેળવણી લઈ ડીગ્રી મેળવ્યા છતા હજારો સુવાનોને રખડતા જોવા પડે છે તે સર્વ દૂર યાય અને પરિણામે આ આર્ય વર્ત દેશ પુનઃ સર્વોત્તમતાને શીખરે ખીરાજે ન્યા સુધી આવા વિચારો પ્રજાના હૃદયમાં નહિ ઠસે ત્યા સુધી કોઈ પણ પ્રકારે દેગોત્કર્ષ ઇચ્છવો સુલભ નથી વલણ વિરૂધ્ધના ધધામાં મન જુલુ નથી તેથી તેઓ તેમાં કઠિપણ પ્રયુક્તા મેળવી શકતા નથી

આજકાળ ચોતરફ ‘નોકરી’નો ખપન વાય છે તેમાં તમારા પુત્રો ન અપડાય તેમ કરજો પરત્રતાની બેડીમાં પડી તેને મડી જવું ન પડે અને પોતાનું જીવન એક શુભામ જેવું ન કરી નાજે તેમ કરવું સ્વતંત્ર ધધો હોય ધરવાથી સુવાનો પોતાની ગમ્તિથી જન મમ્તાળની ઉત્તમ સેવા બજાવી શકે છે પરત્ર યવાથી તેના મનના ઉજરા મનમાંજ સમાઈ રહે છે સ્વતંત્ર ધધો એટલે પોતાના બાપદાદાની દુકાનથી જુદા ઘઈ બેસવું એવો નથી પણ તેમને તેમાં સાહ્યતા કરવાનું ગાબીર્ય તેમાં સમાયલું છે પિતાની આજ્ઞા ન રહેતા મરજી

દુનિયામા નિશ્કર્ણ નિવડવાતુ પહેલું પગલું પગારવાળી નોકરી લેવાતુ છે. કારણ કે તેથી સ્વતંત્રતા બન્યું છે, નોકરી આપનારને 'આધીન થઈ રહેવું પડે છે અને મરદાઈનો ગુણ ઓછા થાય છે. add A.

પોતાનું અને જે ત્રણ બીજા માણસોતુ પુરું કરી શકે એટલી કમાવાની શક્તિ થાય ત્યારે પુત્ર માટે કન્યાની શોધ કરવી. કારણ લગ્નવિના સ્ત્રી પુરૂષો દરીદ્રામ બેસી શકતા નથી જીવ અસંતોષી રહે છે. પરણવું એ સ્વાભાવિક છે. ન પરણાવવાની કુદરતી કાતુનો તુટે છે. આ કામ પુત્ર યોગ્ય ઉમરે પહેલે ત્યારેજ કરવું. બાળ લગ્નથી થતાં અસંખ્ય ગેરફાયદાઓ ધ્યાનમાં લઈ તે રૂઢી રીવાજને વળગી ન રહેવું રીવાજના ગુલામો થઈને ન રહેવું વખતને અનુસરી વર્તવું જે સાથે પુત્રને આખી જીવગી કાઢવાની છે અને જેના પર પુત્રના સુખનો સર્વ આધાર છે તે વધુનીશોધ કરી લીધા પછી તેમા પુત્રની સમતિ લેવી બનતાં સુધી શ્રીમંતાઈ તરફ ન જોવું કુલીનકુલની યોગ્ય વ્યતી કન્યા શોધી તે સાથે લગ્ન કરવું કારણ સારી પત્ની હોવી એજ દુનિયામા મોટામાં મોટું સુખ અને ઉત્તમ દીવાસો છે

સર્વ બાળકો તરફ નિષ્પક્ષપાતપણે વર્તવું કુટુંબ મોટું હોય તો સમજી પિતાએ પુત્રોને જુદા કરી આપવા અને તે પર પોતાનો કાળુ રાખવો અને પોતા પાસે પાત્ર પૈસાનો જીવ રહે તેમ કરવું કે જેથી સર્વ નમતા લગ્નતા રહે.

ઘણી વખત માર્યાપોની શિખામણ કરતાં પુસ્તકો બહુ સારી અસર કરે છે. તે આ યોગ્યતા અને નીતિને લગતા પુસ્તકો પોતાના પુત્રો પાસે વંચાવવાં. બનતાં સુધી પ્રસંગ પડતા પુત્રોને બોધ અને સમજણ આપતા રહેવું. આ બાબતમા જરા પણ શરમ ન રાખવી લોર્ડ ચેસ્ટરફીલ્ડ પોતાના પુત્ર પ્રતી તથા લામિનીબુણના લાગ આયામાં શેઠે પોતાના ચાર

પુત્રોને વિદેશમાં ગાપેરી ધીખામણોનું અનુગ્રહ કરવા દેક
વિતાએ પ્રયાત્ન ન્હોતો અને તમામ જાળકોષોનું સ્વમાર્ગે રાખવી

નિર્દોષ રજોહરિ । એવાજી મંગલમાં ગાખી લેખના દોષો
માટે સમા કવવાની વાચક વૃદ્ધપત્નિ અવિનય વિરૂપિત છે

“કવેરી મોગી”

અમાસ

મયાવલોકન

“અર્જુનુ વિમાન”-આ વામનું મનમાં, નનાચારૂ મદ્યુન
ચિત્તશુદ્ધિ, લભિ, જ્ઞાન, નિરમ, ઉત્પાદિ ભિત ભિત વિષ
યોપર એ-દન સવારણનો મુલોધક વાર્તાઓનું, પુનઃ, ન અમૃ
તલાલ મુદરણ પગેઆટે ન્હયુ છે ને આપણા પ્રતિષ્ઠિત મદ્યુ
હુમ્મ સ્વર્ગવાની ધીમાન્ લક્ષ્મીદામ ખીમણના કાર્યભાગી રા છેડા
લાન આનદણએ પ્રતિષ્ઠિત કર્યું છે તેની પહેલ માનપૂર્વક
સ્વીકૃતતા જણાવવાનું કે રાન અમૃતલાલ એક તન્હુ પણ
ઉત્માહી લેખક છે ને તેમની વિચારમકગના માની પણ અર્થયુક્ત
અને એકદર અમરકારક છે ધમજ્ઞાનના બહોળા વિષયો
આવી રચનાથી લખતા આ બાલ વૃદ્ધને તે એક સ્વરખો ઉચોગ
લઈ શક્યે ને ગહન શ્રેયોનું તાત્પર્ય સ્વરજથી સમણ અધિકારી
જનોને મન્માર્ગ શ્રુષ્ઠ કરવા માધનકર્ય થયે એમાં કશો શક
નથી આ કથામાળામાં પ્રસંગોપાત ગીતાણ વગેરે નર્વ માન્ય
અથવા સ્લોકો તેમજ પ્રાચીન-અર્વાચીન જાજન-પદ લાકીને પુસ્ત
કને રમીક બનાવવા યત્ન કરવામાં આવ્યો છે, તે કેટલેક અંશે
મારપડેલો જણાય છે, તથાપિ કહેવું જોઈએ કે તે કવિતાની
દુકોમાં કિચિત અશુદ્ધતા ગ્રહીત છે તેમજ વાચ્ય રચનામાં
પણ કઈક સંશોધનનો અવકાશ છે, જે ઉપર દ્વિતીયાવૃત્તિ
પ્રમગે લખ આપવામાં આવે તો નાહ

સ. પઢિયારે આ ગ્રંથ પોતાના પિતાશ્રીને અર્પણ કરી શુદ્ધ ચિત્ર અને ખરી પિતૃલકિત દર્શાવી છે, તેથી પ્રત્યેક બાળકોને પોતાના માતા-પિતા પ્રત્યે મમતા રાખવાનો ઉત્તમ યોગ્ય મળે છે, સ. અમૃતલાલે “અમૃત વચન” “સંસારમા સ્વર્ગ” “આર્ય વિધવા” વગેરે ગ્રંથો લખી ગુજરાતી સાહિત્યની ઉન્નતિ માટે યથા શક્તિ પરિશ્રમ બરી રાખ્યો છે, જે ઉત્તરોત્તર પરિપક્વ થઈ વાંચકર્વર્ગને ઉપયોગી થઈ પડે તેમને ઉત્તેજન મળે એવું અમે ધૃષ્ટિએ છીએ. અમારા બહુવામાં આવ્યું છે કે, આ ગ્રંથમાની કેટલીક કથાઓ તેલવાડી મધ્યે શ્રીનર-નારાયણના મંદિરમાં પ્રસંગોપાત આપણા આધુનિક ભક્તરાજ ગુલા બદવજી મહારાજ શ્રવણ કરાવે છે ને તેમની કૃતિની મદદથી આ ગ્રંથની યોજના સારા પાયાપર થઈ છે, આથી ગ્રંથકારને તેમજ તેમના સહાયકને અભીનંદન આપતાં આર્ય ધર્મની ઉન્નતિ માટે તેમનો શ્રમ સતત બરી રહે ને ફળદાયી નવડે એવી અમારી મનોવાંછના છે.

આ ગ્રંથનું કદ રોયલ કદનાં પૃષ્ઠ લગભગ ચારસો છે ને પાકું કપડાનું પૂકું ત્રણ સોનેરી નામો બેતાં તેનું મુલ્ય રૂ. ૧૫૦ બહુ સસ્તું છે.

“પ્રબોધ પ્રભાત” — ભાટિયા કુળભૂપણ શ્રીમાન પુરૂષોત્તમભાઈ વિશ્રામ માવજીએ આ પુસ્તક પોતાના ઉંઝા અવધાસથી રચી પ્રગટ કર્યું છે. તે તુરંતજ નામદાર ગાયકવાડ સરકારના પંડાતાં કેળવણી ખાતાએ ઈનામ તથા લાયબ્રેરી માટે મંજૂર કર્યું, તે ઉપરથી તેની યોગ્યતા તથા માન્યતા સમજાણી છે માટે ધન્યવાદ આપીએ છીએ.

આ ગ્રંથ કેવળ પરમાર્ય વૃત્તિથી પોતાના મરહુમ માતૃશ્રીના સ્મારક દાખલ પડેલી કિંમતે સ. પુરૂષોત્તમભાઈએ આ પુસ્તક આપવા ધારેલ છે. ને તેમાં ધર્મ, અર્થ, કામ તથા મોક્ષની સુબોધક ચોવીશ વાર્તાઓ દાખલ કરી છે. તેની રચના અત્યંત શુદ્ધ

હિતકર ઉદ્યોગ ફલિભૂત કરે એવી ઈશ્વર પાસે અમારી પ્રાર્થના છે

દિનચર્યા—તેના બનાવનાર કાંત (મણિશંકર રત્નજી) છે પરંતુ અમેને તેમના ભાઈ વૈદ્ય હરજીવન રત્નજી તરફથી એ નાનું પુસ્તક મળ્યું છે તેની અંદર સીવસ કેમ ગાલવો એ વિષયમાં વેદ સ્મૃતિ અને શ્રીમદ્ભગવત્ગીતાને આધારે ટૂંકો છતાં ઘણો ઉત્તમ લેખ લખી પોતાની આસી વિક્રતા જણાવી છે. રા. રા. મણિશંકરની કલમ શુર્જર વર્ગમાં જાણીતી છે માટે આ નાનકડા પુસ્તક ખાતર વિશેષ લખવા પ્રયોજન નથી એમના અતસાત્માનું વળણ કાયમ આવા ઉત્તમ લેખો લખવા માટે અમર રાખો એજ માત્ર પ્રભુ સમક્ષ અર્થઘર્થના છે.

ઉદ્યોગમાં અવિલંબ કરવા વિશે.

ઝૂલણા

ઢેક હિમ્મત નથી ધન નથી માહરે
સાવ નિર્બલ પડ્યો હુ વિચારો
વય નથી માહરી વ્હાર નથી કોઈની
થાયછે અંતેરે એ વિચારો
વચત સારો નથી શુ કરુ હાલ હું
સ્વસ્થતામાં સરે આમ ગોથાં
ઉદયનાં સાધનો આમ મલતા નથી
અસ્ત આવી બંડે વાટ જોતાં
નજર પડતી નથી કામ કરતાં કશી
છેન સંયોગ સારો અમારે
છે પ્રતીકૂલ ઈશ્વર સરે હાલમાં
કોણ આ કષ્ટથી હાલ તારે

મદદ મળતી નથી અન્ય જનનો જરી
 શુ કર હાય જી ગમ રાતા

વેદ કારકમૃત્યુ.

દિલગીરી સાથે જણાવવાનું કે મુળમના જાણીતા વેપારી શેઠ રૂઘનાથજી તારાચંદ થોડો વખત માદગી ભોગવી માર્ગશિર્ષ શુભ ૧ ને રવીવારે આ દુનીયાને તજી દઈ પરલોક વાસી થયા છે—શેઠ રૂઘનાથજી ધર્મને માટે સારી લાગણી ધરાવતા હતા અને ઇશ્વર તરફ ખરેખરા આસ્તિક હતા તેઓએ નાશકમા શ્રીદ્વારકાનાથજીનું મંદિર બંધાવેલું છે તેમજ કાઠીયાવાડમા જુનાગઢ પાસે આવેલ કુતિયાણા ગામમાં શ્રી રામચંદ્રનું દેવલ બંધાવેલ છે તથા આ શહેરમાં અષ્ટોત્તર શત પારાયણ કરાવેલી હતી. આવા આવા ઘણા ધર્મ કાર્યો તરફ તે લાગણી ધરાવતા હતા અમારી વેદધર્મ સભા તરફ પણ તેઓ સારી આસ્તા ધરાવતા હતા પ્રભુ આવા આસ્તિક નરને પરલોકમાં શાંતી આપો.

૧
વૈદ્ય પ્રભુરામ જીવનરામ ઔપધાસય.

મુદ્રિત

डाक्टर पोपट प्रभुराम, जेल. येन. ये. ए. येस.

આપણે આને દર્શાવેલા અન્ય વેબસાઇટોમાં ચિત્રિત કરીએ છીએ.

આયુર્વેદ, ત્રિદાસક્રમા નિદાન-ચિકિત્સા પદ્ધતિ, અને આયુર્ધી ક્રિયા
તથા મુખ્ય દોષના અંશોપદન.

કે. અનંતપાલી, ભુલેશ્વર, મું'મઈ

अथैतत्तस्य ह्यभिधेयपाथिकं औपधेयं ।

માંગણોરમાં આવેલા પી એસ જનરેટી ખાતેના મર્ચન્ટ મારેના ડામિ
આપાદિક દવાખાતામાંથી મળી શકે

મળ અંદાં ચણાં. ઉચાં મિશ્રણાં. અંત મુન્સરના પોષ્ટિક કપચાગે.
એક દ્રામ દીઁ એ આનાના ભાવે મળશે.

આપડવાનો દવાઓ ગુટીકાઓ અને ચેલો જળવાળા મિશ્રણો નં ૬૫
દેહ આનાના માથે મળશે.

આદ્રામવાળી ૩૦ મુખ્ય દવાઓ	૧ એમ દૂત ગુણોપયોગી પ્રમત્તના ૩. ૦૥
ની પેટીના	૨ લાક્ષ્મીસ દૂત દોભિયોપાયિદ ગાદિ ૩. ૦૥
મે ગ્રામવાળી ૩૦ મુખ્ય દવાની	૩ સ્વુટાસિ દૂત આયો પ્રમીદ ૩. ૦૥
પેટીના	૪ મી ગેપમેન એમ ડી. દૂત આયો
દોભિયોપાયિના પ્રમત્તના ૩	૫ કેમ્બ્રી

સાલેરી બેલોટીના અકસ્મીર ઉપાયો.

ફેરક નળીના ચાર આના.

૨૩ જામ કુપાયોની પેટીના ૨૧૭

૧૪ મુખ્ય ઉપાયોની નાની અજમાયશ લેવાની પેટીના રૂ. ૨૥

તેનેજ માટે ગાદિ ૩૧ ની કોમલે રણશે—પ્રજ્ઞા સિદ્ધિ મળેલા

તાજે દસમ—આનો સઘળો નફો રક્તપિત્તના આગ્રમબધ્ધાન અને
ઓખ્યારૂતન અર્થે પાકલ ગ્રાહ્ય છે

ओम् नमः

स १९४२

1886

DIAD

आर्यधर्मप्रकाश

DI ARY . PRA/ASH

1-1-1942 - 1886 - 1-1-1942

સુ ૧૧ મુ ૧૧ ૧ ૧ ૨૨ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧--	--	--
મહા ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
મહા ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧--	--	૦--૦
મહા ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૦--૮--૦	--	૧--
સુવા ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	--૧૦--	--	૧--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
યોગ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧--	--	૧--૨--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૦--૧૦--૦	--	૦--૩--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	--૮--	--	૧--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	--૧--૦	--	૧--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૦--૧૦--	--	૧--૧--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧--૦--	--	૧--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧--૮--	--	૧--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૫--૪--	૦--૧૨	
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૦--૧૦--	૦--૧--	
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૦--૧--૬	૦--	૬--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧--૦--	૦--૧--૬	
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	--૧૪--૦	--	૨--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧--૮--	--	૦--૦
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૦--૨--	--	૦--૬
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧			
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૦--	--	૬--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	૧૦--	--	૧૮--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	--૦--૧	--	૦--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	--૨--	--	૬--
૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧ ૧૧	--૩--	--	૦--૬

વેદ ધર્મ મહા સુખ

કો. બુલેટર, અન તપાસી

સપ્ટ કંપનીની

જંગ પ્રસિદ્ધ દવા.

સપ્ટ કંપનીના આલેક

વૈદ પુરુષોત્તમ નેણશી

કુડાન ન. રંપટ-૨૬૧ કાલખાદેવી રોડ બુદ્ધિવર્ધક સ્કુલ સામે મુંબઈ.

સપ્ટ કંપનીની હરસના ગોળીઓ.

આ ગોળીઓથી, જમે તે જાતના લોહીયાર દુજતા કે મુકા મસા કે હરસ સારા થાય છે, દુજતા-મસા તરન બધ થઈ બેસી જાય છે, ઝાડો સાફ લાંબે છે, બુળ લગાડે છે, નસકરામા થતી વેદના બધ થાય છે, દરદોનો મુળ મુદ્ધા નાશ કરે છે ત્રણ દીવસમા ફાયદો થાય છે કીમત ગોળી ૫૦ ની શીશી એકનો રૂપીઓ એક.

વાપરવાની રીત—દીવસમા બે વખત દર વખતે ગોળી બે સવાર સાજ ૪૩૦ પાણીથી લેવી

હરસનુ મલમ—શીશી ઓસ ૦૫ (અરધાની) નો રૂ ૧૫૬૦૬ વાપરવાની રીત—હરસ મસાપર લગાડવું

૧ સરટીફિકેટ—અમરેલી ખાતેથી એઝીક્યુટીવ એન-જીનીયરની ઓફીસમાથી શેઠ દામોદર બાપુજી લખી જણાવે છે, અમરેલી તા ૦ ૧૨-૮-૧૯૦૦-વહાલા મી ૦ સપ્ટ, મારા એક મીત્ર મારફતે મેં તમારી હરસની ગોળીઓ મંગાવી હતી અને છેલ્લા પળવાડીયાથી હું તેનો ઉપયોગ કરૂ છું, અને હાલને માટે મને સંપૂર્ણ ગુણકારી નીવડી છે અને મને આશા છે કે તે મને કાયમને વાસ્તે આશીસ્વાદ રૂપે આપશે. દે 'સા આઃ વર્ષ થયા એ રોજની ખીમારીનો ઉ નીચતા હતો, મલુ જનારી ગોળીઓથી મને બેશક મોટો ફાયદો થયો છે મહેરબાની કરી ને એ ગોળીઓની એક વધુ શીશી ટપાલે મારફત મોકલી આપશો. એજ

તા ૦ ૦૦ મહેરબાની કરી ઉપલી શીશી સાથે તમારા વાસુ નાં તેલની શીશી એક તથા દત્તમજનની શીશી એક પણ મોકલશો.

आर्यधर्मप्रकाश.

पुस्तक ३१ भु]

चैत्र संवत् १९५६

[अंक ६३।

॥ यतो धर्मस्ततो जय ॥

दिव्यनाद

मल्हारना छाया

सुदरी स्वीक्षणेश्वर श्रे २।३।

नमः सुधारोरे अरज त्विकारोरे

ओ श्री नटवर शामळीयानी—स्विकारोरे

शुभकर प्रिय मकरन्द मनोहर धारोरे

स्वान सुधा निगदिन वरमावी

मज्जुलत अतर पसरवी

मम अतर अमृतमय गरणो

अपा नित्य वसावा—अरज

अत्रभुन स्वर्गिय सौर्य समपा,

कडक अलौरीव अतर तपा,

भक्ति सुशाम अशे—अरज

तरुचरणना दशन येना

का मेम अत्रभुन जागण,

યાશે કલ તન રોમનો
 ઉદ્ભવ વહુ પ્રિય લાગશે,
 તલ્લીન થાતાં ચરણમા
 સકંટ સકલ મમ ભાગશે
 છેવટ મહિ આત્મા પ્રમુમમ
 મોક્ષ પદ્મી માગશે
 દામોદર માઠોરે.
 જન્મ સુધારોરે.—અરજ સ્વિ.

પ્રબોધ ચંદ્રોદય.

(વાર્તિક)

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૬ થી આહુ.)

હુમૈશાં મલિન હોય છે તે નિર્મળની પાછળથી નિંદા કરે છે, અને પોતાની મહત્તા બતાવી નિર્મળને તુચ્છકારે છે. એ સૃષ્ટીનો સહજ નીચમ છે, પરંતુ તે મલિનનો નિર્મળ સાથે પ્રત્યક્ષ સમાગમ થતાં તે નિર્મળની સમક્ષ મલિન જરા પણ ટકી શકતું નથી અને નિર્મળને દેખીને પલાયન થઈ જાય છે, જે વિવેકના આગમનથી કામદેવ ઉપર થયેલી અસરથી આપણે જોઈએ છે વિવેક ઉપર આવ્યો અને કામદેવ અને રતિને ત્યાંથી નહાસતાં જોઈ તેને સંબોધીને બોલ્યો—“કેમ પલાયન થાય છે ? તારામાં સત્યત્વ હોય અથવા મને જીતવાનું સામર્થ્ય હોય તો ઉભો રહે !” આટલું કહી પોતાની સાથે આવતી પોતાની સ્ત્રી મતિને સંબોધી તે બોલ્યો—“પ્રિયે ! જોયું કે કામદેવની મદોન્મત્ત વાણી સાલળી કે ! આત્મશલાઘાપરાયણ આખા જગતને મોહમા નાખી દેસાવી અસાચુવમા ડૂબાવનાર અધમ

‘ નૈન હિદતિ શસ્ત્રાણિ નૈન દહતિ પાવક ’

‘ ન ચૈનં કલેદય ત્યાપો ન શોષયતિ ’ મારુત .

આમ પરમાત્માને શસ્ત્ર છેદી શકતું નથી, અગ્નિ બાળી શકતો નથી, જળ ભીંજવી શકતું નથી અને પવન સૂકવી શકતો નથી અથવા સર્વથી અજીત પરમાત્માને એ આહુકારાદી પોતાના પાશથી બાધી શકે, એ મને તો મહાન આશ્ચર્ય લાગે છે ।” મતિના વચ્ચેના સાક્ષીના વિવેકે ઉત્તર આપ્યો “ એ તો સ્વાભાવિક જગત્નો નીયમ છે કે, ગમે તેવો ધૈર્યવાન હોય, વિદ્યાવાન હોય, શાન્તીવાન હોય, વીર હોય, પોતાના પરાક્રમથી આ બા જગત્ને વશ કરનાર હોય—ટૂંકામાં અનેક તત્ત્વવેત્તા હોય છતાં તેવો અનેકને વશ કરનાર પુરુષ પણ સ્ત્રીથી બંધાયેલ છે, અર્થાત્ સ્ત્રીને જીતી જ શકતો નથી, સ્ત્રી આગળ તેનું વીર ત્વ, વિદ્યા, શાન્ત સ્વભાવ અને પોતાની વશ કરવાની શક્તિ કાંઈ કામ નથી કરતી, અને તેનેજ ઉલટું બંધાવું પડે છે । સ્ત્રી આગલ જતાં ગમે તેવો ઠાહો મનુષ્ય પણ પોતાનું ઠાહાપણ અને વિવેકાદિ ગુણો ભૂલી જાય છે, એ સહજ છે । આમ પરમાત્મા પણ સમજી લેવું । તે પરમાત્મા અચ્છેદ્ય, અદાહ્ય, અશોષ્ય, અજીત અને કોઈથી પણ ન બંધાય એવો છે તે સત્ય છે । પરંતુ તે પણ પોતાની માયા રૂપ સ્ત્રીના પાશમાં બંધાય છે, અને તેથીજ પોતાના સ્વરૂપને પણ ભૂલે છે । ” મતિએ પુનઃ શ્રદ્ધા થતા પૂછ્યું — “ નાથ ! મને તો આપના વચન પરથી બહુ આશ્ચર્ય લાગે છે । સહજ કીરણો વાળા સહજ સૂર્ય સમાન પ્રકાશિતનો અધિકાર પરાલભ કરે એ અતિ આશ્ચર્યકાર કથન છે ! ”

(અપૂર્ણ.)

જ્ઞાન

જ્ઞાન ગુટિકા

લખનાર શ્રી બા. દુર્લભજી ધગમશી વેદ

(ગીતાડ પૃષ્ઠ ૧૩ થી ચાલુ)

પ્રશ્ન ૬ છે.

મુક્તિનુ શુ મ્વમ્પ છે ?

ઉત્તર

મુક્તિ એ એક અનુદૃત શબ્દ છે તે શુ ચ ખાતુમાથા નિહાળ્યો છે તેનો અર્થ “ છુટવુ ” થાય છે કેમકે પશુ તોડવુ બધન ન ગડે એવી રીતની બુદ્ધિની અવસ્થા તેને મુક્તિ કહેવાય છે આત્માનો અનુભવ થયા પછી જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય ત બધી રામ્તિઓ લાખી મુક્ત સારી રીતે વૃદ્ધિગત થઈ વર્તનમા રહે ત્યારે મુક્તાવસ્થાની પ્રાપ્તિ થાય છે નિષ્કામ કર્મો કરવાથી અને સત્મગ રાખવાથી નાત્વિક બુદ્ધિ થાય છે

“ માધારણ ધર્મ પુસ્તક ” ની બીજી આવૃત્તિના શોધા બાગમા મોક્ષ પ્રકરણની અદર મુક્તિનુ જોડલુ બને તેલુ પૂર્ણ વર્ણન કેલુ છે, તે વિચાર પૂર્વક વાચનમા લેવુ જોઈએ

પ્રશ્ન સાતમો

જીવ એન બ્રહ્મનો મેદ સાચો છે કે અમેદ ?

ઉત્તર

મોક્ષાવસ્થાની પ્રાપ્તિ પહેલા આ પ્રશ્નનો ઉત્તર જણાવવા મી અગર નહિ જણાવવાથી કામ લાભ કે હાનિ નથી આ પ્રશ્નનો ઉત્તર જણાવવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિમા કામ મ હાયના મગી શકતી નથી, તેમ તેના ઉત્તર ન જાણવાથી કામ હુ ન પજા નથી પરંતુ પચસાતી મનુષ્યોએ એક નિયમ જોરે ની નિષ્કામ કર્મો કરવાથી મોક્ષ મળે છે તે નિયમ

ના ઉત્તરમાં હકાર કે નકાર સાંભળી ઉત્તર દેવાવાળાની આબતમાં એ ખાસ મત ઠરાવી દલીલ સાબળતાજ નથી વાસ્તવિક રીતે જોતાં મોટા મોટા મહાત્માઓએ અને જ્ઞાનીઓએ જીવ અને બ્રહ્મનો ભેદ અને અભેદ ઘણીજ યોગ્યતા અને કઠિન યુક્તિઓથી ચર્ચેલો છે, તે એવી રીતે કે જે પશ્ચિના પ્રમાણેને કહેવામાં કે સભળાવવામાં આવે તે સાચા લાગે, પણ એ વખાણોની ખૂબીઓ જ્યારે તેને નિષ્પક્ષી થઈ વિચારમાં લઈએ ત્યારેજ જણાય વાસ્તવિક રીતે જોતા તો જ્યારે મોક્ષાવસ્થાની નિકટ પહોંચીએ ત્યારેજ તે વાતનો ચર્ચાર્થ ખ્યાલ આવે છે, માટે મોક્ષાવસ્થાની પ્રાપ્તિ માટે યત્ન કરવો જોઈએ પછી પોતાની મેળેજ જીવ અને બ્રહ્મની ઐક્યતા કે ભિન્નતાની ખબર પડે છે.

આપે સાચી જ્ઞાસાચી આ પ્રશ્ન કર્યો છે તો તેનો સાધારણ રીતનો ઉત્તર લખુ છું.

મનુષ્યોએ પોતાની હાજતો પુરી પાડવા માટે દરેક પદાર્થનું તેના ગુણનો વિચાર કરી નામ પાડેલું છે. આત્મ વિદ્યા સમજવા તથા સમજાવવા મુખ્ય મુખ્ય શબ્દો તથા તેના અર્થો મુકરર કર્યા છે. જીવ અને બ્રહ્મ એ જો શબ્દો તેમાંના છે. તેઓના અર્થોમાં ખાસ ખાસ શકિતઓ સમજી લેવાની છે. જીવ શબ્દ એ જીવ ધાતુમાંથી નિકળ્યો છે. તેનો અર્થ “જીવતું” થાય છે જે ચૈતન્ય શક્તિ શરીરમાં ફેલાઈ તેને જીવતું રાખી રહી છે તેને ધાર્મિક પરિભાષામાં જીવ કહે છે. બ્રહ્મ શબ્દ બૃહ્ ધાતુમાંથી નિકળ્યો છે, તેનો અર્થ ફેલાવાનો છે જે શક્તિ સઘળી જગોમાં ફેલાઈ રહી છે તે ચૈતન્ય શક્તિનું નામ બ્રહ્મ છે આ બંને શબ્દો ધર્મસંબંધી પુસ્તકો, તેમાં વિશેષ કરીને વેદાન્ત શાસ્ત્રમાં વાપરવામાં આવે છે.

જ્યાં સુધી આત્મા ઇચ્છાઓના કારણે શરીરના કોશમાં બંધ રહે છે તે જીવ એ નાનથી કહેવાય છે તે, વખત સુધી તેઅદ્યક્ષ અને તેહું બળ શરીરનીજ અદર બંધ રહે છે,

અને પ્રહારી તેને લે દૃષ્ટીમા જોવામા આવે છે જ્યાં યથાર્થ નાનનો પ્રકાશ થાય છે અને કાંઈ પણ સ્વાર્થી ધૂંધા મ્હેતી નથી અને વળી શરીરના બધન છુટી જાય છે, ત્યારે તેની અવસ્થા દુર યજ જાય છે, ત્યારે જીવ અને પ્રહારનો અલેહ થાય છે

આવી રીતે ઠેક માથો મુઝકુ થોડી મુદત યોગાભ્યાસ કરે તો તેને માલમ પડે છે કે, એક પળની પણ અમાધિથી તરત અનુભવ થાય છે કે આત્મા શિવાય બીજુ કાંઈ પણ નથી મતલબ કે જોવાવાળો, જે ચીજથી જોવાય છે તે ચીજ અને જેને જોવાનો છે તે બધા એજ ચીજ છે જેમ સ્વપ્નાવસ્થામા ઘણી ચીજો દેખાય છે, પણ જાગૃત થયા બાદ શીઘ્ર નિશ્ચય થાય છે કે સ્વપ્નામા જોયેલી બધી ચીજો ખ્યાલ માનજ હતી, તેવી રીતે જાગૃત અવસ્થાની બધી ચીજો ભિન્ન ભિન્ન માલમ પડે છે, પરંતુ તુગિયા અવસ્થા પહોંચ્યા પછી સારી રીતે નિશ્ચય થાય છે કે સઘળો આત્માનોજ પ્રકાશ છે, અથાત્ અતન્મા આત્મા અને બાહ્યમા વિાટ રૂપ જગત છે

માટે જેઠ માણસને ઘટે છે કે માગ સારા સાધનો ઉપ યોગમા લઈ આત્મવિદ્યા શીખવી, અને પોતાના મતાનોને બાકકપણથીજ સમારવિજાની માથે આત્મવિદ્યાનુ શીક્ષણ અપાવવુ તેથી તેઓની આ લોભમા અને પરલોકમા મિદ્ધિ થાય છે

આપ અને બીજા મહાશયો આ મારા જવાબો જો મતમ તાન્તર ઉપર ધ્યાન રાખી વાચશે અથવા માલજશે તો જોઈ એ તેવો લાભ મળશે નહિ, પણ જો નિષ્પક્ષપાત થઈ સાચા ભાવથી વાચશે, માલજશે અને તે ઉપર વિચાર કરી વૃત્તનમા લેશે તો પછી જાલ થશે લાભ માટેજ મે આ ઉત્તરો લખ્યા છે

આપનો શુભ ચિન્તક,

ગિવ ગણ મયાર્ય

મહાત્મા ઓસલ્ હનુમાનદાસજી કરેલાં કેદલાંક
પ્રશ્નોલું વિરાકરણ.

સંપાદક-પુરોહીત બદ્રીલાલ રતનરામ.

૨ દૈવ વિષે.

ચિત્ત જે કાંઈ વાચ્યા કરે છે અને શાસ્ત્ર અનુસાર પુરુષાર્થ નથી કરતું તે સુખ નહિ પામે કારણકે ચિત્તની ઉન્નતિ ચેષ્ટા છે પુરુષાર્થ જે પ્રકારના છે એક શાસ્ત્રાનુસાર અને બીજે શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ છે જે કોઈ શાસ્ત્રને સ્થાગીને પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે કાંઈ પણ કરે છે અને કરશે તે કાંઈ પણ પ્રાપ્ત નહિ કરે અને શાસ્ત્ર અનુસાર કરશે તો નિઃશયતા પ્રાપ્ત કરશે, અને કોઈ પણ દિવસ દુઃખ નહિ પામે અતુલવથી સ્મરણ અને સ્મરણથી અતુલવ એ બંને પરસ્પર છે. તેમા દૈવ કાંઈ ચીજ નથી બીજે દૈવ કોઈ નથી કેવળ પુરુષાર્થ એ દૈવ છે જેતું કરેલું હોય તે ને તેવું મળે છે. પરંતુ જેતું બળીષ્ઠ હોય તેને અનુસરી તે આવે છે અર્થાત્ તે પ્રમાણે વૃત્તિ સંપૂર્ણ છે. જેના પુર્વના સ્વચ્છા બળવાન હોય તો તે છતી લેછે. અને આહુ પુરુષાર્થ બળવાન હોય તો તે છતી લેછે જેમકે એક માણસને જે પુત્ર હોય અને તે બેને લઢાવે તો તેમાથી બળવાન હોય તે છતે છે અને બીજે હારે છે જોકે છોકરા તો એકના છે પણ બળવાનની છત છે. તેમ કર્મ બંને આપણા છે તેમાં પુર્વના કર્મ સારા હોય તો તેની મહાયથી જલદી જય થાય છે. જો કે આ જીવ સત્સંગ કરે છે અને સત્શાસ્ત્રનો દ્રઢ અભ્યાસ પણ થાય તો પુર્વના સ્વચ્છાને પુરુષપ્રયત્નથી છતી લેછે. જેમકે આગલે જન્મે દુષ્ટ કૃત્ય કર્યું છે, અને આગળ સુકૃત કરે તો આગલાનો અભાવ થઈ જાય છે. તે પુરુષપ્રયત્નથી જ થાય છે પુરુષાર્થ શું છે અને તે નાથી શું થાય છે તે ધ્યાન કરો.

જાનવાન જે સન્ન છે અને સનશાસ્ત્ર જે પ્રશ્નવિધા છે. તેને માટે પ્રયત્ન કરવો તેનું નામ પુરુષાર્થ છે એવું પુરુષાર્થથી

જીવવાને યોગ્ય આત્મા છે જેનાથી સસાર પાર પમાય છે, જે કોઈ સિદ્ધ થાય છે તે પોતાના પુરુષાર્થથીજ થાય છે બીજા કોઈ દેવ નથી જે કોઈ શાસ્ત્ર અનુસાર પુરુષાર્થનો ત્યાગ કરી ને કહે છે કે જે કરે તે દેવ કરે છે, તે માણસમા આલમ્બ્ય છે તે નો સગ કરવો હું ખતુ કારણ છે, માણસે પહેલુ તો એવુ કરવુ જોઈએ કે આપણા વર્ણાશ્રમના શુભ આચારને શ્રદ્ધા કરે અને અશુભનો ત્યાગ કરે, પછી સતોના સગ અને સત્શાસ્ત્રના વિચારને વિચારી પછી આપણા શુભદોષના વિચાર કરવા જોઈએ કે દીન રાત્રીમા આપણે શુભ અશુભ શુ કર્યું છે અને પછી શુ શુ અને દોષના પશુ શાક્ષીબુત થઈને જે સતોષ, ધૈર્ય, વૈરાગ્ય વિચાર અને અભ્યાસ આદિ શુભ હોય છે તેને વધારે અને દોષ વિ છરીત છે તેનો ત્યાગ કરે જ્યારે આવે પુરુષાર્થ અઝીકાર કરશે ત્યારે પરમાનંદ આત્મતત્વને પામશે જેવી રીતે ઘાએલ થએ દોઢા મૃગ, ઘાસ, વૃષ્ટ અને પાહડાને સુદર જાણી ખાય છે તે બીરીતે શ્રી, પુત્ર, ખાન્ધવ, ધનાદીમા મગ્ન નહી થવુ જોઈએ તેનાથી વીરક્ત થઈ જેવી રીતે દાત પીસીને જોરથી કામ કરી એ છીએ તેવી રીતે તે સસાર સમુદ્રથી પાર ક્ષિતરવા યત્ન કરવો જોઈએ જેવી રીતે કેશરીસિંહ બળ કરી પાજરામાથી નીકળી જાય છે તેવી રીતે પુરુષાર્થ કરવો તેનુ નામ પુરુષાર્થ છે જેને સિદ્ધિ પ્રાપ્ત થઈ છે તેને પુરુષાર્થથી થઈ છે તેના વગર થતી નથી જેવી રીતે પ્રકાશ વગર કાંઈ જ્ઞાન નથી થતુ, જેને આપનો પુરુષાર્થ ત્યાગ કર્યો છે ને દેવ કહ્યાણુ કરશે તેવા આશા વાળા વ્યથ દિવસ ગાળે છે જેવી રીતે પત્થરમાથી તેલ કાઢવુ તેવી રીતે દેવ જાણવુ—માટે દેવનો ત્યાગ કરી પુરુષાર્થ કરેા જે શ્રે પુરુષાર્થનો ત્યાગ કર્યો છે તેને સુદર કાન્તિ તથા લક્ષ્મિ ત્ય જે છે એટલે તેનો તે ત્યાગ કરે છે

પુરુષાર્થ એવો છે કે સતોનો સગ અને સત્શાસ્ત્રનો વિચાર કરીને તે અનુસાર ચાલે જે તેનો ત્યાગ કરે છે અને

આપણી ઇચ્છા પ્રમાણે ચાલે છે તે સિદ્ધિને પ્રાપ્ત નહિ થાય અને જે કોઈ શાસ્ત્ર અનુસાર ચાલે છે તે આલોકમાં તથા પરલોકમાં સુખ પામી સિદ્ધિ મેળવે છે. તેથી સંસાર રૂપી બલમાં ન પડવું જોઈએ. પુરુષાર્થ એ છે કે સત્ જનોનો સગ કરવો અને જોષ રૂપી કલમ અને વિચાર રૂપી સાહીથી સત્શાસ્ત્રના અર્થ હૃદયરૂપી પત્રપર લખવા. જ્યારે એવો પુરુષાર્થ કરી લેશે ત્યારે સંસાર જળમાં નહિ પડે.

જે કોઈ સતોની સગતી કરે છે, સત્ શાસ્ત્ર વિચારે છે, પણ તેના અર્થમાં પુરુષાર્થ નથી કરતા તેને સિદ્ધતા પ્રાપ્ત થતી નથી. જેવી રીતે કોઈ અમૃતની પાસે બેસે પણ પાન કર્યા પિના અમર ન થાય. તેવી રીતે અભ્યાસ કર્યા વગર પ્રાપ્ત થાય નહિ. અજ્ઞાની ભવ તેનો જન્મ વ્યર્થ ગણે છે. જેવી રીતે બાળપણમાં મૂઠ અવસ્થામાં લીન રહે છે; યુવામાં વિકારને સેવે છે, અને જરામાં જર્જરી, અનેક રોગી ભૂત થાય છે. તેવી સતે જન્મ વ્યર્થ કરે છે. જે કોઈ દેવનો આશ્રય કરે છે તે પોતાનો હુન્તા થાય છે તેમજ નહિ પાસે. જે કોઈ માણસ બહુવાર અને પરમાર્થને ત્યાગીને મૂઠ થાય છે પણ માફક દુઃખનો પામ્યા છે એમ વિચાર કરીને જોયું છે માટે તમે પુરુષાર્થનો આશ્રય કરો અને સત્શાસ્ત્ર રૂપી દર્પણથી આપણુ ગુણ દોષને જુઓ અને દોષનો ત્યાગ કરી શાસ્ત્રના સિદ્ધાંતનો અભ્યાસ કરો. જો હઠ અભ્યાસ કરશો તો જલદી આનંદ પામશો.

૩ ચિત્ત વિષે

આ બધું માયામય સંસાર ચક્ર છે. તેનું નાલિસ્થાન ચિત્ત છે. જ્યારે ચિત્ત વશ થાય ત્યારે સંસાર ચક્રનો વેગ રોકાય ખીણ કોઈ રીતે રોકાય તેમ નથી જ્યારે ચિત્તને સ્થિત કરશો ત્યારે જગત્ ભ્રમ નિવૃત્ત થશે અને જ્યારે ચિત્ત નિવૃત્ત

ચાય ત્યારે પરબ્રહ્મ પ્રાપ્ત થાય છે જે કાંઈ મતોએ અને શાસ્ત્રમાં ડહુ છે તેનો બરાબર વિચાર કરવો સસારમુગ વૃંણા ના જળવત્ અને સ્વપ્નવત્ જાણી તેનાથી લેગવ્ય કવ્યો આ બે ઉપાયથી ચિત્ત સ્થિત થાય છે આ ચિત્તના સયોગથી ચેતન તેનું નામ હવ છે જ્યારે ચિત્તનો અભાષ થાય ત્યારે જગત જમ જાત થાય છે રાગ, દ્વેષ, ભય, ધૃત્તિ આદિ વિકર ચિત્તમ્ હોય છે શાંતિ, શિવતા, સર્વજ્ઞતા, આત્મા, તૃપ્તતા એજ છે પણ જો ચિત્ત નદ ન થાય તો ડોહપણ નથી જ્યારે વસ્તુનો યોગ થાય ત્યારે એક અદ્વૈત આત્મ સત્તા લાગે છે જ્ઞાન તરફ વૃત્તિ રાખવી જગત્ તરફ વૃત્તિ ન રાખવી કોઈ તરફ ધ્યાન ન રાખવું અદર જે જાણવાવાળા શક્તી સત્તા છે તેમાં વૃત્તિ રાખવી જો ચિત્ત સ્થિર કરવાનો પર ઉપાય છે સતોનો સગ અને શાસ્ત્રથી નિર્ણય કરેલા અર્થનો અભ્યાસ થાય તો ચિત્ત નદ થાય અને અભ્યાસ ન થાય તો પણ સતોવા અગતી અને સત્સાક્ષો સાક્ષીવાથી, સહેજ, અમત્કાર થઈ આવશે આશા રૂપી દુઃખીને જાલવાનો ઉપાય મનથી મનને મનન કરીને જ્ઞાન રૂપી અગ્નિ પ્રદિપ્ત કરવો તો તેને બાળી નાખશે જેટલું ધૈર્ય રી તેજ છે તેટલું જળવાન છે પણ તત્ત્વવેત્તા માથી ઉત્તમ છે યોગી સૌ લધુ છે આ હવને ચિત્તે દીન કર્યો છે જેમ જેમ વધે છે તેમ તેમ દુઃખી કરે છે અને જેનું ચિત્ત ક્ષીણ છે તેનું કલ્યાણ છે મિશ્ર આ અભિમાનથી આત્મા નથી ભાગતો જ્યારે ભોગોની વૃંણા મટે ત્યારે ચિત્ત ક્ષીણ થઈ જાય છે

ચિત્તરૂપી સૌ દુર્વાસના, ભોગરૂપી વાયુ, અને શરીરમાં દૃઢ આસ્થારૂપી મૃતિકા, સ્થાનથી મોટું થઈ જાય છે અને એવા પદાર્થથી ત્યાં મોટું થાય, ચારે મોહરૂપી વિષથી, છ વેને માટે છે એવા દુષ્ટ સપને જ્યારે મારે ત્યાં કલ્યાણ થાય દેહમાં જે આત્મ અભિમાન થઈ ગયું છે ભોગોની વૃંણા કંઈ છે અને મોહરૂપી વિષ અગી ગયું છે પણ જો દામિત

વિચારરૂપી ગાડક મંત્રીનું ચિંતન કરે તો વિષ ઉતરી જાય. બીજો ઉપાય નથી, અનાત્મામાં આત્મ અભિમાન અને પુત્ર, દારા-આદિ માઈં તાઈં એમાં ચિત્ત પધી જાય છે અને અહંકાર રૂપી પિકાર ચિન્તનારૂપી કીડાને-આ માઈં ઇત્યાદિથી ચિત્ત કંઠાય થાય છે. ચિત્તરૂપી વિષનું વૃક્ષ છે. દેહરૂપી જૂમીમાં ઉગ્યું છે. સકલ્પ વિકલ્પ એનાં ડાળાં છે. કુર્વાસના રૂપી પત્ર છે. અને સુખ દુઃખ, આશિ વ્યાધિ, મૃત્યુ રૂપી એના ફળ છે. અહંકાર રૂપી કર્મ જળ છે. તે સીંચવાથી વધે છે. અને કામ લોગ રૂપી પુષ્પ છે. ચિન્તા રૂપી મોટી ડાળને, વિચાર અને વૈરાગ્ય રૂપી કુવાડાથી જ્યારે કાપે, ત્યારે શાંતી થાય. ચિત્ત રૂપી હાથી જે તેણે શરીર રૂપી તળાવમાં આવીને શુભ વાસના રૂપી જળને મહીન કર્યું છે. અને ધર્મ સંતોષ, વૈરાગ્ય રૂપી કમળને તૃણા રૂપી નેત્રથી બેઈને નબંધી કાપે. જેવી રીતે કાગડો અપવિત્ર લોજન કરી કા કા કરે છે તેવી રીતે ચિત્ત અપવિત્ર ગૃહોમાં બેસીને લોગોની તરફ દોડે છે. જેમ કાગડાને એકજ આંખ હોય છે તેમ ચિત્ત માત્ર વિષય તરફ જ દોડે છે. એવા અમંગળ રૂપી કાગડાને વિચાર રૂપી ધનુષ્યથી મારો ત્યારે સુખ થયે. ચિત્ત રૂપી દોષથી સંપુર્ણ જમત-કર્તા કર્મ ક્રિયા રૂપી માંઠથી બંધાય છે તે દોરીને અસંગ શસ્ત્રથી કાપીને સુખી થાઓ. કેવળ સાધુ સંગથી અને શાસ્ત્રના અભ્યાસ અને વિચારથી નાશ થાય છે. ચિત્તમાં લોગની તૃણા રૂપી પિંજળી ચમકે છે અને જ્યાં એની પર્વા થાય છે. ત્યાં બોધ રૂપી ક્ષેત્ર અને શમ-દમ રૂપી કમળોને નાશ કરે છે. જ્યારે વિચાર રૂપી મંત્ર હોય તો શાંત થાય. ચિત્તની ચપળતાને અસંકલ્પથી ત્યાગ કરો. જેવી રીતે બ્રહ્માશ્વથી બ્રહ્માશ્વ છેદાય છે તેમ મનથી મનને છેદો, અ

ચાત અતરુણી કરે સ્થિર કરે, ત્યારે ચિત રૂપી વાનર સ્થિર થશે, ત્યારે શરીર રૂપી વૃક્ષ ક્ષોભથી રહીત થશે શુદ્ધ બોધથી મનને છોડે અને આ જગત્ કે જે વૃક્ષથી તુલ્ય છે તેથી પાર થઈ જાયો શ્રી મહાગુરુએ નમ

જે મૈત્રિ કરૂણા અમાન્યતા શુદ્ધોથી સ્થિત છે અને જેનું મન આત્મ વિષયથી ચાત પામેલું છે તેને સમાધિ કહે છે કાંઈપણ ના કરે તોપણ માત્ર એક ઉપાય અવરય કરે, તે એ કે હેઠને કાંઈ લોચ્છવત્ બહીને તેનું અભિમાન ત્યાગ કરે.

આત્મબોધ નથી થતો ત્યાં લગણુ આ દીન છવ દુ ખી થાય છે તેથી બધા ઉપાય ત્યાગ કરીને ભક્તિ કરીને મોક્ષની વાચના કરે.

ચિત્ત નાશ કરવાના બે ક્રમ છે મોગ અથવા જ્ઞાન

ચિત્તવૃત્તિ શાકથી તે મોગ અને સમ્યક્ વિચાર તે જ્ઞાન. અતજનના સમથી શાન્તોના વિચારથી અને વિષયના ચૈરામ્યથી મોગાક્રમાસ થાય છે પહેલા જન્મતમા અસત્ શુદ્ધિ કરવી (એટલે જન્મત્ અસત્ છે) અને આપણે જે હુંટ દેવ છે તેનું ધ્યાન ધરવું જ્યારે ચિરકાળ ધ્યાન થાય છે ત્યારે એક તત્વનો અભ્યાસ થાય છે શુદ્ધને મોટે સાલળી તે પ્રમાણે પ્રાણનો નિ રોધ કરે તો નિરોધ થાય છે શુદ્ધના ઉપદેશ સિવાએ થતો નથી અગસ્ત મુનીના પુત્ર વીતળ મુની વીથ હજાર આતસો વર્ષ પર્યંત છવન મુક્ત રહીને પછી વિદેહ મુક્ત થયા.

વાસના ક્ષય થાય ગનનો નાશ થાય તોપણ જો તત્ત્વજ્ઞાનનો અભ્યાસ ના કરે તો મિદ્ધિ નથી પ્રાણાયામ જ્યારે શુદ્ધી બતાવેલી શુદ્ધિથી થાય ત્યારે, અને આમન અને આહાર સયમથી પ્રાણના રૂપ હ પાકાય છે

ઓમ્

તત્ સત્ પરમાત્મને નમઃ

શ્રોમન્ શંકરાચાર્ય કૃત “ અપરોક્ષાનુ ભૂતિનું ગુજરાતી
માધાન્ટર.

દા.ળાનારે રા. બા. દુર્લભજી ધરમશી વેદ.
દોહરા.

(ગતાંક પૃષ્ઠ ૧૮ થી ચાલુ)

- એક રૂપ ચૈતન્ય ત્યા નથી ભેદનો જોગ,
જીવત્વ પણ વ્યર્થ છે, સર્વ રજુનોભોગ. ૪૩
- રજુનાં અજ્ઞાનથી, રજુ ભાસે બ્યાલ;
જગત વિવર્ત છે પ્રહ્લુ રાખો એ શુભ ખ્યાલ; ૪૪
- ઉપાદાન આ જગતનું બાણે પ્રહ્લજ એક;
સર્વ પ્રપચ આ ને જુઓ, પ્રહ્લાકારે છેક. ૪૫
- નથી બ્યાખ્ય ને બ્યાખ્યતા, કરે વેદ પરમાણુ;
સકળ પ્રહ્લપરતત્વ છે, એજ ખરું તું બાણુ ૪૬
- શ્રુતિ સ્વમુખે ઉચરે, “ નાનાત્વ ” નથી લેશ,
અદ્વૈત કારણુ સ્થિત કરે, જરા રહે નહિ ઢલેશ. ૪૭
- ભેદ કરે ને પ્રહ્લામાં, જન્મ મરણનો દોષ,
માયાથી વચિત થઈ ગૃહે કરે અપ્રસોસ. ૪૮
- ભૂત માત્ર સર્વે જનિત, પરપ્રહ્લથી માન;
લય પામે વહી પ્રહ્લામા, રહે નહિ નિશાન ૪૯
- વિવિધ નામ ને રૂપ ને, અખીલ કર્મનો કમ;
પ્રહ્લા ઉપાડી શિર ધરે, વિના ખેદ કે શ્રમ. ૫૦
- સોના કેરી વસ્તુની, સુવર્ણતા હમેશ,
પ્રહ્લાત્પતિની પ્રહ્લતા, નહિ સદેહ લવલેસ ૫૧
- જીવાત્મતા પરમાત્મતા, એ બેમાં લધુ ભેદ,
મૂઠ માનવી ને કરે, ગૃહે જન્માન્તરખેદ ૫૨

દેવ ભાન અપાનથી, તેને નહિ ખરૂં જ્ઞાન,	
આત્મ રૂપ જે જગતનું, જાણે તે તો જ્ઞાન	૫૩
મર્વ ભૂતની આત્મતા, જાણે જે નર વીર,	
મુક્ત મોહ ને શોકથી, જાણે તે શૂરવીર	૫૪
આત્મા આ છે પ્રહારૂપ, મર્વાત્મકતા પૂર્ણ,	
ઘૃહદાગ્ધ્યની હૃતિએ, કયુ તેનું છે ચૂર્ણ	૫૫
યુક્ત સર્વ વ્યવહારી, દિસે ખરો આ વૈા,	
ઉત્તર ક્ષણના બાધથી, સ્વપ્નનું ચાત કા-	૫
સ્વાન જાગૃતે નષ્ટ છે, રત ને નહિ જાગૃત,	
તયમા એ, તે નહિ જાણેના લય	૫૭
નિર્માણ તે, નિ યા અમલ માગ,	
એક ગુણાતીત શાસ્વત, દ્રષ્ટા છે નિરવાર	૫૮
ઘટ જ્ઞાન્તિ જેમ માટીમા, છિપે રજત છે મ્થિત,	
તદ્વત પ્રહા જીવની, નથી લેહની રીત	૫૯
નામ ઘડાનું માટીમા, કનકે કુડળ નામ,	
રજત સરો છે છીપમા, પ્રહા જીવનું ધામ	૬૦
નીલ રંગ આકાશનો, મરૂ સ્થળે જેમ નીર,	
સ્તબ્ધ પુરૂષની આકૃતિ, ચિદાત્મ વિશ્વની ક્ષીર	૬૧
જ્ઞાન્તિ ભૂતની શૂન્યમા, અધર્વપુરી છે જેમ,	
આકાશે જે ચંદ્રમા, મત્યે જગત મ્થિતિ તેમ	૬૨
જળના મોજા જળ રૂપે, તામ્રપાન જેમ તામ્ર	
ઓઘ પ્રહાન્ડનો તેમ છે, રૂપે આત્માગમ	૬૩
ઘટ નામે જેમ મૃતિકા, તતુથી પટનામ,	
મન્થિહાનદ જગતથી, માને ઇંડો ધામ	૬૪
અજ્ઞાને નહિ જાણીયે, ઘટાદિ માટી સાર,	
માટીના ડારણ થકી ઘડો જુન્યો છે ધાર્ય	૬૫
ગણ રૂપ છે મત્તિકા, ધાર્ય રૂપ ઘટ જેમ,	
શ્રુતિ, યુન્તિ નિન્દા કર, પ્રપચ પ્રહાર તેમ	૬
ધનું નહણુ કરતી લણે, મૃતિ નું ખરૂં જ્ઞાન,	

પ્રપંચ અવલોકન વડે, સ્વયં પ્રકાશનું જ્ઞાન.	૬૭
આત્મા સદા વિશુદ્ધ છે, અશુદ્ધ માત્ર દેખાય,	
જ્ઞાની રજુ ઓળખે, અજ્ઞાને ન કળાય.	૬૮
કુંભ અવશ્ય જેમ મૃત્તમય, હેડ તેમ ચિન્મય,	
આત્મ-અનાત્મ વિભાગ તેમ, અબુધ કરે અતિશય.	૬૯
સર્પરૂપે રજુ ગણે, રૂપા રૂપે છીપ,	
નિર્ણય એવો જે કરે વિમૂઢનો તે દ્વિપ.	૭૦
ઘટ રૂપે જે મૃતિકા, પટ રૂપે જે સૂત,	
નિર્ણય એવો જે કરે વિમૂઢનો તે પૂત.	૭૧
કનક કુંડલના રૂપથી, તરંગ રૂપથી નીર,	
એવો નિર્ણય જે કરે, વિમૂઢનો તે બીર.	૭૨
પુરૂષ રૂપે જે સ્તાંભને જળ રૂપે મરિચી,	
એવો નિર્ણય જે કરે, વિમૂઢ તેની ધિ.	૭૩
ગૃહ રૂપે જે કાષ્ટને, ખડગ રૂપે જે લોહ,	
એવો નિર્ણય જે કરે, બુદ્ધિ ઠલંકિત મોહ.	૭૪
જળમાં જોતાં કોઈને વૃક્ષ દિસે વિપરીત,	
તેમ સ્થૂલ આત્મા ગણે, એ અજ્ઞાનની રીત.	૭૫
એસે નાવે નર કદી, ચંચળ ભાસે સર્વ,	
તેમજ આત્માને વિષે, ધરે હેડનો ગર્વ.	૭૬
નેત્ર રોગ પીડિત જુએ, શુભ રંગને પીત,	
સ્થૂલ ગણે છે તેમ તે સદાનંદ ને ચિત.	૭૭

(અપૂર્ણ.)

કલાપિને સન્નોધન.

(સૈથી સમરથ રાધાવરનો આશરો એ રાગ.)

સુરતાની વાડીના મીઠા મોરલા !

ઉછળતા શા ઉર સાગર ઉલ્લાસ જો !

નિર્ભતી સૈરલાગ્યા સુહાગન જ્યોત્સ્નિકા !

ત્રિન્નિપાલ હતા. ૧૮૬૧ ના ઑગસ્ટની ૧૪ મીએ તેમણે કાલે જ છાંડી, તે પહેલાં ૧૮૮૬ ના ડીસેમ્બર ૧ લી તારીખે તેમનાં કચ્છ-રોહા અને કોટડા એ બે સંસ્થાનની રાજકન્યાઓ સાથે લગ્ન થયેલાં પાછળથી એક પત્રમાં કલાપીએ લખ્યું છે કે-

“ લગ્ન થયાં પણ મને મ્હારા અભ્યાસમાં નહતાર તે અસ્વીકર હતા.” ૧૮૬૧ ના ઑક્ટોબરની ૧લીએ સુરસિંહ હિંદુસ્તાનની સુસાદરીએ નિકળ્યા ૧૮૬૨ ના જાન્યુઆરીની ૨૨ મીએ જગન્નાથપુરીથી “ પ્રિય માસ્તરસાહેબ જોશીજી ” ઉપર લખેલો એક વિસ્તીર્ણ અને સુંદર પત્ર પાછળથી “ કાશ્મીરનો પ્રવાસ ” અથવા “ સ્વર્ગનું રવમ્મ ” એ નામે પુસ્તકના રૂપમાં પ્રસિદ્ધ થયેલો છે ૧૮૬૨ ના મેની ૨૨ મીએ તેઓ સુસાદરી પુરી કરી પાછા આરેલા

૧૮૬૨ ના ઑક્ટોબરની ૧૫ પીએ “ ફકીરી હાલ ” એ નામથી એજ સાલના નવેમ્બરના સુદર્શનમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી ગઝલો લખાઈ.-ગુજરાતની ગરીબ મએલી વાડીમાં કલાપીની કેટલાં સભાગારી શરૂ થઈ, જે કલાપીના સ્વર્ગારોહણની સાથેજ વિરામ પામેલી છે.

૧૮૬૮ ના જુલાઈની ૧૧ મી તારીખે તેમણે શોભના સાથે લગ્ન કરેલું કલાપી અને શોભનાનો સ્નેહ એ કલાપીના આન્તરહૃદયનનો સર્વોપરી ભાગ છે પણ એ ઇતિહાસ ગુજરાતના સાહિત્યમાં પ્રસિદ્ધ થવાને હાલ વિલમ્બ છે

એજ સાલના જાન્યુઆરીની ૧૪ મી તારીખે એક પત્રમાં કલાપી લખેછે -

કવિતા ! મ્હારી કવિતાને હું કવિતા કહેતો નથી હું કવિ છું, એવું હું માનીજ શક્યો નથી ફરીથી કહેવાદો કે શિલ્પન કે શેક્સપિયર હિંદુસ્તાનમાં હમણા નથી, અને બહુ કાલસુધી આવવાના નથી અહીં કોઈને. “ કવિ ” કહેતા ત

ચાલ્દનેજ હલકો કમ્પા જેવું છે, અને એ પણ શું નથી થઈ ગયું ? આપણે હમણાં જેને “ પ્રિવિ ” કહીએ છાએ, તેને પણ કહી રાકીશું ? મને વિચારે ગોઠવતા આવડતું નથી મહારા જીવનમાં કલા નથી માત્ર લાગણીઓ છે અને મહારી કવિતા પણ તેવીજ છે હું જે કાંઈ લખું, તે મને જ આનંદ આપી નકે તેવુંજે થતું નથી હું ગેલી કે શેક્સપિયર વાચતો હોઉં છું, ત્યાર ઘણી વખત મન નહીં જાય છે, જાણે મહારી કવિતાને—એ કાગળોને જાણી નાખું વળી ત્વાનુ ભવ રમિક કવિમાં અને અર્વાનુભવ રમિક કવિમાં હું બહુ લોક જોતો નથી જે વ્યંગિને જરાજરા ગાઈ શકે, તે શું મરણિતુજ ગીત નથી ? એકજ ચાવી બધે લાગી રહી છે ”

૧૮૬૮ના એપ્રિલની ૧૭મીએ ગોપનાથથી કલાપીએ સ્ત્રી અને ધર્માર્થના સ્નેહ વિશ્વ ઉપર એક વિસ્તીર્ણ પત્ર લખેલો જે પાછળથી એક “ નિરામુની ” સહીથી પ્રસિદ્ધ થયેલો છે એ લેખમાં કલાપી કબૂલ કરે છે, કે—“ શ્રદ્ધા કારણોમાંથી નહિ, પણ કારણો શ્રદ્ધામાંથી આવે છે, ” પણ એ પત્રમાં ધર્મ અને સ્નેહમળધી જે વિચારો દર્શાવ્યા છે, તે ઉપર ઘણું કટવાની જરૂર છે પણ આ પ્રસંગે તે કહેવાને મને અવકાશ નથી

સવત ૧૮૫૬ના વૈશાખ જોડના “ ચદ્રમા ” “ ૧ તને દિન ચર્ચાલેખ ”

એ નામનો એક ઇન્દિગ નવલનો ન્હાનો મરજો અનુવાદ પ્રસિદ્ધ થયેલો છે, તે ઘણું કરીને કલાપીનો છે લો મહત્વને લેખ છે, એ લેખમાં તે લખે છે—

“ પોતાનું મરે અને પારકાનું મરે એમાં દુનિયા લે થી રહે છે દુનિયાની બહાર ગયેલું કોઈ એ લે થી છૂટી જાય છે કલાવીર કલામાં અને દયાલુ દયામાં ગળી પડે છે, ત્યાં કોને પારકું પોતાનું હોય છે ? જે જાણા હમણાં ઉડી ગઈ, તેમાં પ્રભુએ તેની ત્યાં સુકી હતી એવા જીવને બધું આંડે છે, પણ એવા જીવને એમો મીતે જીવે કેવું આંડે ? તે ૧ તને પૂછા અત્યારે

કલાપીનાં ઘણાં કાવ્યો સુદર્શનમાં અને થોડાંએક “ચન્દ્ર” માં પ્રસિદ્ધ થયેલા છે, ઘણાં હજી અપ્રસિદ્ધ છે. સુદર્શનમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા કાવ્યો માટે એ માસિકનાં નવિન તન્ત્રિએ લખ્યું છે કે તેમાં “મનુષ્ય હૃદયની અસુક વૃત્તિઓ એના વિવિધ ભેદ પ્રભેદ સાથે ઠીક ઊતારવામાં આવી છે.” મને લાગે છે કે એ વિદ્વાન તંત્રીએ કહી શકાય તે કરતાં ઓછું કહ્યું છે. મને તો એમ લાગે છે કે ઉછરતી પ્રબળ રસિક બન્ધુઓ કલાપીને ઘણું વધારે માન આપશે, કારણ કે સુદર્શનના વિદ્વાન તંત્રીઓ જીવનની જે “વિલક્ષણ મધુરતા”ની વાત કરે છે તે કલાપીના તમામ લેખોમાં સ્પષ્ટ અનુલવી શકાય.

કલાપી સનમનો શોધક છે. તેની કેકામાં પ્રાપ્તિનો ઉલ્લાસ નથી પણ સાચી પ્રીતિનો આવેશ છે, તે ગાય છે —

પેદા થયો છૂ દૂદવા તૂને સનમ !

ઉમ્મર-શુઝારી દૂદતા તૂને સનમ !

અને તરત તે અફસોસ કરે છે—

છે દુશ્મનો લાખો ભુલાવા રહને:

દુશ્મન બનાવી ચાર અબયો સનમ !

ઓ પ્રભુ તારા તરફના રહને ભુલાવાને લાખો દુશ્મને છે, અને હૂ એ દુશ્મનોને ચાર બનાવી અબયો !

ગફલત મહી હૂ, ઝાલિયો કાળીલએ

બૂદાઈ યારેની મઝા, એને સનમ !

ઓ પ્રભુ ! હૂ ગફલતમા, અને એ દુષ્ટો પ્રવીણ તારાથી મારી બૂદાઈ—તમામ યારેની બૂદાઈ એ મને તો મઝા !

જે રહુદારીમા અમોને લૂટતુ,

ઉમેદ ઘર આવો નહી એની સનમ !

ઓ પ્રભુ જે અમને માર્ગે ચાલતા લૂટે છે તેની અમને લૂટવાની ઉમેદ સફલ ન થાઓ !

ગરુડે, આ સભ્ય ગઝલો માલગતા આપને લાગશે કે
“ કલાપીને સમ્બોધન”મા તેના નીચે રહેલા બન્ધુએ કશી
તિશયોક્તિ કરેલી નથી ભાવનગર ૩ ૨ ૦૩

કાન્ત

બ્રહ્મચારી શ્રી રામેશ્વરાનંદજીનું સ્વદનારક મરણ.

અમે જણાવવાને દિલ્હીની ઢીએ કે, અત્રેની હિંદુ ધર્મ
જ્ઞાના પ્રસિધ્ધ સ્થાપક અને નેતા બ્રહ્મચારી શ્રી નમોશ્વર
જીનો સ્વર્ગવાસ થયો છે એ બ્રહ્મચારી શ્રી, કેટલોક વખત
કેવળ ક્ષુદ્ર ઉપર નિર્વાહ કરતા હતા તેઓનું શરીર બહુ મજબૂત
ન હતું અને તેઓને વારંવાર તાવ આવ્યા કરતો હતો. ૧
ફિવર ઉપર તેઓ કોઈ કાર્ય પ્રસંગે સૂરત જીલ્લામા આ
મોતા જામ ગયા હતા, અને ત્યાંથી અને પાછા ફર્યા બાદ
મને સાધારણ તાવ આવવા માડ્યો હતો, અને હશેક દિ
સુધી તે ગિમારી ચાતુ રહી હતી, પરંતુ તેમનો કેવલોક
આટલો ઓછો તો થયો એવી કોઈને ખીક ન હતી તેઓ
ના પ્રસિધ્ધ હા પોપટ પ્રભુરામ વૈધ કે જેઓ આ સભ્ય
મંત્રી છે તેઓની માગવા નીચે તે બ્રહ્મચારી હતા બ્રહ્મચારી
અગ્નિ સંસ્કાર મૂખડ વગેરેથી યથાવિધી કરવામા આવ્યો હતો
તેઓ નવબલ્લભ આગળ આવેલા જામવી મોહોલમા,
સમચંદ્ર પુરોમરામ નામના એક ગરુડને ત્યાં એનાતમા
પણ જાતના દળદળાવિના ધણો વખત થયા રહેતા હતા
ત્યાંજ તેઓ મરણ પામ્યા હતા તેઓ હિંદુ ધર્મ સભ્ય
સ્થાપક તારકે આ શહેરમા નહિ પરંતુ આખા હિંદુસ્થાન
પ્રસિધ્ધ થયેલા હતા તેમનું સુદેવમા જીવન ચરિત્ર ૨
જણાવીએ છીએ

બ્રહ્મચારી શ્રી હરદાસ તરફના સારસ્વત બ્રાહ્મણ હતા,
આ ૨ વર્ષની નાની ઉમરથી તેઓ જિમાલય તરફ નીકળી પ

હતા તિમેટના લામાઓ સાથે અનુલવ કરવા તેઓ પોતાના ગુરુ સાથે હિસાલયથી ઉત્તર કુરૂ તરફ ગયા હતા માર્ગમાં પ્રહાપુત્રાના મૂળ આગળથી તેમનો અને ગુરુનો અતરવધી ગયો ગુરુ એક તરફ અને શિષ્ય બીજી તરફ વધી ગયા, અને પુત્ર મળ્યા-જ નહીં ત્યાર બાદ તેઓ અનેક યોગીના સહવાસમાં આવ્યા, અને તેમની પાસેથી સાધુવૃત્તીનો સુખ્ય ધર્મ જે શીલ તે સર્વ પાસેથી ગ્રહણ કર્યો તેઓ આખર નેપાલને રસ્તે પાછા ભરતખંડમાં આવ્યા. બાદ તેમણે જાત્રા કરવા માહી તેમા અનેક સતલોકોના સમાગમનો લાલ લીધો, અને એક વખત નહિ પણ ત્રણ ચાર વખત તેઓએ રામેશ્વર, જગન્નાથ, દ્વારકા અને હરદ્વારનાં સર્વથી મોટા ગણાતા તિર્થોની યાત્રા કીધી હતી દેશાવરમા ઘણું ફરવાથી તેમના અનુલવમાં ઘણો ઉમેરો થયો હતો, યાત્રાના પ્રસંગમા તેમના સહવાસમાં આવેલા ભગ્તોના આગ્રહે તેમને મુખઈ આણ્યા તેઓ ઘણા શ્રદ્ધાળુ પણ હતા. તેઓ મુખઈમાં ઘણા વધો થયા વસતા હતા, ગરીબ બ્રાહ્મણોને અન્નવજ્ર તેઓ આપતા હતા, અનેક યજ્ઞો તેણે કરાવેલ છે, પરંતુ તેઓ સર્વે ધર્મોનાં કાર્યો બહિર કરવા કરતાં શુભ કરવાને વધારે ચાહતા હતા; જેથી પ્રથમ લોકોમા તેમની ઝાઝી પ્રસિદ્ધી ન થયેલ પરંતુ જ્યારે માધવબાગમાં બહિર ધર્મસભા કરી ત્યાર પછી તેઓ સર્વ સ્થળે પ્રસિદ્ધ થયા. પ્રહાચારી રામેશ્વરનાંદજી આપણા આર્યાવર્ત દેશમાં ધર્મની ઉન્નતિ પણ અત કરણુ પૂર્વક ચાહતા હતા. તેઓ કોઈ ખાસ પંથના ન હતા હિંદુ ધર્મના અનેક જે પંથો છે તે તેમને પ્રસન્ન ન હતું; જેથી તેઓ એ કજ પથ થવાને ચાહતા હતા તેઓ એમ માનતા કે અનેક પંથો અને અનેક જ્ઞાતિઓને લીધે દેશની ઉન્નતિ થતી નથી તેમને લાગ્યું કે જો પડિતો, પંડ્યાચાર્યો, અને શાસ્ત્રીઓ એકત્ર મળી બ્રાતૃભાવથી વિચારી સર્વ એકજ અનુકુળ ધર્મ કાઢી શકે તો તેથી આર્ય દેશની ઉન્નતિ જરૂરી થઈ જાય આવા પોતાનો

ખાં શહેરમાં ઉત્સવ થયો, રાજદ્વારમાં મહાન ઉત્સવ થયો અને
 સર્વે આપણા સહભાગ્યોન્નતી થઈ એમ મોનવા લાગ્યા પોતે વૃત
 વરાયણા મહાલસાને એકાંતમાં ઋતુદવળે પુછ્યું પ્રિયા ! તમે શું
 શું સકટ વેઠ્યા તેમજ આપણુ જન્નેનો વિયોગ કરાવનાર મહા
 પાપી કોણ હતો ? તે મને બધું વિસ્તરશ કહ્યો. ઉત્તરમાં મહા-
 લસાએ કહ્યું નાથ ! વિયોગ કરાવનાર આપણો મહાન શત્રુ પા-
 તાળ કેતુજ હતો તે દુષ્ટે વિચિત્ર રૂપ ધારણ કરી, તમને ઠગી,
 જગલમાંજ રાખેલ હશે એમ હું અનુમાન કરૂ છું, કા-
 રણ જે દીવસે મને તે વિચિત્ર રૂપે આવી ઉપાડી ગયો
 તે દીવસે આપ આજપર્યંત યધારેલજ નહિ હતા કારણ જે આપ
 મારી સમીપે હો તો તે ગમે તેવી માયા રચે છતાં પોતાના અ-
 ધર્મ કૃત્યમાં ફાવી ન શકે જેથી આપને મારાથી અલગ રાખ્યા.
 ઋતુદવળે કહ્યું હા પ્રિયા ! તેમ ચોક્કસ જાન્યું બરૂ; કોઈએ વિ-
 ચિત્ર રૂપ લઈ મારી પાસે આવીને કહ્યું કે આજે અરજક કુમા-
 રો, છેક સાંજે મળશે માટે ત્યાં સુધી તમે જગલમાં તે તળા
 વેજ રહેજો; આમ મને કહી સાંજ સુધી કપટ કરી બેસારી સુ-
 કર્યો અને અરજક કુમારોને કહેવું કે ઋતુદવળ કુમાર આજે
 આવશેજ નહીં તેથી તેઓ મને મળવા આવેલજ નહિ. આમ
 મને પ્રસાવી જગલમાં રાખી છળથી તમોને ઉપાડી ગયેલ હ-
 શે ભાઈ જે થયું તે થયું હવે ઉપાડી ગયા પછી તે કયા લ-
 ઈ ગયો અને ત્યાં તમારી શું દશા થઈ તે કહ્યો. મહાલસાએ
 કહ્યું વિચિત્ર વેશે ગુપ્ત રીતે આ મહેલમાં આવી, સર્વ દા-
 સી મંડળની મધ્યમાં હું બેઠેલી હતી ત્યાંથી ઉપાડી, અતરિ-
 ક્ષમા આલવા લાગ્યો હું અનાથ જનેલી અત્યંત રૂદન કરવા
 અને પુકાર કરવા લાગી, થર થર ધ્રૂજવા લાગી અને કંકરૂ-
 લાગી જેથી વારવાર પ્રણામ પૂર્વક તે દુષ્ટને પ્રાર્થના કરવા
 ગી કે હે મહાન પુરૂષ ! તુ ધર્માત્મા જની અજાણનો પ્રાણ

જેમંગલા હાથીની વાર્તા

૧

મસ્તકુ બુ મા નીચી સામના ન બુસના આગેરી ૩ ને પાલ
એળ ૨- દસ કા મની હુક છે

મદા પગકમી મની પગકમ સુખન - માદન ધા પતા ૨૧
હરી દિ મત મનાલી માની ૨૨ દિ મત હાપના પરિવાર ૩ ૧૦
હરી બ ચાની દિમન પરાકમ કિશોર વયમા ૩૫ જો ૧૫ના ૧૧૧
મારે સાદમ રિમાર મુમાકરી અને મગરમનના ૧૧૫ ૧૫ ૩
પ્રમાવનીતુ મળતુ જાગળા હાથી સાથે યુદ્ધ નિવ મુની મવા
કાલ જાને ખુશિઆ સાથે પાલ કુ તુ તુ ૧૫ ૧૫૦ મગર ૧૧૫
૫ દ હુ મ પ મ અમધુતની મુતામત ૧૫૫ ૧૫૫
આત હુ હુતામોતુ મળતુ ખીઓની મુતામત ૫૧૧ ૧૧૫
કાલ ગાગીમે મેતુ મનન મેતુ મળતુ મળતુ મળતુ
વિજયાકુ રીનો અવવર મ પ મેપ મના પીતામવગીતુ આ ૩

આ વાતા માનદ માથે એટી જરી તો ૧૧૧૫૩ ૨ ૩ ૫ ૫
અન હાયમા લીધા પછી પુગી મ્મ સિવંપત્યમાથી ૧ ૧૫ ૨ ૧ મમે
નવી એમુજ નવી પગતુ હરી હરી ના પા ગિનાર રામામે ના ૧ ૧૧ ૫
આહ આ ૥

કુલભલ જુહાભાગની ૫ પતી

૩૦ ભુનેનન મુખર્

૨ ત્વાડી પાડી મનાનના નેનના સાગે આપ ૥ - મુ મ

મળવાતુ ઠેકાણુ - દરક યુક્ત રો તારી ના ૧ ૫ ૫ તયા
૫૫ ૫૫ મમાવના ને મા ૧ મીસન આપવામા આવગે

DOOI ABHJEE JOOTHABHOY & Co

PRINTED BY

BOMBAY

વૈદ્ય પ્રભુરામ જીવનરામ ઔષધાલય.

આર્ય ઔષધોનો ઉત્તમ સંગ્રહ.

જેને માટે પુનઃ નવા અનુદાવાદ એન્ટિગિસન તંત્રથી મેળવેલો ચાર વર્ષના કાળના આદો અને કન્ટે કમાલ મરિકિટ્ટેટ મળેલા છે તથા મેનકોટ એન્ટિગિસન તરફથી કન્ટે કમાલ મરિકિટ્ટેટ મળેલા છે જુદી જુદી અકુલ, લગ્નો, અને પરત, ચર્મ, ગુદી, અવલેહ, રસાયનો, મજન, અજન, મુગ્ધા, પાક, લેપ, ક્રાચ, તેજાર મળે છે.

રોગની હકિકત સમજાવી થોડા ઉપચાર મોકલવામાં આવે છે.

કેંડ અનતવારી, જીલેશ્વર, મુખ્ય.

ડાકેતર પૌષ્ટ પ્રભુરામ, એલ. એમ. એન્ડ એસ.

આર્ય અને ઇંગ્લીશ બન્ને વૈદ્યને આધારે ચિકિત્સા કરનાર

આયુર્વેદ વિશ્લેષણના નિદાન ચિકિત્સા, ઇન્જિનિયર અને ઔષધી કિંમતો તથા ગુણ દોષના અભ્યાસ.

કેંડ અનતવારી. જીલેશ્વર, મુખ્ય.

સુશ્રુત.

આર્ય વૈદ્યક મળી અનિગત ઉત્તમ પ્રાચીન મેથ જેના નિદાન ચિકિત્સા મુજબ પ્રયોગો શાસ્ત્ર, વિગેરે વિષયોનું યોગ્ય વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે.

કિમત રૂ. ૧૦.

મળનારું રેકૉર્ડ—વૈદ વર્મ રાણાની ઓફીસ.

અનતવારી જીલેશ્વર મુખ્ય.

ओम् तत्सत्

1886
HADIAD
म. वि. म. उ.

आर्यधर्मप्रकाशः

ARYA-DHARMA-PRAKASH

पुस्तक ३१ सु] श्रावण सन्त १९५० [अंक १० मो

श्लोक

धर्मद्विर्धं प्रभवति धर्मात् प्रभवते सुखं ॥
धर्मण लभेत सर्वं, धर्म सार मिदं जगत् ॥ १ ॥

वेदधर्मसभानी हाथभारमटली

मात वाजो धुलेश्वर भुम

सन्त १९५० सन् १९५० धरती

उप १ नो दोट रुपियो

अन शिवा प्रेम

૧. સસર્ય પ્રાંતીય	૧
૨. આશા...	૩
૩. સ્વભાવ	૪
૪. લોભ	૧૧
૫. શ્રીમત શકરાચાર્ય દ્વન અપરોક્ષાનુ ભુતિનુ ભાષાતર	૧૯
૬. ચડ કૌશિક નાટક	૨૧

વેદધર્મ સભા તરફથી વેચવાનાં પુસ્તકો.

પુસ્તકો

કિંમત

ટપાલ ખર્ચ

રૂ આ પા રૂ આ પા

ગોપાળ ચિતામણી (શાસ્ત્રી શરદાચ દ્વન)	૧-૦-૦	૦-૨-૦
શ્રીમદ્ભાગવતભાષાન્તર મુલસહિત પૌથીના આકાશમા	૧૦-૦-૦	૧-૧૨-૦
આં ખીજ પ્રથમ રૂપીઆ ૧૫ કિંમત હતી તેજ		
શ્રીમદ્ ભાગવત ભાષાન્તર મુલ સહિત પૌથીના આકા		
રમા રદ કાગળવાળુ	૮-૦-૦	૧-૧૨-૦
અનુમુખાબ્ધુદય ગુજરાતી આવૃત્તિ ચોથી	૦-૨-૦	૦-૦-૬
શાસ્ત્રી શકરલાલ દ્વન		
અવલોકન સરસ્વતીચન્દ્ર ભાગપેહેલાનુ આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૧૦-૦	૦-૧-૦
(રા વિષ્ણુનાથ દ્વન)		
* ધર્માદિગોપતિપદ્મચંદ્રનાચર સાયેદેશમી પ્રદુ મલસરદુત	૧-૦-૦	૦-૨-૦
એકાદશ સ્કંધ ગુજરાતી ભાષાન્તર આવૃત્તિ બીજી	૧-૦-૦	૦-૨-૦
દેશવદ્ધિ અથવા અનુભવના ઉદ્ગાર	૧-૧૨-૦	૦-૩-૦
ચર્પટ પંચરિકા ગુજરાતીમા આવૃત્તિ પહેલી	૦-૮-૦	૦-૧-૦
રા દેશવલાલ દ્વન		
ચન્દ્રપ્રભા ચરિત્ર ગુજરાતીમા આવૃત્તિ પેહેલી	૧-૦-૦	૦-૨-૦
જ્યાકુવર સસાર મુખ દુ ખના દશ વર્ષ આજ્ઞાત બીજી	૦-૧૦-૦	૦-૧-૦
ડાં પોપટકૃત		
તત્ત્વવિવેક (વદાન્તવિષય) આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૨-૦	૦-૦-૬
રા. રા વિષ્ણુનાથ પ્રભુરામ દ્વન		
દશમસ્કંધ ગુજરાતી ભાષાન્તર આવૃત્તિ પેહેલી	૧-૮-૦	૦-૩-૦
દેવી ભાગવત ગુજરાતી ભાષાન્તર આ પેહેલી	૮-૦-૦	૦-૮-૦
પહેલી આપડી ચિત્રથીબોધ થાણ તેવી આવૃત્તિ ત્રીજી	૦-૧-૦	૦-૦-૮

આ પુસ્તકને શ્રીમત ગાયકવાડ સરકારના કેળવણી આતામા ઇનામ આપવાના પુસ્તક તરીકે માન્ય કરેલ છે.

आर्यधर्मप्रकाश.

पुस्तक ३१ भु]

श्री १५७ भु १८५८

[५५ १०३६]

॥ प्रथो धर्मस्ततो जय ॥

समय प्राच्य

- चाजी गरनी रचना जेवी, समय रमत रचनारोरे
 बळ अबळ जे समयनी रचना समयन नरती सारोरे १
- समये हळमी समये भावने समय समयने वारोरे
 मेडी मोहेले वन्तो समये झुपडीमा वसनारोरे २
- ब्रतीश भोजन भावे जमतो भाजोनी जमनारोरे
 ससय रडावे समय हसावे ससय नहि स्वमनारोरे ३
- समये रामे राभस हणीया समय थयो फरनारोरे
 सीताने हरी रावण चाल्यो गर्व अती करनारोरे ४
- राम रमी गोपी सगळे वस सगे लडनारोरे
 समये हणायो भेल्ले हाथे समय तणो घन्नागेरे ५
- कैव सेन सहाय अजुन गाडीवतो धरनारोरे
 जे अजुनने तस्कर हाथे समय छेतरनारोरे ६
- चातोडी सणा यवनो साथे लड्या सजी तव्वारोरे
 यवनो डरथो सतायते समय तणो मरवारोरे ७

पृथुराजे समये शाकीवा घोरिना संसनारारे	
जे घोरोये पृथुने बाध्यो समय तणो वरतारारे	८.
प्रणीपतथी ईग्रेजे जोयो हिन्दुस्तान किनारारे	
सार्वभौय थइ तल्ले वेठा थता समय चमकारारे	९.
समये हयहाथी पालखीने समय पगे करवानारे	
मीष्टानो भोने नहि समये समय चणा चणवानारे	१०.
भेरी नकरी भुगळ महेले समय सूचवनारारे	
काळा वाग उडाडे महेले समयनो अे धारारे	११.
समय ओळखी चाले जे जन दुखथी उगरनारारे	
समयनी सामो थईजे चाले वीण गोते मरनारारे	१२.
समय समयनो हेरोफेरो समय समयनो चारारे	
समय दयाशकर समजेजो तो न कदी पडनारारे	१३.

आशा.

(राग—आशा गोडी.)

आशा अमोने नचावे, अभागी आशा अमोने नचावे
 गरीबाइ आशा बन्ने बेलडीओ, हीचोळे हिचकावे अभागी १.
 आशा नीराशाना पारानोया, (पण) वेचाया एकज भावे अभागो २.
 नकरवाना कामज करवा, आशा अरे ललचावे अभागी ३.
 धन मळवानी लालच माही, कुडांकर्मो करावे. अभागी ४.
 हडहड थाये घरघर भटकी, तोयेन सानज आवे. अभागी ५.
 अनुभव सिद्धकहे दयाशकर आशा सोने हरावे. अभागी ६.

• આગા

આગા એ એ જાતની આધિ કે અને જેમ મનુ અને નિતાન ના ૥ અને માર દુગ્ધ ૧૧૬ કે પ્રાણીના ફર્ગિનથી ૭ અભ્યાસથી નેહ જામ અને કેંધાદિ સ્વરૂપ ધાણુ કળાર મનોવિ ૧- એ વન્તુત હવની ઉપાધી રૂપ ગણાય છે, તેમજ આ જન્મથી માટી તે હવની માટેજ રહના અને છવટ હુ રની માટેજ સ્થૂથી મુન્ત વના હોવાથી દેના આધિરૂપ તે આગાને વિદ્વાને પેલ છે

આ ૧૧ને મનોવિખરના કા હભૂત માનનામા આવે તો તેમા ક્યુ ધોટુ નથી પહાની વન્તુને મેલવવાની જે અત્યત તૃણુ માનનોત રહે છે તેનેજ આગા કહે છે વિશેષ રૂપમા કહેતા જે સ્વરૂપનુ અહાનિશ ન્દણુ થાય અને તે સ્વરૂપને માટે મ નમા અમુ નમયપર તો આપણને સપાન થશે એવુ જે નિરૂપણ થતા મનનુ સમાધાન તે નમય થયત રહે તે રાડ અને પણ આશા કહે છે પોતાના મનનો ઉમેદ અને માનમી જે કાડ નાગી મઠી વૃત્તિ હોય તે વૃત્તિને અગુચરવાનુ પણ પ્રાપ્ત આગાને આ ૧૧ હોય છે કાઈ પણ તે નનો અને પ્રાણી મા નનો ભગેયો પણ આગાના અગમા હોનો છે જેમકે અમુક માણુસને મે કામ મોખ્યુ છે તે માડ અમુ- સ્વરૂપમા પાર પાડશે ગામા પાન પાગે તે મારા અને જે માપાનને કામ મોખ્યુ તે ભોગાનુ ક્રમ ચથુ હવ બે તેના ઉપર ભરે નો ન હોય તો કોઈ જાતની મારા જઘાતી નથી પોતાની ઉમે આગા ને આધીન છે તે ઉપર જણાવ્યુ તે એવી રીતે કે વ્યારે કોઈ મનુષ્યે કોઈ કામની પ્રતીક્ષા વવાની આગા નથી હોય તે કામ પ્રતીક્ષત વવા રૂપ આગાનુ માડ પરિણામ આ થુ હોય તો તે પોતાની ઉમે પ્રમાણે આગ્રવ પગનુ ભગી નહ હોયે આગલ જે પગલુ ભગવાનુ હોય કે તે જે નમની મા ૧૧નુ પ્રલ મેન વવા ધારલ હાય તેના અ ૧૧ હાય છે જ ન ૧૧૨ ઉત્તિવ્યમા

પોતાના કલ્પટયમાં અને પોતાના નીચ કર્મમાં પ્રાવવાની આશા બાંધેલ હોય અને તે કાવ્યક પછી અમુક રસ્તો લઈશ આમ જો ઉમેદ રાખી હોય ને તેમાં ફલીભૂત થયેલ હોય તો તે કામ આગલ ચલાવે છે અને સાર કામમાં આશા રાખી હોય તો, ઉદાહરણ તરીકે મીઠા દાદાભાઈ નવરોજી, મેરીકાલેન્ડર વિગેરે જે પરગણુ મહાન યુરોપીય શુભ કામને માટે આશા રાખી હોય અને તેમાં ફલીત ન થાય તો તેઓ પોતાની તેવીજ ના-તની ઉમેદ પાર પાડવાને આગલ પગલુ ભરે છે.

આ દેહરૂપ નૌકા કદાંગી શિથિલ થતા અને અનેક વ્યા-ધીઓ રૂપી જલના મોજાને પ્રહાર થતા જ્યારે અટકવાની તૈયારી પર આવે ત્યારે પણ આશા તે વહાણને હિંમત આપી આગલ ચલાવવાને માટે સહાયક બને છે જીવ હમેશા વસ્તુતઃ જરા, મરણ વગેરેથી રહિત છતાં તે દેહને આધીન રહી તે સાથે જોડાઈ બાલ યુવા વૃદ્ધ વિગેરે અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે. જેમ આમ દેહને અનુસરીને જીવની સ્થિતિ બદલાય છે પરંતુ આશાની સ્થિતિ બદલાતી નથી.

તુળાન જીર્ણાવયમે વ જીર્ણા

તુળા (આશા) જરા સ્વરૂપને પ્રાપ્ત થતી નથી. પરંતુ અર્થ શરીરને અનુસરીને જીર્ણ બનીએ છીએ.

આશા તમામ મનુષ્યોને માતાની માફક હસાવે છે, રમાડે છે, અને અગણીત નાચ નચાવે છે. અને યુવાનને અમુક પોતાની પ્રિય વસ્તુને પ્રાપ્ત કરવા માટે ઝૂસાવે છે પણ ખરી વૃદ્ધ મનુષ્ય બાલક કન્યાને પરણ્યા જેવી નક્ક પોતાને ન છાજતી આશાઓ રાખે કે બાંધે તો તે દુઃસાહસ આશા પલીયામાં ધૂળ ઘસાવે છે અને તે આશા ફળીત થઈ હોય છતાં ફળીત થયેલી આશા, પોતાના અંગમાં કશું તદ્દ ન હોવાથી નિરાશા રૂપ બનતા અન્યને ઉપયોગીજ થઈ પડે છે જેથી તેવી આ-શાઓ કેવળ વ્યર્થજ ગણાય છે. અને અન્યને તેની જાદગી

નહારી કરવામાં હાથક થઈ પડતા તે આશા મહાન પાપીષ્ઠ પણ
 ગણાય છે ઉદાહરણ તરીકે પૂરણ પ્રકાશક મશાલને ધારણ કરી
 ઉભો રહેનાર પોતે પ્રકાશનો લાભ જેમ લઈ શકતો નથી તેમ વૃદ્ધ
 મનુષ્ય પોતાની ક્લીત થયેલી આશારૂપ પ્રકાશનો પોતે ઉપ
 યોગ ન કરી શકતા બાલક ચીના પંજુવાથી જેમ તેની જ
 દગી દુ ખમા ડુળાડવા રૂપ તે મહાન ક્ષતિરૂપ પાપિષ્ઠ બને છે
 તેમજ અનેક જાતની પોતાની જે આશાઓ તે રાખતો હોય
 તે તમામ આશા ક્લીત ન થતા નકામીજ ગણાઈ અથવા ક્ષતિ
 કારક થઈ પડે છે માટે તમામ આશા ક્લીત ન થતા પોતે પા
 પિષ્ઠ બને છે જેથી વૃદ્ધની તમામ આશા કેવળ નકામીજ
 ગણવી

આ મહાન મોહક સસારમાં દુ ખમય જીવનવાન મનુષ્યને
 આશા એ એક મહાન વિશ્રાંતિ સ્થળ છે અને દુ ખના પણ
 ઘડી પહોંર અને દહાડાઓ ઘણી ઝડપથી કાઢવામાં આશા અતિ
 ઉપયોગી થઈ પડે છે અને દુ ખમાં ઉમગ રાખનાર પણ છે,
 દિલાનો આપે છે, રડતા મનુષ્યના આંસુ લૂનાર છે અર્થાત્ કો
 ઇના વિયોગથી અથવા કાંઈ ઘન કે પોતાની અતિ પ્રિય વસ્તુનો
 નાશ થયો હોય ત્યારે તેને પુનઃ પ્રાપ્ત થવાની જે આશા બ
 ધાય છે તે આશા વિયોગ જન્ય આંસુને લૂવે છે અને હવે પ્ર
 કટ કરે છે આશામાં લીન પૂરણ રીતે થયેલ મનુષ્ય પોતાના
 મનમાં વિયોગ જન્ય દુ ખને નિવૃત્ત કરતા એમ માને છે કે
 જે ગયું તે ગયું ને થયું તે થયું કાંઈ નહિ “ફેરલડેગે”
 “પડ સાજા તો પઘડીયા જોહોત” અથવા મારે છે કાવ
 મવારે પાઝ એના એ સ્વરૂપમાં આવશુ ” વિગેરે મ
 નમાં ધારી શોકની નિવૃત્તિ કરી આત્મિક શોકને શમાવી
 ચિંતા જવાલાથી શોષાતા બચી નવીન રૂધીર પ્રાપ્ત કરે છે, અને
 પુષ્ટ બને છે આ સઘણુ આશાના અગમ રહેલ છે આશામાં
 આ મહાન ગુણ છે છતાં તેમાં લીન રહેતા તે બીજો ડોશ ઉ

ધોગ સૂઝવા દેતી નથી અને તેજ કે જે વસ્તુ માટે આશા બધાય છે તેમાજ વૃત્તિ રખાવે છે.

સંસારનો દુસ્તર સમુદ્ર કાપવાને આશાએ એક મોટું વહાણ છે જેમ કહેવામાં પણ કશું મોટું નથી જેમ વહાણને જ્યાં સુધી સરખો પવન હોય છે ત્યાં સુધી અગાધ જળવાળા દરીયામાં લાંબો પથ કાપવો એ મુશ્કેલ નથી તેમ આશારૂપી વાહાને નિઃશાતા સાધનરૂપ વિપરીત પવન જ્યાં સુધી ન નડે ત્યાં સુધી સંસાર સમુદ્રનો લાંબો સમય કાપવો તે મુશ્કેલ નથી અને તે આશાને અગે સાંસારિક બીજા અનેક કાર્યો કરવામાં પણ અડચણ નથી આવતી. આશા રૂપ વહાણ બનતાં સુધી મહાન વિપત્તિરૂપ પવનના ઝપાટાથી દુઃખ રૂપ પાણીના મોજાને ઝીલી રહી માનવને ભીજવતો અટકાવે છે અને સુખી રાખે છે અર્થાત્ આશા છં તે પોતાને અગે જે કાંઈ મનુષ્યને દુઃખ લોગવવાં પડે છે તેને ગણકારવા દેતી નથી. અર્થાત્ મનુષ્યને તેને અગે જે કાંઈ દુઃખ થાય તેની પરવાર રહેતી નથી. ઉદાહરણ તરીકે પોતાની વહાલી વસ્તુને મેલવવા માટે ટાઢ, તડકો, વરસાદ વિગેરેની આપત્તિ સહન કરે છે. ઘોર સત્રીની પણ દરકાર કર્યા વિના મનુષ્ય પલાયન કરે છે, ધનની ખુવારી સહન કરે છે. આ તમામ દુઃખ તે મહાન આશાને પરિણામે કુદ્ર મય ભાસે છે.

બીજી રીતે જોતાં આશાએ સંસાર સમુદ્રને તરવાના સાધન રૂપ એક તૂળડા સરખી છે પરંતુ જેમ તૂળડું કેડે બાધી તરનાર સાવ અભણ્યો હોય તો તે તારનાર તૂળડું પોતેજ વખત-પર વાકું વળી જઈ ખૂડાડવાનાજ સાધન રૂપ થઈ પડે છે તેમજ સંસારની વિટળણાનો કેવલ જેણે નજ અનુભવ કર્યો હોય તે મનુષ્યને એ આશા રૂપ તૂળડું પોતેજ તારવાને બદલે ખૂડાડવાના સાધન રૂપ થઈ પડે છે માટે કાંઈ પણ સાંસારિક કિંયાઓ અને સમય બાણનાર મનુષ્યજ આશારૂપ તૂળડાથી તરે છે.

વળી એ બીજી રીતે જોતા આગાએ જાતુ જોત ૧૦૦ જેમ માણ અને ઠગી નાચાતુ જોડ ને જોતુ માત્રુ જનાવી ના નવો ને લમાવે છે તેમ મનુષ્યને લમાનવાની પણ એ મો લીની મૂર્તિ છે એમ દેવુ તે પણ ભૂલ લેતુ નથી ના જુ આગા મનુષ્યને ધોમે નીવડે તાગ દેખાડે છે અને ગત્રીએ જ જવાળાતુ લાન ડગવે છે તે જાનને લીડે ગણાવે છે અને હી ને જાજ મનાવે છે અર્થાત્ કાચ માકડ છુડ માણ ૧ પત્તને માગાતુ ચીજ રોપાતા તે મુકને લીડે માફક મનાવશે અને જે તગ્મથી કાંઈ કાણ પગલે નિસશાના નિન્હો પ્રગળ થયા હશે તે વસ્તુત લીડે જતા તેને જાચ માફક છુડ મનાવશે આગાએ મનુષ્યને જોડા નવરૂપો દેખાડી એક મહાન ઠાવિયામા કુશળ શ્રમમા નાખનારી ક્ષત્રી સ્ત્રી કપ ધે પડે છે ક્ષત્રી અને શ્રમમા નાખી ક્રમાવનારી વેરયા સ્ત્રી મુખેથી મીઠા જોત જોતે છે તેમ આગા પણ મીઠું અરૂપ દેખાડે છે મુખે ઉઘમા ઉઘાડે છે પણ જેમ વેશ્યાને ત્યાં મુખે નિદ્રા દરનાર ક્રી પણ છે ત્યાં વિના અને ખુશાં વયા વિના રહેતો નથી તેમ આગામા ક્રમાયેલો પણ ક્રી, જેતરાયા વિના રહેતો નથી વેરયા ના દગાથી માપુત્ર ન તા નથી પણ આગા ના દગાથી લો માણમ આંત તગ્મકી ડેવર મરે પણ છે મદાનો વેપાર કરી મહાન ધનાઢય જનવાની આગા ગણનાર કોઈ વખત ધન ક્ષતિ છે પાયમાલ વાય છે ઘણાં વેચાય છે ને વખત પગ આત્મ ધાન ક્રી મરે પણ છે અવવા ન મરે તો પણ આશાના દગાથી મનુષ્ય જીવે મૂંઝો થ પડે છે

વળી એક અન્ય જાણુ આગાની લઈએ તો તે મહાન જી પદેશ થઈ પડી શાતી જગનારી જ નવતી દેવી છે એવે તે પોતામા લીન ક્રી માનમીક જા ૧ ઉપદેશના સાહિત્યો નુ લવી નુ જની શાતી ક્રી છે અને હિમ્મત કપ હથીયાં તવા પીરજ કપ હાલ ધારણ જામે છે અને મનુષ્યને જીવરૂપ નુમા ભય નિત જનાવી મુખે ગમન કરાવે છે મુખનો નપટ મારી જતામે છે અને નુ જ

તાલુક કરતો હશે તો તે બાણવાની શક્તી પ્રાપ્ત થવાથી તે ભૂત
 સ્વભાવ પોતેજ સહાયક બની અન્યની કપટ બળમાંથી બચાવ
 વાને ઉપયોગી થશે માટે જે સર્વ સ્વભાવનું તત્વ સદ્બુદ્ધી
 છે તેને આધીન રહેવાની વિશેષ જરૂર છે. મનુષ્ય પોતે સ્વભાવને
 આધીન છે કે સ્વભાવ મનુષ્યને આધીન છે એની પરિક્ષા એ
 છે કે બહુત અવસ્થામાં અથવા સ્વપ્નાવસ્થામાં પોતાના સ્વભાવનું
 પરિણામ પોતે ભોગવે છે એટલે કે તેને પરિણામે દુઃખમય બને
 છે અને જ્યારે દુઃખમય બને છે ત્યારે પોતાને ભાન થાય છે
 કે અમુક સ્વભાવને આધીન થવાનું આ પરિણામ જેમકે કોઈ ધર્મ-
 માત્મા પુરૂષને કોઈ અધર્મી નીચ પુરૂષ છળકપટથી જ્યારે આધી-
 લઈ દુઃખ આપે ત્યારે ખબર પડે છે કે અમુક મનુષ્યેજ આ
 કર્યું તેમજ સ્વભાવનું સમજવું. તો તેવા દુઃખ રૂપ બંધનમાં
 આવ્યા પહેલાં તે બંધનમાં આવવાનો પ્રથમથીજ મનમાં ભય
 રાખી કાયમ સદ્બુદ્ધીને અને નીતિન્યાયને આધીન રહી સ્વભાવ
 ત્રયમય પોતે છતાં પોતે તેમાં ફસાવું નહિ. પારલૌકીક સુખનું
 પણ તેજ સાધન છે કારણ જે કુર સ્વભાવને આધીન રહે છે તે
 અન્ય જન્મ તે સ્વભાવને પ્રાર્પિત થાય છે અને જે મનુષ્ય વિ-
 ષયાસક્ત, હોય છે તે જે જે વિષયમાં આસક્ત હોય છે તે
 સ્વરૂપનેજ અન્ય જન્મમાં પામે છે. મનુષ્યનું હૃદય એક દર્પણ
 (અરીસો) છે. તેમાં જ્યારે સિદ્ધ સ્વભાવ પણ સ્વભાવ અને
 ભૂત સ્વભાવને આધીન થવા રૂપ જ્યારે ધૂસ મલિન પદાર્થ (ક-
 ચરો વગેરે) ચાટે છે ત્યારેજ પોતાનું હૃદય જોઈ શકાતું
 નથી કારણ તે અતિમલીન બને છે અને મલીનને પરિણામે પા-
 સેજ રહેલ છતાં ઇશ્વરના સ્વરૂપને જોઈ શકાતું નથી અને તેમાં
 દૈવીસ્વભાવના તદ્દરૂપ સદ્બુદ્ધી જે છે તે હૃદય રૂપ દર્પણને
 અજ્ઞાનરૂપ મેલ દૂર કરી નિર્મલ કરનાર છે આને માટે કોઈ દ્રષ્ટાન્ત
 રૂપે કહે છે કે જ્યારે કાંઈ પણ નકારૂં કર્મ પોતાને હાથે અબ-
 લુ પણ થઈ જાય તેવે વખતે તર્તજ સદ્બુદ્ધીને આધીન થઈ

નહાન કર્મનો પત્રાતાપ કઢી તત્ત્વ જાત મેં કહ્યું છે જેથી નહાન કર્મનું પતન થોડું લાગે છે આમ કંવારી નય । કર્મને પહિણમે દ્વય મેલુ ન થતા મનુદ્ધી મગજ ને છે અને જેનું દુઃખ શુદ્ધ હોય છે તે સમીપચ્છ ઇશ્વર સ્વરૂપને ઓળખી શકે છે અને મર્ણ્ય ગીત સ્ત્રી શકે છે જે પ્રથમ પ્રેરણા ગયું છે મનુષ્યનું દ્વય ગરુઆતમા તો દુઃખ સ્વભાવ નયને પહિણમે કાટ અખ તમેલ લોહાજેવું હોય છે પરંતુ લોહાને જેમ મન હુમેશા કડીએ છીએ તેમ તેજ લોહુ કાટ વિનાનું જની અતિ ઊલ્લસ વેત વના માટે છે તેમજ ન જુદી રૂપી નિર્મલ જલથી વા વાગ લાલન કરતા અને તે દાન વિવેકાદિ ની મહાયતાથી લાદાને જેમ ઊલ્લસ કંવામા જળની માથે કચરો અને કા । આદિ મનીન પાયાની જગ પડે છે તેમ તેજ સ્વભાવ નય ને આવે ગળી છેવટ નિર્મલ જગ રૂપ મનુદ્ધીવી ઉત્તમ રૂપુ સામ ઊલ્લસ પ્રતા તે સ્વચ્છ જની મનુષ્યની છત્રી મદ્દ કાચ જનશે ટેવટ તે શુદ્ધ અને નહાય દારા સમીપચ્છ સ્ત્રી પ્રેરણામાનુદર્શન થશે

લોભ સ્વ-મેળવવું, ધાતુ ઉપગ્રવી લોભ શબ્દ

કે પ્રાસવ્ય વસ્તુ ત્રાસ કંવાની અતિ અભિનાયને લોભ કહે છે લોભ, આશા રૂપ પૂર વેગવાળી ભયાનક નીમા પ્રેરક છે જે નીમા તેના માનન મોદના જે વી ધનજતો અને રૂપ । ખાતો મનુષ્ય અનેક આપદાને લોભવે છે છતાં તે માપદ લોભને પહિણમે શુદ્ધપ્રાય જણાય છે અથાત્ તેની કાંઈ તાત્ત્વીય નથી થતી સર્વજ્ઞીએ આશારૂપ નીનું નિરે પ્રમાણ વર્ણન કયું છે

આશાનામ નદી નનોરથજલા તૃણા નરંજ કુલા
 ,રાગગ્રાહવર્તી વિક્રમે વિહંગ ધૈર્ય દ્રુમ ધ્વમિતી
 મોહાવતે સુદુસ્તરાતિગહના મોતુંગ જિતાતટી
 તસ્યા પાર ગતા વિશુદ્ધ મનસા નંદનિયોગીશ્વરા

નદીની અંદર જળ, જળચર પ્રાણી, પક્ષી, ઠાઠો વગેરે હોય છે તેમ તેવીજ જાતની આશા નામની નદીમાં જળ વગેરેનું સર્વહરિએ નીચે પ્રમાણે નિરૂપણ કરેલ છે

આશા નામની નદીમાં મનોરથરૂપ જળ હોય છે અર્થાત્ નદી જેમ જળથી પરીપૂર્ણ હરેલી હોય છે તેમ આશા રૂપ નદી મનોરથ એટલે લિપ્ત લિપ્ત મનની તૃણાને પાર પાડવાના વિચારથી હરેલી હોય છે. જળમા જેમ મોજાઓ હોય તેમ આ મનોરથ રૂપ જળવાળી નદી તેજ લિપ્ત લિપ્ત તૃણા એટલે માનસિક કાર્ય પાર પાડવાની ઇચ્છાથી વ્યાકુળ હોય છે. નદીના જેમ મગર વગેરે જળચર પ્રાણીઓ અને હુંડ ઘાતક વગેરે પક્ષીઓ હોય છે તેમ આશા નદી નાગ (મનો વિકાર) એટલે ઇન્છિત વસ્તુ મેળવવા માટે જુદા જુદા મનમાં વિકારો પ્રગટ થઈ આ સક્તી વંધવી તે રૂપ જળચર પ્રાણીઓ અને અસુક વસ્તુ મેળવવા માટે તર્ક કુતર્ક કરવારૂપ હસ, ખનકાદિ પક્ષી હોય છે નદી જ્યારે પૂર જોડમાં વહે છે ત્યારે ઘણાક કાંઠે રહેલા વૃદ્ધોને ઉખેડી નાખે છે તેમ આશા નદી ધૈર્ય રૂપ વૃદ્ધને ઊખેડે છે એટલે પ્રબળ આશા પ્રગટ થતા ધીરજ રહેતી નથી. નદીમાં જેમ ધુમરીઓ (કુંડાલાં) મોટા રૂપમાં વળી તેમા પડનારને અકળાવે છે તેમ આશા નદીમા મોહરૂપ કુંડાલા વારંવાર વળ્યા કરે છે જેથી તે દુસ્તર બને છે અને નદીન જેમ કિનારો હોય છે તેમ આશારૂપ નદીમાં ચિંતારૂપ કિનારો હોય છે તે કિનારો ઊંચે હોય છે એટલે કે અસુક ઇચ્છા પાર પડશે કે નહિ એ મનમા યત્ન આશાને અગે હોય છે અને જ્યાંસુધી કામનાં સ્વરૂપને

પાગ પાડવાનું સાધન મળ્યું ન હોય ત્યાં સુધી તે ચિંતા હ્યા
કે છે હવે એ સાધન મળવું જાહેર મુરકેલ હોય છે ઘણા ચત્તની
સાધનો મેળવી રાખ્યા છે અને સાધનો મેળવવામાં વિટબણા
વેઠવી પડે છે જેથી ચિંતા કપને કિનારાની ઊપમા આપી તેને
ઉચો કાપી ભર્તૃહરીએ દુર્લભ ગણેલ છે આ દુ મહ નગીનો વિ
ધયમાજ કેવલ લુપ્થ જનેલ મનુષ્ય પાર લઈ જા તો નથી પણ
લોભને પગિણામે તેમાં અધિક હમે છે પરંતુ લોભને તિ ૨ ૧૦ ગ્તાર
વિચયને શુદ્ધ ગણી તેમાં લુપ્થ ન થનાર વિશુદ્ધ મનવાળા યોગી
ધ્યામીઓ કેવલ યને ઇચ્છનાર નાની અને યોગી પુરુષો જ નહીં
પાગ પામે છે અને પામ્યા છે ઉપ ની ભુર્તુહરીની ઉમ્મીમાં અતિ
મુખ્ય રહેલ છે તે ઉપરથી આજુ મમજવાનું છે કે જેમનું મન
વિદાથી છુટાયેલ નથી એટલે જે લોભને વશ થતો નથી તે
મનુષ્ય જી આશા કપ નદીમાં તળાતો નથી

હમેશા મૂલ્યમ ટાળીથી જોવાનું છે કે લોભની પ્રવૃત્તિ મનુષ્યને
ગોથા ખવરાવવામાં પાડી જાયતી નથી ગરીબને અતિ શ્રમશુભ્ત
કે છે, આમ તેમ જાડાવે છે, અધારી રાત્રીએ જાગત ખાવી
ચોર થયે છે, અવમ કૃત્યોમાં ઉતારે છે મન્યનો ધાત
કગવે છે, નીચની પ્રમથા જાવે છે, દુષ્ટના હોમ શમ્ભો રાને સ-
લગાવે છે, અને રી ગીતે ચેન પડવા દેતો નથી, મુરખની
મર્યાદા છોડાને છે, ચાતુર્યવાનની ચાતુર્યતાનો નારા કાને છે,
કામકામ, મોહ, મ વગેરે વિારોને પ્રગટ કરવાનું મહાન સા-
ધન લોભને ગણનામાં પણ કશે જ નથી રહેતો જા જુ નવયાવનાં
સ્ત્રીને મગવાનો લોભ આ પ્રગટ રે છે ઇચ્છિત વસ્તુ ન મળવાથી
તે વસ્તુ મેળવવાના લોભને લીધે ક્રોધ પ્રગટ થાય છે હવે મોહ
તરફ ફાટી જશે

ક્રોધાદ્વતિમોહ

ક્રોધ અનિશ્ચય પ્રગટ થતા મોહ પ્રગટ થાય છે એ રી
તીએ જોઈએ તો પણ મોહનું મૂળ જરૂર લોભ છે તેમ જીજી રીતે

જોઈએ તો માત્ર કોઈ દ્વારા મોહ થાય છે એટલું જ નહિ પણ લો-
ભથી ખારોખાર પણ મોહ થાય છે તે એવી જ રીતે કે જે વસ્તુ મેળ-
વવાનો લોભ (અતિ તૃષ્ણા) રાખેલ હોય અને તે વસ્તુ ન મળે તો
તે મેળવવાને માટે પોતાને તે અતિ મનગમતી હોય તો તેમા મોહ
થાય છે ને છેક નિરાશ થતા તે અતિ મોહને પરિણામે ઘેલછા
પણ પ્રગટ થાય છે લોભથી મદ કેવી રીતે થાય છે તે પણ
જોવાનું છે જે વસ્તુ મેળવવાને મનુષ્ય લોભાયેલ હોય તે વસ્તુ
મળવાની પોતાના મનમા ચોક્કસ ખાત્રી થઈ હોય અને પોતાની
બલ મહેનતને પરિણામે ફોટોહનાં ચિન્હો પોતાને માલમ પડતાં
હોય તો તેથી અનિશય મનમા હર્ષવાન થઈ તે વસ્તુ મળવાની
આશામા અબધ જઈ મદોન્મત્ત થઈ હાથી માફક જૂલે છે અને
શુદ્ધ મનનો હોય તો સઘળી દુનિયાને તુચ્છ માની પોતાને શ્રે-
ષ્ઠતમ અને દિગ્વિજયી ગણે છે આમ કપર જણાવેલ કામ કોધાદિ
દુર્ગુણોમા અગ્રણી અને તમામનો નેતા અને પ્રગટ કર્તા એક
લોભ છે એ સ્પષ્ટ રીતે સત્ય ઠરે છે.

શાસ્ત્રકારોએ આશા અને તૃષ્ણા એ બે લોભની સ્ત્રીઓ
છે એમ કહ્યું કરી છે અર્થાત્ તે બન્ને લોભને આધીન છે
બલકે લોભ રૂપજ છે એમ ગણવું પણ યથાર્થ છે લોભ, ભૂખ,
તૃષ્ણા ટાઢ અને તડકા વગેરેનું ભાન ભૂલાવે છે એટલે કે કોઈ
પણ વસ્તુ મેળવવાને લોભે કાર્યરત બનેલો મનુષ્ય તે કાર્યમાં
એટલે જ ધો લીન બને છે કે ભૂખનું તરશનું ટાઢનું તડકાનું કે
વરસાદનું કશું ભાન રહેતું નથી પોતાનું શરીર માંદગીવાળું
બનશે તે વિચાર તેવા લોભને વખતે થતો નથી પરંતુ પાર-
માર્થિક કાર્ય કરવા વખતે તે વિચાર થાય છે જેથી તેવા કાર્ય
કરતા અટકે છે પણ સ્વાર્થમય કાર્યો કરતા લોભને લીધે અટ-
કાતું નથી

ક્ષાતં નક્ષમયા ગ્રહો ચિત્તસુખ ત્યક્તન સતોપત

સોદા દુ સહ શીતવાત તપના ક્લેશાન્ન તપ્તતપ.

ધ્યાતે વિશ્વમહૈ નિશ નિયમિત પ્રાણે નામો પર
તત્ત્વમ ક્રત યદેવ મુનિભિ સ્તત્ત્વલે રક્તિ

ભર્તૃહરી વૈ । ય શતક

ભર્તૃહરી જે છે કે મનુષ્યને પારલાડિ હિતાવ અને એ
હિક સુખાર્થ કામા રાખવાનું કોઈ કહેશે તો પોતાના તેજસ્વી
સ્વભાવને અનુમરી અને લોભથી નીચ વૃત્તિમા ગેરવાઈ બધું
શાતી નહિ પકડે પરંતુ એનાથી પ્રબળ પ્રાણ વાન આવી તેને
પ્રહાર કરી પગભલ કળી પાછો હાડશે ત્યારે અથવા રાજાના હુ
કમને આધીન થઈ નિરૂપાયે એટલે પોતે કોઈ રીતે નહિ કાવી
શકે તો કામા પડડશે પારલોડીડ હિતાર્થ અથવા પારમાર્થ માટે
ઘર છોડી તિર્થયાત્રાર્થ ગમન કરવા અથવા જગત્હિતાર્થ
સમાજમા જવા માટે કહેતા તે કામ કરવાને વખત પર મન
નહિ માને પરંતુ કોઈની નોકરી કરતા તે વિદેશ મોકલવા ધા
રશે તો તે લોભને અનુમરીથી પુનાદિકને તણ દઈ પન્દેશ વાસ
મુખેથી કરશે એ વખતે હુ ખનો કોઈ હિમાળ નહિ વાય પરંતુ
પારમાર્થિક કામ કરવા માટે પોતાને અનુકુળતા નથી એમ જ
ભાવવાને મન થશે એવી માનવોની અધમ રીતી છે ઇશ્વર પ્રી
ત્યર્થ ઉપવાસ કરવાનું કહેતા કે તપ કરી ટાઢ તડડો મહન કરવા
નું કહેતા પોતાની પ્રકૃતિ ળગડવાનું બાનું ઝાઢવાનું મન થાશે
પણ સ્ત્રી પુનાડિના ભણપોષણાર્થ દ્રવ્યાદિકના લોભને અંગે
સખત તડકે ચાલવું હશે અથવા સખત ટાઢ સહન કરવાનો
વખત આવશે અથવા તો વરઆદ આવી ઝૂંગે તો પણ દ્રવ્ય
અથવા કોઈ પણ પોતાની ઇચ્છિત વસ્તુ મેગવવા વખતે તેનું ભાન
નહિ રહે અને પ્રકૃતિની પ્રતિકુળતા યાદ નહિ આવે ગરીબે
કોઈ અથગે ભગવત્ ચર્ચા થતી હોય અથવા ખરે તડકે દર્શન
કરવા બધું હોયતો તે વખતે જિભગગથી તળીયત ખગડે માટે
કોણ બચ અને ખરે તડકે લૂ લાગે માટે કોણ બચ ? એમ

કહી વેર જોસી રહી સ્ત્રી સાથે ગપાટા મારવાનું સૂઝશે પરંતુ ગત્રીએ કોઈ દ્રવ્ય મેળવવાને જણુ હોય તો અંધારી ઘોર રાત્રી હોય કે ખરા બપોરના તડકાથી માથુ ફાટી પડતું ભલે હોય તો પણ જવાને મન આતુર બનશે ક્ષણવાર પણ ઇશ્વરની જ-પમાળમા ધ્યાન રાખવાનું કોઈ ધારશે તો તે કામ બરાબર નહિ કરી શકે અર્થાત્ તેમાં અંપૂર્ણ રીતે ધ્યાન નહિ રાખી શકે પરંતુ દ્રવ્યમા દૃઢ લક્ષ રાખવાની કોઈ પણ ભલામણ કરશે તો તેમાં ભૂલ નહિ આવે રાત્રીએ સ્વપ્ન પણ તેનું આવશે. આમ દરેક મનુષ્યો જેટલું સ્વાર્થમય કર્તવ્ય છે એજ માત્ર લોભને આધીન થઈ કરવાને અંપૂર્ણ લક્ષ રાખે છે પરંતુ વસ્તુતઃ જોતાં એ સ્વાર્થ પરિણામે શુન્યમય છે તેનો કશો અતે ઊપયોગ નથી એમ જરા પણ મનમાં નથી આવતું, અને ખરા મુખમય કર્તવ્યનું ભાન નથી થતું. આમાં ખરા કર્તવ્યથી અટકાવનાર ખરું જોતાં લોભ છે કારણ મનુષ્ય તેને આધીન થઈ ઇશ્વર પરાયણ સંવૃત્તિને બાંધી શકતો નથી જેથી અધોગતીને પાત્ર થવાય છે આમ લોભ કેવળ આસારિક મિથ્યા મુખમય વૃત્તિમાં જોડી 'પ્રભુનું ભાન પણ ભૂલાવે છે અને અધોર નર્કના અધિકારી બનાવે છે. માત્ર ભાન ભૂલાવે છે એટલું જ નહિ પણ અધમ કર્તવ્યો પણ લોભ કરાવે છે સર્પના દરમા હાથ નખાવે છે, અગાધ જળમા ઉતારે છે, મેરૂના શિખરપર ચડાવે છે, જ્યારે બરાબર લોભ શરીરમા પરવચો હોયતો ગમે તેવા મહાન દોષ (અપરાધ) પોતાને હાથે થતા હોય પણ તે નજરે દેખાવાને યામના નથી લોભ પુણ્ય પાપની પરિણામ થવા દેતો નથી, વિવેક શુદ્ધીને દૂર કાઢી મુકે છે અને અવિવેક તરફ પ્રેરે છે. ગમે તેવા સદ્ગુણી મનુષ્ય હોય ગમે તેટલો કળાવાન હોય, ગમે તેવા સત કર્મપત્ર-યણ હોય પણ એક લોભ તેજ સદ્ગુણોને દુર્ગુણમાં બદલાવે છે. કળાવાન મુર્ખ બને છે અને સત કર્મી છતાં કુકર્મી ગણાય છે. ઉદાહરણ તરીકે, વૈદ્યક, ગાયન કથા કરનાર કે કોઈ બતનો ઉ-

ધોગ ડગ્ગાર લોભ વૃત્તિ રાખે અને પોતાની કુદ્ર વૃત્તિ જાણાવે
 તો તે તમામ ઉત્તમ ગુણો ઢાળે જઈ તે મનુષ્ય લાલચુ રૂપ
 અધમ અભિલાષને પાત્ર બને છે ચિત્તાર ડ અ ય ડોઈ ડા
 વાન લોભીષ્ઠ બનતા તિસ્તારને પાત્ર બની મહાન ડાવાન છતા
 મુર્ખમા બપે છે અને યજ્ઞ યાગ ઢે અન્ય ઉત્તમ ામ કરનાર
 બિદાર નીલ ન રાખતા લોભમા પડે પૈમે ઓઠો બન્ન કમ્વા ઢો
 શેષ કરે અને પોતાની મહાન પ્રતિ ઠાને લીધે રાજા જવાહરોની
 ભેજ લવાની તૃષ્ણા રાખે તો પોતાનો યન ડ વાનો હેતુ મનુષ્યની
 દ્રષ્ટીએ પા લાગિડ કુખાર્ય અથવા ઇશ્વર પરાયણ થઈને નથી
 ઉભો હેતો પરતુ માત્ર પોતાની વૈભવિષ્ઠ કુદ્ર વૃત્તિને મળિયામે
 નિધાને પાત્ર થઈને ઉભો રહે છે પોતાની પ્રમિદ્ધીને માટે અને
 કજવાલા વગેરે માથી વ્ય એડુ ડગવલા માટે અસુટે યજ્ઞ ડે
 ઢાઈ પોતાના ક યાણુ માટે નથી ડેા જો તેમ કશુ ટોચ તો
 દેક પ્રમળે વાપગ્યા વખતે લોભ શા માટે રાખે ? આમ લોકો
 કહેના માટે છે માટે ગમે તેવુ સા કર્તવ્ય કરવાનુ હોય પણ
 તે લોભને માથે ખી ને રવાવી કશુ પ્રાવી શન્ટુ નથી ગમે
 તેવી ચાતુર્વતાવાન મનુ ય લોભ ધારણુ રતા મુર્ખ બને છે,
 લોભ કુદ્ધી ને બ્રહ્ ર છે, વિચલણતાની વાટ ડોઠે છે, અપ
 જનો ડાટ વાળે ડ લોભ પશ્ચાતાપ બહુ ડગવે છે

લોભને માટે આપણા નાચીન ગામળ વિચે જે વર્ણન કરેલ
 છે તે ખરેખર દેડ મનુ યે ગોળવા લાલક ડ માટે તેના મોટા
 જાવ્ય મથકુમાથી ગહુ બિપયોગી યોગ છપ્પા વાચવા

તોભ એ એડુ રૂપી ડગ ઢે જેમ ડોઈ એપી રોગીનો
 એપ એક ઢે લોથી ખીજે મળે લાગતા તે વધે છે તેમ લો
 ભ ને જેમ ઉત્તેજન મળે તેમ તે વધે છે તે એડુ ઢોઈથી
 પણ ન પરાય તેવો બિજે જાડો છે આખો મેર પર્વત ખોળીને
 પગીયે તો પણ તે જાડો પૂરતો નથી માટે ગમે તેટલી
 નમદ્ધી નમપા તોપણ લોભીષ્ઠવૃત્તિ રૂપ જાડો જાપી

પૂરાતો નથી, અગ્ની માફક જેમ આહુતિ મલે છે તેમ તે વધે છે એના કરતાં નિશ્ચિન્ન ઉતાર હોય છે પણ લો-
લિષ્ટ હોતા નથી આવા પુષ્કળ દાખલાઓ છે. પ્રાચીન દૃષ્ટાન્ત
છે કે નવાણુનો ધકકો જેને લાગ્યો હોયે તેજ પાછો પડે
અર્થાત્ જેણે નવાણુ રૂપેયા એકઠા કર્યા હોય તેને સો પુરા
કરવાની ઇચ્છા થાય છે પરંતુ તેટલા પણ ન એકઠા કરનાર
આવે તેમ ખરચે છે અને બિદાર મનનો રહે છે.

निष्को प्येकशतं शतीं दशशतं सोपीह लक्षशतं

लक्षेशः क्षितिराज्यतां क्षितिपतिश्चक्रेशतां वाञ्छति

જેને કશું ન હોય તેને નવાણુ રૂપેયા સુધી એકઠા થયા હોય
તો એક રૂપેયો ઉમેરી સો રૂપેયાની પુરી થેલી કરી રાખી મુ-
કવાનું મન થશે પરંતુ તેટલા જેને નહિ એકઠા થયા હોય
તેને કાંઈ લોભવૃત્તિ નહિ પ્રગટ થાય. સો રૂપેયા એકઠા કરના-
રને હજારની થેલી કરવાનું મનમાં થશે હજારવાળાને લક્ષ એ-
કઠા કરવાનું મનમાં થશે લક્ષાધિપતિને રાજ્ય મેલવવાની
તૃષ્ણા થશે અને સાધારણ રાજ્યવાનને ચક્રવર્તી થવાની ઇચ્છા
થશે, પણ કોઈની લોભવૃત્તિ મટી સતોષ વૃત્તિ નથી થતી.
પરંતુ અતિ લોભી અતિ પૈસો એકઠો કરી જ્યારે સાવ દૈવ
ઇચ્છાથી નિર્ધન થાય છે ત્યારે તેને ગળે ફાસો ખાવાનો વખત
આવે છે. માટેજ કહેવત છે કે આતિ લોભ તે આપનું મૂળ
સતોષ સુખ છે તે સુખ લોલિષ્ટ મહા ધનવાન હોય તથાપી
તેની પાસે નથી હોતું સદ્ગુણે પરિણામે ઘણા લોલિષ્ટને મરણ
શરણુ થવું પડ્યું છે. ઘણા પ્રાચીન રાજાઓએ લોભને વશ
થઈ વિશેષ રાજ્ય મેળવતાં સઘળું ખોયું છે દુર્યાધને
લોભવૃત્તિ રાખી પાંડવોને કશું પણ ન આપવા ધાર્યું
તો છેવટ સઘળું ખોયું. અને પોતાના સો લાઈઓ સાથે
જીવ પણ શુભાચ્યો યોગવાસીષ્ઠમા લોભને માટે જણાવ્યું

છે કે ચેતન્યરૂપ આકાશમા લોલકપી રાત્રી છે ત્યારે
તે રાત્રી પડે છે ત્યારે કામ ક્રોધાદિ ધ્રુવડોનો સચાર થાય છે
અને તેને પરિણામે સર્વનું અકલ્યાણ થાય છે અને ત્યારે
જ્ઞાનરૂપ સૂર્યનો નિદ્રા થાય છે ત્યારે ઉદ્ધાર વૃત્તિ પ્રસરે છે
અને લોલરૂપ નિદ્રાનો નાશ થાય છે જેને પરિણામે જનોનું
કલ્યાણ થાય છે કારણ મૂર્ચ્છાદય ઘટા નામ ક્રોધાદિક ધ્રુવડ
નામી જાય છે લોલ છે, તે મતોષ રૂપ અમૃત રમના અગ્ને
સૂકવી નાખે છે આમ લોલના દુર્ગુણો જેટલા ન હાખીએ એ
ટકા આજ છે દૂકામા લોલ છે એ ત્રીતિનો અને પારલૌકિક
ગતિને તેમ અન્નનું શ્રેય કરવાનો મહાધાતક છે તે અધમ
ગતિપ્રદ છે માટે તેવા લોલને તજવો.

ૐમ્

તત્ સત્ પરમાત્મને નમ

શ્રીમત્ શકરાચાર્ય કૃત “અપરોક્ષાનુ મુતિ”નું ગુજરાતી
આવાન્તર

હખનાર રા બા હુલસણ વરમશી વેદ

(ગતાક પૃષ્ઠ ૧૬ થી આશુ)

દોહરા

પ્રદ્ય કથામા કુશળ જે, વૃતિહીન સહરાગ,

અજ્ઞાનતાને કારણે કરે ન સચ્ચતિ ત્યાગ ૧૩૭

પ્રદ્યાદિ જે દેવ છે તે વૃત્તિ તજે ન લેશ,

તેમ સનક-શુકાદિ પણ રાખે તેજ અશેષ ૧૩૮

કારણતા છે કાર્યમાં, નહિ કારણમાં કાર્ય,
 વિચાર કાર્યાભાવનો કરે કારણ નિવાર્ય ૧૩૫.
 પછી શુદ્ધ વસ્તુ બને, ગિરા અગોચર તે,
 પુન પુન દ્રષ્ટાન્ત છે, ઘડા માટીનો જે. ૧૩૬.
 પ્રકાર આવાથી બને, વૃત્તિ પ્રહ્માત્મિક,
 શુદ્ધ ચિત્તને પછિ મળે, વ્રહ્મજ્ઞાન સાત્વિક. ૧૩૭.
 પ્રથમ પુમાને લોકપુ, વ્યતિરેકે કારણ,
 અન્વય યુક્ત પછિ કરી, કરવું કાર્યે શરણ ૧૩૮.
 કાર્યે કારણ જોઇને, ગટ કારણને મૂક,
 કારણતાનો નાશ ત્યાં, મુનિ અવશિષ્ટ અચૂક. ૧૩૯.
 તીવ્ર વેગથી ભાવના, જે વસ્તુની થાય,
 શિઘ્ર રૂપ તેવુ થહે, ભૂંગ ટીટનો ન્યાય. ૧૪૦.
 અદ્રશ્ય ભાવે રૂપ જે, સર્વ ચિદાત્મક જાણુ,
 સાવધાન થઈ નિત્ય મુખ, સ્વાત્મા કરે પ્રમાણુ ૧૪૧.
 ચિત્તવન પ્રહ્માકારથી, દ્રશ્ય કરી અદ્રશ્ય,
 વિદ્વાન્ નિત્ય સુખ રહે ચિદ્રસ આખી રહસ્ય. ૧૪૨.
 એ અગોથી યુક્ત તે, રાજયોગ કહેવાય,
 કિંચિત્પકવ કષાયનાં હઠયોગે જોડાય. ૧૪૩.
 એ કેવળ સિદ્ધિ કરે, જેના મન પરિપકવ,
 શુદ્ધ દૈવતા ભક્તને સુલભ છે તેવુ સત્વ. ૧૪૪.

સમાપ્ત.

ચૈતન્ય-કોટિક નાટક

ભાષાતર કર્તા—લાલશુભ હુમ્મસાદ

ઉપાધ્યાય—(જોઈને આશ્ચર્યથી) આ કોણ છે ? બાઈ
સારી શું સરત છે ?

શૈવ્યા—પાશ્વ પુરૂષની જેવા ઠગી તથા પાશ્વ ભાઈ
આવું એ મીવાય મર્મ કાય કરીશ

બાલક—મને પણ

ઉપાધ્યાય—આ તારી મરત ખડુ મારી છે એજ મરતે
ભલે તુ અમારે ઘર રહે મારી ની પણ મારા અગ્નિની મામત્રીમા
હોયછે એટલે ઘરનું કાર્ય સલાખી રાખી નથી માટે સુવણ છે

શૈવ્યા—(હર્ષ સહીત) ઉપગર થયો, જેવી આર્યની આજ્ઞા

ઉપાધ્યાય—(ખુબ નીહાળી વીચારતાથી મનમાં)

શિખરિણી

શિરે ઝોળી સાડી, ઘડી વડી નમાવી મરમઈ

ગતી ધીમીથીએ, ખસવી નહી દ્રષ્ટિ અગ્નથી

વળી ચોડુ તોએ મધુર મધુર મન્દ સ્વરથી

જણાવે પોતાનું, મુજ ડચુજ, બાઈ શ નહિ ૨૧૧

૧ ઉચ્ચ સૂની સીનામા જેવા શ્રોણ હોય છે તેનું સા પોકમા વાન છે
પોતાના ચરણ ઉપરથી દ્રષ્ટિ ખસે તો નથી એટલે ચરણ પુ પુ મુખ પણ
જેવાને ઈચ્છી નથી તે તેના પાતિર થનુ લખા દાવા છે પોતાના ઉપર
ઉપર થયો છે તેને માટે તે સરમાઈ નહી ધડા ધડા પોતાનું માથું નમાવી
પ્રણામ કરતી હોય નહી પોતે ઉપરને ઝોળખતી હોય એમ જાણી છે
વિપત્તિને સમરે જી- સાચા પુ સીજોની મા ક પોતાના નમ સાવતા પ્રેમ
રાખી પો પા કાનને મા લાગે એનું ધીમે સ્વરે જાણે છે તથા ઉતાવળી
અને નિવસથીત નહિ પણ ધીની આન અજ માન એનો શો દાવા છે

(ચિંતાથી) આની આકૃતિ જોતાં આ અવસ્થાને એ યોગ્ય નથી ત્યારે આ દશા એને કેવીરીતે આવી? ભલે હોય. (પ્રકાશ) આઈ! તારું ધણી જાણે છે ?

સૈન્ય—(હા પાડતી હોય એમ માથું હલાવે છે).

રાજા—(નિશાસો નાંખી મનમાં) જાણે શાનો ? જોઈશો હોયતો ધણીઆણીની આવી અવસ્થા થવાદે ?

ઉપાધ્યાય—શુ તે પાસેજ જોયો છે ?

સૈન્ય—(આંખમાં આંસુ લાવી રાજાને જોય છે).

ઉપાધ્યાય—(જોઈને વીરમયતાથી) અરે ! શુ આ એનો ધણી ?

(સખેદ)

શિખરિણી

અહાકાશો જેવી. વૃષભવરની, દીર્ઘ કરંછે
મહે મસ્તી ખોરા, કરિ સુદ સમા માંસલ અને
જણાયે છે જિહ્વા, નડી ભુવન રક્ષા યોગ્ય તતુને
મુકયું માથે શાને તણખલું ચુડા-રતન-સ્થલએ
અહા શાને માટે નરતું પથ વાને પરવરે

(અથવા) વિધાતા છે આડી કવણન અનાડીજ પ્રહરે. ૨૨૧

(આગળ આવી આંસુસાથે) અરે મહાત્મા ! તારાં પોતાનાં
હુઝખમા મને ભાગીઓ કરવો ઘટે છે, માટે કહે, શામાટે
આ બધું કરવું પડ્યું છે ?

૧ રાજાને જોઈ ઉપાધ્યાય પણ ખિન્ન થાય છે ને તેની પરોપકાર વૃત્તિ દર્શાવી આપે છે શ્લોકનો લાવાર્થ—નદી જેવી કાષ, ખત્રીશ લક્ષણ વાળો પુત્ર હોય એવા લાખા હોય, મદ્યથી મસ્તાન બનેલા હાથીની સુઠ જેવા અને માસવાલા સાથળ વાળો આ પુત્ર આખા જગતની રક્ષા કરવા યોગ્ય એટલે રાજા થવા યોગ્ય જણાય છે, પણ જે માથા ઉપર રતનજડિત મુકટ શોભે તો જોઈએ તે કંદાણે આ પુત્ર તણખલું મુખી શામટિ ઉલટો રસતો લેતો હશે ? પણ વિધાતા એવી આડી અને અનાડી છે કે તે કોઈનેજ છાડતી નથી. એટલે અમેતેમ હોય તો પણ તે પોતાનો પ્રહાર કર્યાવગર રહેતી નથી

રાજા—(વીચારકરી વીકળતાથી મનમાં) આ સાધુ પુરુષના વચનનો અનાદર રવો એ ચો ચ નથી (પ્રકાશ) અરે સાધુ ! આ પ્રમગે વિન્તારથી હું કટી ગમ્તો નથી, માટે હું માન્ય કહું છું તે માલળો, ઘઘાડુભાથી મુક્ત વળા આ પામ આરણ્યુ છે. આથી વધાર નહિ પુરુષાની મારી ઉપર કૃપાકન્દો

ઉપાધ્યાય—એમજ છે તો મહાશ્વ ધન મૂહલ કો

રાજા—(કાને આઠા હાથ દઈ) રેરેસાધુ ! એ વૃત્તિ આદ્યભુની છે, તેનો અમને-નીષેધ છે માટે જો તમને અમારી ઉપર બ્યા આવતી હોય તો મુલ્યના રૂપમાં આપો

જોવ્યા—(સહમથી અગાડીગઈ, વીનય મુક્ત અજલી ધરી) આર્ય ! પહેલા મહારી માગણી કરીછે, માટે મને તર છોડશો નહીં મારી ઉપર કૃપાકરી તમારે શરણે આમેલીનું અહલ કરે

ઉપા—(આમુ સહીત) બાઈ !

દોહરે

દ્રવ્ય તમાકુ તેહછે આપુ અડધો લાખ,
કરવુ મુજે તે કો, સમજી બન્ને આપ (એમ કહી ધન આપે છે)

જોવ્યા—(લઈને મહર્ષ) આર્યપુત્ર ! તમારા અડધો પ્રતિ-સાલા તો જોછો થયો ચાલો હું કૃતાર્થ થઈ

ઉપાધ્યાય—(મનમાં) આની વીકળતા આપણાથી તો જોવાતી નથી (જવામાં છે)

જોવ્યા—જો આય જરાવાર ઉભા રહો તો હું આર્ય પુત્રને નીહાલી લજી

ઉપાધ્યાય—આ ડોલિડન્ય અહીં ઉમે છે (નીમળી વાચ છે)

૧ ઉપાધ્યાયની કેટલી ઉદારતા કે પોતાનું ધન આપી દેવા તૈયાર થાય છે આટલી વિષતિ

નેત્રિયાચાર્ય—(રાજાને છેડે ધન આધીને) આર્ય પુત્ર! આ
આજા આપાઈ ચુકી છે (કપડો આપતો હોય તેમ મનમાં)
અરેરે! અભાગીઆ!

આર્ય

દેવી પદ્મે લીધી, પરગૃહપરિચરિકા બનાવી મહે
માથાનો માણી મેં તે મુરખે મૂક્યો પગે આળે
(વધારે કયાબનક મુખ કરી) અરેરે! હુ ખા! ૨૪૧

પુષ્પિતાત્રા

હત વિધિ મતિ મૂઠ મુંજ સમો નથી નરકો મુતહારનેય વેચ્ય
પડો ગયુ મુખ નીચુ નમ્ર મુતિ, પણ સવિતાનું આત.
કૂળ દીસે (જીવ ઠેકાણે આણી પ્રકાશ પ્રિયે) ૨૪૨

શાસિની

એવે નિત્યે શિષ્યને દીજને આ, પ્રીતીથી તુ સેવળે પત્નિ એની
પાણી રહો, બાળ રક્ષા કરીને રહેળે સર્વે, દેવ આધીન થઈને
જોડ્યા—જેવી આર્ય પુત્રની આજ્ઞા (નીકળી જવા માડે છે.
રાજાને જોઈને વીકળતાથી આવે છે).

બહુ—(કોપથી) બાઈ આવો, આવો, ઉપાધ્યાય દુર જતા
રહ્યા છે

1

(અપૂર્ણ)

૧ હુ કેવો મુગ્ધ છુ કે મેં જો મણીને માથે મુકવો જોઈએ તેને પગે પહેર્યો
કેમકે મેં એને રાણી બનાવી અને આળે પાંચકા વગ્ની દારી રથાને પણ ગોળ
૨ મહારા જોવો આભાગિઓ અને મુગ્ધ ડોલુ હશે કે જેણે પોતાના બધી
છોકરાને પણ વેચ્યા હશે હુ સૂર્યવંશિ હોવાથી મારા આ દોષને લીધે પોતાના
કૂળનો દોષ માની મહાનુ તેલેસ્વી એવા સૂર્યરાયનુ પણ મુખ ઝાણુ પડી
ગયુ છે

જેમંગળા હાથીની વારતા.

સરહુ યુકમા નીચની બાબતો વરણવામા આવેલી છે, જે રા' સોળ પેણ દસ કારમની યુક છે

મહાન પરાક્રમી લત્રી પરાક્રમ, શુરાતન, સાહસ, ધૈર્યતા પુરી, હિમ્મત, કાચાણીઓની ટેક, હિમ્મત, ડહાપણ, પવિત્રપણુ. શુર' કાચી બચ્ચાની હિમ્મત, પરાક્રમ, કિશોર વયમા બ્રહ્મ સ્ત્રી હત્યાના બચ્ચા માટે સાહસ, દરિયાઇ મુસાફરી અને મગરમચ્છના પેટમા સપડાવુ પ્રતાવતીનુ મળવુ, જેમંગળા હાથી સાથે લુહ, દિવ્ય સુદરીની મુ' કાત બન્ને રાણીઓ સાથે પાછા ફરવુ, લુટારાઓનુ મળવુ, રાણીઓ હરણુ, સરપડસ, અબધુતની મુલાકાત લુટારાઓના કોમળ અતંકરણુ, લુટારાઓનુ મળવુ, રાણીઓની મુલાકાત, રણસીહણની મુ' કાત ગાદીએ બેસવુ કમળત ડોસીનુ મળવુ, રાણીઓનુ લોળવાવુ વિજ્યાકુંવરીનો સ્વયંવર મડપ, પોપટ બનવું, વીજ્યાકુંવરીનુ આણુ

આ વાર્તા આનંદ સાથે એટલી બધી તો બોધદાયક છે, કે એક વાર હાથમા લીધા પછી પુરી કર્યા સિવાય હાથમાથી છોડવાનુ મન થશે નહીં એટલું નહીં પરંતુ ફરી ફરી વાંચ્યા સિવાય રહેવાશે નહીં. કીમત આઠ આના

દુલભજી જુઠાભાઈની કંપની,

૬૦ બુલેશ્વર, મુંબઈ.

રજવાડી પાઘડી બનાવનાર વેચનાર ભાડે આપનાર-મુંબઈ

મળવાનુ કેકાણુ—દરેક યુક્સલરને ત્યાંથી મળશે યુક્સેલર તથા

જથાબંધ મગાવનારને સાફ કમીશન આપવામા આવશે

DOOLABHJEE JOOTHABHOY & Co

BHULFSHWAR,

BOMBAY

વૈદ્ય પ્રભુરામ જીવનરામ ઔપધાલય

આર્ય ઔપધોનો ઉત્તમ અંગ્રેહ.

જેને માટે પુત્ર તથા અમંદાવાદ એકિંગ્લિશન તરફથી સોનાનો ચાંદ તથા રૂપાના ચાંદો અને ફર્ટ ક્લાસ સર્ટિફિકેટ મળેલા છે તથા રાજકોટ એકિંગ્લિગન તરફથી ફર્ટ ક્લાસ સર્ટિફિકેટ મળેલાં છે જુદી જુદી અમુલ્ય ભરમો, રત્નો પરત્વ, ચૂર્ણ, ગુટી, અવલેહ, રસાયનો, મળનં અળનં, મુરખ્યા પાક લેપ, ક્વાથ, તૈયાર મળે છે

રોગની હકિકત લખવાથી યોગ્ય ઉપચાર મોટલવામા આવે છે.

૬૦ અનંતવાડી, બુલેશ્વર, મુંબઈ.

૧. મન ઓધું	૧
૨. મનને સંબોધનું	૨
૩. આજ્ઞા	૩
૪. હીન સસકાર	૧૧
૫. પ્રબોધ ચક્રોદય	૧૫
૬. ચંડ કૌશિક નાટક	૨૦

વેદધર્મ સભા તરફથી વેચવાનાં પુસ્તકો.

ત્રીવે જાણવેલા સર્વ પુસ્તકો વિદ્વાન શૂદ્રયો તત્કથો લેખકો આ સભા તત્કથો બહાર પાડવામાં આવ્યા છે તે ધર્મ વ્યવહાર અને ઉત્તમ આચાર વિચાર બતાવનારા છે જ્યાં બધે લેનારને બહુ સાત કમીશન આપવામાં આવે છે અને આ પુસ્તકોના વેચાણથી ચંગેલી આવક ધર્મસંબંધી ખીન પુસ્તકો છપાવવામાં ન વપરાય છે.

પુસ્તકો	કિંમત	ટપાસ ખર્ચ
ગોપાળ ગિતામણી (શાસ્ત્રી શકરલાલ કૃત)	૧-૦-૦ ૦-૨-૦	૧. આ પા. ૩ આ પા.
શ્રીમદ્ભાગવતભાષાન્તરમુખસહિત ગોપીના આકારમાં ..	૧૦-૦-૦ ૧-૧૦-૦	
આ. બીજી પ્રથમ રૂપીઆ ૧૫ કિમત હતી તેજ		
શ્રીમદ્ ભાગવત ભાષાન્તર મુખ સહિત ગોપીના આ		
રમા રત્ન કાગળવાળું.	૮-૦-૦ ૧-૧૦-૦	
અનુસુમાબુદ્ધય શુન્દરાતી આવૃત્તિ ચોથી	૦-૨-૦ ૦-૦-૫	
શાસ્ત્રી શકરલાલ કૃત		
અવલોકન સરસ્વતીચંદ્ર ભાગપેહેલાનું આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૧૦-૦ ૦-૧-૦	
(રા વિશ્વનાથ કૃત)		
દશાવિદશોપનિર્ધારિતનાથનરસાયે દેશભી પઠુ મૂલસમૃત	૧-૦-૦ ૦-૨-૦	
એકાદશ મ્કધ શુન્દરાતી-ભાષાન્તર આવૃત્તિ બીજી	૧-૬-૦ ૦-૨-૦	
દેશવકૃતિ અથવા અનુભવના ઉદ્ગાર	૧-૧૨-૦ ૦-૩-૦	
ચંપટ પન્નારકા શુન્દરાતીમાં આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૮-૦ ૦-૧-૦	
રા દેશવલાલ કૃત		
ચંદ્રપ્રભા ચંદ્રિત શુન્દરાતીમાં આવૃત્તિ પેહેલી	૧-૦-૦ ૦-૨-૦	
જયાકુવર સસાર મુખ દુ ખના દશ વર્ષ આવૃત્તિ બીજી	૦-૧૦-૦ ૦-૧-૦	
દા. ચંપટકૃત		
તત્ત્વવિવેક (વેદાન્તવિષય) આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૨-૦ ૦-૦-૫	
રા રા વિશ્વનાથ પ્રભુરામ કૃત		
દશમસ્કધ શુન્દરાતી ભાષાન્તર આવૃત્તિ પેહેલી	૧-૮-૦ ૦-૩-૦	
દેવી ભાગવત શુન્દરાતી ભાષાન્તર આ પેહેલી	૮-૦-૦ ૦-૮-૦	

આ પુસ્તકોને શ્રીમત ગાયકવાડ સરકારના ડેખવણી આતાના ઈનામ આપવાના પુસ્તક તરીકે માન્ય કરેલ છે.

आर्यधर्मप्रकाश.

पृ०- ३१ भु]

सा.प. ३१ भु १८५८

[५१५ ११३]

॥ यतो वर्मस्ततो जय ॥

मन माध

भजन अथवा-ठमरी

का तु सुतु छे परवशतामा जाग हवे मन मारारे
समय साचवी छे छेयटनो कमकरीन सारारे-देक
ज्ञान प्रकाशनो भामन तीधो शोष्या ते अशारारे
मायामा लपटा नफटते कंधा कर्मो नगरारे-का तु
शुभ अशुभनो गणना न करी विषय महें वमनारारे
साधन सपळा अवा शोष्या जे दुखना करनारारे-का तु
क्याथी आव्यु क्या जातु छे कौण जनम देनारारे
जे शौर्यु नहीं भटक्यु वधेपण नसीव वणस्या तारारे-का तु
जाग्यु त्याथी सवार ममजी सज्ज थईजा प्यागरे
हजु अवसर छे समज पडीतो वीदनथी केनागरे-का तु
अगम शब्दनो गुण भणकारो खेल श्रवणनागारारे
जो पासेथी चाली जाता ज्या मरळा जानागरे-का तु
ज्या जावु छे तारे छेव चुकववा पनीयागरे
जमनु तेहु जुमी रह्यु छे वागी रह्या छे नगरारे-का तु

સંતે જનને શેવે તેજન, નહિ નેકે-પડનારાં
જાલે દયાશંકર એ રસતે વિઘ્ન નહિ નડનારાં-કા તું

મલને-સંશોધન *

“કાનુડો કામળ ગાગેરે સાહેલી આતો” યેરાહ
જનમીને નહિ જોયુરે જગતમાતે
આયુષ્ય અજ્ઞાને સ્વોર્ગે, મફતમા તે
જનનિને ભાર લીધો ફેરોતે કોકટ કીધો
મલીન મારગ લીધેરે, જગનમાં તે
ધુતારા વધામા ધાયો ગરવમાં તું ઘેરાયો
લાલચ લોભે લેવાયેરે, જગતમા તે
અસત્યના કામ કીધાં દામતે દગ્ધી લીધાં
સત્યને ઘોઠી પીધારે, જગતમા તે
ઠગ વાજી રમે ઠાલી ઘરને તે લીધું ઝાલી
મદમા રહ્યો છે માલીર, જગતમા તે
અંતે તારે સહેલું પડશે જ્યારે તે આવીને નડશે
રાક થઈને ત્યારે રડશેરે, જગતમા તે
કઠકઠીને તો કાયો તાપમાં રહી તવાયો
ઘડપીને જેમ ઝાલ્યોરે, જગતમાં તે
નરકના કુંડે લાવી લીધો છે તને ઝોકાવી
રાખ્યો છે તને રીવાવીર, જગતમાં તે

* આ લેખ એક બાઈ તરફથી અમને મળ્યો છે. તે તેમને ઉત્તે-
જનાર્થ પ્રસિધ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

આજ્ઞા

(ગતાઽ પૃષ્ઠ ૮ વી થાનુ)

આશાની બાબતમા આ પ્રકરણમા એ જણાવવામા આવે છે કે આજ્ઞા જે તાત્પર્યથી જીવનાથે જડેલ છે તે હેતુ અતિ ઉત્તમ સુખપ્રદ છે પ્રાણીમાત્રને પોતાનું કર્તવ્ય કરતા આજ્ઞા એ હિંમત આપી પુણીદાતા એક મહાન નાધન થઈ પડે છે આ જાનો શુભ હેતુ ધ્યાનમા રાખી જે વર્તવામા આવે તે વા ઇત્ત પ્રબંધ થઈ પડે છે પરંતુ શુભ હેતુને વિસારી દેવાનું તે નિરાજા પણ થાય છે અને ધારેલું વ્યર્થ થાય છે આજ્ઞા બામ વ્યર્થ થતા તેમનો વિકાર ઉત્તેજ બને છે તે મનો વિકારોદ્ભવનું મૂળ પણ આજ્ઞા હોવાથી તેવી આજ્ઞાને નીચ મમા રાખવાની મતિ જરૂર છે જેમકે ઘોડાની લગામ હાથ મા મજબૂત પકડી રાખી દોય તે તે માર્ગ ભ્રષ્ટ નથી થતો પરંતુ જે લગામ હાવમા ન દોયતો તે ચઢેચઢા ઠગડી જઈ વખતપર જીવઘાત પણ બને છે તેથી આજ્ઞાને કળજે રાખી હાવતો એ દશા પ્રાપ્ત ન થાય આજ્ઞા પ્રાણીમાત્રમા મગજ છે જે જીવ છે તે તમામમા આજ્ઞાના અક્રુષ્ણ મુ છે જેમ જેમ મમજીવ આવતી જાય છે, જ્ઞાન છી પ્રબલ થતી જાય છે, તેમ તેમ આજ્ઞા વધતી જાય છે જેમ જેમ વ્યવહારવધતો જાય છે, મનુષ્યોમા પોતાની પ્રતિભાઓ જેમ વિશેષ પડવા માટે છે તેમ આજ્ઞાએ વધે છે ખરૂં જોતા તે આપણા પોતાના દે હને નિરાગી રાખવાનું કાપિલ અમર ૧૨૬ ઓપધ પેદા કરવા અ પહેલે ધારતા હોઈએ તે ત આજ્ઞાપર આ વધ મેળવવું તે ઓપધ સજ્જડ હોય તે નિરાગી હેવાને અ ધાત્ માનસિક વ્યાધીરહિત રહેવાને લીન આ ધની જરૂર નથી પડતી ખરૂં જોતા આજ્ઞા એ એક મનને પ્રકાશ કરનારી આજ્ઞ છે માખમા જેમ મહુજ જીવ પડેલ હોય તે તેને પરિણામે જીવને અતિ નામ થાય છે તેમ આજ્ઞામા પણ નિરા

જ્ઞાના ચિન્હરૂપ સહજ રજ પડે તો ઘણું ઉદ્ધગ થાય છે માટે આંખ માફક આશાને અતિ સલામવાની જરૂર છે.

આ મોહોત્પાદક જગત્મા હૃદયે જે માયાતુ નિર્માણ કરેલ છે તે માયામય જગમા મર્મ જતુમાત્ર હુએલ છે સમુદ્રમા જેમ મોટા પ્રાણીઓ મગરથી માઠી મૃદ્ય જતુપરેત આશ્રય કરીને રહેલ છે. તેમ માયામય જલમા પણ સર્વ પ્રાણીઓ વિવિધ વિવિધ આશાઓથી હુએલ છે જેમ સમુદ્રમાં દ્વાર રહેલ છે તેમ આશા એ મંસાર સમુદ્રનો દ્વાર લાગ છે એટલે કે તેને દ્વાર કહેવાતુ દારણ એટલુ કે જે મનુષ્ય નિગમ થાય છે તેને મંસાર ખારો લાગે છે. અથવા મસારના કર્તવ્યો જે જે પાપમય લાગતા સંસારમાથી ચિત્ત ઉઠી જાય તેને સંસાર ખારો લાગે છે. સમુદ્રતુ જેમ માપ થતુ નથી તેમ આશાતુ પણ માપ થતુ જ નથી આશાની ઉત્પત્તિના કારણો દેટલા જગત્મા હુએ એ દર્શાવવા બેસીએ તો ઐશ્વર્યાના ઐશ્વર્ય લગય પણ કાગ્લો ખુટે નહિ જેથી આશા તો અવર્ણનીય છે પરતુ તેના કારણો પણ અવર્ણનીય છે. છતાં જો મનુષ્ય ચત્ત કરવા ધારેતો તે કાગ્લોને કમવાર ગોઠવી ક્ષામ પાડી શકે જેમકે આખી પૃથ્વીના ગામો ના ધવા બેસનારને વખત અને મગજને તસ્તિ અતિ બેઠકો, છીએ પરતુ આખી પૃથ્વીના ખડો કરી પછી જાણવા લાયક ગામો એક ખડ લઈ તેમાંના લખી પછી બીજા ખડના લખીએ આમ કરવાથી પાર પમાય છે ખરૂં. તેમજ સુદીના તમામ છવેતુ વર્ણન કરતા પારપામી ન શકીએ પરંતુ છવમાત્રના વર્ગો પાડી વર્ણન કરવા બેસીએ તો સહેલાઈથીજ પાગ પામી શકીએ છીએ. એમ આશાને માટે પણ વર્ગીકરણ કરતા મહેલાઈથી કાઈક અશે પાર પમાશે.

આશાની ઉત્પત્તિમા મુખ્યત્વે બે મધ્યનકો હોય છે એક અગજાન બીજું તર્કશક્તી. તેમા અગજાન એ પ્રાણીમાત્રમાં હોય છે અને તર્કશક્તિ એ માત્ર મનુષ્ય જાતીમાંજ હોય છે.

એવે ક મનુ યમો પાન હોવાથી તેને ના પ્રક્રિયન-ન્ય આ પ્રમે
પણ જ ન પામે છે અર્થાત્ અમુક મનુષ્ય મથવા અનુ
સ્તો હેતુ તે તેની અનુ લાભ થાશે એવી આ ૥ મનુષ્યજ
બાધી ગત છે પરંતુ ગમીગમી કમ લગતા લભ્ય નજીક એ તા
પક્ષીઓ અને પશુઓ પણ નમરો ઉપર જ દનીક થતા પ્રા
પમે થાતીને જગલમા ના જતા ધામ મળે મામ પુરો
તરો છે અથવા ઉડીને જે અંધળે દાલાઓ પડેના હોય ત્યાં જ
તા અજવાલ મળે આમ પક્ષીઓ પણ તરો છે

અગત્યને અને તર્કગત્રી એ જાને તત્તની આ પ્રાને મિત્ર
કળા જાસાવત તેના ચાર ભાગ પાડી ગણાય છે

આગાના મુખ્ય ચાર વિભાગ

ધર્મ, અર્થ, કામ, અને મોક્ષ એ ચાર વિભાગ દેવ પ્રાણી
ઓની અનંત આશાના પાડી મકાય અર્થાત્ જે આગાનું પ્રથમ
કલ્પ ક વા બેઠીએ તો પાઠ ન જાવે તેજ આગાનું માત્ર ચાર
વિભાગની અતિ ટુકી ગીતે જામ આધા મી વર્ણિત થયું

આપણા જામરતા નાની વિદ્વાન પુરોએ એ ન રને પુર
વાર્ધી ઉપમા આપેલ છે અર્થાત્ એ ચાર કર્ત થો નિહ પ્રતી
તો રીત થયું તેનું નામ ન પુરવાય મેમ જવાવેલ છે ના રીત
જામરતા ના આ વિદ્વાન ન કલ્યા દદા પ્રતીએ છીમે અને તે
સપાદન કરવાને આતુ જનીએ છીએ ત્યાં તેની અગત્ય આશાના
અકુલ પુરુષ ધર્મેજ નામ પડે છે અને તે ચાર આધનો ન
આગાના ઉપાધિના જ એમ મલિત ગીતે સમ તથા છે ત્યાં
આવા ઉત્તમ હેતુઓ પણ આગાના હાલક ગમી આગા રી તે
દેવા મિત્ર થાય છે ત્યાં વિશેષ કરીને એમજ મનાય છે કે
જગતીજ આ જગતમા હવમાત્રને માટે આશાજ અધિક
મુમિક ગ્રાધક એ મહાન સંધન રૂપ માની તેને ઉપદેશ આપે
આવા બધા હેતુ તરફ ત્યાં દદા દેવીએ છીએ ત્યાં પ્રાણીમાત્રના
ઉદગી રૂપ તરફ અકુલ રહેને આદ્યા એજ ની રત્ના માટે મહાન

જીવન (જીવાડનાર જળ) હોવું જોઈએ એમ મનાય છે કારણુ તેને મરિણાને હમેશા તે જીવગી રૂપ વૃક્ષ લીલુ અને પલ્લવિત રહે છે પરંતુ નિરાશારૂપ સહજ પણ તાપ સાગતા તર્તજ તે જીવન વૃક્ષ (શરીર) કરમાવા મડે છે જે મનુષ્ય કર્તવ્યકર્મ કરતા ભૂલ કરે છે, કર્તવ્ય પાર પામવાની જેનામા શક્તી ઓછી હોવાથી જે મિજકર્મમા પાછો વારંવાર હોઈ છે, જે તેનો સદુપ-યોગ કરતાં સમજતો નથી. કાયર હોયછે તે મનુષ્યજ પોતા નાહોતુથી નિરાશ થતાં આશાને વગોવે છે પરંતુ જે

વિદ્યૈ પુન પુનરપિ પ્રતિહન્યમાતઃ

પ્રારમ્ભ્ય ચોત્તમ જન્મ ન પરિત્યજતિ

ગમે તેવાં વિદ્વો આવી પડે પરંતુ તેની દરકાર ન કરતાં જે મનુષ્ય મહાન આશાને અવલગી પોતાનું દ્રઢ મન રાખી કર્તવ્ય પરાયણ રહેછે અને પોતે એક વખત કર્તવ્ય કર્મમાં કરે લીભૂલને પોતે જાણી લઈ અથવા પોતાથી વિદ્વાન દ્વારા નિરાભિમાની થઈ જીવવાની આકાંક્ષા રાખી શિષ્ય બની તે કર્તવ્યમાં તદ્દાકાર બની પારંપર્યાને માટે કોશેષકરેછે તે મનુષ્ય દરેકપુરુષાર્થ સિદ્ધ કરી પોતાની માનસીક અંકુરિત આશા ફળિત કરવાને લાગ્યશાળી બનેછે

ઉપર જણાવેલ આશાના બેનેક લેહોછતાં જે ચાર લેહો કરીતેમાં તમામ આશાનો સમાવેશ કર્યો તે ચારલેહ પૈકી પ્રથમ લેહનું ટૂંકામાં વર્ણન નિચેપ્રમાણે.

લેહ પેહેલો—ધર્મ—૧' ધર્મએક આશાનો લેહ ગણ્યો છે અને આમગણી આશાને શાસ્ત્રકારે મહાનપદ પણ આપ્યું છે. પરંતુ તે મહાન પદ આપવાનો પણ હેતુ છે તે એક આશાના લિહુક આશા અને મહાન આશા આવાબેજ માનવતા અત કરણોથી પણ એક તો પેટાલેહ થઈ શકેછે તેમાં જે કર્તવ્યમાંજ તદ્દાકારબની ફળની કાંઈ પણ આશા ન રાખતા કર્તવ્ય બરાબર

આ પાડવાની જે આગા ખવવીતે મહાન ગા ॥ જેના
 અને એ આગા ઉત્તમ હાવાથી ગાઅમદ આગાને મહાનપ
 આપે છે પરંતુ ફળ તરફ જે બહુજ દરમિય આગા તે મગની
 આગા ગાખવીતે આગાને બિમુક આગા અથવા મુક આગા
 ગણાય છે ગાવી આગા રાખનાર વિશેષે કરી પોતા ॥ વર્તે
 મા પાપામતો નથી જેથી પાદોત્કતા આગાને નિમ્ન
 પરંતુ તેની આગાતુ મહાનપણ પરંતુ નથી વસ્તુન જે પી
 ચાર કરેતો પોતાનુજ મહાપણ વતય છે

આશાનો પદવો મહાન લેખને ગળીને દેખને એમ
 મુચવેલ છે કે મનુષ્ય માત્રે પ્રવગ ધર્મ ન પાદન કરનાનીજ
 આગા ખવી

આહરિ નિદ્રા મય મૈથુનન
 સામાન્ય મે તપ શુભિનગગા
 પમોહિ દુરો ચિત્ત ઉવનાન્ય
 ધમેણ હીના - પશુ મિત્તમાના

આત્મા નિદ્રા ભય, કામવામના એ પ્રથમ મનુષ્ય અને
 પશુમા મહાનજ હોય છે પરંતુ ધર્મ પશુમા નથી હોતો મગજ
 તે નાનને અગે પ્રાપ્ય હોય છે, ત્યારે જે ધર્મની આશા નથી
 રાખતો તે પશુ મહાનજ મળવો આમગાઅમરો કહે છે અને
 જે સર્વ આગાઓ ફલિત કરવાની હચ્છા હોયતો પ્રથમ ધર્મની
 આરા રાખવી અને તે ધર્મની આશા પૂર્ણ કરી અર્થાત મ પૂર્ણ
 રીતે ધર્મ ન પાદન કરી જે કાઈ બીજી આગાઓ ફળિત કે વા
 ધાગેતો તે મુખેથી પ્રી મકરો પરંતુ તેની રમર નહિ
 રાખેતો અન્ય આગાઓ ફલિત થવી હુધે છે

દયાદાન પદોપધાર પરસ્પર દામા શાતી શાંત્ય બુધ્ધી
 ગર્વવિધા વિવેક, અભિના મય જે મધના ધર્મના અગ છે
 ધર્મની આગાનાગા એ ઉપર વજાવેવ અગો પ્રીમ વાને

મન આકર્ષાયછે. ધર્મીય મનુષ્ય ભૂતમાત્રનાં દુઃખને જોઈ અર્દ્રજનેછે તેથી પોતે તન મન અને ધનથી યથા શક્તી તેનું શ્રેય કરવાને તત્પર બનેછે, જેથી તેમા દયા દાન અને પરોપકાર અને પરસ્નેહના સઘળા અશો આવી ગયાં. ધર્મીનું અર્થાત્ ધર્મ સંપાદન કરવાને ઇચ્છનાર પુરૂષને હરેકરીતે પોતાની બુદ્ધી ખીલાવવાની અને જ્ઞાન મેળવવાની આકાંક્ષા રાખેછે. વિવેકી બની સામાને પ્રસન્ન રાખતા ચાહેછે તન કે મનથી કોઈનું બૂઝ કરવા ઇચ્છતો નથી સત્ય વાણી જેમ વિશેષ બોલાય તેમ સાડું એવી ચાહનાછે મન તથા તન પવિત્ર રહે તેવી વર્તણુક ચલાવેછે. જોસમા આવી જઈ ઇન્દ્રીઓને નત પાવતાં શાંતરહેવાને ઉત્કંઠીત બનેછે. આમ કરવાથી શૈય બુદ્ધી વિદ્યા વિવેક અહિંસા અને સત્ય એ સઘળા અગો પણ આવી ગયાં આ સંપૂર્ણ અગો સંપાદન કરતાં ધર્મ મેળવવાની આશા ફળિભૂત થવા આવી એમ મનાયછે. ભર્તૃહરીએ ધર્મ પથગામી ને માટે કુર્તવ્ય. બતાવેલછે.

પ્રાણા ઘાતાન્નિ વૃત્તિઃ પરથન હરણે

સયમ. સત્યવાક્ય

કાલેશક્તયા પ્રદાનં યુવતિ જનકથા

મૂકમાવઃ પરેષા

તૃષ્ણાસ્ત્રોતો વિમંગો ગુરુષુચ વિનયઃ

સર્વ ભૂતાનુકંપા

સામાન્યઃ સર્વ શાસ્ત્રેષ્વ નુપહવિધિઃ

શ્રેયસા મેષપંથા

કોઈ પણ પ્રાણીનો ઘાત કરવાની ઇચ્છા ન રાખવી. પારકું દ્રવ્ય છુપીરીતે (ચોરીને) લેવાને માટે વૃત્તિકરવી નહિ, સત્ય વચન કાયમ બોલવું. સમય પરત્વે યથાશક્તિ દાન કરવું.

દાનમા ફ્રન્ટ મન દાન આપવુ કે દ્રવ્ય આપવુ એજ ન
નથી ગણાતુ પરંતુ નનથી પણ દાન વાયછે કોઈના ઘાત
વતો હોયતો તેને આશ્રય આપી ઘાત ઝનતો હુકારી અભ
યદાન પણ અપાયછે અથવા આમાનુ હનુ પોતાની જીભથી
વતુ હોયતો તેમ પણ સ્નાથી દાન કરનાનુ ફળ મળેછે

હસ્તાદપિનદાતવ્ય ગ્રહાદપિનદીયતે

પરોપકરણાર્થાય વાને નાદરિદ્રના

પોતાને હોયથી કે ઘરમાથી કાઢીને હાથ આપવુ તથી પણ
માત્ર વચન કહેવાથી નામાને મહાન લાભ થતો હોયતો ત
દાન ગામાટે ન કરવુ વચનમા દ્વિત્રતા ગામાટે પણ
આપણુ એજ સહુન ફાનગે અને આમ્મળે પણ મમય પ્ર વ
ગ તી પ્રમાણે દાન આપવુ એજ નિયમ લાગુ પડેછે એજો
ક મમય અનુકુળ હોય એવે તથાતે માત્ર વચન નાખતાજ
આમાનુ ભલુ વાયછે ઉપરનુ દાન કહ્યુ તે તન દ્વારા સનાહ
દાન કહ્યુ તેવીજ રીતે મન તી પણ નાન કગપછે એજો ટોડ
એયમા માનમિત્ર વૃત્તિ ગળી સમય પરત્વે ધનથી સામાનુ
શ્રય કરવુ અથવા કોઈ દ્વારા કરાવવુ આમા મનદાન ધનનુ
દાન પણ આવી ગયુ આતમામ દાનોમા મમયતો જણાવેલછે
માટે તેને અનુમગ્વુ એ પ્રામગે પાગ્ડી સ્ત્રી સખધ વાનો
થતી હોય ત્યા મા રહેવુ કોઈ સ્ત્રીઓપર મનથી પણ કકવી
કે મીઠી એકે જાતની નજર નકરવી આદામીન વૃત્તીજ આવી
અતિ ટોડ વસ્તુ મેળવવાને માટે આપણા સખતા કા
પ્રવાહને અટકવો અર્થાત ટોઈ ફળની અતકગણ પૂર્વજ
આપણા ન ગમવા કગતા કર્મવ્ય પસાયલ રહેવુ

કમળયે ગપિનારસ્તે માર્ફેપુ કદાચન

કુપા પ માત્રમા કહેછે કે અર્જુન મય યજા હેનાનો તારો
અધિ ૧ ૭૫ તુ નાની તજા પાનાનો તા ૧ અવિ ૧૦ ની

સિધ્ધ્યસિધ્ધ્યૌ સમૈભૂત્વાલામાલામૌ જયાજયૌ

અંસિદ્ધી અને સિદ્ધી અથવા લાલ અને અલાલ એ બન્ને તારે તો સમાન માનવાં આ મહાવાક્યોમાં ગણિત રીતે ફળ તૃષ્ણાનો ત્યાગ સૂચવેલ છે જેથી દરેક ફળ તૃષ્ણાના પ્રવાહને અટકાવવો શુદ્ધ પ્રત્યે વિનય રાખવો શુદ્ધ કૌણ કૌણ કહેવાય. તેને માટે શાસ્ત્રમત

જનિતા ચોપનેતાચ યશ્રવિદ્યાં પ્રયચ્છતિ

અન્નદાતા ભયંત્રાતા પચૈતે ગુરવ સ્મૃતા.

જન્મ આપનાર માતા પિતા એમુખ્ય શુદ્ધ ખીજે નંખરે ઉપવીત સસ્કાર કરનાર શુદ્ધ, ત્રીજે નખરે અધ્યયન કરાવનાર શુદ્ધ ચોથે નખરે અન્ન આપનાર શુદ્ધ અને પાંચમે નખરે લયથકી રક્ષણ કરનાર શુદ્ધ, એ પાંચ જાતના શુદ્ધે અર્થાત્ મનુષ્ય માત્ર એ એનો રૂણી બને છે. તે રૂણી એવો બને છે. કે યાવત્ જીવિત સેવા કર્યા છતાં તેવા રૂણમાંથી છૂટતો નથી માટે કાયમ તેજો સાથે વિનયવાન બનવું અને સર્વ પ્રાણીપર દયા રાખવી ને ઉપર જણાવેલ કર્તવ્યો ને અનુસરવું એજ ખરેખર સર્વશાસ્ત્રોએ અગીકૃત અને શ્રેયસ્કર ધર્મ માનેલ છે. અન્ય પ્રાણી કે મનુષ્યનું લલુ કરવાના જે અનેક માર્ગો તેજ ધર્મની આશામા કારણ રૂપથઈ પડે છે. કારણ જે ઉપર પૂરણ લાવ થાય તે સપાદન કરવાને આશા બધાય છે. ઉપર જણાવેલ ધર્મનાંતરે ઉપર પૂર્ણ લાવ પ્રગટ થાયતો અને તે તરફ મન લલથાય તેને સપાદન કરવાને લાલસા થાય છે એ સહજ છે તે લાલસા એજ આશા. ખરૂં બેતા ખીજી અનીતિ પ્રવર્તક આશાઓ કરતાં આખી આશા સપાદન કરવી એ ન્યાય છે મનુષ્ય માત્ર જ્યારે એ ધર્મ વિલય તરફ પ્રેરાય છે ત્યારે તે નીતીને લીધે મળેલા જ્ઞાનથી આમજ કરવું એજ મારૂ ન્યાય કર્તવ્ય છે અર્થાત્ તેજ મારે ધર્મ છે એમ જાણી

આંદોળે જ્યાં એમ સમજણ આવે ત્યારે એમ અનુસરાય તેો સાહે એવીને મનમા ધારણા રાખે તેનું નામજ આગા ધર્મના વિષયમા જે આગાઓ બધાયછે તે વિશેષત સ્વાર્થમય કરતા પરાર્થમય વિશેષ હોયછે જેથી તે મહાન પદ પામવાને લાયક બનેછે ધર્મના વિષયને કેવળ પારમાર્થિક ગણીએ તેો તેમા ડનું ખોટું નથી કારણ તેમા સ્વાર્થ ઈરતા પરમાર્થ ઘણેઅશે રહેલ હોયછે

(અહીં)

દ્વીજ સંસ્કાર

જડપ ઈથ પછ મન્ત્રથી દ્વીજી નીકળે છે જેમકે બનીજ થ ઈથો પેલી મોતુ અને હીરો વગેરે પ્રથમ પથ્થર ને ધુળથી મિશ્રીત હોય છે ત્યાં તે બરાબર મારા લાગતા નથી, પરંતુ હીરાને શગળ ઉપર ચડાવી તે દ્વાગ તેના પથ્થર ધુળ વગેરે દુર કરવાથી તે હીરા અતિ ચમકાટ વાળો બની માનવો ને મોહ પમાડે તેમજ મોતુપણુ પ્રથમ પથ્થરને ધુળ મિશ્રીત હોયછે તે દુર કરવાથી શુધ્ધ કુદન થઈ મનરંજક બનેછે આમ પ્રાણીઓમા પણ સમજવું અર્થાત મર્વ પ્રાણીઓ સંસ્કાર વાન બન્યા પછી દ્વીજી નીકળેછે દ્વાગમા સંસ્કાર વાન કર્યા પછી ઉચ્ચ પાથ સૂવર્ણ અને હીરો સ્પષ્ટ રીતે ઓળખી શકાયછે પરંતુ સન્ત્ર ન જ્યો હોય ને ધૂળને પથ્થર મિશ્રીત હોય ત્યાંસુધી બરાબર જેમ ઓળખતા નથી તેમ ઉત્તમ દ્વિજ (બ્રાહ્મણ દ્વારીય અને વૈશ્ય) વગ સન્ત્ર વિના ઓળખી શકાતો નથી જેથી સંસ્કાર થયા પછીજ દ્વિજ સ્થાપડે એમ શાસ્ત્ર કહેછે

જન્મના જાયતે ગૃદ્ર મસ્કારા દ્વિજ ઉચ્યતે

બ્રાહ્મણ દ્વિજ કે દ્વારી કળમા જન્મ્યાછતા પ્રથમ તેો મનુષ્ય જ્યાંસુધી તેમને પોડપ મન્ત્ર પૂરા થયા નથી ત્યાંસુધી તે

શુદ્ધ સમાનજ ગણાયછે અને સસ્કાર પૂર્ણ થયા પછીજ પ્રાણાણુ ક્ષત્રીય કે વેશ્ય જાતીમાં જન્મ નારની દ્વિજ એવી સંજ્ઞા પડેછે માટે શાસ્ત્રોએ દ્વિજને માટે સસ્કાર વિધિ આવશ્યક ગણેલ છે દ્વિ-એટલે બે. જ-એટલે જન્મેલ એટલે કે માતાના ઉદરમાંથી જન્મે તે જન્મ અને સસ્કાર કરવા એ પણ એક જન્મજ થયેલ ગણાયછે અર્થાત્ બે જાતના જન્મને દ્વિજ કહેવાય સસ્કાર વિધિ આવી ઉપયોગી છે છતાં બે તે સસ્કાર વિધી મૂળ સસ્કૃતમાં છે પરંતુ તેનું તત્વ ખરી રીતે સમજાવવાને અને તેનો હેતુ શુ છે તે દર્શાવવાને હજી સુધી કોઈ પણ ભાષામાં પ્રસિદ્ધ રીતે વિવેચન નથી થયું એ મહત્ત્વ આશ્ચર્ય ધાર્મિક હજારો વિષયો અર્થાય છે તેમાં પોઠપ સસ્કાર વિધિનો વિષય અર્ચાવાની અતિ જરૂર છે કારણ તેથી ખાળકોને જનોઈ દેવી, લગ્નકરવા વિગેરે શાસ્ત્રમાં જે કરારો લખેલ છે અને વિધી કહેલ છે તેનો હેતુ શુ છે તે જાણના તે હેતુને અનુસરીને દરેક મનુષ્યને ચાલવાનું સહજ પણ મન થશે. દરેક સુધારક વર્ગ આજ કાલ સ્ત્રી કેળવણીને ઉત્તેજન આપવા પાછળ લાગ્યા વિવેચન કરે છે, બાલ લગ્ન અટકાવવા માટે મથે છે અને એવાં એવા અનેક વિષયો અર્ચાવે છે તેવાઓને માટે પ્રાચીન સસ્કાર વિધિનો જે શાસ્ત્રીય હેતુ છે તે બહાર પાડવાની મૂચના કરવી તે હું અયોગ્ય નથી ધારતો કારણ તે હેતુજ બે પૂર્ણ સમજશે તો લોકોને કેળવણી, ખાળ લગ્ન, કે પતીપત્ની પ્રત્યે ધર્મ, પુનર્લગ્ન, વગેરે કોઈ બીજા ભિન્ન ભિન્ન અનેક વિષયો અર્ચાવવાની જરૂર નહિ પડે દુકામાં તે તમામ સાંસારિક ઉપયોગી વિશ્યોનો એક પોઠપ સસ્કાર વાન શાસ્ત્રીય પ્રકરણમાં સમાવેશ થઈ જાયછે

હવે પોઠપ સંસ્કાર કયા કયા તે નિચે પ્રમાણે -

૧-ગર્ભાધાન ૨-પુસવત ૩-સીમત ૪-જાતકર્મ ૫-નામ-કરણ ૬-નિષ્કૃમણ ૭-અન્નપ્રાશન ૮-ચૌલ ૯-ઉપનયન ૧૦

સૌકીય ૧૧-શાશ્વત ૧૨-પ્રાપ્તિ ૧૩-આપનિશદિ ૧૪-
ડેગાત ૧૫-સમાવર્તન ૧૬-વિવાહ

ઉપર જણાવેલ મોળ નમ્ર ૧૭ શિવાય મન્ય શાસ્ત્રમા
નન્કારના પચીઠ લે જણાવેલ છે પરંતુ તે ભે નો પોડજ
સમ્રામા સમાવેરા થાય છે જુનાગઢના ગૃહીરા પાઠ ગોરાભાઈ
ગમજીએ સોઝ મન્કાર માટે લખ્યું છે અને ગુજરાત વર્ના
કવર મોસાઈટીએ તેને જાહારપાડનાને ઉત્તેજન આપ્યું છે એમ
મારા માલગવામા છે પરંતુ તેના પણ કેટલાક મુદ્દાલઈ મોળ
પુત્રના આત્મા ળીજી વળત પ્રિય વિસ્તારની માધામ-
મામિ માલગાઈ તો તેમા પુનઃકતી જેવું શુ નહિ જાને
જાણુ નત્તજ રે વિશેષ વિરેચન થશે એ નમ્ર ૧૮ મળ રે જેટલું
જોલાય કે લખાત તેટલું જોણું છે જરજા મન્કાર કવાના જેમ નો છે
તેનું સ્વન્ય દેક નતુધ્યના માલલનામા આવેતોજ આપણા પ્રાચીન
સાશ્ત્રનો ભામ વાય અને તના વાથેને અતુમ વાની ઇન્દ્રા
થાય છે

સમ્રાજ પહેલો

ગણાતન

શ્રીના ઉત્તમા ગર્ભને ધારણ કર્યો તેનું નામ ગર્ભાધાન
કહેવ છે ગર્ભાધાનને માટે ચાશ્ત્ર રો એમ કે છે કે પ્રવમ
નતુમતી થયેલ અને ગર્ભાધાન મન્કાર કર્યો અને ત્યાજ ળા
પતિ પાને તેને મોકલવી ગર્ભાધાન મન્કારનો મનય નિચ્છુજી

દ્વાદશાદિત્મરાદ્યર્ધ આષ્ઠાશત્શરત્મમા

માસિમાસિમગદ્ધારા પ્રકૃત્યેવાનવસ્ત્રયત્

શ્રીની જાન ર્મિની ઉમર ચથા પરી તે પચામ વર્ષની
અવસ્થા વાત ત્યામુધી તેને દ મારે માર્તવનો ગુહ્યની દા ૧ આવ
વાય છે જના ળા વર્ષની ઉમર થયા જાન જે રહેનો આવ
વાય તે મનરને ર્ભાધાન ળાજી કહ છે આવ ચથા ર્ધી ચોવે

દીવસે એ ક્રિયા થાય છે કારણ શાસ્ત્રકારોએ જાવ થયાપછી ના ચાર દીવસો વર્ણત કર્યા છે.

પ્રથમેહનિચાંડાલી દ્વિતીયે બ્રહ્મઘાતિની

તૃતીયેરજની પ્રોક્તા ચતુર્થે હનિશુદ્ધયતિ

રજોદર્શન ઘયાપછી પહેલે દીવસે સ્ત્રી ચાંડાળ જેવી ગણાય છે, બીજી દીવસે બ્રહ્મઘાતિની ગણાય છે, ત્રીજે દીવસે ધોળીજેવી ગણાય છે, અને ચોથે દીવસે શુદ્ધ થાય છે અર્થાત્ વૈદિક શાસ્ત્રનાં નીચમ પ્રમાણે ચાર દીવસ સુધી રજ જાવ ઘયા પાદ સીતું રજ શુદ્ધ થઈ ગર્ભધારણ કરવામાં સહાયક બને છે અને તે ચાર દીવસોને તજતાં ગર્ભાધાનનો યત્ન કરતા પ્રદરાદીવ્યાધી થસ્ત સ્ત્રી બને છે પરંતુ ગર્ભધારણ નથી થતો એ માટે

ઋતુમર્તીભાર્યા ચતુર્થાદારમ્ય પોઢશરાત્રિપર્યંતંગચ્છેત્

વ્યાસ સૂત્ર

ઋતુમતી સ્ત્રી પ્રત્યે ચોથા દીવસથી આરંભી ને સોળરાત્રી પર્યંતજ જુલુ અને ગર્ભાધાન કરવો જ્યારે ગર્ભાધાનનો સમય પ્રાપ્ત થાય ત્યારે કુદસ્તે સ્ત્રીને ઋતુ પ્રાપ્ત થાય છે જેમકે ઇન્દ્રે વૃક્ષોને ફલિત થવાને માટે બળે માસની ઋતુ કલ્પેલ છે અને તે ઋતુને અનુસરીનેજ વૃક્ષોને પણ ફળો આવે છે તેમજ માનવ જાતીને માટે દરમાસે સ્ત્રીઓને આ યોજના કરી છે તેથી તે યોજનાને અનુસરીને ગર્ભાધાન માટે શ્રમ લેવો. કદાપી પ્રથમ ઋતુ સ્નાતાને માટે જે ગર્ભાધાન સંસ્કાર કરવાનું કહેલ છે તે સંસ્કાર કરવાને માટે શાસ્ત્રમાં નિષેધ કરેલ માસ પક્ષ કે વાર આવ્યો હોય તો ગર્ભાધાન ઋતુ શાંતી નામનો ખાસ પ્રયોગ છે. તે પ્રયોગ કરી અમગલ સમય ની શાંતી કરવી આ શાંતિ પ્રયોગમાં હોમ કરવાનું વિશેષ આવે છે તેથી એમ અનુમાન થાય છે કે જે નબળા દીવસો શાસ્ત્રમાં કહેલા છે તેનું અમુક કારણ હોવું જોઈએ કાંઈક ફળ પ્રાપ્તી કરવાને અહાયક ન થાય તેવી હવા

તે તે દીવને હોવી જોઈએ દરેક ઈર્થમા હના મહાય- હોય
ત્યારેજ શ્રેષ્ઠતમ કાર્ય અને છે અને એ માટેજ ગર્ભાધાનનો
સમય રાત્રી એ કટપેલછે અને દીવસે નિષેધ કરેલછે ૫ જ
દીવસની હવા ઉગ હોવાથી ગર્ભાધાનને સહાય નથી બનતી
અને ગત્રીની હવા થડી હોવાથી સહાયક બનેછે તેમજ જે
દીવસો નિષેધ કહેલ છે તેમા પણ તેજ જાતનો દોષ હોયો
જોઈએ જેથી હોમનુ લખેલ છે હોમ કરવાથી ધૃતાહન અગ્નિ
તિશ્ણ હવાને નરમ પાડે છે અને મગ્ધા સ્વરૂપમા લાગે છે
આ ઉપરથી તેજ અનુમાન સિદ્ધ થાય છે

(અપૂર્ણ)

પ્રવોધ ચત્રોદય

(વાર્તિ)

(ગતાઽ પૃષ્ઠ ૧૪ થી આહુ)

હલે જ્યારે પ્રણામ કર્યા ત્યારે પ્રમન્ન થયેલા અહુકારે
આપ્રમાણે કહ્યું બેટા ! ચિરંજીવી મેં તને જોખખ્યો નહીં તેનું
કારણ એ કે તું બહુ બાળક હતો તે વખતેજ દ્વાપર યુગમા
માત્ર તને મેં જોયલ પરંતુ હવેતો તું મોટો થયો તેમ મને
વૃદ્ધા અવસ્થા આવતા આખે આખપ આવી છે જેથી બાળક
જોખખી શકાતું નથી બેટા ! તારો બેટો અસત્ય કુશળ છે કે ?
તેમ તારા માતા પિતા તૃપ્તા અને લોભ કુશળ છે કે ? હલે
જવાબ આપ્યો હા મુગ્ધમીણ માંપુત્ર કુશળ છે અને મજા
મોહની આજ્ઞાથી તેને સાથેજ રાખુ છું તેમજ તેના વિના તો
મને ઘડી આવે નહિ, હું ગાલ નજ બનીજાઉં માટે તે મા
અસત્ય પુત્રને તો સાથેજ રાખુ છું તેમ મારા માતા પિતા
વિના પણ હું ક્ષણવાર ગ્રાઈ લી ન શકું જેથી લોભ અને

તૃણાં રૂપં સારા પિતા માતા પણ મારી ઇચ્છાથી અને મહા-
મોહની આજ્ઞાથી આહી મારી પામેજ છે અહુકારે ખીજે સવાલ
કર્યો કે ભાઈ દલ મારા મનમાં એક અતિ ગભરાટ થતા હું
આહી આવ્યો છું તે એ કે મેં સાલજ્યુ છે કે વિવેક મહારાજ,
મહામોહનો નાશ કરવા માટે તત્પર થયા છે, આવાત સાલળી
મને અતિ ગભરાટ થતા તેની ખાત્રી કરવા માટે આવ્યો છું દલે
ખુલાસો કરતા જણાવ્યું કે આપ પધાર્યા તે બહુ સાડુ થયું
મેં પણ એવી વાત સાલળી છે તેઓ (મહામોહ) મહારાજ
થોડા વખતમાં ઇન્દ્રલુવન છોડી આહી પધારવાના છે, અને
વારાણસી (કાશી) શહેરને પોતાનું મુખ્યસ્થળ ગણી ત્યાજ
નિગમ કરીને શહેરને રાજ્યધાની બનાવશે આમ મેં સાલજ્યુ
છે મહામોહ પણ પોતાનું નિવાસ સ્થળ રાખેલ છે તેમાં
પ્રત્યક્ષ જણાઈ આવે છે કે તેઓ વિવેક સાથે કલહ કરનાર છે
કાણ એજ શહેરમાં શકર નિવાસ સ્થાન હોવાથી અને વિદ્યા
વિશેષ હોવાથી વિવેકે પોતાની રાજ્યધાની બનાવી છે અને તે
વિવેકે પ્રબોધ (જ્ઞાન) રૂપચક્રનો ઉદય પશુ તે શહેરમાં કરવા
ધારેલ છે તેમજ આપણા આખા કુળનો તે પ્રબોધ ઠારા નાશ
કરવાને માટે તત્પર થયેલ છે તો તે મહાન શત્રુને વારાણસી
ની ગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મુકી તેની ગાદી છીનાવી લેવાનો ખાસ
મહામોહનો ઇરાદો છે જેથી તેઓ તે વારાણસીમાં રાજધાની
કરશે એમ આપને જણાવું છું, દલ પાસેથી ઉપરની વાત સાલળી
અહુકાર અતિશય ગાલરો બન્યો હાય ! ! હવે શું થશે ? અરે
આ મહાન કલેશનું પરિણામ સાડું નહિ આવે કારણ આ કાશી
સ્થળજ શિવ ભક્તમય છે ગમે તેવું સુખ મનુષ્ય હોય તે
પણ કાશી શહેરમાં આવી જ્ઞાનવાન થાય છે અને તેને લીધે
વિવેકનો આજપર્યંત જયજ થતો આવે છે ત્યારે મહામોહ તેવા
દૃઢ બનેલા મહાન શત્રુને કયાથી જીતનાર હતા ? થયું એતા
આપણો પરાજય અમજવો આવા ગભરાટવાળાં વચનોનામગી

દલે જવાળા માથે એ મુગ્ધા ! આપ જાણના ક્યાકાત્ત
નમો, ધી જના દગ્રી એ છે એ કીને એ નાન વાના થઈ
રહેશે અપિ કશુ તે યદ્યાર્થ છે નથી ગિવણી છે જેથી નાન
મ પાદન વાય અને તેથી વિવેકનો જ્ય વાય ત પણ ખડ છે
પરંતુ આરા મુગ્ધાઈ જે તિથિ થયે આવેલ હોય તે સ્વપ્નરૂપી
હોય તો નાનવાન બને છે

ગીતિ

કલ્પ મનનશ જેનુ ત્યમ તિથેનુ સ્વપ્ન જે જલે
વળી જે કાલ દાયે, તેજ ખરખર તિથિ દગ્રી માતે

જેનુ મન વગ દાય જે કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ અને મત્સ
રથી વ્યાપ્ત દાય નહિ તેમ જે સ્વભાવે કાલ હોય પરંતુ
સ્વ અને તેજ ખરખર ઉત્તમ તિથેનુ પ્રભુ લોગવે જ નાનવાન
અને વિવેકવાન બને, પરંતુ જે ક્રોધી હોય, દોષી હોય દુઃ
મની દાય દુઃખી હોય, મોહવાન હોય, તેવાઓ તિથિ થયે
આવ્યા છતાં કી પણ નાનવાન અને વિવેકવાન બનતા નથી
તો આજકાલ એવા અસાનીઓ વિશેષ હોય છે તો તેને લીધે
મહામોહનો જ્ય વયો અસંલગ્ન નથી, તત્સબધે ચિત્તા છોડી
સ્વપ્ન વાઓ વિવેકનો પ્રસાદય તેને નહિ કરે પડે પણ કુ-
તજ ખુગલ્ય કરશે આમ પચ્ચ વાર્તા લાપ ચાવે છે ત્યા
(ઘણીખમા મહારા ન મહોમાહને) એવો પાદગ્રવી શબ્દ આ થો
જે માલગી હલ હર્ષમા આવીજી જોઈએ જો હો ! આપણે
વાતો કરીએ છીએ ત્યા તો મહામોહ ન તો પદાર્થા ત્રાહ્યા !
નાડ થયુ ! આપણે ચાલો તેની સમાજ તેમને નમન કરીએ
કાલ માત્ર સર્વ મદગત કલ્યાણકરનાર અર્થ તેજ છે
અહ કાલ ત્યા હલ એ જ ને જાતે નગરી મહામોહનો પોતાનો
પરિવા આના પ્રસૂતન વો નાચે નાચે આવતી
લતી તે ત દ માવી મહામોહને ગેજ બેજાતે ને ને

મહામોહને નમસ્કાર કર્યા. અને ઉભારહ્યા એટલે માહમોહે ઉભા રહી આનંદયુક્ત મુખ કરી કુશળપ્રશ્ન પૂછવાનો આરભ કરતાં કહ્યું અહો વડીલ શ્રી અહકારજી આપ આહીછો ? આપના દર્શનથી બહુ ખુશી થયો છું અને હવે ચોક્કસ મનમાં ધારૂં છું કે આ ભાઈ દલની સહાયતાથી અને આપની સહાયતાથી હું ફત્તેહ પામીશ. આ શહેરમાં આપની સહાયતાની મને મુખ્ય જરૂર છે. કારણ આ વારાણસી તિર્થસ્થળ છે માટે લોકોને લલચાવવા અને આસ્તિક બનાવ્યા વિના અન્ય રસ્તો નથી. જેમ કોઈને વશ કરવું હોય ત્યારે પ્રથમ તેને અતુક્રુણ સાધનો આપી સતુષ્ટ કરવો જોઈએ હાથીને વશ કરવો હોય અર્થાત્ પકડવો હોય ત્યારે તેને લલચાવવા જેમ હાથી ન જાણી શકે તેમ તે અદર ફસાઈ જાય તેવો ઉડો દુખાડો ગાળી ઉપર ઘાસ પાથરી પછી સામી કર્ત્રિમ બનાવેલ હાથણી બનાવે છે, એટલે તે હાથણીમાં લલચાઈ વ્યાક્રુણ બની જેવો ઢોડે છે તેવો પેલા ખાડામાં પડી જઈ ફસાઈ જાય છે અને આધીન બને છે તેમજ કોઈને આપણી માયામાં ફસાવવા માટે કર્ત્રિમ વેશ કરવા માટે આ સ્થળે દલની સહાયતાની અતિ જરૂર છે માટે હે પ્રિય ભાઈ દલ તું મને મળ્યો એ બહુ સાફ થયું મારું આહી આવવું થતાં પહેલાં બંને મળ્યા તે મને મોટાં સારાં શુકન થયા એમ હું માનું છું મને આ વખતે તમને જોઈ નવું લોહી આવ્યું જેથી મને અતિશય ઉમંગ વધ્યો છે. અને મારા મનમાં ખત્રીપૂર્વક માનું છું કે હવે આપ સર્વ તું શુભ થવાનું છે અહકાર અને દલે પ્રસન્ન થઈ જવાળ આપ્યો આપને સહાયત જોઈ અમો બંને પણ અતિ પ્રસન્ન થઈએ છીએ આપ કહેશો તે પ્રમાણે આપનું અમો કામ કરશું. પરંતુ અધિષ્ઠાતા આપજો, આ વખતનો મામલો એવો છે કે, તેમા ખરેખર, લક્ષ રાખવાનું કારણ છે દ્વૈતવાદીઓ એ (શકરમતી) ઠેક ઠેકાણે પોતાનો હેતુ જણાવી જ્ઞાન દ્વારા વિવેકનો દિગ્વિજય

કના છે—મહામોહ કહ્યું તેઓ જળ માં છે તેઓને અધિગ
 કાડવા થો તેમનાની કંઈકનાગ નથી જ્યાં સુધી સુરનો જીવ ન
 થયો હોય ત્યાં સુધી પ્રતગીયા સફળ પ્રકાશ કરી પોતાની જ
 હાકરી બતાવે છે પરંતુ સૂચાદય થતા જેમતે કયાઈ ખુલે
 જોય—છપાઈ જાય છે તેમ જ્યાં સુધી સુર્યકેય હું (મહામોહ
 ગજ) આહી હરો નહિ ત્યાં સુધી તેઓનું મડન થયેલ છે
 એમ આપે મમજી લેતું પણ જેવો હું આહી પેમીશક તર્લજ
 મનગીયા જેમ સુર્યના તેજવી અજાઈ કયાઈ ભરાઈ જેને તેમ
 તમામ દેવવાદી ને અદ્વતવાદી છાતામાના ભગઈ જેમજે તમે મુ
 આગેમા આમ કહી તે રાકરમતીની નિગ કરતા મહામોહ જો
 લના લા થો કે જાજેજા તે દેહ મને આત્માને જુગી જુગી મીતે માન
 નાર જડખુદીવાનજ છે તેઓ એમ માને છે કે ઉત્તમ કર્મને વીધે
 જીવ ન્વર્ગમા જઈ મહાન મુખ ભોગવે છે દેહી ગાડી ગાડી વાતો
 કર છે જાણે કે આકાગમા પુષ્પ જિગ્યુ આવી તો વાતો તે
 લોડોની પરંતુ આમ કરેનાજ કોઈ સ્વર્ગના સુખનો પૂરાવો તો
 આપતું નથી અથાત્ કોઈ ખારી કરી આવી એમતો નથી કહેતું
 કે એ મત્ય છે ! જ્યારે ખારી નથી થતી ત્યારે આકાશ કુસુમ
 માફક બધા ગપજ સમજવા શિવાય જીજ્ઞુ કશું નથી આત્મીક
 લોકો પુરાણના દાખલા દઈ ગપમાગી ખડ જોતાતો લોકોને હજે
 છે જે ગરીબને આત્મા જુદો કરીને બિચારા નામિત મતવાદી
 જોની નીદાઈ છે જો આ મા જુદો હોય તો એક દેહના કોઈ પણ
 અંગ ગાખીને તેમાથી દેહ તથા તેથી જુગી આત્માને કાઈ પદાર્થ
 કે પ્રત્યક્ષ દેખાડે તે તો નહિ દેખાડે જડે ત્યાં જે પ્રત્યક્ષ
 પ્રમાણ નજરે દેખાય છે તેને જોડું કહેવું, અને નથી દેખાતું
 તેને આશુ કહેવું એ કયાનો ન્યાય ? જીજ્ઞુ એકે દેહ મતુખ્યતુ
 મુખ, નાક, આજ, કાન એજ જાતના છે કોડમા ભેદ નથી છતા
 તે કુદરતી સુધીના બ્રાહ્મણ વાળાના લની લગેરે બે ગામાટે
 પાયા જો ! અમુ આ કંઈકન ચાજ અને અમુ માક એવા
 જીવ નતુના જે બે પાજવા તેનું નામજ મુખાઈ, અને મદવ

હીનપણુ હું તો માનુ છું કે એવા ભેદ માડનાર શાસ્ત્રકાર કાંતો પઠ, કાયર, કે ણીકણુ હશે તેથી પારકી સ્ત્રીને, ધનને ન હરવાના કાયદા કરેલ હશે પરંતુ વીર પ્રસાદમી તેમ ન લખે કારણુ કૈંઈ નુ ધન લઈ લેવું તેમા આલાકી ભેદએ છીએ, તેમ સ્ત્રી હરવી તેમા પુરુષાતન ભેદએ છીએ આવા જઘા મુર્ખ પ્રણિત શાસ્ત્રોને તિરસ્કાર કરવા તરફ જ્યારે હું ઊતરુ છું ત્યારે તે તમામ પર-તિરસ્કાર છૂટે છે અને પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુ સ્વીકારનાર નાસ્તિક વાતી-ઓના મત સ્વિકારવાને મને બહુ આનંદ સાથે ઇચ્છા થાય છે. ખરૂં જોતા તો તે નાસ્તિક શાસ્ત્રજ સત્ય છે કારણુ તેઓ કેવળ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુજ ગ્રહણુ કરે છે. તેઓ પૃથ્વી તેજ જળ અને વાયુ એ ચારને તત્વ ગણે છે જે પ્રત્યક્ષ દેખાય છે અને અર્થ અને કામ ને પુરુષાર્થ ગણે છે

यावज्जीव सुखंजीव द्रुगं कृत्वावृत विवेत्

भस्मीभूतस्य देहस्य पुनरागमनं कुत.

જ્યાં સુધી જીવવું ત્યાં સુધી સુખેથી જીવવું કરજ કરીને પણ ધી પીવું અર્થાત મોજ માણવી કારણુ દેહ ભસ્મ થયા પછી (મરી ગયા પછી) ફરી પાછુ આવવાનું છેજ નહિ આ તેનો સિદ્ધાંત સત્ય છે. પૃથ્વી આદી ચાર તત્વો શરીર રૂપે થઈ જીવ ઉત્પન્ન કરે છે જેથી તે તત્વરૂપ શરીરને જીવ એકજ છે પરલોકનો છેજ નહિ મૃત્યુ એજ મોક્ષ છે કે જે પ્રત્યક્ષ પ્રમાણુ છે. આ તેમનું નાસ્તિક મતવાળા વાક્યોજ સત્ય છે આ અનુભવ સિદ્ધ વા કયો સુક્ત નવું શાસ્ત્ર જનાવી ગ્રહસ્પતિએ આપીકને આપ્યું ને આર્વાકે પોતાના શિષ્યે પ્રશિષ્ય દ્વારા આખા જગતમા તે શાસ્ત્ર પ્રસિદ્ધ કરી મારા મનને જમતું કામ કર્યું છે જેથી હવે થોડા વખતમા આપણે દિગ્વિજય થશે અને વિવેકનો પરાજય થશે એ તમારે ચોક્કસ માનવું

(અપ્રાપ્ત)

નટ-ચારિત્રિક નાટક

તાપા ૧૦ રૂપિયા—લાલનક ૫ પ્રમાણ

(૧૦૦૦ પૃષ્ઠ ૩૪ થી આરંભ)

ગવ્યા—(વીરેન્દ્રી) જરાવાં ઉભો રહ બાઈ ! કે આવ
ડાનુ મુખ હુ જાગમ નીચાગી લઉં

રાજા—(વીરજતાથી) ત્રિશે ! જાઓ પ્રાદાણ દુખી ધાય
છે (ગમ્યા । તને જેતી જેતી ધીમે ધીમે જાય)

ચાલક—ભાપુ ! મા મ્યા જાય છે ?

રાજા—(ખેદથી) તારી મા દાની ઘડને જાય છે

ચાલક—અંજા ! મારી માને તુ કયા લઈ જાય છે
એમ કહી નાતો છેડા પડે છે)

ચટુ—(કોપથી) ખમતો નહ દામીના ડોખા ! (એમ
જી તને પાડી નાંખે છે)

ચાલક—(એક પીંગીને માગાપ તમ્બ જુગે છે)

(જન્ને આમુ તપીત એ જી ત નામુ જુએ છ)

રાજા—મેં પ્રાદાણ ! જરૂરપણ હમેશા નિજાપ દાય છે
એમ કહેવું નહિ જેઈએ જાગમને ડાગી, માતુ મુખી તને ભેગી
ને વીરજતાથી)

કા બાઈ ! કાપથી મૂતથી તુ ચોડ તા ।

મા પાપી વિરતમ મુખ જેડ ઉભો

જા રાખ તોરા, રાત્રી મા રાખા

તનુ તારી અનિદે રનિતા હમથા

મારા ચડાળની પાછળ શુ કામ આવે છે, તારી માની પૂઠેજ ના (એમ કહી વીકળતા પામે છે)

શૌચ્યા—આર્ય પુત્ર ! શું મારા અભાગણીના શોકમાં મહર્ષિ તુ કાર્ય ઢીલમા નાખેછે ? (ખાજક લઈ ચાલી નય છે)

કૌશિક—આહા ! શુ હજી મહારી દક્ષિણાનું દ્રવ્ય એકદુ કર્યું નથી ?

રાજા—(સાંભળી ગલરો બની) સગવાન ! તેનું

કૌશિક—શુઅડધામા વળી ગયું ? જો તારી કબુલ પ્રમાણે આપણે હોય તો પુરેપુર આપ

કીધાં વૃત તપો તથા બહુજ શાસ્ત્ર જોયાં વળી.

તથાપિ ધિક છે કરી અવદત્તા હરિશ્ચંદ્રની ૨૮

કૌશિક—(સાંભળીને ક્રોધથી) આહા ! વળી કોણ શબ્દે કરીને મારી નીંદા કરે છે (આકાશ તરફ જોઈ) અરે ! શુ આ વીમાનમાં બેઠેલા વિશ્વ દેવો છે ? કોધ બતાવી, કમડલુમાંથી શ્રાપ આપવાનું જળ હાથમા લઈ ધીક્કાર છે આત્માન નહિ જો બખતારાગાને ! અરેરે ક્ષત્રીનો પક્ષપાત કરનારા નિર્માલ્ય જન્તુઓ !

ક્ષત્રી કુળમાં જન્મજો આ તનો સઉપાત્ર.

તો પણ તમને મારશે, બ્રાહ્મણ ઘાસ કુમાર. ૨૯

પાછું ઉચે જોઈ સહર્ષ અરે ! આ કેવા !

(પાછું ઉચે જોઈ સહર્ષ) અરે ! આ કેવા ?

કટાવ.

બહા બહા મજાશું ? બહા બહા મજાશી ? દ્રષ્ટિ માંરી પડતાં ભયથી કંપી ઇંદી, વીમાન ઘટા, તેના નાદે, બ્યોમ પુર્યુઆ, ત્યા બિભેલા, વિમાન માંથી, પડતા બિચે, બિચે માથે. સુકુટ બગીચા, કુડગચમકયા ધવનેજે વળગ્યા, બહા બહા મજાશી ? મજાશું ? ૩૦

રાજા (ભીષ્મ જોડ નહન) અહા! તાપ મોનો મરીમા જોઈ
હરિશ્ચંદ્રનું મન ઝલગ પામે છે

ગાથિનિ

વેચી જ્ઞાતા, યુનને ૧, મીધુ
ભેડુ તે તો, લીંછએ દ્રવ સામી
બાટી માટે વેચુ છું જાન્યા, ને
ભગીનેએ આપુ નહીં તમોને

૩૧૬

કૌશિક—(કાથ યુધ્ધ) શુ અધુ આખી કુટી જશે ?
હનને તો પુરુ પુરુ માપ

રાજા—અરે માધુઓ! (રથા હેતુડો ધત્યાદી બાવે છે)
(પછી આણ્ડીલ ને વેગે અનુચર માથે ધર્મ પ્રવેશ કર છે)
ધર્મ—(મનમા)

વસત તિલકા

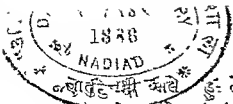
રક્ષા કરૂં છું મધગા બુવનોની તો એ
રથેછ મત્ય મુજને બુવનો સહીત
નૃપાળ મત્ય તણીઆ રવા પરીક્ષા
આળકાળ વેરા મુજને ધરવો પડ્યો હા

૩૨૨

(લાગો વખત સુધી ધ્યાન ધરી જોઈ આશ્રય મરીત) અ
માધી કુટી જોતા પણ મહુને રાજા હરિશ્ચંદ્રના મમાન જોઈ

૧ દાર કાળી માળી

૨ ભાવાય ૭ સત્તર આ મર્ચે બુવનોની છુ મા કરૂં છું તેને રથા મર્ચે બુ
વનોની આ કરે છે તેવા મા ૧૪ની મત્યની પ્રિથા રવા માર આ ના ૧
બેનો વરા વ વા પ ને હ

આર્યવર્ષપ્રકાશ.

હું: તેનીપાસે બાજી (પરિક્રમણ કરી પ્રકાશ) અરે સારમેયાર! તું પછાની પેટી લાવ્યો સે કે ?

અનુચર—મેહિતર, તા'રે હું હુનાનો મે'લ સણાવવોસે કે દાડુ બાડુ પાવોસે ?

ધર્મ—અરે ? તારે પુચવાનું હું કારણરે ? (એમ કહી આમ તેમ ફેરા ફરે છે).

રાજા—(રહ્યા હેતુકે -- ઇત્યાદી બોલે છે. દ્રવ્ય તમારું તેહ છે-ઇત્યાદિ બોલતો 'સર્વે ઠેકાણે નેમ સખેદ' હું એહવો અભાગીઓ કે મને કોઈ લેવા તૈયાર થતું નથી હા હુલ્સાગી ! (મુઠા ખાઈ પડી જાય છે).

ધર્મ—(સાંભળી ત્યા નેમ). (સ્વગત). શું આ મહા પરાક્રમીને મુઠા આવી ગઈ? ભલે, આપણે શું કરીએ. (સસહમ પાસે જઈ, પ્રકાશ) અરે ! ઉઠ ! હું તને લેજી. લે તે કે હેલું એટલું હુલું.

રાજા—(ઉઠી, સહર્ષ) અરે સાધુ ! લાવો. (નિમ્ન વિપાદથી) લાઈ ! તમે મહર્ને લેશો !

ધર્મ—આહા હુંજ તને લેવાનો.

રાજા—તમે કોણ છો.

ધર્મ— દોહરા.

હરવે આ હમહાનનો ઉપરી હું શું એક
વીચવામ મા'રે એકજે સહ મુખીમાં છેક.
અંડાળોની નવતમાં જેતર હું કેવાજી
પ્રાંહીને રે લાકડે અટપટ હું લટકાજી

૩૩

જેમગળા હાથીની વારતા.

તે સુધી બુકમાં નીચની આખતો વરણુવામાં આવેલી છે, તે નામક મોજ પેટ દસ દારમની બુક છે

મહાન પરાક્રમી - ક્ષત્રી પરાક્રમ, યુગતન સાહસ, દૈવતા ચ તુરી હિમ્મત, ક્ષત્રાણીઓની ટેક, હિમ્મત રહાપણુ પવિત્રપણુ યુન્વીર - ક્ષત્રી બચ્ચાની હિમ્મત પરાક્રમ, કિશોર વયમાં જહા આ દુલ્લાના બચ્ચા માટે - સાહમ, - દરિયાઈ મુસાફરી અને મગરનજના પેટમાં સપડાવુ, પ્રભાવતીનું મળવુ, જેમગળા હાથી સાથે સુદ્ધ દિવ્ય મુન્ગીની મુલાકાત બન્ને ગાણીઆ સાથે પાછા ફરવુ, હુટારાઓનું મળવુ, રાણીઓનું હરાવુ સગપડમ, અમરુતની મુલાકાત હુટારાઓના કામળ - બનેલ અન કરણુ, હુટારાઓનું મળવુ, રાણીઓની મુલાકાત, મહાપીહણની મુલાકાત ગાદીએ બેસવુ કમળત હાથીનું મળવુ, ગાણીઓનું મોળવાવુ વિજયાદુવરીનો સ્વયંવર મંડપ, પોપટ બનવુ, વીળગાદુવરીનું આજુ.

આ વાર્તા આનંદ સાથે એટલી ગંધી તો બોનદાયક છે, કે એક વખત હાથમાં લીધા પછી પુરી કર્ષા સિવાય હાથમાંથી છોડવાનું મન થશે નહીં એટલું જ નહીં પરંતુ ફરી ફરી વાંચ્યા સિવાય રહેવાશે નહીં. હીમત આદ આના

દુસલજી જુથાભઈની કંપની,

૬૦ ભુલેશ્વર, મુબઈ.

રજનાડી પાઘડી બનાવનાર વેચનાર બાઉ આપનાર-મુબઈ

મળવાનું ફેકાલું—દરેક બુકસેલરને ત્યાંથી મળશે મુબઈ અને તથા જથાબંધ મનાવનારને સારું કમીશન આપવામાં આવશે.

DOOLABHJEE JOOTHABHOY & Co

BHULSHWAR,

BOMBAY

વૈદ્ય મણુરામ જીવનરામ ઔષધાલય

આર્ય ઔષધોનો ઉત્તમ સંગ્રહ.

જેને માટે પુના તથા અમદાવાદ એકિઝિપિશન તરફથી એનાનો આદ તથા રૂપાના આદો અને ફર્ટ કલામ સર્ટિફિકેટ મળેલા છે તથા રાજકોટ એકિઝિપિશન તરફથી ફર્ટ કલામ સર્ટિફિકેટ મળેલા છે જુદી જુદી અસુલ્ય ભસ્મો રત્નો પદ્મ, ચર્ણુ, ગુટ્ટી, અવલેહ, રસાયનો, મજન, અગત, મુરખા, પાક, લેપ કવાથ તૈયાર મળે છે

રોગની હકિકત લખવાથી યોગ્ય ઉપચાર મોકલવામાં આવે છે.

૬૦ અનતવાડી, ભુલેશ્વર, મુબઈ.

आर्यधर्मप्रकाशः

पुस्तक ३० भु]

कालि- रा रात १८५०

[२५० १ ला]

॥ अतो धर्मस्ततो जय ॥

“शक्र भजन

“गल भजनतो”

जगमा जनमाने तगर स्नेहे न गाय्मा

अफळ करोते तारी—वायारे—जगमा

वावनर पीतावर सुदर अग विभुत उवाया

वामाजे मोरेजा बीराजे द्वावेग गणपतराया—जगमा

जटाजुठ गगानी राजे चद्र ल्लाट सोहाया

भोगी जोगी अन्धुत स्ते पे पुराणे गवाया—जगमा

सुन प्रथ वसमो गग्यो शुभ लागी मोहरु माया

नारी प्यागी मारीअगी जीव जीव नही समजाया—जगमा

हृदय सरते चेत घणा ताराजेवा पस्ताया

वेगुये हता मार भोळार्यो वगेर, नेहोते ते मराया—जगमा

દેશે મદથી મસ્ત થઈ નવ જાણી શીવનીમાયા
 રંગદોઢાયા શીવને હાથે અજને સ્વરુપે સરજાયા—જગમાં
 શીવના વલ્લથી ત્રીપુરાસુરજેવા કહી અસુર હળાયા
 પછડાયા પાછા નવજલ્યા પ્રગટ કદી નહી જણાયા—જગમાં
 સ્મરણ કરીલે શંકરનું કાં તારા હોઠ સીવાયા
 દયશકર શકર ભૂલ્યોજો દીન તારા ધૂલમારોઢાયા—જગમાં

આર્ય ધર્મ પ્રકાશ.

વિક્રમાર્ધ સપ્તસ્થના આ નૂતન વર્ષારભે આર્ય ધર્મ નીતિ
 રીતિ અને વ્યહવાસાદિ કર્તવ્ય દર્શક આ આર્યધર્મપ્રકાશ બત્રી,
 શમાં વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે, અને જેના પ્રાસાદથી તેને યુવાવસ્થા
 પ્રાપ્ત થઈ તે વેદ ધર્મ સમા તેની ઉત્પાદક, મત્રીઓ વ્યવસ્થાપકો
 અને ગ્રાહકોના અનુગ્રહ માટે ઉપકાર દર્શક છે.

અવશ્ય એટલું તો નિર્વિવાદ છે કે લિન્ન લિન્ન વ્યક્તિ-
 ઓની લિન્ન લિન્ન પ્રકૃતિઓ અને અલિપ્ત અનુસાર કોઈ
 પણ કાર્ય સર્વાંશે સર્વને સતોષપ્રદ થવું અતિ કઠિણ છે,
 છતાં પણ ઉત્તમ ઔષધની ચેઠે સર્વને સમાન રીતે પરિ-
 ભુષ્મે ગુણ કરનાર આ આર્યધર્મપ્રકાશ વિજયિ થવાને લાગ્ય-
 શાળી થયું છે; તેમ સૌ સુધિવાન મનુષ્યો સ્વીકારશે.

ગત વર્ષાદ વિષયોનું દિગ્દર્શન કરતાં પ્રબોધ ચંદ્રાદય,
 અપરોક્ષાનુભુતિ, જ્ઞાન શુટિકા, યોગક્રિયાક્રમ, ચંદ્રાદય-
 વ્યાખ્યાન મુદ્રા, દિગ્દર્શન, સંસ્કાર, મનુષ્યવૃત્તિ, સતિકલ્પલતા,
 સમયપ્રાપ્ત્ય, આદિ ઉત્તમ વિષયો થોડા પૂર્ણ થયા છે અને

શેષ આ વર્ષમાં પૂર્ણ કરી વિદ્યાન માધ્યમથી લખાયેલા ઉત્તમ
બોધ પ્રદ નવા વિષયો દાખલ કરવામાં આવશે.

ગયા વર્ષમાં મુબઇના પ્રખ્યાત મોનીમોટર રાં ૨૦
લાઈશકર નાનાલાઈ જે પી ને વેદધર્મસલાના સર્વાનુમતે
પ્રમુખ તરીકે નીમવામાં આવ્યા છે, જેથી સલાનુ કામ
પણે ઉત્તમાહથી શાત પછે ચાલુ લાય છે તેમ ચાલુ
જશે અને મલા તરફથી ધર્મ મળાથી નવા થયેનુ બાપાતરક
રાવી પ્રગટ કરવામાં આવશે તેમજ સલાના ઉપપ્રમુખ તરી
કે રાં ૨૦ વિશ્વનાથ પ્રભુગમ વૈદ્ય બી એ એમ આર એ
એમ ને નીમવામાં આવ્યા છે જેઓ હાલમાં લલનમાં ગામ્મર
ની પદ્ધતિમાં ક્ષેત્રહમદ થઈ થોડો વખત ત્યાની પ્રેક્ટીસ બેવા
રાખ્યા છે તેમજ એડિનબરોની રીમર્ચ યુનિવર્સિટી બુના મ
ન્ટુત હમ્ત લેખોની શોધ બોગ રનારી પાઠશાળાના મેમ્બર
તરીકે સુટી કાઢ્યા છે તેઓ હવે થોડા માસમાં મુબઇ પધારશે,
ત્યારે તેમની કિમતી મદદ અને સલાહ આ સલાનો દરેક કાર્યને
અને આ માસીકને બહુ આધાર રૂપ થશે.

આમારા મુખ શાહુડા અને અન્ય વિદ્વાનો ને નમ્રતા પર્વક
૦ લાવવાની રજા લઈએ છીએ કે વૈદ્યરાજ પ્રભુરામ જીવનસામે
સંબોધન કરી વેદધર્મસલા તરફથી બહાર પડેલા શ્રી આ
યુવેદ વૈદ્યનો અપૂર્વ રથ “સુશ્રુત” ગુજરાતિ લાખાતર સાથે
પ્રતિધ્ધ કરવામાં આવ્યો છે તેમજ બીજા કેટલાક ધર્મ સળાથી
તથા વૈદ્યકના થયેનુ હાલ મરોધન ચાલે છે તે તૈયાર થયે
પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવશે.

ગયા વર્ષમાં આ માસિકમાં વિષયો લખી મોકલનારા ગૃ
હસ્થો રાં ૨૦ દુલલજી ધગમશી વેદ, રાં ૨૦ લાલગકર
હરપ્રસાદ, શાસ્ત્રી દામોર જાનજી, ગાં ૨૦ દયાગકર વમનજી,

૨૦ “ઝવેરી” મોરળી, ૨૦ ૨૦ મણી શકર રતનજી, ભટ્ટ ગી
એ નો સભા તરફથી ઘણા ઉપકાર માનવામા આવે છે તે-
વીજ રીતે આ વર્ષ પણ વિદ્વાન ગૃહસ્થો ને સાક્ષરો આ મા
સિકને યોગ્ય વિષયો લખી મોકલવા કૃપા કરી આલુ સખશે
એમ વિનંતિ છે

છેવટે આ નવું વર્ષ સર્વને સુખદાયી અને આનંદમય
થાઓ એમ શ્રી પરમાત્મા પ્રત્યે પ્રાર્થના છે.

આશા.

(ગતવર્ષક ૧૧ પૃષ્ઠ ૧૧ થી આલુ)

આ વિષે એક લાંબો વિચાર કરી એ તો એક પારમાર્થિક
ધર્મની તમામ પ્રાણીઓમા સ્વાભાવીક પ્રેરણા મૂકેલ છે. ઉદાહ-
રણ તરીકે એક પારેવુ, ચકલી કે કોઈ પણ પક્ષી જ્યાં ત્યાં પૂરી
ઢાણાઓ ચણી મોઢામા રાખી તે ચણુ પોતાના બચ્ચાંને ખવડાવે
છે આમ બચ્ચાંને ખવડાવ્યાથી પોતાનો સ્વાર્થ તજે છે. ખીજી વખત
બચ્ચુ ધરાયા પછી પોતાને ચણુ લેવા જતાં કદાપી ચણુ નહિ મળે
તો ભૂખયુ રહેશે પરંતુ બચ્ચાને ભૂખયુ નહિં રાખે. આમાં બચ્ચાંને
ઉછેરીને મોટા કરવાની જે પોતાની ઈચ્છા છે તે ઈચ્છા કરનારને
કશો લાભ નથી કારણ મનુષ્યોમાં તો કદાચ એમ જાણીજો કે તેનાં
બાળકને ઉછેરવામા બાળક મોટુ થયા પછી વૃદ્ધાવસ્થામાં તેની
સેવા કરવા રૂપ એક સ્વાર્થમય આશા રહી પરંતુ તેમાંહેલો
અન્ય પ્રાણીઓમાં કશો સ્વાર્થ હોતો નથી. કુતરાઓ તો ઉછરી
મોટાં થયાં પછી ઉલટા તેની બાળક માનો દ્રેષ કરે છે અને
ખાવાતુ આંચકી વૃદ્ધ થયેલી અશક્ત પોતાની માને દગા
લાવી ખાવા પણ આપતુ નથી છતાં તે બચ્ચુ મોટુ થયા પછી પરી-
ણામે દ્રેષ રૂપ થનાર હોય તેજ બચ્ચુ જો કોઈએ મારી

નાખ્યુ હોય તો તેને માટે અતિરાય કે પાત તેની માતા કરશે, એમ ક્ષીવમ જાગે પણ નહીં અને આકુળ વ્યાકુળ થઈ આમ તેમ દોડયા ડરો ગાય કે બેશનુ જગ્યુ મરી ગયુ હશે તો તે ખડ કે ખાણ ખાધા વિના કેટલોડ વખત રહેશે અને દૂધ દોવા નહિ આપે આવી જે પ્રાણીઓમા લાગણી હોય છે તે ડરી જાતના વ્વાથ પરત્વે હોતી નથી પરતુ તે લાગણી કેવળ પરમાર્થિક વૃત્તી વાળી અમજવી મનુષ્યમા માતાપિતાની પોતાના પુત્ર કે પુત્રી તરફ લાગણી હોય છે તે પણ તન્ન વ્વાથ મય હોય એ માનવુ ભૂલ લહેલ છે કારણ પુત્રીને માટે તો ડશા વ્વાથ હોતો નથી કારણુ પગયુ ધન તે ગણાય છે અને પુત્રને માટે જો કે આગાઓ ખધાય છે, વશ વૃદ્ધીના હેતુ તેમા મૂકી શકાય છે, પરતુ તેની જાળ્યાવસ્થામા જે ઠાઈ મેવા કરાય છે તે સેનામા કુચ્છ તરીકે નિસ્વાર્થ પણ ગણાય છે, કારણુ કે તે પુત્ર પોતાની યુવાવસ્થામા સેવા કરનાર થશે કે નહિ થાય તેને માટે શરૂ હોય છે કોઈ પુત્ર સ્ત્રી આધીન થઈ અથવા અન્ય અવળે રહેતે ગેરવાઈ જઈ માતાપિતાનો તિસ્કાર કરે છે તો તે જાણક હોય ત્યારે માતાપિતાના મનમા તેમ નથી હોતુ કે તે મેવા કરનાર નીવડે તોજ મેવા આપણે કરી એ અથવા જાળ્યાવસ્થામા પણ કહ્યુ ન માને તિસ્કાર કરે તો પણ તેને લાયક છે માટે હવે તેની સેવા ન કરીએ, તેને ઘરમાથી કાઢી મૂકીએ એમ મનમા નથી થતુ, પરતુ તે જાણક સેવા કરેા યા ન કરેા પરતુ આપણે આપણી ફરજ જાનવીએ, આમ પારમાર્થિક વૃત્તી ધારણુ કરીનેજ માતાપિતા તેની મેવા કરે તેમા પારમાર્થિક પણ સમાયલુ છે માટે તેમા પણ નિસ્વાર્થ આવી જે પારમાર્થિક મનુષ્યની સ્વાભાવિક વૃત્તિઓ છે તેમા આશાઓનો અશહોતો નથી અને કદાપી પુત્રના વિશયમા જે ઠાઈસહજ આશા હોય છે તો તે આગા ધર્મમય ગણવાની છે

મનુ'વમા કેટલાક એવા હોય છે કે પાપીષ્ઠ કર્તવ્યને ધર્મ સાધન માને છે વામમાર્ગી કેટલાક યજ્ઞ વિગેરેમાં હિંસા કરવાને ધર્મ માને છે આ ધર્મ માનનાર અને તેને માટે જે નીચ કર્તવ્ય કરી આશાઓ યાંધે છે કે અમે અમુક પશુનું બળી દાન આપતાં અમુક દેવ પ્રસન્ન થશે એ પાપી આશા લાલ કરતાં થઈ નથી પડતી પણ હાનીકારક થઈ પડે છે તો એવી આશાને ધર્મની ગણતીમાં લેવાની નથી પરંતુ ઉપરની જે આશાઓ નિસ્વાર્થમય અથવા સત્વગુણમય આશાઓ હોય તે ધર્મ મય ગણાય છે,

સત્વગુણમય આશાઓને પણ નિસ્વાર્થની પદ્ધતીમાં મૂકવી હોય તો મુકી શકાય કારણ તે આશા એવાજ રૂપમાં હોય છે ઉઠાહરણ તરીકે પરમ પુરણ પુરૂષોત્તમ શ્રી વિષ્ણુ અથવા તેવાજ ઉપાસ્ય ત્રિલોકેશ શકરતુ સત્ત્વમય વૃત્તીથી આરાધન કરનારની આશા માત્ર એવીજ જાતની હોય છે કે હું પરમેશ્વરની ઉપાસનામા રખલિત થાઉં તો મને આ ધિવ્યાધી કે ઉપાધી બાધ કરશે તો લજનમા વિદ્ય નડશે સ્ત્રી પુત્રાદિતું પોષણ કરવામા જેટલી વિટબણાઓ વધારે ખમવી પડશે એટલું લજનમાં વિદ્ય આવશે માટે એ સખ ધે કરી વિટબણાઓ ન નડતાં જે ઇશ્વરના લજનમાં એક ચિત્ત રહેવાને માટે સુખ સપત્તિ રહે તો આરૂ આમ તે સુખની આશા કરે છે. આ આશા સ્વાર્થમય છતાં પરમેશ્વર નિમિત્તે કરતાં તે પારમાર્થિક થઈ ગઈ કારણ તે સત્વગુણી લક્ષ્મી કરનારે માગણી શુ કરી કે પ્રભુના લજનમાં વિદ્ય ન આવે માટે તેવું સુખ આપો. આ જે વાક્યો છે તે સ્વાર્થને લોપ કરનારા થઈ પડે છે માટે તે સત્વગુણી લક્ષ્મીમય આશા પણ પારમાર્થિક હોવાથી ઉત્તમ ધર્મમય ગણવામાં આવે નથી.

અર્થ મર્થ આશા—અર્થ માધવાની આકાન્કા એ પ્રાપ્તિ
 યોગ્ય નરજ હોય કે, વિદ્યાન હો કે સુખ હો નહીં બીલ
 કે નીચ જાતીનો હો મર્યા ઉત્તમ જાતીનો હો, તમામને મર્થ
 મેળવવાની ઇચ્છાએ મરણી હોય કે પરતુ કે નહીં અર્થ પે
 કરવામા કેવળ વ્યર્થનો ન ઉદ્દેશ રાખે છે અને કેટલાક અર્થ
 પેદા કરવામા પારમાર્થિક ઉદ્દેશ રાખે છે તે એવી રીતે કે—વ્યર્થ
 મય ઉદ્દેશવાન તો એમ માને છે કે આપણે ધન એકઠું ને
 કરીએ ત્રીએ તે વૃદ્ધાવસ્થામા ઉપયોગમા આવે ત્યારે આપણુ
 સારીર ન ચાલે ત્યાં નીકરો હો કે નહીં હોયને કુપાત્ર થયેલ હોય
 ને ખાવાનુ ન આપે તો આપણુ પોતાનુ હોય તો કામ આવે
 આવો ઉદ્દેશ મરાવે અથવા પોતાના હીકરને માટે પણ કેટલાક
 એકઠું કરે છે અથવા પોતાને મોજશોખ એશઆરામ કરવા
 કે સ્ત્રી ને ખુશ કરવા માટે પણ એકું કરવા ધારે છે પરતુ
 ને પારમાર્થિક વૃત્તિ રાખે છે તે આવા ઉદ્દેશથી ધન એકઠું
 કરે છે કે, ને આપણે ધન એકઠું કર્યું હોય તો કાંઈ અનાથ
 કુટુમ્બ આપણે જ પેમા આપવાને લાગ્યગાળી ધમએ કાંઈ
 અતિથી અભ્યાગત વિગેરેની સેવા કરવા લાગ્યગાળી ધમએ
 જાહેર પારમાર્થિક વાવ કુવા વગેરે યોદાવી પર ઉપકાર કરવામા
 લાગ લઈ શકીએ આવાઆવા પરદુ ખ નિવારણાર્થ આપણે ધન
 સચય કરવાને શ્રમ લઈએ તો હીક આમ મનમા ચિતવે છે

ને કે દેક મનુષ્યોની અર્થ માધવામા આશા પ્રબળ હોય
 છે પરતુ ઉપર જણાવેલ પેહેલુ અર્થાશા દોષિત ગણાય છે
 અને પાછળની આશા ધર્મ મૂળક હોવાથી નિર્દોષ ગણાય છે
 માટે તેવી નિર્દોષ ધર્મ મૂળક અર્થાશા હમેશ ઉચ્ચ ગણી
 સર્વેએ સ્વિકારવી

સમુદ્ર જળ કેવળ ધન એકઠું કરનાર વાદળા પરમાર્થ
 પરા છુ અને તે તેમ પરમાર્થ પરાયણ બનવુ

જેમ અર્થાશા નિર્દોશ અને મદોષ આમ બે પ્રકારની છે તેમજ અર્થની પોતાની પણ સદોષ અને નિર્દોષ આમ બે જાત હોય છે

નિર્દોષ અર્થ—હું અમુક વિદ્યા મારી સપાદન કરી અમુક માણસ ઉચ્ચત પદવીએ પહોંચેલ છે તેનાથી અધિક થાઉ અને અધિક દ્રવ્ય મેળવવાની ખત કરૂં, મારી કીર્તિ વધે અને દ્રવ્ય મળે તેની જાતનો કોઈ મહાન ઉદ્યોગ કરૂં કોઈ નવી કળા શીખુ કે આખું જગત્ મારે આધિન થાય અને તે દ્વારા મને પુષ્કળ ધન પણ મળે અમુક શેઠની કે રાજાની એવી નોકરી કરીને ખુશ કરૂં કે મને દ્રવ્યથી પૂર્ણ તેઓ કરે જેથી મારી જીવગી સફળ થાય આવી આવી જે દ્રવ્ય એકદુ કરવાની વૃત્તિ તે નિર્દોષ ગણાય પરંતુ

(અપ્રર્ણ.)

જીવને ઠપકો

(હિંદુપણ જાય હાલ્યુ જોરાહ)

જીવ જીવ મોહ માયામાં શાને ઘુંટાયો,
કેમ ઉઘાડી આંખે લુટાયોરે જીવ જીવ.
જ્યારે તારી જતુનીએ જાયો તુને વાચરો જગતનો વાચો,
માનવ દેહતણુ રત્ન કમાયોરે જીવ જીવ.
થઈ મોટો વિદ્વાન કેવાયો ઘણા સેવકો થકી તુ સેવાયો,
પછે માનમા ને માનમા લેવાયોરે જીવ જીવ.
તુતો કામની કટાક્ષે ઘવાયો ધન કાળે થયો રઘવાયો,
નહી ધૂતતા જગતને ધરયોરે જીવ જીવ.

નાખ્યો મોટી મટેલાતનો પાયો મુળકાઠે ગગ મહેલ તો ચણાયો,
 આતો મટેલ માહરો કહી મનકાયોરે હવ હવ
 મોટી હીટોળા ખાટે જૂવાયો ધર્મ ઈર્મ અત્ય માર્ગમા ભુલાયો,
 ક્યો હુ પદમા વડને કૂલાયોરે હવ હવ
 માન મરોવરે હમ તુ ભરાયો નહી ચારો મોતીનો ચગયો,
 જાણી જોઈ ઈમોતે મગાયોરે હવ હવ
 વેદ પાઠ નહી મુખવી સણાયો ડોળ દભથી શુર પદે ગણાયો,
 અમ તડણીના તાનના તણાયોરે હવ હવ
 કામ ક્રોધ લોભ દેવથી જવાયો હરી શબ નહી મુખ ચક્ષી ગવાયો,
 માઝ માઝ ઈગી રહ્યો મવાયોરે હવ હવ
 લીધો અત માધુનો ન ધાયો જોતા કામનીના ઉપ નહી કાયો
 જુથ જોતા ક્યામા પુઠ ધાયોરે હવ હવ
 દયાશકરના દેવથી છીપાયો જમ દૂતતણા પાથયા બીકાયો,
 લાવ્ય કયા ઈ તારા આરણ ચીપાયોરે હવ હવ

પ્રયોગ ચદ્રાદય

મહામોહનુ જોલનુ આભણી તે જાનણુ પોતા ॥ મતને
 મજનુ સાલણા અમનન ચયો તેણે અન્ત- ઉપર વાળો
 ટોમો પહિન્નાર લાન નેત્ર ધગનાર શરીરે પુષ્ટ બનેવા
 અગ્રયર વાલ વમ પહિન્નાર અને પગમા ખામિ પટે નાર
 અને રેશમી ડોગનુ પોતીયુ પહેરનાર, પોતાના પાવના શાસ્ત્ર
 ધારણકરી તેનુ પોતાના શીખ્યોને અધ્યયન કરાવનાર આદ્યના
 મનો પુરુષ તે મહામોહ અહમ અને નબલી જાતે ઉભેલો

આનંદ મધ્ય મૂળ કરી પોતાના શિષ્યોને આ પ્રમાણે કહેવ.
લાગ્યો.

હે શિષ્યો આ જે ત્રણ ત્રણ ઉભા છે તે પૈકી મહામોહ
જે કાંઈ કહે છે તેજ ખરૂં છે લોકો વેદને માનવાને જે આ-
કાશ્મ ખતાવે છે તે પણ કેવળ મૂર્ખાઈ ભરેલું છે કારણ વેદનો
બકવાદ તો વૃથા છે તે કશો પ્રલિત નથી લોકોને વેદમાં યજ્ઞ
કરવાનું કંઈ છે આમ કહી વેદના વૃથા ઉચ્ચાર કરી યજ્ઞ કરાવી
તે દ્વારા ગ્રાહણ લોકોનો ઠગવાનો એક બાનનો એ પણ ધધો
છે એમ સમજવાનું છે બાકી કશું નથી. જો યજ્ઞમાં પણ
હોમવાથી યજ્ઞમાનની સ્વર્ગમા પ્રાપ્તિ થતી હોય તો દાવાશ્રીમા
ઘણાં બાકાઓ બળી જાય છે તો તે બધાની સ્વર્ગમા પ્રાપ્તિ
થતી જોઈએ. યજ્ઞમાં પણને હોમવાથી પણની સ્વર્ગમા પ્રાપ્તિ
થતી હોય તો યજ્ઞ કરનાર પોતાના બાપ ને કા નથી હોમતો !
અને સ્વર્ગમા શામાટે નથી મોકલતો ! તેમ સુવા પછી તે મ-
રનારનું શ્રાદ્ધ કરતાં તે શ્રાદ્ધ તેમને પોહયતુ હોય તો દીવો
બુઝાયા થઈ દીવેલ પણ એની મેળે બળવું જોઈએ અથવા
ગ્રાહણ જમવાથી કરનારની તૃપ્તિ થતી હોય તો એક પર-
દેશ ગયો હોય તેને બદલે બીજાને બોજન કરાવતા તેથી પર-
દેશ ગયેલાને પણ તૃપ્તિ થતી હશે ? હે પ્રિય શિષ્ય એમઘા
ગ્રાહણોના પેટ ભરવાના અને લોકોને ભમાવવાના ટાંકલા બાકી
કશું નથી સમારમા ગ્રહીને સાચુ તો મહામોહ કહુ તેમ સુખી
રોપું ગચ્છત કરવી સ્ત્રીસાથે કીડાઓ પણ આનંદ મન થે
કરવી અને સાડ સાડ મગ્ન મગ્ન બાવુ પીવુ પણ ખરૂં આ
વચન સાલળી તે આવોકના શિષ્યના મનમા સવાલ ઉઠ્યો તેથી
તે સવાલનું સમાધાન કરવા જોઈએ કે હે આવોક ગુરૂ ત્યારે
બાવુ પીવું સ્ત્રી સાથે લોગ વિકાસ વગેરે આનંદ કરવા માટે
જણાવો છો અને એનેજ સુધાર્થ રૂપ ગણાવો ત્યારે મનુષ્યો
સામાન્ય સર્વ સુખનો ત્યાગ કરી તિર્થ યાત્રા શામાટે કરતા

હશે ? ખાવું પીવું ડોડી કૃષ્ણ વાદ્રાયણાદિ વૃત્ત ગામારે કે તા
હશે ? અને વધ્યા દેહને ગામારે હુ ખી કરતા હશે તિર્થને માટે
આવું સગ્ગ માહત્તમ્ય શામારે લખ્યું હશે ગગાણને પવિત્ર
ગગીને તેને વોડો માન આપે ? અને પ્રાચીન શાસ્ત્રકર્તા
ખીણ નથી તે ગામારે માન નથી આપતા ! હુ તો માનુ છું
કે પ્રાચીન શાસ્ત્રકર્તા એક મૂર્ખ નથી હોય કાંઈ તેનો ઉદ્દેશ
હશે તેનું પ્રત્યક્ષ પ્રમાણ તો મેં જોયેલ છે તે એ કે હે શુ
અન્ય નીનું જગલું એક વાચસ્પતિ ગામી મૃત્તા તેમા લાજે
દીવન જતું પડે ? પ તુ ગગાણનું જગ ગમે તેટલો લાજો
વખત ગમી મૂડ્યા છતાં જતું રડતા નથી માટે તેમા કાંઈક
દેવી તત્વ (તિર્થઅંગ) હોવું જોઈએ પછી ગમેતે હો. આર્વાક
શુરે ગગાનું સમાધાન ન્તા આ પ્રમાણે કહ્યું હે શિષ્ય તને
કાંઈએ ભરમારેલ હોય એમ લગે છે નહિ તો આવા ગાડા ગાડા
સવાનજ તારા મનમા ન થાય ગગાજગમ જે જતુઓ નથી
પડતા તે હિમાલયના શુભોદે હિમાલયના હિમનું તે ખાણી
હોવાથી તેમા જતું પ્રગટ થવા ખમતા નથી તો તેમા કેઈ
જ્વતનું તિર્થ પાણું કે દેવી અપત્તી છે એમ માનવું ભૂલ ભરે
લહે દેવ હોય તો અપત્તી આપે ના ! પણ દેવ કેવું કયા ? કચ્છ
વાદ્રાયણ વૃત્ત કન્નાગના તપ કરીને કરમાયેલા કેવા મખ યૈન્ત
યદે તે તુ જોતો હોઈશ અને જીના મુખ અને અય અવયવો
ઉપર અપરા કન્નાર મનુષ્યનું મુખ કેવું પ્રપુલિત બને છે ? તે
પણતું જોતો હોઈશ તા પ્રત્યક્ષ પ્રપુલિત જોથી સ્વામ્ય તેવી
વસ્તુને લઈ દડને જેના મુખનો કચો લો ? નથી અને હુ ખ
કે મૂળમા દેખાન એવા વૃતો કરનાર મૂળનો અગાજ નમ
જવો કાહ્યા માલ્ય તેમ ન કરે હે શિષ્ય તે મિથ્યા વાનીઓ
વળી મુખ અને હુ ખવડે આ અમાર વીટાયેલો હોવાથી તે
તજવા લાયક છે આમ પણ બધ્યા કરે છે પરતુ ખરજોતા જ !
તમા હુ ખ બહુ ઓછું છે મુખ વિગેય છે એવા મહાજ હુ ખને

માટે વિષય લોગ ખાવુ પીવુ મોજ માણવી વગેરેથી થતાં અનત સુખનો શુ લાગ કરવો અયોગ્ય નહિ જેમાથી ઉત્તમ આખા પેદા થાયછે તે જ્ઞાનને ક્રૂર ઉપરની ક્રાંતરી ઉજેડવના મહાજ દુનથી શું ફેકી દેવી ? વાહ ! આક્યાનો ન્યાય ! લાઈ દુનીયા બધી આમ ચેલી બનીગઈ છે કોઈને સુખના મહત્વની બબર નથી અને સુખ મેળવતા આવડતુ નથી જેથી સુખ હુ ખમય સસાર ગણી તેને તિરસ્કારી પોતે કટાણેછે પરતુ સુખનું મહત્વ સમજી તેસુખને સપાદન કરવા ધારે તો સુખેથી સપાદન કરી શકે

આર્વાકનો જ્ઞાનનો દાખલો સાંભળી પ્રસન્ન થયેલા અને તેની પામેજ ઉલેલા અહંકાર અને દલસાથે વાતે શુ થાયેલ મહા-મોહ તેને ધન્યવાદ આપતો આપ્રમાણે કહેવા લાગ્યો વાહવા ! ! આર્વાક ધન્યછે તારા વાક્ય અને તુને તારા દૃષ્ટાંતથી હું બહુ પ્રસન્ન થયો છું મારામતને અનુસરતા શબ્દો બોલનાર તુને જોઈ મને બહુ હર્ષ પ્રગટ થાયછે આર્વાક ! તુ મારી પાસે આવ, તને એક વખત ભેટુ ! મને તારીઉપર બહુ હેન વડચુ છે. આમ કહી આર્વાકને પાસે બોલાવી તેને ખૂબ હર્ષ પૂર્વક ભેટયો અને કહ્યું લાઈ તારો મીત્ર કલી કયાછે તે છે તો કુશળને ! ! તેણે કાઈ આપણુ શુભ કર્યુંછે ? તે તુ કહે ! આ પ્રશ્ન સાંભળી. આવાકે ઉત્તર આપ્યો કે હે મહારાજ આપને કલીંગો પ્રણામ કહેલા છે તે આપને ભેટવાની આકાંક્ષા રાખે છે થોડા વખતમા આપ સમીપે આવશે. તેણે આપની આજ્ઞા સ્વીકારી જગત્મા પેતાનો દિગ્વિજય કર્યો છે અને આપની સંપૂર્ણ સેવા બજાવી છે અને હવે છેવટ દિગ્વિજય પામનાર આપનો વહાલો દાસ પાછો આપને હર્ષ સમાચાર આપવા અને આપનો આશીર્વાદ લેવા અને આપની સલાહ પ્રજવા હમણાં આવશે હે મહામોહ શુર ! કલિયુગે આપણા નીચેપ્રમાણે કાંઈ સિદ્ધ કર્યાછે.

ચોપાઈ

વેદ ધર્મ પરાયણ એવા બ્રાહ્મણાદિ મહારજન જેવા
 તેને પણ વેદ માર્ગ મૂકાવી સ્વેચ્છાચારી કીવાછે બનાવી
 ખરચી ભગ મદ્યપાનાદી કમમ્મ એ મર્યા બ્રહ્મવાદી
 પરાક્રમ એકનાનુ એ માફ સ્વામીજી મુજ મનથી એ ધાર
 આપ સ્વામી તણેજ પ્રતાપે બન્યુ જાયછે એ આપો આપે
 ઉત્તર પશ્ચીમની જે યજ્ઞછે તેણે વેદ મમૂળા તજ્યાછે
 તેઓમા શમદમાદિકોનો હવે સભવ જાણુપો શાનો ?
 વેદ વિદ્યા બીજે જે રહીછે પેટ ભરવાને માત્ર ગ્રીછે
 ગયા આચાર્ય પણ એવુ કહી અગ્ની હોત અને વેદનથી
 ત્રિદહીત્વને ભસ્મ વારણુ જેણે પેટ ભરવાને કારણ
 પુરુષાર્થ રહિત પુરુષોને વચન સત્યએ માની ત્યોને

હે મહામોહ મહારજ મે સાબળ્યુ છે આપ અને આ
 વૃક્ષ ઢાંઢા અહંકાર જન્મે માયાપર બદ્રીકા શ્રમ આદિ સ્થળોમા
 વિદ્યા પ્રજોષ થયે આ વાત સામળીને આપ શકામા પયા હો,
 કની આ વાત સત્ય હોય તો હવે આ મે આપેલ સમાચારથી
 પ્રસન્ન થઈ કનીને ધન્યવાદ આપી અપણા દિગ્વીજય છે
 આમ જણી તે શક તણ દો મહારાજ આપને આ પ્રમાણે
 શાત્વન આપવા સાથે એક બીજી હકીકત બહાર કરવાની જરૂર
 છે તે એ કે વિષ્ણુ ભક્તી નામે એક અતિ તેજસ્વી યોગીની
 છે તેને જવાના ઘણા અગ દ્વારો તો કૃત્તીએ બંદ કરી દીધા
 છે પરંતુ જે મનુષ્યો તે યોગીની ને માન આપી રહ્યા છે તે

ઓ ની પાસેથી તે કેઇ ઉપાયે અસતી નથી અને આપણુ
અધાનુ ખડન કરવામાં અગ્ર થઇ બેઠી છે જે કાળે કરી વખત પર
આપણુ ખડન કરનારી થઇ પડશે મહાભોલે કહું અરે તેની તો
(અપૂર્ણ.)

શ્રીગણેશાયનમ

સ્ત્રી કાથા

(લગ્નનાર શાસ્ત્રી શકરલાલ જેઠાભાઈ)

મગલાચરણ-રાગ-ईश्वर विवाहनो

ગવરી નહન ગજમુખ સ્ગામી રે, ધરૂ ધ્યાન પ્રેમે શિર નમી રે;
ગણુ નાયક લાયક દેવ રે, છો આનંદ હાયક સત્યમેવ રે ॥૧॥
વિદ્ય હરતા અહો વિદ્ય હરશે રે કરૂં વિનતી તે અતર ધરશે રે,
સહુ સાથમાં આપશે ક્ષેમ રે, 'રહે અવિચળ આનંદ જેમ રે ॥૨॥
અહો ભારતિ આરતિ હારી રે, બ્રહ્મ તનયા હો સ્વર્ગ પ્રિહારી રે,
વીણા પુસ્તક ધારીણી માય રે, હંસ વાહિની આપો સહાય રે. ॥૩॥
કૃત્યા કૈક અમર વર દાઇ રે, વ્યાસ વાદમીક આદિક આઇ રે,
તેમ વાણી આપીને નીભાવો રે, આદર્યો અથ પૂર્ણ કરાવો રે ॥૪॥
ઈષ્ટદેવ ગુરૂ ચરણે નામુ રે, જેથી શુદ્ધ સુખુદ્ધિ હુ પામું રે,
જેની કરૂણાથી પાગળો ચાલે રે, જેની કરૂણાથી આંધળો ભાળે રે ॥૫॥
વદે સુગો મધુર શુભ વાણી રે, હોય કરૂણા જો સારગ પાણી રે,
કરો આપ મારૂં ઉપરાણું રે, તો સતીનુ ચરિત્ર વખાણુ રે ॥૬॥
દેવી ભાગવત તૃતીય સ્કંધ રે, અધ્યા ચૌદનો શ્રેષ્ઠ સખ ધ રે

વ્યામ ૪ મેઝયનો સવાલ રે, તેમા યુક્તિઓ થોણુ આળા રે ૥૭૥
 ઠઠે વિસ્તા જન હિત કાજ ર, ગુરુ દવ વધાર્યો લાજ રે
 કાનો ઘેલો હુ શાંત નહાણ રે, આપ કડલાને શ્રેષ્ઠ પ્રમાણ રે ૥૮૥
 મને જાણીને દામ તમારે રે, યથા પૂર્ણ ડાવશે માં રે,
 પં જધ પીંગળ અનુમાર રે, નથી જાગતો હુ તનભા રે ૥૯૥
 મહુ કવિયો તોણ હુ છુ દામ રે, તેપ દેધન ડરશે નિરાગ રે,
 નમ્રુ શકર જે ડર જો રે, ગણી શિંય ન લેખશે જોડ રે ૥૧૦૥

વલણ

ગિબ્ધ ગણિ જોડે ન લેખશે, નમ્રુ મહાગય પાય રે,
 શકર તોજ જાણી ગડે, ગતિ સહાયન પાય રે
 મનોમ્મા એને શાશિરત્ન

જડવુ ૨ ગુ રાગ કૃષ્ણર વિવાહનો

એક સમે જન્મેજય રાય ર, પૂરે વ્યામને મતી કથાય રે,
 સાથે મહા વિદ્યાનો મહિમાય રે, ઢોલ વ્યામ ગુરુ મુખાય રે ૥૧૧૥
 નીહા માયા પણુ ડેરાય રે, સરસ્વતીથી પલ જોળખાય રે
 ઢોઈ ભુવનેશ્વરી કની ગાય રે લારતી કંપે પલ વખલાય રે ૥૨૥
 મહા વિદ્યાને મતી ચત્રિ ર, ગુણી અગ વો મુખવિરર,
 કહુ વ્યામ જાન ધન્ય ધન્ય રે, તોજ અવતાર પુરણ પુન્ય ર ૥૩૥
 તારી મતી અતિ પુણ્ય કપ , ત કથા પછી મને અનૂપ રે,
 માન હેડેમા હજી ન માય રે, કતા વિદ્યા, મતી મહીમાય રે ૥૪૥
 જાની ઉત્પાત્ત મિથિતિને લય રે, એ છે મહાવિદ્યા કેજી જય રે,
 મહા વિદ્યાથી વિશ્વ મૃજાયરે, નહી તો મા - શુ નવ થાય રે ૥૫૥

મહા વિદ્યાથી વિશ્વ પળાય છે. વણુ વિદ્યા વિષ્ણુથી શું થાય છે,
 મહા વિદ્યાથી જંગમ હસકરે, એ વિના કિંત્ર પણ જોશાંખાય છે. ૧૧૬
 દેવમા જે રહુ છે દેવત્વરે, એ સૌ વિદ્યાની શક્તિનું તત્ત્વરે,
 આકાશે કેવા ચળકતા તારા છે, નિરુધાર ભુઓ છે અપારા છે ૥૧૭
 એ સહુ છે આ પૃથ્વીથી મોટા રે, ઘણા અતરથી લાગે છોટા રે;
 ન પડે ન અડે ન કો લડે રે, રહે હદમા સહુ વિદ્યા વડે રે. ૧૧૮
 દિને રાત ઋતુઓ જે થાય રે, માનો કંઈવર કેરી વિદ્યાય રે,
 મેલી પૃથ્વીથી અનેક રંગ રે, વનસ્પતિને આપ્યા અલગ રે. ૧૧૯
 ભુંડા ગારાથી વૃક્ષોમાં મસં રે : આપ્યા સુસંધી ને ખટસંધે,
 એ સહુ માનો વિદ્યાની શક્તિરે, કોણ મૂઠકરે નહિં લક્ષિતરે. ૧૨૦
 વિદ્યાથી ચાલે સૌ વ્યવહારરે, એ વિના કીટી જાય સંસાર રે,
 વિદ્યાથી માતખર દેશ થાય રે, વિના વિદ્યાએ વણુ સી જંવાય રે. ૧૨૧
 વિદ્યાથી જન વૈભવી હોય રે, વિદ્યા વિણ દારિદ્રી સહુ કોય રે,
 વિદ્યા અનધન રાજ્ય અપાવે રે, વિદ્યાંભયદુઃખ શોક શમાવે રે. ૧૨૨
 વિદ્યા વતવાસમાં સુખ આપે રે, વિદ્યા અતુચ્છ હ બંધન કથિરે,
 મહા વિદ્યાની ભક્તિ જે કરેરે, તેના કાર્ય સહુ સેજે સરેરે. ૧૨૩
 વિદ્યાથી મહે ઉત્તમ જ્ઞાન રે, જ્ઞાન સુક્તિનું માનો નિદાન રે,
 એ વિશે કહું એક આજ્ઞાન રે, સાંભળો બ્રહ્માએ બરી ધ્યાન રે. ૧૨૪
 તેમાં વર્ણીશ સતી અરિંદ્ર રે, જે શુભી થાય પાથી પવિત્ર રે
 પૂર્વે ઉત્તમ દેશ કોશળ રે, તેનો કુવસંધી રાજ સખળ રે. ૧૨૫

સત્તાનો સદુપયોગ

(ગ વૈા ૧૨ પૃષ્ઠ ૧૬ થી ચાલુ)

ગાજી — રાજા અને તણા પ્રતીપાણ, આ અર્વાન પડે (૨)

મ યાથો કરે, અને પીડા કરે—ગાજી

રાજા લાજને મુગી દંધને, કાજ કુડા કેધા કરે—રાજા

પ્રભુ નહી પણ પ્રભુ પ્રભુનો પ્રતીનીધી હુ પણ છે—રાજા

પ્રજા પુત્ર પુત્રી રાજાની, છતાં સદુ વીરતા છે—રાજા

મહુપયોગ મત્તાનો ભૂલી જાહુ અનર્થ કરાય છે—રાજા

પ્રજા પાળ જો અરી કાળુ કામ જગત્મા માર્યો રે

હુ ખ વધાર્યો—ગર્જા

ગાજી વધે હુ પણ જડે ને પ્રજા પાચમાની ધશે રે

અનીતી તો વધે રે—રાજા

(પછી ગાજી પાસે જઈ તેને સાચાગ દડવન કરીને કહે છે)—હે શ્રીકાળ જ્ઞાની તપેશ્વરી ! ગાત્ર ચત્ર આગમનનો આશય આપથી અજાણ્યો નથી રહ્યો હોય છતાં સેવ્ય સેવક ધર્માતુસા નૃપતીની આજ્ઞાનો અમલ કરવા હું આપ પાને આવેલો છું આપ પાને ? ગીત ૧૨ પૃષ્ઠ ૧૬ થી ચાલુ રીતે આપ મહા રાજા સાહેબને આપો એવી તેમની ઈચ્છા છે

ગાજી—હે ! રાજ્ય ભક્ત ! નચીવ ! તારો નૃપતી લેટ તની કે માગે છે છતાં તુ પ્રજાની શીતીનું કહે છે તે તારા મનના મહાવની માથે ઉત્તમ રાજ્ય ભક્તિનું શિશુ જન કરાવે છે, તને તારી નીતી શીખામણ ફરી નથી તે હું સમજું છું અહો ! તારી તો શું ? પણ એથી જો મુશ્કેલી વરતુ જન મ

માજને સુખ માટે અર્પણ કરતાં અમે આ દાતા નથી. હો. હીતને માટે અમારૂં તન અપણું કરવા પણ અમે તયાર છીએ જે પ્રજાના અર્થ સિદ્ધ થાય એમ હોત તો હું તે ખડુ ખુશીથી સપ્તેમ અર્પણ કરત કરણ માહાત્મા દધીસીએ દેવતાનો અર્થ સમજી સ્વશરીર પણ અર્પણ કરી દીધું હતું પરંતુ દાતાએ યાચકની મનોવૃત્તિ તપાસવાની છે જે યાચકને ખુદ્દીમાં જ્ઞાનતા, નિસ્વાર્થતા, નીર્તા મર્યાદા અને શુદ્ધ ભાવના હોય તો દાતા ગમે તેવી પ્રિય વસ્તુ પણ આપી દે છે. અન્ય દૃષ્ટાનો જેવા કરતાં મારું પોતાનું દ્રષ્ટાંત તપાસતાં જણાશે કે-મે મારા પ્રભુની ચરણ મેવા અને ભજન સ્ત્રીવાય ખીન્નું કરું પણ મેગવવાની નેની પાસે યાચના નથી કરી પરંતુ તમારી પદ્મભાગત માટે-મે સધ્યા સ્નાન કરી મારી દીનજા, પ્રગટ કરી તો તે દરજ્જા મારે આ અમુક્ય મણી મને મોકલી. આંધ્રુ જેના વડે હું તમારા સૈન્યનો ચક્રાર કરવા સમર્થ થયો અને અને આ મણી હું હવે દોઢને આપવા ખુશી નથી તે એટલાજ માટે કે-આવતા જતા અભ્યાજનનું આનિદ્ય શ્રદ્ધ શ્રદ્ધે અને નીગશ ન કનય તારા નૃપતિ જેર જુલમથી મણી તેવા આદર્શો હોય તો તે પડાવી લઈ જવા મુખત્યાર છે. પરંતુ હું પ્રસન્ન ચિત્તથી પ્રસાદ અગર હોંટ તરીકે આપી શકતો નથી અને જ્યાં સુધી અતઃકરણના શુદ્ધ ભાવથી આપવામા ન આવે ત્યાં સુધી-પ્રનાદ કે લેટ ન લેખાય પણ જગાત્કાર અગ્ર શીરજેરી લેખાય, તારો રાજા તે વડે કેવા અન્યાયમા પ્રવૃત થાય તે તું પોતિજ વીચારી શકશે તે મારી જાણે હશે તો તેનો નહુપંગોગ થશે. રાજાની ગાજાનો અમલ કરવા તું અમારોય છે. પરંતુ

અનીતીના કાયામા આસા પ્રમાણે વર્તવાથી તુલ્યમણિવર્મા
ધર્મશ

પ્રધાનજી—મૂનીશ્રી ! નત્ય છે જેના શેઠ મૂર્ખ તેના નો
કરના ભોગ છે વળી પુનઃ શ્રમ કરી હું મારા રાજાને નમજાવુ
છું આમ સહી તે રાજાના તણ પામે આવ્યો અને તેને અદર
દાખલ થતો જોઈ રાજાએ તુરતજ આતુરતાથી પ્રશ્ન કર્યા કેમ
આટલો ગંધા વિલખ કેમ થયો ? એ ભામટો ખુશીથી
આપે છે કે નહીં

પ્રધાન દહે—નામદાર ! તે મહાત્મા પ્રસન્નતાથી તે મણી
અપવાન્ની ઈચ્છા રાખતા નથી, પ્રધી આપ મને તે કંઠે પાછ-

મજા—(કોપથી) તમારૂં પણ જાણુ અને ગણુગણુ પડતુ
મેલો જો તે રાજા ખુશીથી નહીં આપે તો હું ને ચના સામ
ધર્મથી લક્ષ્ય પ્રધાનજી આ માલગી મનમા વીચાર કરવા
લાગ્યા—“અરે ? હવે હું શું કરું ? ” આ તો જાહેર જાહેર
પેટું ઉઠ” નહીં જાહેર વીપરીત પરીણામ આવશે કહેવત છે
કે “ નીતીએ ના યાજ વસે અને અનીતીએ કુતરા ભસે ”

રાજાએ એનિઠે ને આસા આપી એવે લેઓ પર્યુકુટી તરફ
જયા ત્યા પર્યુકુટીનું ગદાણુ ખરી ઉસેલ લન્કર પણ જાણાયુ બ ને
વચ્ચે દારૂં જુદા અને પરીણામે નજરનું તમામ લક્ષકર કપાઈ
ગયુ નજા નીરૂપાય થઈ ઉઠ્યો દિ ય મણિના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન
થયેનું દિવ્ય વસ્ત્રકર અદ્રશ્ય થઈ ગયુ રાજા દીનગીર થતો
આખમા આનુઓ પાડતો ન્તે પડ્યો “ કયાજવુ ” તેના કરા
પણુ નિશ્ચય વીના તે ચાલવા લાગે

મણીની દૃષ્ટિની બચી ગયેલ પ્રધાન નથી પાસે જઈ વિનતી
કરવા લાગ્યો “ હે મુની શ્રી ! રાતને તેના અન્ધાધનુ કળ

મનુષ્ય-છે. પણ હવે માઈ શું કર્તવ્ય છે તે સમજાવવા કૃપા કરશો છુ "

ગજેન્દ્રનાથ—હે ! મયિવ ! સસારી બાળનોમા અમારે આવડું ઉચ્ચિત નથી. છતાં તારી હૃદય શુદ્ધતા અને કૃતરુતા, તને સુચના કરવા મને પ્રેરે છે કે-પ્રજના પાલન માટે હાલ તારે મન્ય શ્રમગાવુ, રાત્ર કર્મનું ફળ લોગવી રાજ્ય ધાનીમા આવે ત્યાર તેને સોંપજો "

પ્રધાનછ તેને તમી તેનો આભાર માની રહેતે પડયો
રાજ એકલો રખડતો રખડતો વિચાર સાગરમા ગોથા ખાદ છે-“જરેરે ! કુત ના ગર્વનાં પાયમાલ ઘઈ ગયો સત્તાના સદુપયોગ તો ન કર્યો ? હાય રે ! પણ આ જંગલી પશુઓ પણ મારા પ્રત્યે અમીતો શા માટે દર્શાવે છે ? શુ મારી કૃત કૃતા તેઓ પણ બાધુતા હશે ? અરે ક્યાંથી બાધુ નથી માટેરે માથે ઉગ્યા ત્રીનડા કે નથી કરી નીશાની ? આ આમવૃક્ષ તમી તમીને પદોપકારની ખાતર પોતાના મીઠાન ફળોનો સ્વાદ અખા કે છે તે ફળ તોડવા હું ઉપર ચડ્યો તો ડાંગી લાગી અને નીચે પડ્યો. પ્રજ તો ન મનુષ્ય ઘણુ ઉલટા હાડકા લાગ્યા ! શુ કુદરત પણ આમ ત્રીકાળ જાની હશે ! શુ કુદરત પણ સદ્ શુભોની સોખીત હશે આ હા. હા. !!!

ખરેખર જ્યારે પશુપક્ષીઓ અને જડ પદાર્થોને પણ નીતી પ્રીયછે તો જે મનુષ્ય નીતીનું ઉલ્લઘન કરેછે તે ભુમીપર લાજ રૂપજછે ! એટલાનાં સાનેથી ઋષી ગજેન્દ્રનાથ તથા તેના શિષ્યોને, આલ્યા આવતા જોઈ એકદમ ઋષીને સાષ્ટાંગ નમસ્કાર કરી આશ્રુથી તેના પગ સી જવી નાખેછે તે જોઈ ઋષી મનમા વીચારેછે—ખરેખર આને હવે પુરતો પશ્ચાતાપ કરવો પડ્યોછે (આહન) ભાઈ ! હવે પશ્ચાતાપ નકર ! રડના આવો પશ્ચાતાપ કરવો પડશે એમ પ્રથમથી વિચારું હોત તો આમ તથાત રાત્ર-(દીનનાથી)-

અરે ! થયું ત થયું ? હુએ મારો ઉધા કરા ? માર બાવળ
પાન પાન નથી દોઈતું હુએ માર મોતપરથી મુત્તનત ને કાગો
હાવ રૂં કરો તમે હોયો તે નાયચીત હવા હુ તયા હ

રૂપી-૧૭ ૧૭-ચાગી વીગે પાપો તથા બાણી બેઠ બેર
મુરમથી મનિ મોના શિવજ અને પ્રજ્ઞાચર્યના ભગ જગનાર પાપીરો
માનના નાયચીત શાચામાથી નીચી શકે પણ કૃતમત ને
માટે માનચાત તો જ્યા પણ નથી

રાત-ત્યાગે હુ શુ ગાવી સ્ત્રીતીમા દ્રવ્યકયા કરે

રૂપી-ત્ય તેમ જગડાની જગ નથી ગાચનુ નાર રાજ્ય
કા લા ચલાવ તા । પાના બલામા પ્રજાને પણ દુખાગ રોગ
વીગે લોગવના તા પડે પણ ધીમે ધીમે મર્યા આરૂ કશે
અહિ મેનુ તે રાખી થોકુ રને કથલ કાવું (જોને છે)

માલગ-ગાત્રોમા ૧૭ને નર્વ વણાશ્રમ કમાનો પ્રતિષ્ઠ
અર્થાત્ બત્તીન ગણનામા આ રો છે પ્રજાનુ ભય નીવાણ કર
મ મારે રાજ્યો ભીમાલ થયે ન છે તો નનને કુટુબરૂપ લેખી
તેનુ પ્રાલન હવુ બેઠએ પ્રતના પ્રમાથી દુગણો તરફ ન
હારતા તેમના પચાનો તેમના શ્રય મારેજ સદુપગોગ કર્યો
બેઠએ । તેઓએ પોનાના નનમાથી મીંગામિતાન કાની નાખવુ
બેઠએ કુટુબ સીવામ જેમ વડીલ નહાં તેમ પ્રજામિના રાજ
નહી ૧૭એ પ્રજાને નીચોનવાની હ તેને લગી લેવાની બાધા
નત કદીપણ રામી ન બેઠએ જેમ જમર પુખને બચાનતા
તેમાથી રમ ગુહુ કરે છે, તેમ પ્રજાને પીડામરી પણ ન થાય
તેવી રીતે રાજ્ય કુળારને આવશ્યક હોય તેટલો કર લેવો
બેઠએ બગીચાના માળીજી મેઠે ચાલાકીથી પુખ કરી પણ ઇજ
પહોચાડયા વીના કર વેવા, તહાં કે જી મારાની પેઠે થડમાથી
કાપી નાખવુ જુલમી નજ પ્રજાને અપ્રીય થઈ પડે છે ને ન્યાયી
રાજાપ્રજાના આશીર્વાદથી મર્ષ સુખી હોય છે નાજ્ય કર્તીની

શુભાશુભ વૃત્તીથી કુદરતપર પણ શુભાશુભ અસર થાય છે. જુની રાજતુ દીર્ઘાયુષ પ્રજા ઇચ્છતી નથી. ન્યાયી રાજાને પ્રજા પીતાસમાન માને છે. રાજાનો ભરમ પ્રવીર મીત્ર ન્યાય છે અને સમગ્ર શત્રુ અન્યાય છે પ્રજા રાજતુ અનુકરણ કરે છે માટે પ્રજામા અન્યાય અને અનીતીનો પ્રસાર અટકાવવા સજ્જત સભા એકા કરવા કરવા પેહેલાં રાજાએ પોતે અન્યાય અને અનીતીનો ત્યાગ કરવા જોઈએ અન્યાય અને અનીતી રાજાને નિર્મૂળ કરી જાંખે છે રાવણ જેવા એટલા રાજા પણ અનીતીથીજ પાયમાલ થયા તો આપણી તે શી બીજાત ? માટે સર્વદા ન્યાયથી ચાલુ ! વળી તારી પાસે પ્રધાનજી રાજલક્ષ્મી અને નિપુણ છે. તે પણ તેને બહુ લાલરૂપ છે. “ રાજા- ” શુ એ પ્રધાન યુદ્ધમા બચ્યો છે. ઋષી-હા ! તેવા નીમકહલાલ પુરૂષોત્તમ પરમેશ્વર પણ રક્ષણ કરે છે. રાજા-ત્યારે તો બહુ સાફ. આપનો પણ બહુ ઉપકાર થયો. (રૂષી મહાજી ચાલવા માટે છે એવો પગ જરા આગળ ચાલતાં ચાલતાં વીચાર કરે છે) અરેરે ! મારા અભીમાને મને આંધળો કરી નાખ્યો પણ અત્યારે એક સાધારણ માણસ અને માણસ એ તરફવત છે ? કશો નહીં બે દીવ સનો લુખ્યો મુસાફર બાણી દયાળુ એડુતે રોટલા આપ્યા તે પણ કેવા મીઠા સાકર જેવા લાગ્યા ! રાત્રીએ જાડના બીછાનાપર કેવી ઉધ આવી જતી ત્યારે હવે મારે શા માટે અભીમાન રાખવું જોઈએ ? રાજા બીજા માણસો કરતાં વધારે ડહો ન કહે વાય ? ના. ના. રાજાતું ડહામણ તેના સલાહકારોમાંજ સમાયેલું છે તે હવે પ્રત્યક્ષ હું જોઈ શકું છું રાજા પ્રજાવદેજ જોરાવર છે. તેની હવે મને પૂર્ણ ખાત્રી થઈ જ્યારે ગદીપર બેઠો હોય અને આસપાસ કચેરી જામી હોય ત્યારે રાજામણ, પણ જ્યારે આવા જગલમાં એકલા છુટે હાલે રખડતા હોઈએ ત્યાં રાજાપણ ક્યાં છે ? અરે રાજા એક સાધારણ માણસ કરતાં શુ વધારે છે ? અરે અભીમાનથી એક રાજાની રૂઝીતી કેવી છે કેખીને કુતરાંજ ભસે.

રાજા-અરે બલામાણસ ! આવા સ્વાસ તો હજીમુઝી કેઈએ મને પુછ્યા નથી.

રખેવાળ-કંઠાય નહી પુછ્યા હોય ! પણ બલામાણસે આવા સ્વાસોના જવાબ દેનાં અચકાવું અને બીવું શમાટે જોઈએ ! જો તમે મારી પાસે પુરતો ખુલાશો નહી કરો તો મારે તમને મારી સાથે લઈજવા પડશે.

રાજા-તમારી સાથે ! તમને ક'તા શું છે !

રખેવાળ-રાજાની પરવાનગીથી, શક પડતા માણસ પાસેથી પુરતો ખુલાશો મેળવવાની હું અહીંથી કેઈને પસાર થવા દેતો નથી. તમેપણ પુરતો ખુલાશો નહિ કરાવો રાજાના હુકમ મુજબ તમને આગળ વધવા દેવામા નહીં આવે.

રાજા-(મનમા) મારા કાયદાને મારેજ માન આપવું જોઈએ ! (આહુન) તમારો રાજા આવો ચોકસીવાળો છે તે જોઈ હું બહુ ખુશી થાઉં છું. મેં તે મુજબ મારી હકીકત જણાવું છું. તમારી પેટે હું પણ રાજાનો નોકર છું અને તેના હુકમનું અપમાન કરવા માગતો નથી હું. રાજા આજેજની સાથેજ હતો પણ આ જંગલમાં રસ્તો ભુલી ગયો છું.

રખેવાળ-તમારો આ ખુલાશો વજનદાર ગણાય નહી તે તમે રાજાની સાથે હતા તો તમારો ઘોડો વીગેરે સર સામાન ક્યાં !

રાજા-તે બધું આ જંગલમાજ મેં જોઈ લીધું છે ચોરાને છોડી મુક્યો છે.

રખેવાળ-કંઠાય હું આ માનું પછી.

રાજા-મને બુદ્ધ ગોલવાની નો ટેવજ નથી.

રખેવાળ-શું તમે ત્યાંયાધીજ પાસે ગ્હોઠો કે બુદ્ધ ગોલવાલના !

ॐ

आर्यधर्मप्रकाश.

ARYA-DHARMA-PRAKASH

पुस्तक ३० मुं] मार्गशिर्ष स १९६० [अंक ० जो

श्लोक

महता पुण्यपण्येन, क्रीतेषु कायनास्त्वया ।

पार दुःखोदधेरान्तुं, तर यावत्त भिष्यते ॥

मया उपर्यपी धनयी आ सारपी वहायु आ उ भ प म नार आग
तरवा तने भ पुटे न आगी न गय वाभुपीभा तगीने

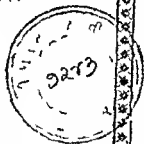
१ भागी प्रगट ३३ना०

वेदधर्मसभानी कार्यभारमंडली

अनंत बागी पु ५ भुष्य

मय १९६० नत ११०३ हन्ती

घर्ष १ नो दोड भपियो

૧	બૈરાગીને બે બોલ	૧
૨	શ્રી ગીતા તત્વ	૨
૩	સંસાર ધર્મ અને મુક્તિ	૬
૪	આશા	૧૦
૫	સત્તાનો સદુપયોગ	૧૨
૬	કર્મ ચાડાળ તે ચાડાળ કે જાતી ચાડાળ તે ચાડાળ	૧૪
૭	સતી કયા	૨૦
૮	મનુષ્યત્વ	૨૨

વેદધર્મ સંભા તરફથી વેંચવાનાં પુસ્તકો.

નીચે જણાવેલા સર્વ પુસ્તકો વિદ્વાન ગૃહસ્થો તરફથી લેખાઈ શ્રી મનુ તરફથી બહાર પાડવામાં આવ્યા છે તે ધર્મ વ્યવહાર અને ઉત્તમ આચાર વિચાર જાતાવનારા છે. જમ્યા બધે લેનારને બહુ સારું કમીરાન આપવામાં આવે છે અને આ પુસ્તકોના વેચાણથી થયેલી આવક ધર્મસંબંધી બીજા પુસ્તકો છપાવવામાંજ વપરાય છે.

પુસ્તકો

કિંમત

ટપાલ ખર્ચ

	૧. આ. પા. ૩. આ. પા.
ગોપાળ ચિતામણી (શાસ્ત્રી શકરલાલ કૃત) ...	૧-૦-૦ ૦-૨-૦
શ્રીમદ્ભાગવતભાષાન્તર મુલસહિત પૌથીના આધારમાં ...	૧૦-૦-૦ ૧-૧૨-૦
આ. બીજી પ્રથમ રૂપીઆ ૧૫ કિમત હતી તેજ	
શ્રીમદ્ ભાગવત ભાષાન્તર મુલ સહિત પૌથીના આકાં	
રમા રક્ષ કાગળવાળું.	૮-૦-૦ ૧-૧૨-૦
અનુસુયાબુદ્ધ ગુજરાતી આવૃત્તિ આથી	૦-૨-૦ ૦-૦-૬
શાસ્ત્રી શકરલાલ કૃત	
અવલોકન સરસ્વતીચન્દ્ર ભાગપેહેલાનું આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૧૦-૦ ૦-૧-૦
(રા વિશ્વનાથ કૃત)	
શાહિદશોપનિપદ શ્વેતાશ્વતર સાથે રેશમી પૃંડ મુલસસ્કૃત.	૧-૦-૦ ૦-૨-૦
એકાદશ સ્કંધ ગુજરાતી ભાષાન્તર આવૃત્તિ બીજી	૧-૦-૦ ૦-૨-૦
કેશવકૃતિ અથવા અનુભવના ઉદ્ગાર	૧-૧૨-૦ ૦-૩-૦
ચર્પટ પગારકા ગુજરાતીમાં આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૮-૦ ૦-૧-૦
રા કેશવલાલ કૃત	
ચન્દ્રપ્રભા ચરિત્ર ગુજરાતીમાં આવૃત્તિ પેહેલી	૧-૦-૦ ૦-૨-૦
જવાકુ વર સંસાર સુખ દુઃખના દશ-વર્ષ આવૃત્તિ બીજી	૦-૧૦-૦ ૦-૧-૦
૩૦ પોપટકૃત	
તાવવિવક (વેદાન્તવિષય) આવૃત્તિ પેહેલી	૦-૨-૦ ૦-૦-૬
રા રા. વિશ્વનાથ પ્રહુરામ કૃત	
દશમસ્કંધ ગુજરાતી ભાષાન્તર આવૃત્તિ પેહેલી	૧-૮-૦ ૦-૩-૦
દેવી ભાગવત ગુજરાતી ભાષાન્તર આ પેહેલી	૮-૦-૦ ૦-૮-૦

* આ પુસ્તકને શ્રીમત ગાયકવાડ સરકારના કેળવણી ખાતામાં ધનિયમ આપવાના પુસ્તક તરીકે માન્ય કરેલ છે.

आर्यधर्मप्रकाश.

पुस्तक ३० भुग] भार्गविये म. १८१० [५५ - २ ले

॥ चतुर्धर्मस्ततो जय ॥

वैरागीने ये बोल *

वैरागी पावाया मानव, शुभमयो तु मास्ते
जनम सफल करवा वैरागा, मनकर मानो मास्ते १
गेरु लाल कपडा रग्या, मन रग्यु नहा तास्ते
दाभीर डोळ करी देखोने शुभलेशे के वास्ते २
मुढ मुडावी जय बधारी, एयो शुभानास्ते
मुडी थोडी धवो मोटो, समुळगु जानास्ते ३
भासन वाली समाधी साधी, प्राणायाम करी प्यास्ते
ऊपर ठाठ सरस करी थाप्यो, भीतरमा अपास्ते ४
युवतीना जुय जेता जेता, जाप जरुर जपमास्ते
कान्ताना दशनयो चित्तडु, विह्वळ धड तपनास्ते ५

ऊपर राम रमा भीतरमा नीत्य रटण करनारु
 राग रहीत तुं पोंते नहीं त्या, केमज ने तरनारु ६
 मुग्ग युवण श्रौदा जोदा चीत्त चटुर चळनारु
 जग ठगवा के राम भजुछं रमा ध्यान धरनारु ७
 चडो चाखडो लई कमंडळ, मन गंगे तरनारु
 दयार्शकर के तुं नीरनळ नहीं तो भीडु छे खारु ८

શ્રી ગીતા-તત્વ. °

(ખંડાળી ઉપરથી.)

(મત્સ્યોક ૧૨ પૃષ્ઠ ૨૪ થી ચાલુ)

अज्ञानान्नवशांचत्त्वं प्रज्ञावादाश्रयायमे ॥

અર્થાત્ જને માટે શોક, ડરવો ઉચિત નથી તેને માટે તું
 શોચ કરે છે અને પછી પડિતના જેવી વાતો બોલે છે અર્થાત્
 તારૂં મૂખ અને મન એક નથી. જેના મૂખ અને મન બુદ્ધિ
 રહેતા હોય તેમણે એક એકને તન્મય કરવા પછી સત્ય અ
 થવા તો ભગવાનના લાભમા મનને બેડી દેવું મન મૂખ એકાચ
 દગ્ધાની આ પ્રાધાન્ય રીતિ છે ગીતાપણ પોતાના મહાબીજથી
 એજ વાત બોલેછે. ધર્મકે ૫ મહાવૃક્ષનું બીજ મન મૂખની એકયતા
 વિના બીજું કાઠજ નથી જેમ દરેક મત્રની શક્તિ હોયછે, તેમ
 ગીતાની પણ શક્તિ છે. શક્તિ આ રહોકમા લખેલીછે.

सर्ववर्मानपरित्यज्य मामेकंशरणंव्रज

अहंत्वान्वર્षापेभ्यो मोक्षयिष्यामिमाशुच ॥

મર્વ ડોડી ઈને તુ અમાડ ગ ત વે તેની લાભ શુ રહે
અવાન અમારી ગણિ શુ છે ? હુ તને મર્વ પાપ કમથી પુન
કરીશ, તુ જોગ ક નો દોડીને સ્પીના પ્રાગલથી ને મનુષ્યોએ
અતીન્દ્રિય વ તુ જાણવાનો ચત્ત કયો છે યુગપના નોડીને
ધણાએ પ્રયત્ન પા, ઘલોએ વિચાર ચો દે જાત દોડી રાત્રિનુ
અનન વન કહે, અધીન છે કે તે પરાધીન છે, પા તને
કર્મપતા અમ વયુ નહી મળે મન દાગએ વિષય મનજાવ એવો
નવી મનની મીમા છે અન્ત વિશિષ્ટ વસ્તુ અન તને કવી ।।
જાણી નહે । નાનેન્દ્રિયોને પાગ ગમા વિના એ વિષયની મી
માત્રા જાણી શાતી નથી, એવા પ્રશ્નનુ મન તેગી નીતે અમા
ધાન રી ગકે ? યુગપના ઘણાનુ માનવુ છે કે મન તેજ આ મા
છે પણ તેમ નહી ગીતામા પણ રહુ છે કે મનવી પ છે તેજ
આત્માએ માટે ણિવાસ જડ મનથી કઇ ગની શકે એમ નથી
તેવી સમસ્ત ધર્મની શક્તિ ગીતામા અહન્વાસવપોષ્યો મૌમયિ
વ્યામિમાનુચ ॥ એ શ્લોકાર્થમા દર્શાવી છે

તે જગતનો નિયન્તા છે તેની ને ઈંગ્લ તેજ અમારી
ઇચ્છા, અમને તેની ઈંગ્લની ભુગી ઇચ્છા કઈ પણ છેજ નહી
એવુ ને મન આયે દૃઢ કરે છે તેજ તે મહા ગણિ માથે
ચાલે છે પછી અહમકાર વાયજ ને નાન પ્રમશવા લાગે છે
પરતુ અધિમાગ સમય આનાં લિન્ગ એનાથી વિપરીત ભાવ
રહેલો છે ને મનની ઈંગ્લ પૂર્ણ ન ગડ તો વાચનાને માટે
લગાવડી ના પાડે અધિમા ગાત્ર જાગીએ છીએ માપ
છુને બાન નથી રહેતુ કે માપતે જગતના નિગમથી વિરૂદ્ધ
ચાનીએ છીએ આ મર્વ માણુમ સમજે છે, તોપણ પ્રમગે પ્રિ
મરી જગે છીએ ને એવી જગ્ધા થાય છે કે આપણુ આ અન્દિય
શક્તિ જા પ્રાપ્ત નીને પ્રિ લ રી ગ ? આપણા નમનુ
અરુ અમારું નથી જેનાપ આપણો પ્રેમ હોય છે તેનુ

શરીર આપણા મનમાં રાખવાની ચેષ્ટા કરીએ છીએ, આપણા પ્રેમના અનિત્ય પાત્રના શરીરને આપણુ કરી ચિરકાલ મનમાં તેને સ્થાન દેવાને ઇચ્છીએ છીએ તેટલોજ આપણા આમાતુષી પ્રેમ મોહરૂપ છે વિશુદ્ધ પ્રેમ ભગવાનનો અંશ છે ને તેથી તેની સમીપ મોહ આવીજ શકતો નથી પ્રાકૃત પ્રેમ આપણા પ્રેમના પાત્રને અનત સ્વાધીનતા આપેછે, તે આપણે કરવો જોઈએ નહીં એથી મનુષ્ય વાસનાને વશીભૂત થઈ વિશ્વ ઇચ્છા વિરૂદ્ધ અનિત્યને નિત્યકાળ પર્યંત રાખવા ચહાયછે આ બધી મનની મુશ્કેલીએ આ પ્રસંગે ઇસપની એક કલ્પિત કથા યાદ આવેછે. એક વૃદ્ધ ગરિબ માણસ એક દિવસ લાકડાનો ભારે માથે લઈ જતો હતો એકતો ઉન્હાળાનો દિવસ ને તેમાં માથે આવો ભાર ને પાછી વળી વૃદ્ધાવસ્થા ! વૃદ્ધ કેટલેક દૂર જઈ ગરમીથી શાન્ત થવા એક વિસામે જોસેછે અને પોતાના અઠ્ઠને ધિછાર દેતો કહેછે કે મને મૃત્યુ કેમ નથી આવતું ? બોલતા બોલતામાં વિકટાકાર મૃત્યુ તેની સમીપ આવી ઉભું રહ્યું ને વૃદ્ધને પૂછ્યું કે તું મને કેમ બોલાવે છે. વૃદ્ધને બચવાની ઇચ્છા પ્રાણપ્રાણ હતી તેથી સહ્યતાની ખાતર બોલ્યે, “બોલે બહુ ભારી છે. એકલા ઉચ્ચાય એવો નથી તેથી તને માથે ચડાવવા આવાહન કર્યું છે.” આપણને પણ અનિત્ય વિષય છોડતા આમજ આય છે.

ગીતાના આરભમાં બહુ સુંદર બોધ સમાયલો છે. જે ઉપદ્રવ લશ્કર તત્પર થયું છે, સામા સામી વીરો રહેલા છે. દરેક ચોદ્ધા પાસે એક એક શખ છે. ચારે દિશાએ શખો ગાળી રહ્યા. તે વખતે અર્જુને કહ્યું કે જે ઉદલના મધ્યમાં મારો રથ રાખો, મારી સાથે યુદ્ધ કરવામાં કોણ કોણ છે ? તે વખતે તે મોહથી આવૃત થયો નથી પણ તેનામા સાહસ વ્યાપ્યું હતું. શ્રીકૃષ્ણે રથ રાખ્યો અર્જુને જોયું કે વિપક્ષ દલે ઇચ્છા મૃત્યુને પ્રાપ્ત કરવાવાળા લીળમ પિતામહ છે. તેની પાસે પોતાને અજ વિદ્યા

શિખવાડનાર દ્રોણ છે, અમર કૃપાચાર્ય, સમયોદ્ધેા કર્ણ અને
બીજા વીરો કેટલાક ટીકાકારો લખે છે કે અર્જુનને લય નામ
થયો છે કોઈ લખે છે કે આવા વીરોને જોઈ તેને લય થયો નથી
પણ મોહ થયો છે શ્રીકૃષ્ણ લગવાન તેને વિશ્વરૂપ દર્શનમા
કર્ણ, સીખ ઇત્યાદિને મૃત દેખાડે છે ત્યારે એને જ્યની તો
ખાતરી થાય છે

યુદ્ધ મ્થળે અર્જુનને મોહ થાય છે તે કહે છે, જો ગધા
સ્વજન મરી ગયા તો પછી અર્ધ રાજપાટના સુખને શું કરવું?
શ્રીકૃષ્ણ મમજે છે કે અર્જુન લયને મોહથી સ્વધર્મ ભૂલે છે
તેના મનમા એમ આવે છે કે હું પોતાને માટે લઢાઈ કરવા
ઉભો છું, અન્ય ઉપરનો અત્યાચાર દૂર કરવાના કર્તવ્યનું પા
લન કરવા હું ઉભો છું તે વાત તે વીમરી જાય છે ત્યારેજ
શ્રીકૃષ્ણ અર્જુનને સમજાવતા અર્જુનના વચનો સાલળી કહે
છે કે —

અશોચ્યાનન્વશોક્ત્વ મજ્ઞાવાદાશ્રમાપસે ॥

આ વાતથી અર્જુનના મનમા ખટકો લાગે છે પન્ડિત
લોક આ અનિત્ય શરીરને માટે શોક કરતા નથી તુ શોક કરે
છે તારૂ મૂખ અને મન એક નથી, તેથી તુ પન્ડિત નથી

આપણને શ્રીકૃષ્ણની વાતમાથી ધર્મ રાજ્યમા આવશ્યક
પ્રાધાન્ય એવા બે ઉપદેશ જડે છે કોઈ પણ પ્રકારની હૃદયમ્
દુર્બળતા આવવા દેવી નહી પણ તે પ્રથમ ઉપદેશ ધણો દૂરનો
છે ને તે આ દ્વીતિય ઉપદેશ મનને મૂખ એક કરોઃ એ
ઉપદેશનું પરિશીલન કર્યા વિના પાલન થાય એમ છેજ નહી

મનને મુખ એક કરવા અર્થાત જે કંઈ પણ બોલવું તે આતર ઉર્મિથીજ
મનના ખરા ભાવથી / બોલવું બીજા એનો અર્થ એવો છે કે દુઃખ વાત
સુખ બોલતા તે મનને ખરી રીતે કબ્જે છે નહી તે વિચારી બોલવું

આ જે ઉપદેશ જે કોઈ પણ મનુષ્ય પાલન કરશે તેને માટે ઉત્તતિનુ દ્વાર ખુલી જશે. જે આ ઉપદેશ પાલન કરે છે તેના માટે તો સત્યના દ્વાર અહુર્નિશ સસારમા અથવા તો સસારની ખૂદાર ખુલ્લાજ છે ઇતિ ઓમ

—શ્રીપત્ય બ્રાહ્મ વશન્ત (ભક્ત્ય)

સંસારધર્મ અને શુક્તિ.

સંસારમા રહ્યા છતાં સસારનું રહસ્ય શોધાજ સસારીઓ જાણતા હોય એમ જાણાય છે અમુક વસ્તુ સળધી ન્યાય કરવામાં ન્યાય કરનાર ન્યાય કરવાની વસ્તુથી નિરાળો એટલે નિષ્પક્ષપાતી હોય તોજ યોગ્ય ન્યાય થઈ શકે છે એ નિયમને અનુસરીને વિચાર કરીએ તો સંસાર સળધી યોગ્ય ન્યાય કરવાને ઇચ્છા રાખનાર માણસે પ્રથમ તો એ સસારથી નિરાળુ થવું જોઈએ એ ઉપરથી સિદ્ધ થાય છે કે સસારી લાવનાથી દુર એસીને અવલોકન કરવા શિષ્ય સસાર શું છે? અને તેની યોજના શા માટે હશે તેમા શું મેળવવાનું છે વીગેરે સવાલોનો નિર્ણય થઈ શકે તેમ નથી—અથવા તો ભાગ્યેજ થઈ શકે. સસારનો ટુકો અર્થ અમુક વ્યક્તિ જન્મ પામી હાલતા ચાલતા શીખે અને છેવટે તદ્દન નિયેત્ય થાય એટલે મરી જાય અને ત્યાં સુધીના વખતમા પરિચયમા આવતી દરેક જડ ચૈતન્ય વસ્તુ એવો કરીએ તો પણ ચાલે તેવું છે એથી વિશેષ શુદ્ધિ દોડવનારા માણસો સસારનો અર્થ વધારે બહોળા વિસ્તાર વાળો બતાવી શકે છે અને તે શી રીતે તે આપણને આગળ સમજાશે

સસારમાં ઉદ્ભવ પામેલા દરેક સ્થાવર જંગમ શિવાયમાનાં બીજને હાલ એક બાબુ મુકી આપણે માત્ર મનુષ્ય પ્રાણી

સંજ્ઞા ધે ચર્ચા ચવાવીશુ કેમકે હાલ આપણે જેને મમજ્ઞવવા માગીએ અથવા વિચાર કરવા માગીએ તે મત્તા મનુષ્ય નિવાય બીજાને દોતી નથી એટલું ખ્યાલમાં રાખવાનું છે કે જે કોટી અપણી સ્થુળ બુદ્ધિમાં હાલ આપણને મમજ્ઞય તે કોટીએ સમઘી / હાલ આપણ લખાણ છે

આપણે હાલ જે વિષય ઉપર ચર્ચા ચવાવીએ છીએ તે એવો ગહન અને વિસ્તીર્ણ છે કે તેને માટે મહદ્ વિદ્વાનો એ પોતાની સંપૂર્ણ જીવનનો ભોગ આપ્યા છતાં તેનો ચર્ચાર્થ નિર્ણય કરી શક્યા નથી તેને માટે ધના માનની યોજના છે તેને માટે યોગ વિગેરની આવશ્યકતા છે અને તેનેજ માટે આ દુનિયામાં પુત્રાગના, અષ્ટુ લગભગ ધયા છે તેનેજ જમાટે આજ દિવસ સુધી દુનિયાની વ્યવસ્થા ચાલી છે અને તેનેજ માટે આ મૃતિની ૫ પરા ચાલી જાય છે હુકા શબ્દોમાં અમે એ અર્થને માટે એમ કહેવા માગીએ કે જ્યાં એ વિચારનો આપણે વિવેક પુરસ્કર જગજગ અને ખરે નિર્ણય કરી લેશુ ત્યારે મૃતિની એટલે સસારની સમાપ્તિ ઘરે એમ કહીએ તોતે ચાલે તેવું છે

હવે એ મનારના નિર્ણય માટે પ્રથમ આપણે મનુષ્ય વ્યક્તિનો જન્મ શામાટે થાય છે એ વિચાર સ્થાપિત અને નક્કરનો છે કેવલા તેનો વિચાર કરવા પોતાનો અમુક વખત રોકના નવગ નથી કટવાને તે વિચારની બાગત / જગતની નથી કુદગત કે ઇશ્વર ગમે તે એ ખૂંદે છ લીના માન છે એટલેથી સ્થુળ બુદ્ધિ કુઠિત વાય છે પણ માન તેમ નથી આપણે વિચાર કે વૈ ઘટે છે કે તેમ ચવાનો કાઈક ઉદ્દેશ હોયો જોઈએ વળી મસારની દરેક વ્યવસ્થા જુની જુની હોવાને માન કાઈક કારણ હોવું જોઈએ કેમ કે આપણે જન્મથી માડીની મરણ સુધીની દરેક વ્યક્તિની આખી જીવનમાં શુશુ જાને છે

એ જોતા જણાય છે કે તે શામાટે જનતુ હશે અને તે જાને છે તે, સાડું જાને છે કે નરતું, જો સાડું જનતુ હોય તો તે જીવગી વધારી કે લખાવી શીરીતે શકાય અને નરતું હોય તો તેનો છોડો શી રીતે આવે એ જાણ વિચાર એક પછી એક સ્વભાવિક રીતે ઉત્પન્ન થશે માટે શરૂવાતથીજ આપણે જે વિચાર કરીએ તે પાકાપાયા ઉપર થવા જરૂર છે

વ્યક્તિનો જન્મ થયા પછી શું શું જાને છે તેનું આપણે આના અનુસંધાનમાં આપણે કહીએ કે જાણક જન્મે છે કે તુરતજ પોતાના શરીરને જાણજે છે. સ્તનપાન કરવા માટે છે ઉઘે છે ઝાડે પૂરે છે. અને પેશાબ કરે છે સુખ યુદ્ધિ થાય ત્યારે હસે છે અને દુઃખ યુદ્ધિ થાય ત્યારે રૂવે છે તેને કોઈની સાથે હળુ સંબંધ થયો નથી માટે સાથેનો કુદરત સંબંધ માત્ર તેના હૃદયમાં બીજ રૂપે હશે પણ તે હળુ સ્પુરિત થયો નથી. માતાના સ્તનમાંથી અને દુનિયાની હવામાંથી તેનામાં પરમાણુ વધતાં યુદ્ધિ વધવા માટે છે સસારી હવા લાગવા માડી છે અને ચાર છ મહિને પોતાની માતાને જાણજવા માટે છે તે માત્ર એટલું સમજતું જણાય છે કે આ માતા ઉપર તેનો કાંઈક આધાર છે તે છુટી પડે ત્યારે રૂવે છે અને પાસે હોય ત્યારે રાજી રહે છે માતા તરફની તેની લાગણી પ્રેમનું સ્વરૂપ પકુ છે આહીંથી તેને આગળ જાણજવાની સૃષ્ટિમાં પ્રસાવાની વૃદ્ધિ થવા માંડે છે પછી તેના પિતાને જાણજવા માટે છે. અને પોતાનો પ્રેમ જે એક વ્યક્તિ ઉપર હોતો તેના જે લાગ પડે છે થોડો લાગ પિતાને મળે છે અને બાકીનો માતાને મળે છે. ત્યારપછી ક્રમે ક્રમે વૃત્તિનો વિસ્તાર ઝડપથી વધે છે. ઘણાં માણસો સાથે તેની વૃત્તિનો સંબંધ જાણાય છે ઘણી વસ્તુઓ તેના પરિચયમાં આવે છે. અને તેમાં તેની સુખ યુદ્ધિ

અગર દુષ્ણ બુદ્ધિ જધાયછે હવે તે જાણુ કે મેં કે જે
 પોતાના ગર્ભ વિધાય બીજી કોઈ પણ પ્રાણી કે માનવ
 સજાધ ધરવતુ નહિ હવે તેની માનવાદ ને પ્રાણી
 પાવનો મોટો અમુક વિટગાડી જાયછે તેની કાલ તેનો
 સજાધ જો નેકો છે અને તે તે પ્રાણી પાવની પાવના
 પ્રમાણમાં તે પોતે નાચવા માટેછે આમો જુની જુની
 વાતામાં નાજીતુ છે કે અમુક નયચ વિના જેવતુ માન
 તેના પોષણમાં કંતુ એટલે તે પોષકનો એ પા લગી
 નાખતા તો તે નુનમનો પણ લાગી જતો જો તે પોષકને
 મારી નાખતા ત્યાં તે મરત વિના જેવ પા લગી જતો તેવી
 જ રીતે હવે આ વાની આગળ ઉપ જની દગા લેતા
 જણાશે કે જે વધારે પ્રાણી પાવિ તન્દ તની વૃત્તિ જધા
 થેની છે તે તે પ્રાણી પાવિના હનન અનન ઉ તેના શુભ
 દુષ્ણનો આધાર સુ રતો જાયછે અને તે પમણ તે શુભ
 દુષ્ણ જો નાના નાજી પોષણ નેકોમાં કંતુ કોનુ કે
 આપણી જાનપાન માં જોવા જનત પ્રાણી રાયતુ નુન
 ઉમુ થયુ છે જેમાં આવી વૃત્તિ મલતુ જો ૧૨ ૧૬ અને તે
 તે પ્રાણી પાવિની થતી રીતિ આપણને અન કે અને તેના
 દો ઉપ આપણ નાચીજો કીમે અને વવ ની કીની બેતુ
 તો જો હવે તે પ્રાણી પાવિની જની આવી અનુક્રમ વાર
 તેની મા માટે જણામાં નોકયે તેની વૃત્તિ દોલી નવી
 અને તરી કીને આપણને સસા મા જેમ કુ તેમ દુષ્ણનો
 પણ અનુભવ વસા વિના રહેતો નથી—

(અપ ૧)

આશા

(ગત્યક પૃષ્ઠ ૮ થી ચાલુ)

સદોષ દ્રવ્ય-અમુક ગ્રહસ્થપાસે પુષ્કળ ધન છે માટે તેને જગલમા. છેતરી પુષ્કળ ધન લેવરાવી તેડી ગઈ ત્યાં તેનું ખૂન કરી. ખળ પૈસા પડાવી લઈ હુ ધનાઢય બની સુખી થાઉં થાપણુ કોઈની ચોખ્ખા વિના કે ઉંચા નીચે પગ પાડ્યા વિના ધન-વાન-શ્રવ્ય તુ નથી. માટે કોઈના જે લાખ ફૂપીયા. ખાતે લઈ નાસી બઉ; અથવા કોઈને મીત્ર કરી તેના ફૂપીયા ઉછીંચા લઈ પછી. કોણુ બાણ છે કહી છેતરૂ મને મારૂ ઘર ભરી આનંદ કરૂ મારી પાસે ઘણુ અનાથ ફંડ છે તે ખધુ પચાવી પાડુ. કોઈને વેપારમા ભૂલ ખવરાવી છેતરી ફૂપીયા પચાવી મારૂ ઘર ભરૂ વ્યાજ સ્વાચા ખોટાં ગણી ખમણા ત્રમણા લઈ પૈસા એકઠા કરૂ છબકપટ અને બુકાણુ લુચ્ચાઈ ચોરી વગેરેથી ધન મેળવુ વગેરે જે ધન સચચ કરવાના નીચ. રસ્તાને અનુસરી ધન સચચ કરનારો માણુચ હોય તે પણ સદોષ ગણાય અને તે ધન પણ સદોષ ગણાય છે.

અથોશા પુરૂષોમા જૈમ-પાત્રપરત્વે સદોષ અને નિદોષ પ્રગટ થાય છે તેમ નાના બાળકોમા પણ તે અર્થશા હોય છે તે કેવળ નિદોષજ હોય છે ચોટલે તેને અન્યતુ તુંકશાન કરીપોતાતુ હિત કરવાની વૃત્તિ હોતી નથી પરંતુ કેવળ રસનાઈન્દ્રિને તૃપ્ત કરવાની પોતાની નિદોષ આશા હોય છે જેથી પોતાની માન દેખી હરખાય છે અને જે હુચ ઉચાકરી રતન પાન કરવાની આશાથી તુર્તજ તે તરફ દેઠવા લાગે છે; અને જ્યારે પોતાની માતા દૂર જતી રહે ત્યારે નિરાશ થઈ પાછુ રડવા લાગે છે આ છેક નાના બાળકની આશા કહી તેથી મોટી ઉમરનુ બાળક કાઈ સમજુ હોય તેને

એવી આગા હોય છે કે કાલે મારી મા મને માડ ખાવાનું કરી આપશે મા । જા મા મને મવાને સુદર જગરનો દડો લઈ આપશે જેથી તે દડાથી રમવાની ખુશ થઈ પડશે તેથી પણ મોટો આગ કરી આગા એવી હોય છે કે કાલે મા । ભાર્મના લગ્ન છે જેથી લગ્નની ખુશાલીમાં જાગનજો મામ જાપા કરાવી આપશે સુદર હીરકોરી ધોતીયુ પછેડી લઈ આપશે, માગ લગ્ન પણ જરૂર વળતે થવાના છે તે લગ્ન થયા જા મને જાનગી વાપ વા મારા જાપા મને અમુક વસ્તુ આપશે, તેથી મારી નહીં આ નાથે ગમ્મત કરીશ આવી આશાઓ પ્રિયોર વચના જાગડાની હોય છે જ્યાંસુધી કમાવાની ઉપાધી નથી પડી ન્યાસુધીના મનુષ્યોની આગા આમ પ્રાપ્ત નિર્ણય હોય છે પછી જ્યારે મનત્ર જને છે ત્યાં નિદાપ મટે છે કેટલાક જાગડા જા થાવસ્થામાંથી સ્વતંત્ર જન્યા હોય તે તેને જુગાર વિગેરે હુલકા ધમકના રાની આપીથી સંદોષ અર્થાશાવજ્ઞ જાનતા નિર્ણય આગા નથી કેહેતી અને આમ જાત્યાવસ્થાથી દર થયેલી નિદાપ અર્થાગા લાયક ઉમ્મર થતા કવચિતજ પાછી અ મા ન થાય છે અર્થાત્ પછી તેવો મનુષ્ય ઉમ્મર લાયક થયા છતા પણ સંદોષસ્વ રહે છે અને તેની જીદ માં પણ કાયમ તેને પરીણમે જ થાય છે

સીઓની અર્થાશા—પુરૂષ વર્ગ કરતા સીઓને અર્થાશા વિશેષ હોય છે પરંતુ જે સી નિર્દોષ પતિવ્રતા છે, પતિ પગપાળા છે, પતિને આધિન છે, પતિને સુખે સુખ માનવારી ને પતિને દુઃખે દુઃખ માનવારી છે તે સી એવી જાતની અર્થાશા રાખે છે કે મારો પતિ મારી વિદ્વતા વાપરી અથવા સદુદ્યોગ પગપાળ રહી મારું ધન મેળવે તો અમારી નાત જાતમાં અજાણ વધે, પેહેળવા ઝોઢાને મને આગ વજો લેવાનું મન થાય ઘરમાં સારૂ સારૂ ખાવાનું કમય, જાળક ઈકગને ઘડેણા કરાવાય, માગ ની ને મોનાનો નિર્ણય જાવવો છે તે જો આ ધવામાં કમાણી થાયતો કરાવાય માં અદનહાર કૃષ્ણા એને લીધો છે

તેવો લેવાની ઈચ્છા થઈ છે તે જો યોગવાઈ બને તો થાય છે માતાજી ! આ માસમાં મારા પરિને એક હજાર રૂપૈયા હાસલ રાજે તો આપને મોડીઓ ચૂંદડી. ચડાવીશ મને કૂલ-વાળી બગડી પહેરવાની બહુ હોંશ થઈ છે પરંતુ નાણાં દેખ્યા વિના શાની માગણી કરું. આવી આવી અર્થાશા સ્ત્રીઓની હોય છે અને તે આશાને લીધે આવી આવી ઘણી માનનાઓ કર્યા છે.

વ્યવહાર પક્ષમાં પુરૂષોને પણ આશા હોય છે તે એવી કે પોતાના પિતાનું ઉત્તર કાર્ય કરવા અને દીકરાના વિવાહ પ્રસંગે. જર્મી પોતાની નામના કાઢવાને સર્વે પુરૂષોની આશા હોય છે તે સર્વ આશાઓ પણ દ્રવ્યના અગમાં હોય છે.

જેમ અર્થાશા આવી આવી રીતે મનુષ્ય જાતીમાં સ્ત્રી પુરૂષ અને બાળકોને હોય છે તેવી રીતે પશુઓમાં પણ અર્થાશા હોય છે બાળને દેખીને ભેંસ બરાડા પાડે છે. જોગાણુ (ચઢી) ની મોટો હણુહણુ છે વાછડુ કે પાકું પોતાની માતાને દેખી તરતજ ઉચ્છાનીયુ થાવા માંડે છે. બરાડા પાડે છે ધાવવાને આતુર બને છે વગેરે પશુ વર્ગ પણ પોતાની આવી નિશાનીથી અર્થાશા બતાવે છે.

અપૂર્ણ.

સત્તાનો સદુપયોગ.

(ગત્રાંક પૃષ્ઠ ૨૪ થી આણુ.)

રાજા—હવે તે ક્ષપ મેલો-જો શહેર નજીક હોય તો સહી ચલાવત મને ત્યાં પહોંચાડો અને દૂર હોય તો તમારા ઘરમાં બાજની રાત રહેવા આપજો. તમને રાજી કરીશ. હ્યો (એમ

કહીને હુયિની વીટી આપે છે) આતો જુજ છે અને ઘર પહોંચ્યાગો તો હુ તમને જ ઉપાસ ૧૭ થી તમારી જ ખુશીય

જોવાગ—(વીટી પાછી આપીને) હવે મને ખાત્રી થઈ કે તમે કોઈ જાજાની ચાર જ તમે મને લાવ્ય આપી ઉડાનના માગોગ મને લગી મોગી મેગી અગા આપેછો લાવ્ય લીધા વીના હુ મારી ફજ્જ આ ૧૮ થી લાવ્ય લઈને ન તમે તેમજ પ્રભુને છેતવા મારી મ જ નથી આવી નીચતા મારે હુ તમને ધીમજગની નજ વી લેશિ

ગવત—એ તો બધી મુમ્મઈ ઠીક ૧૯ થી હવે માત્ર જુ જુ

રજોવાગ—આ જગલમા થઈને રત્નો જાત્ર છે તે રત્ને ગહેર હજુ છ ગાઉ ૨૦ છે તો માત્રની નજ મની ખુશીમા શુભ ૨૧ તો મના મા આપજો માથે ગહેરમા જમજો અને તમારે મારે ૨૨ તમારી ખુશાનો મેગરી ૨૩ આપીગ (એટલામા એક માલમ નાડતો માવી જતને નીતે બે છે) હે ! મહારાજ નાહેગ ૨૪ રજામા કાંઈજ મજ્યા તમારે આત્રની વાત થી તયી હુ ફોડતો માત્રને મ જરના પોટી આ થોડુ માત્ર રોક નાથી ગટ મા આપતા પધા વાની ખમર કંડવા દોડી ગમે છે

જોવાગ—(મજાગ થઈને)—શુ આપ પાતે નામ ૨૫ મહા જા છે ? (છુટણીએ પ યા) મને માત્ર ક જો મે આત્રુ ઘણજ અપમાન થયુ છે અરર ? એક નીમ હલાન નોમને આપ માગીતો નહી નાજોને ?

જા—અ જવા માલમ નીજ રહે ૨૬ ! આમા તારે કાઈ માફી માગવા જેવુ નથી ઉવમે તારા તો અમારાપર ઉપકાર

થયો છે. તારી ફરજ અદા કરવામા તારી હુકમના ગોળે હુકમ
ગહુજ ખુશી થયો છું ને બધા નોકરો તોડે એનુકરણ કરે
એમ ઈચ્છુ છું તારા જેવા પ્રમાણીક માણસને શહેરના રખેવાળ
તરીકે રાખવામા હું લાલ સમજુ છું. અને શહેરમા રાજના
સ્વ નોકરોને ભેગા કરી તારી હકીકત ચલણાવી તે હોદ્દાની
પાઘડી તને બધાવવા મારી મરજી છે. માટે ચાલ મારી
સાથે । ઘોડોલઈ આવ. મુજ વીવેકી વાચનાર ! આપ આ લેખ
પૂર્ણ વાચશો અને આપ બે અમલદાર હો તો પ્રધાનજીનુ
અનુકરણ કરશો અને તમારા ઉપરી અમલદાર અથવા તમારા
રાજાને આ દૃષ્ટાંત વચાવી આ લેખ લખવાનો ઉદ્દેશ સફળ કરશો.
(સંપૂર્ણ)

કર્મ ચાંડાલ તે ચાંડાલ કે જાતિ ચાંડાલ તે ચાંડાલ.

(ગત્વર્ણક ૧૨ પૃષ્ઠ ૧૦ થી ચાલુ)

કે જાતિ ચાંડાળ તે ચાંડાળ એનો તપાસ કરી આવો. એસવા
લનો લાવાથ એવો વીકળે છેકે તમે કોઈ ઉત્તમ વિદ્વાન જોલી
તેની પાસે સત્ જ્ઞાન સપાદન કરી તમારૂં અજ્ઞાન અને મૂળતા
દૂર કરી આવો. તને મોઢેથી ન કહેતા જે ગૂઢ રીતે કહી શિક્ષણ
ચક્રણ કરવા માટે આડકતરી રીતે ફરમાચુ તેટલી નૃપતિની
મહત્તા સમજવાની છે એને બદલે બીજો રાજા હોય તો કોઈ
મોટી ભૂલ જોવામાં આવતા નાલાયક ગણી કાઢી મૂકે અથવા તો
દેહાન્ત શિક્ષા કરે પરંતુ તારી મોટી ભૂલ જાવામા આવેલી હશે
છતા તે સહન કરી જે તને ભૂલ સૂધારવા મોકલ્યો તેને માટે
એ નૃપતિની મહત્તાને માટે કોટિશ ધન્યવાદ આપી આત્મસ
પર્યંત તેની મન વચન અને કાવ્યા એ કરીને સેવા તારે કરવાની છે!

કર્મ ચાડાગ તે ચાડાગ કે જાતી ચાડાગ તે ચાડાગ ૧૫

આવા નિન્દાતવાળા દુનિયામા નૃપતિઓ તો નહિ હોય
 પરંતુ મનુષ્યો માનુષ્યો એકા દુશે કે જે બન કન્યા મુખ
 અથવા અધન જ્ઞાનનાનન અર્થ થ હોય તેનો અન્યાય ન કરતા
 અને કાળી ન મૂતા

અગોદન સુસ્તિન પરિપાલ્યતિ

જેને પોતાનું ગળુ તેને આજ મ મજામત પાને
 આપણો ગતિય એવી નૃપતિ વાળા નમ બુદ્ધિના ની ભવ
 મૂધા નાની કોરોપ રહે અધન નાની દોય તને મપૂલ નાન
 વાન બનવા ભક્તમા રેલ અને વાળી ખાની પા કદમ
 કુશળ બાળ નહિ હોય તેનો તિગ્ન ન નતા જે મ
 કવામા અધુરે હશે તેજ કમ તેની પાને પાટુ કાવવા માટે
 આતુર બનશે તેવું શીખરવા પાળ પોતેજ જાતે જાત લેશે
 લાઈ આરો નૃપતિ તા મહાભા યને પરીલામે મળ્યો છ
 એમ જાણ માટે જો તુ અવા ગાળુ નૃપતિની વહાયનાથી
 જેવા કપમા જેટલો ચક્રની બનવા ધારીગ તેટલો બનીશ
 માટે હન હુ પાડ હુ કે અટકતુ તને જાન થતા તુ આ
 વાધનને લીધે ભવિષ્યમા મહાન પીતિવાન થઈશ

બીજો નીવડે જેના ઉત્તમ બોધને પાળામે મહાન અગુણ
 બનેછે તે દિર્ઘબાહુ ચાડાગને ત્યા અધન અનામા ઠી
 પોતાનું નિત્ય કર્મ શ્રદ્ધા ર્વિક પી માતા પિતાને પ્રણામ ની
 તેની રેના મપર્જુ કઠી અન્ન લઈ નૃપતિ પાને તેની આના
 લઈ તે ચાડાગને નૃપતિ પાને તેડી લાવવા ગયો તેને પ્રણામ
 કર્યા ને કહ્યું હે ગુરુ વળી આરને નૃપતિ પાને તેડી જના આ
 વ્યો હુ ચાડાજે કહ્યું મારા માતાપિતાની રેવા પૂરી કી આવુ
 આમ કહી મેવા ન રાઈ કઠી તેમની આજ્ઞા લઈ પ્રધાન પામે
 ચાડાગ નૃપતિપાને આર્યો ચાડાગ છેમે ઉભો ન્હા અને

નૃપતિને પ્રણામ કર્યા પ્રધાને, કહ્યું કૃપાળુ નૃપતિવર્ય ! અમારા
ગુરુએ મને જે ઉત્તમ બોધ આપ્યો તે આ મહાત્મા ગુરુપે ! તે
ત્રિકાળદર્શી કે મેં તેમને પ્રછયુ કે આ જ્ઞાન કર્યા સાધનથી
મેળવ્યુ ત્યારે આડાળે નિઃસ્વર્ગ પસંદગણ હું છું તેથીજ સાધન
મેળવ્યુ આમ મને જણાવ્યુ

નૃપતિએ કહ્યુ આ આડાળ તુ નામનોજ આડાળ લાગેછે
પરતુ તારૂ ભવ્ય કપાળ અને આકૃતિ એ આડાળ બલિને
દર્શાવતી નથી, આડાળે જવાળ આપ્યો માનવની આકૃતિ ગુણ
કર્મથી પણ જે આડાળ હોય તેની આડાળ જેવી લાગે છે
પરતુ ગુણ કર્મ અને સ્વભાવ જે ગ્રાહ્ય અર્થાત ઉચ્ચ હોય
તો તે ઉચ્ચ અધિકારી ગણાય છે એટલે તે પોતે જે કે ગ્રાહ્ય
ન ગણાય પરંતુ તે સમાન ગણાય હે નૃપતિવર્ય ઉચ્ચ જ્ઞાન
વાન થવુ તે ઉચ્ચ કુળવાનથીજ ળનેછે એમ ગીતાશ્રમા કાઠ
કૃષ્ણપરમાત્માએ જણાવ્યુ નથી અને ઉચ્ચ જ્ઞાનવાન બલિથી
ગ્રાહ્ય કે દ્વિજ હોય તેજ માડું પદ મેળવશે આમ પણ
જણાવ્યુ નથી પરતુ

बहता जन्मनां अने ज्ञानवान मां प्रपद्ये

જે જ્ઞાનવાન ળનેલા હોય તે ળહુ જન્મથી પણ મારી
ગતી મેળવી શકે છે આ કાયદો સર્વને લાગુ પડે છે આમ
રમાસ્વાદનો અધિકારી મર્વ દ્રવ્ય ખરચનાર છે પરતુ
જેનીપાસે દ્રવ્ય નથી તે અધિકારી જેમ નથી તેમ ઉત્તમ
પદનો અધિકારી પણ જેની પાસે જ્ઞાનરૂપી દ્રવ્ય હોય છે
તે સર્વ છે પરતુ જ્ઞાન દ્રવ્ય વિનાનો મરુપ્ય ઉત્તમ કુલિન
છતા પણ તે પદનો અધિકારી નથી ળનતો હે રાજા ! આવાં
અનેક દૃષ્ટાંત જેવું માડું સમજવું આપને મારી ભવ્ય આકૃતિ
લાગતી હોય તો તે આ કેવળ જડ દેહની આકૃતિ નથી પરતુ

જડ દેહમા ચેતન્યમય, સ્વચ્છિન્નદમય પગ્મ પુરુષનો નાન
 દ્વાગ જે કાઈ વાચ દોય તેની બ ય આકૃતિ છે માટે આ ને
 આશ્ચર્ય પામવાનું કશું નથી નૃપતિએ કહ્યું છે મહાન પુરુષ તમે
 આવા જ્ઞાનવાન બન્યા તે હોના મગથી તે કહો-આ જો જવાગ
 આપ્યો માત્ર પુન્તાકના મગ સિવાય બીજો કશો આધાર નહિ મને
 ધાર્મિક- પુસ્ત અને ધાર્મિક માનવો ઉપર આજન્મથી અતિશય
 શ્રદ્ધા છે મને માગ જાતિના ધધા ઉપ નિશ્ચેષ ત્રદ્ધા ન થતા
 યવા લાલથી ઉગ પોપણ કરી આખો દીવસ ધાર્મિક તથોનું
 મનન કરી એ દારા ઉત્તમ જ્ઞાન લેવાનું વિશેષ મનના વાગ છે
 ગળ એ કહ્યું છે ચાડાજ તમાન ઉપર પોપણનું નામન કરી
 આપતા તમે નિવૃત્ત થઈને બેસી રહો અગ ? જવાબમા હા પારી
 રાત્રી આના કરી આનતી કાનવી તમને ધર્મના ઉપદેશ
 તરીકે થોડુંક એ જુદું મન આપુછું તેમા તમાગ કુટબ
 સદે હેવું અને યથાગ્રી ઉપદેશ આપવો ઉદ- પોપણ માટે
 ગલ્ય તમ્મથી મગજે ચાડાજે કહ્યું આપની જેવી આના આમ
 કહી ગત લઈ પ્રધાન નાચે તે ચાડાજ તે પ્રધાનના પિતાને
 મગવા તેમને છે ગયો વૃદ્ધ પિતાને પ્રણામ કર્યા સઘળી
 હુમીન્ત કહી બા- તેના આવા ઉત્તમ નાનવી તેપણ તમ
 યથા અને ગલ્લજે જે ઉપદેશ બના મા તથી પોતાના પુત્ર પ્રધા
 નને પણ તે મધજે ઉપદેશ લેવા જવાને તેમના પિતાએ આના
 કરી ત સ્વીકારી ચાડાજ બીજે નીવને નૃપતિના માટે તમાણે
 ઉપદેશ બન્યા તેના ઉત્તમ ઉપદેશથી ઘણા અનાનીઓ નાનવાન
 બન્યા પોતે ઉપદેશ બ ચો દતા સર્વેને પ્રણામ કરી પહેલો જે
 હુ જાતનો ચાડાજ કે તેથી ઉપદેશ લેવાને લાયક નથી દતા
 રાજાની આનાથી આપુ છું અને વ્યવહારની નારા સ્પર્શ
 કરના થોગ્ય નથી માટે માગ શ્રીગને માર્ગ ન પડતા માત્ર મારી
 વાણી માલગી હૃદયના ઉતારને આમ કહેવાથી, ઝોઈ તેને

સતી કથા

(લખનાર શાસ્ત્રી શકરલાલ જેઠાભાઈ)

(ગતાંક પૃષ્ઠ-૧૬ થી આરંભ)

તેજસ્વી સૂર્યવંશીને આરોરે, અત્ય પ્રતિજ્ઞાને પાળનારોરે,
 છતેન્દ્રીય ધર્માત્મા તે અતિરે, દયા દાનમા હરદમ રતિરે ॥૧૬॥
 અયોધ્યા પુરીનું કરે રાજરે, પ્રબળના કરે ઉત્તમ કાળરે
 પાળે ખેટા ખેટી અમ પ્રબલરે, નીતિ ધર્મની રાખીને ધબલરે ॥૧૭॥
 આશ્રમો અને વર્ણનું હિતરે, કરવામાં સતત જેનું ચિત્તરે
 નિયમો જેના શુદ્ધ પવિત્રરે, નીતીવાન વિદ્વાનનો મિત્રરે ॥૧૮॥
 બ્રાહ્મણ ક્ષત્ર્યાદિ વર્ણ અઠારરે, પાળે મર્યાદાથી સ્વ-આચારરે,
 પોત પોતાની વૃત્તિમા રહીરે, ધર્મથી અગતા કોય નહિ રે ॥૧૯॥
 એ નગરના સહુ રહેવાસીરે, મહા વિદ્યાના પુર્ણ ઉપાસીરે,
 આખા રાજ્યમા કો સ્થળ વિશે રે, ચોરચાડીઆ હુમ્મ્યા ન દીસેરો ॥૨૦॥
 હુર કૃતઙ્ની ધુતારા ઢાંગીરે, મૂર્ખ અજ્ઞાની લપટ શોગીરે
 એવા જનનું ન બીજ જણાયરે, પ્રબલ પ્રેમે પ્રભુ ગુણગાયરે ॥૨૧॥
 એની રાણી દયાળી રૂપાળીરે, સુશીલા ભક્તી શુભ ગુણવાલીરે,
 ઔદ વિદ્યાના તત્વની જાણરે, પતિસેવામાં પાથરે પ્રાણ રો ॥૨૨॥
 રાજનીતિ રીતી જાણનારીરે, રાજને પણ પ્રાણથી પ્યારીરે,
 શુભ નામ જેનું મનોરમારે, વિચીક્ષણ જાણે એ બીજી રમારો ॥૨૩॥
 પરસ્પર દપતિ પદે પ્રીતિરે, વખાણે ડાહ્યાજન જેની રીતિરે,
 ધર્મદાન ઘણું ઘણું કરેરે, દેવ બ્રાહ્મણ ને અનુસરેરે ॥૨૪॥
 રાજ વૈભવ દંપતિ માણેરે, ઉઠાસી ન દીસે કોઈ ટાણેરે,
 એમ વર્ષ ઘણા ગયારે, વહી જવા માડી જીવાનીજ સહીરો ॥૨૫॥

એક દિવસ સ્વમહેલમાં બૂપરે, ગજ વૈભવ લેઈ અનૂપરે,
 બેઠે રાત્રે અતિ ખે આણી, એવે આન્યા મનોન્મા નાણીદાર ૧,
 રાજા ગમગીન સ્થ મોટ રવામરે, અન્માત્ર મૂકે એ દિદાનરે
 નાથને લેઈ મસ દિલગી રે, પૂઠે મનોન્મા ધરી ધી દે ૨ ૨૭

વનણ

રાજા નીલગીર લેઈને, કાઢે રાણી વ્યાકુળ મુખે.
 ખમા તમોને માયળા, આમુ એરે શે દુખે

મનોરમા અને શશિકલા

કડવું ૨ જુ ગગ મારુ

અહો પ્રીયતમ પ્રાણ આધાર રે, મે દુખે ખેરે આમુ ખાવાર ૧,
 વ્યાખ્યો ગગ શુ રે કાઈ અગ રે, કેમ કાળો બદલ્યો સુરમ ૨ ૧૧
 શુ શરીરમાં નીકળે છે રૂઝ રે, કે થતા કાઈ ખાવામાં ભૂલ રે,
 શુ દુખે છે પેટમાં કે નીર રે, ભડ થઈ તને કેમ ધીર રે ૨ ૨
 માલરી આ યા શુ સ્વર્ગ વાસી રે, માત તાત કે થયા ઉદાસી રે,
 ખમા તમને અહો પ્રાણનાથ રે, કરે રક્ષા ત્રિલોકીનો નાથ રે ૩ ૩
 એમ કહી પ્રેમે થકી વળગી રે, નવ થાય પતિથકી અગગી રે,
 બોલો બોલો મારા ભરથા ૪, શુ મલોગ બન્યો દુખમર રે ૪ ૪
 શુ આપેલું વચન મરણ ૫, ન પગાઈ ગયું કાઈ ભૂપ ર
 શબ્દગતની વ્યા શુ ન થઈ રે, કે શુ વૃત્તિ કુમાર્ગમાં ગઈ રે ૫ ૫
 આપ સત્તાનું કાઈ માન મટ્યું રે કે શુ સુખ મન્યાં ધન્યુ રે,
 આપ પ્રત્યે પ્રભનો શુ પ્રેમ રે, ઉતરી ગયો દુઃખ થાય જેમ રે
 આવી ખોટ ખમને આ વાર રે, કેશુ ગૂંધ્યા કાઈ વ્યવહાર ૬
 ધાતુ ર ન અને રસ ગધ ૭, મારા ફૂલતી શુ થઈ બધ રે,
 કેશુ શનુએ દેશ દબાવ્યો ૮, ભૂજો મહેશો શુ કોઈએ મળ્યો રે ૭

ઇશ્વરીનો અબ્બણે શું વાક રે, થયો કે શું હુલાયકો રંક રે;
 પાલ્ય જીવ પલાઈ ન શક્યા રે, કે આવેશમાં વિપરીત-બક્યા રાતા
 પુણ્ય રૂપ જે રાજ બંધન રે, તે શુ ત્રુટયું કે કચવાયો મન રે;
 પ્રભમાં શું અધર્મ ફેલાયો રે, કે શુ અપજશ જગમાં ગવાયો રે.
 થવા માંડયો શું વિદ્યાનો લય રે, કે શું ધર્મસલા ખામી ક્ષય રે;
 શુ નારી પતિવ્રત છોડનારી રે, ઉપજી પ્રભમાં દુઃખકારી રે ૧૦
 અબ્બણે શું કે અન્યાય થયો રે, નિરપરાધી શું માર્યો ગયો રે;
 મારી સામું જીવ્યો પ્રાણનાથ રે, યથારથ કહો દાસીને વાત રે. ૧૨
 દાસીપર સાખી પૂર્ણ વિશ્વાસ રે, કહો કેમ મૂકો છો નિશ્વાસ રે;
 થોડી વાર પછી વહે રાય રે, ખ્યારી તુથી શુ છાનું શું રખાવય રે ૧૩
 સતી તેં જે બધાં હુણ લેખ્યાં રે, તે કદી સ્વપ્ને મેં નથી દેખ્યાં રે;

મનુષ્યત્વ.

(ગતાંક ૧૨ પૃષ્ઠ ૬ થી ચાલુ.)

ગર્દભ પાસેથી લેવાના ત્રણ ગુણો.

ગદડોનો ત્રીજો ગુણ. સસંતોષસ્તથા નિત્યં એટલે હમેશાં ગમે
 તેવો ખોરાક મલે તેથી સંતોષ માનીલો સારાં લીલાં ખડ મલે
 તો તે પણ ચરે અને કાઈ નમલે તો ગમે તેવો કૂચોપજી
 ખાઈ ને પેટ ભરે અને સંતોષવાનૂ બની કાર્યરત બને

સંતોષરૂપ અમૃતથી તૃપ્ત થયેલ શાંત વૃત્તિવાન જે સુખ
 મેલવે છે તે સુખ ધન લોભથી વ્યાકૂળ થૈ આમ તેમ દોડનાર
 મનુષ્યો મેળવી શકતા નથી. અસંતોષ વૃત્તિ ધારણકરી
 દોડનારને પણ પ્રભૂ આપેછે અને સંતોષ વૃત્તિ રાખી સ્થિર
 રહેનારને પણ ઇશ્વર આપેછે તે પણ કદી ભૂખથી પીડાતો નથી.

અપ્રાર્થિતાનિદુ સ્વામિયધેવાયાન્તિદેહિના

સુહૃદ્વ્યાપિતથાયાતિદેન્યનાત્રાતિરોચ્યતે

અપ્રાર્થિત હુ ખો જેમ ઓચિતા આવીને નરે છે તેમજ
ઈશ્વર ઘટમાલમા સુખોતુ પણ નિર્માણ કરું છે તો તે પણ
અનાયામે આવે છે એવે તેને આમ નહીં કંવુ નથી થકતુ પરતુ
ધીરજ ન રહેતા અમતોવધાન ધની મનુષ્ય નાહક દીનતા
કરી અતલકરણમા સતાપ કરે છે

તેન્યા પુણ્યભાજસ્તેત્તીણ ક્લેશમાગર

જગત્સમોદ્ધનનાયેરાશાશીવિપીજિતા

જગત્મા તેજ ધન્ય ભાગી અથવા પ્રણયવાન ગણાય છે
અને તેણેજ કલેશ રૂપી મહાન સાગરતુ ઉલ્લઘન કરી સુખ
પ્રાપ્ત કરુ છે કે જેણે જાતને મોહક આગા કપ મર્ષિણીને
છતી છે અર્વાત સતોષ વૃત્તી ધાણુ કરી જેણે દ્રવ્યોપાર્જન
કરવા માટે કલેશ કર્યો નથી તેજ ધન્યવાદને પાત્ર છે

અત્રિચનસ્યદાતસ્યશાતસ્યસમચેતસ

સદાસત્તુષ્ટમનસ સર્વા સુલભયાદિશ

જે નિક્કિચન હોય, દાત હોય શાત હોય અને સર્વ ઉપર મ
રખી ભાવના રાખનાર હોય તેમજ મદા સતોષ વૃત્તી રાખનાર હોય
તેને મદ્યળી દિવ્યાઓ સુખમયજ છે નિક્કિચન ને માત્ર ઉદર
લરણાની ઉપાધી શિવાય બીજી ઉપાધી હોતી નથી હવે તે
ઉપાધી તરફ બેદરકાર રહે અને

યોમેર્મગતસ્યાપિમૃત્તિર્વલ્પિતવાન્પ્રમુ

શેપમૃત્તિવિગ્નાયસર્વેમુત્તોથવામૃત

આમ ધારણા કરે કે જેણે હુ માના ઉદરમા ગર્ભ રૂપે
હતા ત્યારે મારે માટે ખોરાક ડરપેલ છે અને તે ખોરાક તે

જેમંગળા હાથીની વારતા.

સદરહુ યુકમાં નીચેની બાળતો વરણવામા આવલી છે, જે રાયલ સોળ પેણ દસ ફારમની યુક છે.

મહાન પરાક્રમી ક્ષત્રી પરાક્રમ, શુરાતન, સાહસ, ધૈર્યતા ચ તુરી, હિમ્મત, ક્ષત્રાણીઓની ટેક, હિમ્મત, ડહાપણ, પાવત્રપણ, શુરવીર ક્ષત્રી બન્યાની હિમ્મત, પરાક્રમ, કિશોર વયમાં બ્રહ્મ સ્ત્રી હત્યાના બચાવ માટે સાહસ, દાર્યાદ્ય મુસાફરી અને મગરમચ્છના પેટમાં સપડાવુ, પ્રભાવતીનુ મળવુ, જેમંગળા હાથી સાથે યુદ્ધ, દિવ્ય સુદરીની મુલાકાત બન્ને રાણીઓ સાથે પાછા ફરવુ, હુટારાઓનુ મળવુ, રાણીઓનુ હરણુ, સરપેડસ, અબધુતની મુલાકાત હુટારાઓના કેમળ બનેલ અતકરણુ, હુટારાઓનુ મળવુ, રાણીઓની મુલાકાત, રણસીહજીની મુલાકાત ગાદીએ બેસવુ કમળત ડોસીનુ મળવુ, રાણીઓનુ બાળત્રાવુ વજ્યાકુવરીનો સ્વયંવર મડપ, પોપટ બનવુ, વીળ્યાકુવરીનુ આણુ.

આ વાર્તા આનેદ સાથે એટલી બધી તો બોધદાયક છે, કે એક વખત હાથમા લીધા પછી પુરી કર્યા સિવાય હાથમાંથી છોડવાતુ મન થશે નહીં એટલુંજ નહીં પરંતુ ફરી ફરી વાન્યા સવાય રહેવાશે નહીં. કીર્તિ આદિ આના

દુલભજી જુઠાભાઈની ક'પતી.

૬૦ ભુલેશ્વર, મુંબઈ.

રજવાડી પાલડી બનાવનાર વેચનાર બાડે આપનાર-મુખ્ય

મળવાનુ ટેકાણુ—દરેક યુકસલરને સ્થાથી મળશે યુકસેલર તથા જથાબધ મગાવનારને સાફ કમીશન આપવામાં આવશે.

DOOLABHJEE JOOTHABHOY & Co

BHULESHWAR,

BOMBAY

વૈદ્ય પ્રભુરામ જીવનરામ ઔષધાલય

આર્ય ઔષધોનો ઉત્તમ સંગ્રહ.

જેને માટે પુના તથા અમદાવાદ એકિઝિમિશન તરફથી સોનાનો ચાદ તથા રૂપાનો ચાદો અન ફર્સ્ટ ક્લાસ સર્ટિફિકેટ મળેલા છે તથા રાજકોટ એકિઝિમિશન તરફથી ફર્સ્ટ ક્લાસ સર્ટિફિકેટ મળેલા છે જુદી જુદી અમુલ્ય ભરમા, રતનો પરત્ન, ચૂર્ણ, ગુટ્ટી, અવલહ, રસાયનો, મજન, અજન, મુરખ્યા, પાક, લપ, ક્યાથ, તૈયાર મળે છે.

રોગની હકિકત લખવાથી યોગ્ય ઉપચાર મોકલવામાં આવે છે.

૬૦ અનંતવાડી, ભુલેશ્વર, મુંબઈ.

आम् नमः

आर्यधर्मप्रकाशः

ARYA-DHARMA-PRAKASH

पुस्तक ३० नु] रणा - न - ११०] न - १०१

श्रुत

धर्मादर्थं प्रभवति धमानं प्रभवते सुख ॥

धमणं लभते सर्वं धर्मं सारं मिदं जगत् ॥ १ ॥

मैदधर्मसनानी कायेभारमडकी

सनातन धर्म पुस्तक ३० नु

सनातन धर्म

वष ६ नो नोद श्रुतिगो

9283

મની પુ ગમતી અને મારફતે નમી	૧-૦-૦	૦-૦-૦
મધુર		
મધુર મારફતે	૧-૦-૦	૦-૦-૦
મેલમ મ	૧-૦-૦	૦-૦-૦
મુનાન પાતા ના	૧-૦-૦	૦-૦-૦
ગા ૧ અને ૨	૦-૧૨-૦	૦-૧-૦
ગેલમ સિલ્ટ મુ ૨ શિર્ષી પાલેના	૧૮-૦-૦	૧-૦-૦
સધુમિ ધાન્ત પ્રેમિ પ્રાગર્માર્મ માસર્મિ નથુ ૧ દુર્ગમ ૧૨-૧૨-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦
સાલ્કો ૧ સાથ ન ગી ૧		
વિપમિ રમત સગ ત નથા મ નાલી સાથ આ પેલી	૦-૧-૦	૦-૧-૦
ગાલ્કી શરનાનકન		
વિદ્ય ત્વિવેક મ નથા કુચરાની સાથ આ ૧	૦-૧-૦	૦-૧-૦
પાલ્કો શ નાનકન		
વિવેક વિદ્યુત સાલ્કો સાગ વન ન	૦-૧૨-૦	૦-૧-૦
વેદ તદાત (વેલ્લત વિદ્યા બા કુ બાલુ)	૧-૦-૦	૦-૧-૦
પ્રના ત વિવેનાથ રમુ મ		
સ ૭ વિવેનાથ પાલ્કો પેલી	૧-૦-૦	૦-૧-૦
પાલ્કો મ નાન આવાન્ત આલુ મુજાતીમા મુજા મુ મુજા		
આલ્કી રીલ	૧-૦-૦	૦-૧-૦
ત્રીમ ભાગવતગીતા મુ ૧ નાલી મથ આલે આલ્કીઓથી	૦-૧-૦	૦-૧-૦
સર્તીશિલ્પ મુ ૧ નાલી અથ આલ્કી પેલા	૦-૧-૦	૦-૧-૦
સાગ મનર મહિલા મળ મુદ અનુભવાન સાથે		
મ ૦ પેલી	૧-૦-૦	૦-૧-૦
સાલ્કી અલ્કીના મુજાતીમા આલ્કી રીલ	૦-૧-૦	૦-૧-૦
ગા શ નાનકન		
સાલ્કીગરિ પાલ્કીના મનર અલ્કી પેલી	૧-૦-૦	૦-૧-૦
ગા ૦ શરનાનકન		
લીલ્કીમોથ મ માન ૧ આલ્કી પેલી	૦-૧-૦	૦-૧-૦
પાલ્કીનાન રમિગમકન		
મુજા નિલુન આલ્કી પેલી	૦-૧-૦	૦-૧-૦
મુજાત બાલ્કી	૧-૦-૦	૧-૦-૦
મ ૧ મુજાવેલી આલ્કી પેલી	૦-૧-૦	૦-૧-૦
મર્યાદન મુજાત નાલી ૧ ૧ મુજાત મુજાત મુજાવેલી	૦-૧-૦	૦-૧-૦
પરમકાલ	૦-૧-૦	૦-૧-૦

ઉપર ઉપર સિવાયના પણ જે જે પુત્રો ૧૬ મુજાતી મા ૧
 ૧ નાલી, મુજાત મુજાત મુજાત ૧ મુજાત ૧ મુજાત ૧ મુજાત ૧
 ત મુજાત મુજાત મુજાત મુજાત મુજાત મુજાત મુજાત મુજાત
 વેદ ધર્મ સભા મુજાત
 ૧૦ મુજાત, અનુભવાતી

સપટ કંપનીનો

જગ પ્રસિદ્ધ દવા.

સપટ કંપનીના સાલેક

વૈદ પુરુષોત્તમ નેણશી

હકોત ન. રપટ-૨૬૧ કાલબાદેવી દોડ સુદિવર્ધન શુકલ સામે મુખ

સપટ કંપનીની હરસનો ગોળીઓ

આ ગોળીઓથી, જમે તે જાતના લોહીયાર દુજતા રહે, સ્ત્રીકા
જસા કે હરમ સારા થાય છે. દુજતા મસા તરત બંધ થઈ ગેરી
જાય છે, જાડો સાદ લાવે છે, ભુખ લગાડે છે, સફરામાં થતી વેદના
બંધ થાય છે, હરફોનો મુખ મુદ્ધા નાશ કરે છે તથા દીવસમાં કાચકો
થાય છે. કી મન ગોળી ૫૦ ની શીશી એકસો રૂપીઓ એક

વાપરવાની રીત—દીવસમાં જે વખત હર વખતે
ગોળી જે સવાર સાંજ ઠંડા પાણીથી લેવી.

હરસલુ મલમ-શીશી ઓસ ગાં (અરપાની) નો રૂ. ૧૫૦ દોડ
વાપરવાની રીત—હરમ મસા પર લગાડવું.

૧ અરદીફીકેટ—અમરેલો ખાતેથી એઝીકયુટીવ એન-
જીનીયરની ઓશીસમાથી શેક દામોદર બાપુજી લખી જણાવે છે,
અમરેલી તા. ૧૨-૮-૧૯૦૦-વહાલા મી. સપટ, માગ એક
મીત્ર આરદેતે મે તમારી હુસની ગોળીઓ મળાવી હતી અને
છેલ્લા પ્રગવાડીયાથી હું તેનો ઉપયોગ કરું છું, અને હાલને
માટે મને સપૂર્ણ ગુણકરી નીવડી છે અને મને આશા છે કે
તે મને કાયમને વાસ્તે આરીરવાદ રૂપ સ્વર્ગ પહોંચે છેલ્લાં વાર
૦૦ થયા એ રોગની બીમારીથી હું પીડાતો હતો. પણ તમારી
ગોળીઓથી મને બેશક મોટો પ્રાયદો થયો છે મહેરબાની કરી
મે એ ગોળીઓની એક વધુ શીશી ટપાલ મારફત મોકલી
આપશો એજ.

તા. ૬૦ મહેરબાની કરી ઉપલી શીશી સાથે તમાગ વાયુ
ના તેલની શીશી એક તમા દતમજનની શીશી એક પણ મોકલશો.

अर्धवर्मयकार।

पुस्त- ५१ भु]

वर्धगाण्य म ५१ १८५८

[५१ ७३१]

॥ यतो धर्मस्ततो जय ॥

जीवन प्रद आशा

राग आशा

प्रिताल

आशा तु सह ननै वचावे,

नीयन सीची जन अनरमा,

मन आन रचावे

आ टेक

शुक्क थयेंला पुष्पलताने,

ज्यम जळ नित्य रचावे

त्यम जळ जीवनमय तु ननै

विस्मीत मन तु कंगव

आ, १

अमृतमय बना शशिमम निशानि

शीतळत। पमरावे

पोषकपय दूज नम नन नन,

तप्य करी। मचावे

आ २

કર્મોના વિલાસો ગણ છે માનવાના શરીરના સ્થૂળ, સૂક્ષ્મ અને કારણ આમ ।ણ ભેદો છે આમ અનેક ત્રયાત્મક સ્વરૂપ સર્વ જગતનું ઇન્દ્રિય નિમાણ પ્રકૃતિ દ્વારા કરેલ છે જેમા પ્રથમ સત્વાદિ અહુકાર ત્રયનું નિર્માણ કરેલ છે અને તેની સૃષ્ટી ઉત્પત્તિનું મૂળ કરેલ છે તેમા

સવ દારેણુ દેહેરિમ પ્રકાશ ઉપજાયતે,
જ્ઞાન યદા તદા વિદ્યા દિવૃદ્ધ સત્ત્વ મિત્યુત

ભગવદ્ગીતા

આપણા દેહના જે કાઈ કર્તવ્ય કરવાથી સર્વ દારો જેવા કે આખ, કાન, નાક, મોઢું વગેરે સપુર્ણ રીતે જરા પણ ન સંકોચાતા પ્રપુન્લિત થાય અને ઉત્તમજ્ઞાન મળતા વ્યાપ્ત આપણું મન પ્રપુન્લિત થાય ત્યારે આપણામા સત્ત્વગુણ વધ્યો એમ સમજવાનું છે અને

હોમ પ્રકૃતિ શરમ કર્મણા મશમ સ્પૃહા
રજસ્યેતાનિ જાયતે ત્રિવૃદ્ધિ મરતપમ

ભગવદ્ગીતા

રાગ્યાતમા કર્તવ્ય કરવાની અત્યંત તૃષ્ણા થાય અને લેા જ તરફ પ્રવર્તિ થાય અર્થાત કર્તવ્યમા લક્ષ રાખ્યા કરતા તેના ક્ષણમા વિશેષ લક્ષ રહે જેથી ક્ષણમાજ વિશેષ મન ખેચાય છતા જે કાઈ કર્તવ્ય કરવાનું મન થાય તે કર્તવ્ય કેવલ સંવોષ્ટ ન હોય તેા તેવા કર્તવ્યો કરનાર મનુષ્ય રજો શુદ્ધી બધુવો તેમજ

અપ્રકાશો પ્રવૃત્તિશ્ચ મમાદો મોહ એવચ
તમસ્યેતાનિ જાયતે ત્રિવૃદ્ધિ કુરુ નદન

ભગવદ્ગીતા

જે મનુષ્ય અજ્ઞાન મય હોય આજસુ હોય અથવા અકર્તવ્ય કર્મમા પ્રવૃત્ત હોય, તેમ અઘટિત કે ઘટિત વસ્તુનું જા

ન હોવાથી દરેક ઉત્તમ કે અધમ કર્મ કરવામા મગ્ન થઈ તેવા કર્તવ્યમા પર્મ કાર્ય સમજતો હોય તે મનુષ્ય તમોશુણી બન્યો. ખરૂં જોતાં સત્વશુણી અને રજોશુણી કરતા તમોશુણી મનુષ્ય દયાને પાત્ર બને છે. કારણ તે જે કાંઈ કર્તવ્ય કરે છે તે કેવળ પોતાની મૂઠ બુદ્ધિથી જ પરતુ બાણીને નથી કરતો. તે તેવાને જે કાંઈ બોધ આપવો તે તદ્દન આધ્યાત્મને નવી શક્તિ આપતા જેટલું પુન્ય થાય છે તેટલો પુન્યવાન તમોશુણી ને બોધક બને છે એક વખત આ વિચાર નારદજીના મનમા આવ્યો. જેથી કેવળ અજ્ઞાનમય કર્મ કરનાર પ્રાચીન ઝાઝીટ નામના એક રાજાને તેણે અજ્ઞાન નાશક બોધ આપવા માંડ્યો.

નનુ પ્રકાશેન વિચેચ તારકા

પ્રમાત કલ્પા શશિનેવ શર્વરી

અરુણોદય થવાથી અને સહજ પ્રકાશ વધવાથી આકાશમા ઝાંખા ઝાંખા ઘોડાક તારાઓ દેખાતા હતા. અર્ધ ક્ષીણ તેજવાન બન્યો હતો પોતપોતાના માળામાં ગેઠેલાં પક્ષિઓનો કોલાહલ થઈ રહ્યો હતો, વર્ષાઋતુ હોવાથી ઘણે ઘણે ગગનમાં ગર્જના થતી હતી શાસ્ત્રનો લેખ છે કે

દપતી કલહશ્ચેવ પ્રમાતે મેઘ ગર્જના

વાલ્મીના રુદ્રન ચેવ પરિણામે નિરર્થક

ઉપરના શ્લોકમા જણાવેલ ત્રણ ત્રિયાઓનું કાર્યું પરિણામ જ હોતું નથી તે એ કે સ્ત્રીપુરુષનો કલહ, પ્રતાપની એકની ગર્જના અને મેઘનો આડંબર તથા બાળકોનું રૂદન એટલે કે સ્ત્રી પુરુષોનો સહજ વિનોદ કરતા પણ કલેશ થાય છે પણ પાતુ કશું પરિણામ હોતું નથી, સવાગમા જે મેઘની ઘટા હોય તેથી કે તેની ગર્જના થતી હોય તેથી વચ્ચાદ ન થતાં ઘાતુષા વાદળા વિખરાઈ જાય છે ને બાળકો દુઃખાગ્રસ્ત કરે અને કોઈ કાંઈ નવિન વસ્તુ બતાવે એટલું છાતું રહે આમ-જે

આ પ્રસ્તુત વિષયમા પ્રભાતનો વરસાદનો ડોળા હોયો એમ જણાવેલ છે તેનું તાર્કિક એ કે વર્ષા ઋતુ છતાં આ સ્થળે માત્ર વરસાદ થવાનો ડોળા માનજ હતો પણ વરસાદ પડતો નહતો જે દુકાળના ચિ હો માલમ પડતા હતા અને તેને પરિણામે પ્રભાતના ચદ્ર માફક તે મધ્યજનો રાત્રી દીણ તેજવાન ધનેલ હતો તેમજ પ્રભાતના તારાઓ માફક પ્રજ્વલ્ન પશુ દીણ તેજસ્વી ધનેલ હતો તેમજ તેની અદ્યતી જેમ સવારમા કેટલાક તો સાવ લોપ થઈ ગયેલા હતા અને બીજા આક્રી જોવા તારાઓ જેમ લોપ થવાની તયારીમા હતા તેમ પલ્લવર્ગમા લુપ્તને લીધે કેટલા મનુષ્યો નાશ પામ્યા હતા અને કેટલાક નાશ પામવાની તૈયારીમા હતા

મારા પ્રિય વાચકને હવે આરામચુરમી ઉપર એસારી એમાત્ર ચિત્તવાન કરી આદુભિક્ષ યુક્ત શહેરના અજ્ઞાન ધ્વાતથી અધળા નેલા તમોમય રાજાનું નામ આપી રસીલી છતાં અધ્યાત્મ ના નપ્રદ નારદ પ્રેરક કથાનો આરભ કરૂ છુ મારા પ્રિય વાચક! એ અજ્ઞાનમય પ્રાચિન બહુષ્ટિ ચલ હતો જે નામ મે શરૂઆત મા આપેલ છે એ રાજા તમોમય કર્મમા પ્રમત્ત હતો અને સવારે અત્યંત વિચારમા પડેલો અને દુકાળને લીધે અકળાએલો તે રાજા પોતાના બગીચામા જાહેર મેળો ભરી દેવીને પ્રસન્ન કરવા માટે અને વરસાદ લાવવા માટે અનેક પ્રાણીઓની હિંસા કરી તે પ્રાણીઓના માંસ વડે દેવીને બલિદાન આપવા માટે અને હોમ કરવા માટે તૈયાર થ બેઠો હતો આવે પ્રસન્નગે આકાશમા થી ધ્વનિ આવ્યો હે રાજન

ગરાડી સાખી

શાને અઘટિત ઝર્મ કરે વિષયમા મન થઈ શુ કરે ?

આ અવાજ સાંભળી રાજા ચમક્યો, ચારે તરફ દૃષ્ટી કરી પરંતુ કોઈ દેખાયું નહિ—મૂંઝાતો—ડોળુ હોયો તેા વિચારમા પડ્યો તેટલામા

વિપંચી રવ સારજ્ઞ નૃપંચી રવસાંવર

વીણાના નાદના સારને સંપૂર્ણ રીતે જાણનાર અને સર્વ યોગધારીમાં શ્રેષ્ઠ નારદજી હાથમાંહેની વીણાનો નાદ કરતા કરતા માત્ર મૂઢ બનેલ રાજાનું કલ્યાણ કરવા માટે અને સન્માર્શ દર્શાવવાનેજ માટે તે નૃપતિ સમીપ આઠ્યા અને કહેવા લાગ્યા, હે રાજન્, તું માત્ર તારી અજ્ઞાન બુદ્ધીથીજ આ કર્તવ્ય કરેછે જે કર્તવ્યને તું ઉત્તમ ક્ષણપ્રદ માને છે તેજ તને નર ક્રમાં નાખનાર અને આવેલ દુકાળ પ્રગટ કરી તારી પ્રજાને દુઃખકારક થાય છે એમ તું ચોક્કસ જાણ ? નારદનાં વચન સાંભળી મૂઢ બનેલ રાજા આ પ્રમાણે બોલ્યો—

ન જાનામિ મહારાજ પરંકર્મોપવિદ્વધી :

હે મહારાજ, આવાંજ કમોંથી મૂઢ બુદ્ધીવાન બનેલો હું શે સાં શ્રેય છે અને શેમાં અશ્રેય છે તે સમજતો નથી માટે આ મ કૃપા કરી કહો. નારદજી એ કહ્યું, હે રાજન્ ! જગત્માં કર્તવ્ય કર્મના ત્રણ જાતના હોદ હોય છે તેમાં જે કર્તવ્ય કરવાથી આપણું મન રાજી થાય અને લોક આપણાં વખાણ કરે તેમ જે કર્મમાં ક્ષણની તૃષ્ણા રાખ્યા વિના માત્ર યોગ્ય કામનો જ ઉત્સાહ વધે તે કર્મવાન્ સત્વ ગુણી સમજવો. અને લોભમય હોવાથી કર્મ પણ આરભે આનંદપ્રદ છતાં અંતે વિષપ્રદ બને તેવાં કર્મકારક રજેગુણી સમજવો, તેમજ જે કર્મ અજ્ઞાન જન્ય હોવાથી આરભમાં પણ મોહજન્ય દુઃખમય અને અધમ હોય તથા જેનું પરિણામ પણ દુઃખમય હોય તે તેવાં કર્તવ્ય કરનાર તમો ગુણી સમજવો. હવે આમાં તું તમોગુણમય કાર્ય અવર્તક હોવાથી તમોગુણી ગણાઓ છા જેથી તું અરંભમાં અને અંતમાં પણ દુઃખજ દેખે છે. હે રાજન્

સત્ત્વં લઘુ પ્રકાશક મિષ્ટમ્ ઉપદ્રમ્બકં ચલંચ રજઃ ગુરુણા વર્ણક મેવ તમ. પ્રદીપ વચ્ચાર્ય તો વૃત્તિઃ

સાંખ્યકારીકા.

સત્વગુણ વજનથી હલકો ગણાય છે, જેથી ઉચી ગતિ પ્રદ ગણાય છે, ઉચ્ચ કાલીવાન હોવાથી પ્રકાશક ગણાય છે, અને સર્વને પ્રીય હોય તેવો હોય છે રજોગુણ મનુષ્ય માત્ર ની વૃત્તિઓને અચળ બનાવી કર્તવ્ય કર્મપ્રેરક બને છે અને મધ્યમ સ્થિતપ્રદ છે તેમજ તમોગુણ ગુરુ (વજનવાળો) ભારે હોવાથી અધોગતિ (નરક) પ્રદ બને છે અને અજ્ઞાનમય હોય છે હવે આ ત્રણે ગુણો તુ કેવળ તમોગુણી હોવાથી માત્ર અજ્ઞાનીજ છે તો તારે ત્રણે ગુણનો અનુભવ કરી પછી શ્રદ્ધાપદ પામવા માટે ત્રિગુણાતીત થવાની જરૂર છે જો મનુષ્ય ત્રિગુણી હોય તો તે ત્રણે ગુણો ભિન્ન પ્રકૃતિવાન છતાં દીપકની પેઠે અમુક કાર્ય માફક બને છે જેમ કે દીવામા અગ્નિ, ફનીવાટ અને તેલ એ પ્રકૃતિવાન છતાં એને યુક્તિ પૂર્વક યોજતા તે ત્રણેના એકત્ર પણાથી અધાર મળી ઉજાસ થાય છે તેમ સત્વગુણરૂપ અગ્નિ, રજોગુણરૂપ વાટ અને તમોગુણરૂપ તેલનો યુક્તિ પૂર્વક સંયોગ કરી અજ્ઞાન રૂપ અધાર દુર કરી પછી ત્રિગુણાતીત થવાની જરૂર છે. આમ કરવાથી તારો મોહ અને વિષયમા દટ લાલસા દુર થતા તુ નિર્મળ યદ્દશિ કારણ

યત્રહોવ મવમિથ્યા ગુણત્રય વિનિર્મિત

અસ્થ દષ્ટા ગુણાતી તા નિત્યોદ્યે કશ્ચિદાત્મક

જ્યારે એ ત્રણો ગુણોના કર્તવ્ય કર્મો પણ અને ત્રણ ગુણથી નિર્માયેલ જગત જ્યારે મિથ્યા ભાસશે ત્યારે એ સત્ત્વને દ્રશ્ય અદ્રશ્ય ત્રિગુણાતીત એક અજન્મ ધધિરનો કુદય મા પ્રત્યક્ષ આભાસ થશે તે વિના નહિ થાય. હવે એ ધધિર એટલે શુ તેની પણ તને ખબર નહિ હોય માટે તેની રૂપ સમજણ આપવા માટે હે રાજન્ તને જે વિષય અતિ પ્રિય છે સુગાર રસતુ વર્ણન કરી અધ્યાત્મ જ્ઞાનથી બોધપ્રદ એક ઇતિ ખામ કહુ છુ તે તુ સામળ,

આમિન્ પુરંજનો નામ રાજા રાજન્ બૃહચ્ચવા

• તસ્યાવિજ્ઞાત નામાસિન્ સરતાવિજ્ઞાત ચોષ્ટત

૧ પુરંજન કરીને એક રાજ્ય હતો તેનું બીજું નામ પ્રહ્લ
શ્રવા હતું જેવી એટાં કોઈ ન જાણી શકે તેવો અવિજ્ઞાત નામ
નો એક મિત્ર હતો દા. કા.

અપુર્ણ.

સતિકલ્પલતા.

મદાલસા

(ગનાંક પૃષ્ઠ ૨૪ થી ચાલુ)

બચાવ, મને છુટી કર ! આમ કાલાવાલા કર્યા છતાં નિર્દય કઠોર
હૃદયના રાક્ષસને જરા પણ દયા ન આવી અને પોતાના આવા
સ રથળે લઈ જઈ બળાત્કાર કરવા લાગ્યો. એક વખત મેં એ
ને વૃતને બાહાને ઠગીને માહાફ્ શીયળ આચ્ચલેલ જેથી આ
વખતે તે ઠગાય એમ લાગ્યું નહિ અને બોલ્યો “ આજ માડ
લાગમાં આવી છો ! તે મને પહેલીવાર છેતર્યો હતો તેમ હવે
છેતરાઉ તેમ નથી અને હવે તને છોડનાર નથી ” આમ કહી,
જ્યાં મારી પાસે બળાત્કાર કરવા માટે આવવાને દોડ્યો તેવા
મા મહાન વિકાળ બે પુરૂષોએ એકદમ ત્યાં આવી તેને પ
કડી બાધી સૂક્યો અને મને હિમ્મત આપી કહ્યું કે, બેટા ! જ
લરાઈશ નહિ અમો તારૂં રક્ષણ કરવા માટે શ્રી પરમાત્મા શ
કરૂંની આજ્ઞાથી આહી આવેલા છીએ; હવે તારી શી ઇચ્છા
છે તે કહે ! એ વચન સાંભળી મને હિમ્મત આવી, જેથી તે
પુરૂષોના ચરણમાં પડી, પ્રણામ કરી, આ પ્રમાણે કહ્યું—હે દયા
ળુ દેવગણો ! આપ મારા પિતા તુલ્ય છો તો હવે આપ મા
રા પ્રાણપતિ સાથે મેળવો તો મહાન ઉપકાર મળીશ. કારણ

ન ધન ન ધરા ન ધામ વા ન ચ રાજ્ય

ન સુખાનિ સપદ

મને ધન, ધણી, ધામ, રાજ્ય કે અથ ગમે તે સુખ સ
પત્તિ પ્રાપ્ત થતી હોય તો પણ તેની મને દરકાર નથી, તેમ
તૃષ્ણા નથી, માત્ર પતિ સેવાની દરકાર અને તૃષ્ણા છે. માટે તે
મેળવી આપો હું વારંવાર આપ ચરણમા પ્રણામ કરી એજ વ
રદાન માગુ છું. આવા મારા વચન સાંભળી મને કહ્યું કે બેટી!
આલ તારે જો એજ તૃષ્ણા હોય તો તારી તૃષ્ણાનું અમે શકર
ની આજ્ઞાથી નિવારણ કરશું. આમ કહી મને જમનાજી સમી
પના પાતાળમા રાખી હતી ત્યાં થોડા દીવસ રાખ્યા બાદ આ
પના મિત્રના પિતા અરજક શકરની ઉપામના નિમિત્ત શકની
આજ્ઞાથી મને શકર ॥ ગણોએ યમુનાજીની વચમાંથી બહાર
નીકળવા આજ્ઞા કરી, જેથી તે પ્રમાણે તેઓને આધારે જળ ઉ
પર આવી તેવામા જે અરજક શકરનો માટે માટે જપ કરતા
હતા તે, મારો પુકાર સાંભળી, સાવધ થયા મને ક્રિમત આત્રી,
પોતે જળમા પડી મારી પાસે આત્રી મને બહાર મઢી. (ને
પોતાને સ્થળે લાવી, મારી આપને મળવા ॥ અત્રન અકાના
બતાવતા તેઓએ જન્મ પર્યંત ઉપકાર મારી ઉપગ્રહી, આ
પના દર્શન કરાવ્યા અને આ મહાન સુખને પ્રાપ્ત થઈ નાણુ
નાથ ! આપને આખીજી વખત પ્રાર્થના કરી કહું છું કે હજી આ
પે સાવધ રહેવાનું છે કારણ આપણા શત્રુ હજી જીવતા છે
ખીજી વખત ક્રોધો નહીં ક્રતુધ્વજે તે વચનો કળુલ રાખ્યા
અને બન્ને જણા સુખે વિમર્ગિમન કરવા લાગ્યા.

ગામમા આનંદોત્સવ થયા બાદ તે ક્રતુધ્વજના પિતા
વિશ્વજીતે, પુત્રના આગમનની ખુશાલી નિમિત્ત, બ્રહ્મવિન,
એક દિવસ કરવાનો આરંભ કર્યા. માજ વખતે બ્રાહ્મણોની
પક્ષિ જમવા બેઠેલી તે વખતે પાતાળ કેતુરાખને ત્યાં આવી

તમામ પ્રાણીઓની પાતાળમાંથી લાડુ ઉપાડી. ખાઈ ગયો અને પ્રાણીઓને ભૂખ્યા રાખ્યા. આથી મહાન હાહુકાર થયો. આ ખખ ર ઋતુધ્વજને ઇતાં એકદમ ત્યાં આવ્યા અને દુષ્ટ રાક્ષસને ન હાળેસથી ચોટાડેથી પકડી, ધરતીપર પછાડી, ગદાવતી તેણે માથું છુંદી નાંખી, તેનો જીવ લીધો. મહાપાપી રાક્ષસનું મરણ થતાં સર્વ સ્થળે આનંદ મંગળ થયો. પ્રાણીઓએ ઋતુધ્વજને સ્વસ્તિ વાચનથી તેનો અભિશેક કર્યો અને શાંતી સુક્રાંતી તેને આશિર્વાદ આપ્યો, સર્વે મંપૂર્ણ પ્રસન્ન થયા.

પછી તેજ હીવડે તમામ પ્રાણીઓ અને પ્રજાઓએ, વિશ્વ જીવંત રાજાને વિનંતિ કરી કે આપનો કુમાર યુવરાજ પદને લા ચક્ર છે અને મહા પગકસી છે. તેથી આજેજ તેને રા યત્નયાલિપેક કરો. પ્રજાના વચનો નાન્ય કરી, ઋતુધ્વજને નાન્યા લિપેક કર્યો, જેથી અનહમાં વધારો થયો. તમામ પ્રજા વર્ગો ન વાં નૃપતિના ચરહસા પ્રહાસ કરવા લાગ્યા અને તેમના નામ નો જય જોશવા લાગ્યા.

વાચક વર્ગ! લાખા જાનથી હજારો આ વાર્તા આજે પુ રી થાય છે. આમાંથી લેવ ને ને ને ને લેવાનો છે જે કોઈ મારી બહેનો આ વાર્તા વાચના દોર તેણે મહાલક્ષ્મી જે વી પતિમાજ લાલસા નાં નેવી મારી પ્રાપ્ત છે. પુરૂષે એ ક સ્નેહમાં સિન્નન્ય ન થાય તેવી રીતે ઋતુધ્વજનું અનુકરણ કરવાની મારી પ્રાર્થના છે, ઋતુધ્વજ માત્ર મહાલક્ષ્મી સાથે સ્નેહ દૃઢ બધાયેલ હોવાથીજ થેકો બનેલો. ને કે પોતે રાજકુમાર હોવાથી મહાલક્ષ્મી જેવી ખીજી સ્ત્રીઓ તેને મળત ખરી પદ્મ

અંગીરસં સુદાન્તિ પરિપાત્યયતિ

૬૯ મન વાળા ઉત્તમ પુરૂષો, જેની સાથે સ્નેહ ખાંધે છે તેનેજ મરણ પર્યંત આત્મ સુખ્ય ગણે છે તો તે ઋતુધ્વજ માપ્રક ઉત્તમત્વ સ્વિકારવા મારી લખામણ છે.

ત્રી ડું એ જણાવવાનું મિત્ર કયા તો અરજી કુમારો જેવા
ઠગવા કે જેથી અકલ મમયે ઉપયોગી થઈ પડે, તેજ માથે એ
પણ જણાવવાનું છે, નતુદ્યત નન્દ શરથી ગાણ પણ રહે
વું નહીં મલસા એ કહેલ દના ગાણ રવાતો આપુ કુખ
અમલુ પડયુ શિવાય પુષ્કળ બોધ લેવાનો છે તે યથા રૂચી
લેવો તથાસ્તુ

પ્રમોદ ચંદ્રોદય

(વાર્તિક)

(તા. પૂ. ૪ રી ૧૩૫૭)

વિવેકે ઉત્તર આપ્યો ત્રિયા એ માયા વેશ્યા સરખી છે કા
અણુ તે પોતાના “કર્તૃત્વ” પોતાના ઉપનુ અભિમાન કટાક્ષ,
પટુતા, અને અન્ય મોહયાત્રામદ્ નામવા ા વેશ્યાના જેવી કીયા
થી પરમાત્માને કંજે છે અને સ્વયં પ્રકાશી નિગુણી નિર્લેપ તે પરમા
ત્માને સ્વીકારી મગુણી અને પોતામા આસન્ન કંજે તો પણ આ
પણે એટલું તો સમજવાનું કે જેમ સ્ફટિક કાચ અને કાંઈ
શ્વેત વસ્તુને લાલ વસ્તુનો જ્યાં સુધી સગ હોય અથાત્ લા
લ વસ્તુ તેની ખામે હોય ત્યાં સુધીજ તે શ્વેત વસ્તુ પણ આલા
સમાનથી લાલ લાગે એ પણ લાલ વસ્તુને દુર કરતા જેમ શ્વે
ત વસ્તુ તો શ્વેતજ રહે છે તેમ પરમાત્મા માયાના મસર્ગવીજ
મગુણી અને સવિકારી જણાય છે પરતુ તેથી અલગ થતા પો
તે સ્ફટિક મણિ અમાન નિર્લેપ, નિર્વિકારી, નિર્ગુણી, અને જે તે
નું સ્વયં પ્રકાશ રૂપ છે તે સ્પષ્ટ દેખાય છે એ સ્પષ્ટ સમજવા
નું છે જો કે તોપણ તે માયા પરમાત્માને પોતાના સ્વરૂ

પ ધ્રિષ્ટ કરવાનો યત્ન કરતાં કવચિત કાવેછે ખરી પણ આભાસ માત્રજ આવુ ।વવેચન સાલણી મતિએ પ્રશ્ન કર્યો કે હે સ્વામિન પરમાત્માને ઠગવાનું માયાનુ આટલું શું પ્રયોજન હશે ?

વિવેક—એ માયા કાંઈ પ્રયોજન જોઈનેજ એમ કરેછે આ મ સમજવાનું નથી કારણુ અન્યને ફસાવવાનો સ્ત્રી જાતીનોજ સ્વભાવ છે.

માલિની

રિઝવિ જાહુ રમાડે મોહ આજો પમાડે
વળી કદિ ખિજવાઇ જોદ એ ઉચળાંવે
કુવચન કદિ કાઢે માની શબ્દોની તોલે
વળી કદિ મદમાતાં વહાલથી વાક્ય ખોલે
જયમ યુવતિની માહી પ્રીતિ ઉત્પન્ન થાય
ત્યમ અતિ દીનતાથી પેટમા પેશી જાય
પુરૂષ વશ કરીએ શાન હાણા હલાવે
વિપરિત કરનારી તેમ માયા કરાવે

હે પ્રિયા ! હજી માયા એ પોતાનો ઉપર જણાવ્યો તેવા સ્વભાવ મગાલો શુ ઈર્ષ્યુ તે તો કહેવું બાકી છે તું સાંભળ તને કહિ બતાવું. તે માયા એ મનમાં વિચાર્યું કે મારી યુવાવસ્થા તો વ્યતીત થવા આવી અને હવે વૃદ્ધા વસ્થા મને પ્રાપ્ત થવા માડી; છતાં મારો પતિ પુરાણુ પુરૂષોત્તમ (પરમાત્મા) તો સ્વભાવેજ વિવેચ વાસના રહિત છે માટે મને તેના મારાથી અવળા સ્વભાવ ને લીધે સપુર્ણ સતોષ નથી થતો માટે અન્ય કાંઈ યુક્તી કરું તો ઠીક આમ વિચાર કરતાં પોતાને સુઝયું કે મારા પતિ પરમાત્માને રચણે સારા પુત્ર મનનીજ હું સ્થાપના કરું તો મારું ધાર્મ્ય ઘશે આમ પોતાના મનમાં થતા ચેત તે માયાની પાસેજ વસનારા તેના પુત્ર મને તેવાત જાણી લીધી અને પોતાની મા

તા (માયા) ની સાથે મલી જવાનો દ્રઢ નિશ્ચય કરી તેમને ન વ દ્વારે વાળો અનેક ચહેરા બનાવી તે પરમાત્માને દરેક શહેરના સાક્ષીભૂત કરવા માટે પગમાત્માનુ પણ અચક્કરણ કયુ અર્થાત તેના પણ સ્વરૂપો કરીને દરેક શહેરના સાક્ષીભૂત તરીકે રાખ્યા અને શ્વેત વસ્તુ પાને લાલ રંગ માફક તેજ આત્મારૂપ પરમાત્માને પણ સુખ દુ ખના કર્તા બોક્તા બનાવ્યા (અર્થાત સુખ દુ ખનો કર્તા બોક્તા પોતે છતા પરમાત્માને કરાવ્યો) ત્યાર પછી તેમને અહુકાર નામનો પ્રથમ પુત્ર ઉત્પન્ન કર્યો તે પુત્ર માથે મળીને માયા અને મન વધારે પ્રાવ્યા કારણ પરમાત્માની તે પણ ત્રિ પુટીએ મળી નિચે પ્રમાણે દશા કરી

ધીરાના પદનો રાગ

માયાથી નિદ્રામારે પરમાત્મા પોલી રહ્યો
જુવે કાઈ સ્વપ્નાને નિજ રૂપ ભૂલી ગયો ટેક
મન કલ્પનાને અનુમરીને લાધ્યા સ્વપ્નો અપાર
હુ જન્મ્યો આ માતપિતા સુજ મહારા ખેતર ધરમાર
આ સ્ત્રી, પુત્ર, મહારાને એમ તત્ત્વીન થયો માયા
મહારૂ કુળને મિત્ર આ મહારા મહારૂ કુટુંબ પરિવાર
શત્રુ આ મહારો ને સામર્થ્ય મારૂ, મહારા ધન ભંડાર,
વિદ્વત્તાતો મારીરે, ઘાટ એ ન જાય કહ્યો માયા

પ્રિયા ! હવે કાઈ કહેવું બાકી રહ્યું નથી આ હાલ દશા એત્રિ પુટીએ કરી મૂકી છે મતિએ પોતાના સ્વામીને કહ્યું યો નાથ ! જ્યાં આમ પગમાત્માને ગાઢ નિદ્રાવશ એ ત્રિપુટીએ કરેલ હોય તેા આપણે તેને જાગૃત કરવાનો પ્રયાસ કરવો જોઈએ જ્યાં સુધી તે જાગૃત ન થયા બાતે ત્યાં સુધી આપની નામોશી ગણાશે માગે ચત્ત કહેા અને પ્રબોધચક્રની ઉત્પત્તિ જેમ જલ્દી થાય તેવી યોજના કરવા તત્પર થાઓ

દેહપણુ આત્મા વિશે, રાપે તે તો ભૂલ.	૭૬
મોટી વસ્તુ દુસ્થી, લઘુ તે તો દેખાય,	
ગણે સ્થુલ નો સુક્ષ્મને, તે અજ્ઞાન કહેવાય.	૮૦
સુક્ષ્મદર્શક્યત્રથી, સૂક્ષ્મ દિસે છે મહાન	
આત્મામા દેહત્વ તેમ, ભાસે તે અજ્ઞાન	૮૧
કાચ ભુમિમાં જળપણુ, જળ ભુમિમા કાચ.	
આત્મામા દેહત્વ તેમ, ભાસે તે નહિ સાચ	૮૨
અગ્નિમા જેમ મણિપણુ, મણિમા અગ્નિમા ભાસ,	
આત્મામા દેહત્વ તેમ, તે અજ્ઞાનનો પાસ.	૮૩
અબ્ર ધાવે આકાશમા, ધાવત ભાસે સોમ,	
આત્મામાં દેહત્વ તેમ, તે અજ્ઞાનનુ નોમ.	૮૪
મોઢે દિગ મૂઢ જ્યમ બને, કોઈ મનુષ્ય કોઈ વાર,	
આત્મામાં દેહત્વ ત્યમ, તે અજ્ઞાન નિરધાર	૮૫
જેમ ચ દ્રમા જળ વિશે, અચળ ભાસે તેમ,	
આત્મામા દેહત્વ ને, તે મિથ્યા નહિ કેમ?.	૮૬
એ રીતે આત્મા તણે દેહા ધ્યાસ નો થાય,	
આત્મ જ્ઞાન કથે અરૂ, લય પરમાત્મે જાય	૮૭
સ્થાવર જગમ જગત જે આત્મતાથી છે જ્ઞાત,	
અશેષ ભાવા ભાવથી, દેહ આત્મ નહિ ખ્યાત	૮૮
સતત આત્મા બાહ્યીને વ્યતીત કર તુ કાળ,	
કર્મ કર્યા તે ભોગવી, અથોક સાલો સાલ.	૮૯
જ્ઞાનોત્પતિ થયા પછી પારબ્ધ છે બળવાન,	
શાસ્ત્રે તે સભળાય છે, તે મતનુ છે હાન	૯૦
તત્ત્વ જ્ઞાન થયા પછી, રહે ન પ્રારબ્ધ ખુદ,	
અસત્ત્વ દેહાદિ થકી, પ્રમાણે સ્વપ્ન વિબુદ્ધ	૯૧

જન્મભાગ્યના કર્મ જે પ્રારબ્ધ તે હેરાય,	
જ્ઞાની જન્મે કરી નહિ પ્રારબ્ધ ઈર્ષ્યા થાય	૬૨
અન્ય દેહ જન્મ સ્વપ્નમા તેમજ જે છે આ,	
કયા છે જન્મ અર્થ રસને, જન્મ નહિ શુભ કયા ?	૬૩
ઉપાદાન પ્રપચનુ છે અજ્ઞાન અજ્ઞાન,	
તેને નષ્ટ કર્યા પછી, નહિ વિશ્વમા પાગ	૬૪
પરિત્યાગ રચુ કરી, શ્રદ્ધિ ભક્તી નમ સાધ,	
સંત્ય બ્રહ્મ છોડી દઈ, મૂર્ખ જર જગમાય	૬૫
(અપૂર્ણ)	

ચલચિત્ર નાટક

ભાષાતર કર્તા—બાલચંદર હરખમાલ

અક ત્રીજો

ભયાનક વેશે પાપ પુરુષ પ્રવેશ કરે છે

પાપ પુરુષ—(આમ તેમ કરી મોટેથી હસે છે)

હિંમતી

મધુર મધુરો, પહેલા પહેલા કંઈ પછીથી બનું

દિલગીરી અને આધિ વ્યાધિ, વિયોગ થકી ખરે

નરક સમને કળેટાં આગા, દઈ હુજ દાઉલ

દુખકર અહા ! અતે એવો હું પાપ પુરુષજ ૧૧

(અગાડી જોઈ ભયથી પાછો ફરી જઈ) જોય મારે! મ

ને મારી નાખ્યોરે, માત્ર ઉરછે કરી નાખ્યોરે, જેનું નામે

૧. ભાષાય— પાપ પુરુષ પોતે પોતાના ભયભીતી બતાવે છે પ્રથમતો હું મળેને બહુ જ મીઠો લાગુ પડ્યો આધિ વ્યાધિ વિયોગ દિલગીરી થકી ખરે નરક સમને કળેટાં આગા, દઈ હુજ દાઉલ દુખકર અહા ! અતે એવો હું પાપ પુરુષજ ૧૧ (અગાડી જોઈ ભયથી પાછો ફરી જઈ) જોય મારે! મને મારી નાખ્યોરે, માત્ર ઉરછે કરી નાખ્યોરે, જેનું નામે

ન દેવુ ભેદભે દેવી બળી આ નગરી જવા દો એમા જેકું
 વુંજ નહીં એને ભેતા પણ પાર આવે તેમ નથી, ત્યારે આપ
 હું કરવું કેમ ? (વિચાર કરી) ભલે અહીં એકાતમાજ હો
 રહું તેથી જન્માતરેથી એકલા કરેલા પાપોમાંથી મુક્ત થઈ
 પાછાં ફરતા હોકાની પછાદી લાગી જઈ
 (નેપથ્યે)

સ્વપ્નરૂપ

ધારૂં પાદાબ્જ મુદ્રા, સમશીર શીવની, પ્રેમ તેવોજ તેનો
 પુત્ર પ્રિતી ઉમાની, શ્રુતિ કુશળ તથા, તિવ્રમે નેમ્ કીધો,
 હાહા દે હર્ષ મહારૂ, શરીર તકપીઆ હાડને અર્ધ માત્ર
 સત્યે તેની ટળાયે, પરિણતી નહિમે કર્મની દેવ સિત્ર રા

પુરુષ—(દૃઢતાથી) આહ આલવા દો આદ્ય નગરીનો
 દુરાચારી રાજ હરિશ્ચંદ્ર તો નહિ હોય ! (વિસ્મયતાથી) આ
 કોને બોલાવે છે ? (નેપથ્ય તરફ જોઈને) ત્રિનેત્રીની હમેશ પા
 સે રહેનારો તેનો પરિચારક ભગવાન ભૂગી આ તરફ આવે છે !
 ત્યારે તો જલહીજ નીકળી જઈ.

(નિકળી જાય છે)

(પછી ભૂગીરિટિ પ્રવેશ કરે છે)

ભૂગી—(ધારૂં પાદાબ્જ મુદ્રા ઈત્યાદિ બોલે છે વિચાર
 કરી) આલે દેવ ને દેવીને કહેતા હતા તે રાજપિ હરિશ્ચંદ્ર
 ની દશા પણ કેવી પલટાઈ મઝ છે !

૧ આ શ્લોકમા કર્મની ગતિ વર્ણવી છે શિવનો પ્રીતિપાણ ભૂગી કહે છે
 કે જો કે કપાલે ત્રીપુટ ધાગણુ કડ હુ, તેમજ ગરુડ પાર્વતીનો પોતાના પુત્ર તુલ્ય
 માગ ભપગ પ્રેમ છે, વેદમા કુશળ હુ, અતિ કષ્ટવેદી તપ કર્યા છે તોયજ
 આ શરિરમાં માસ રૂધિર નથી, માત્ર દારૂકા અને ચામડાજ રહ્યા છે કર્મની
 વિચિત્ર ગતિ કહીપણુ ટાળી રાકાની નથી એ વાત બરી છે

વસન તિલકા

ભસ્મે ભૂપિત ભખના, શરીરેજ ઝામ્યા,
પ્રભવેદ બિન્દુ, કરકયા નયનો ભખાને
કમ્બો શશાક શિરનો, શિર કપી ઉઠ્યુ,
કેતા અનાકિક અરિતજ એવુ જેવુ

૩૧

આજે તેના અહિ આખવા મારે દેવી અને દેવ મૃગાક
મેહી આતુરતાથી રાહ જુએ છે તો હુ પણ ભગવાનની પુન
માથી નિવૃત્ત થઈ તેમાં યાઉ

(એમ કહી નીકળી જાય છે)

ચિત્તચુકત રાજા પ્રવેશ કરે છે

રાજા —

શાર્દૂલ

આપી પ્રિતથી પૃથ્વી દ્વીજવરને સતોશ પામ્યો મને
માળે છે વળી દક્ષિણા વિધિ બળે, દેવી કીધી ને હમે
એના નથ મહિ નહીં જ નહવુ તેથી નહી વાટયે (તેની)
કાશીસ્થાન ઉમાપતિ તણુ કહ્યુ છે બિન્ન પૃથ્વી થકે જ
(મિતા થસ્ત હોઈને ઉડા નિસાનો નાથી) આ શુ હ

ખ, હુ ખ.

શાર્દૂલ

દારા પુન શરીર આ નથ રહા, બાકી બધુ મે ત્યાજ્યું,
પુરી મુક્ત છે થઈ નમ શકુ ત્યાગી મુની કેપને

૧ શકરના ભસ્મથી રમિટાયલા શરિર ઉપર પરસેવાના બિન્દુ કુટી ની
કળ્યા આખ તથા ભવા પણ મોગણ ગયા મસ્તક ઉપરનો ચદ્ર પણ કપી
હા થા થા શકરનું મસ્તક પણ છેવટે કપી ઉઠ્યુ વિશ્વામિત્રે આરસેલા કાચને
પરિણામે હરિશ્ચંદ્રની દસાનો ફેરફાર કેતા કેતા આ બાવો શકરનામા ભગી
જઈયા

૨ દિવસ=વિશ્વામિત્ર નાટ=રસ્તો બિન્ન=જુદું

ના ત્યાગી શકુ હું સ્વદેહ પણ આ, જે બ્રહ્મરૂપેની ટ્યો
 શુ કરવુ સુઝતુ ન મૂઠ મુજને, દીશા ગધી શૂન્ય હા! ૫૧
 (આગળ બોધ સહર્ષ) શુ આ વારાણસી! ભગવતી વારા
 ણસી! તને નમસ્કાર (વિચાર કરી આશ્ચર્યથી)

સ્વપ્નરૂપ

ઇચ્છે છે બ્રહ્મ નિષ્ઠો શમદમ નિયમે, મોહ જેનો ગયો છે
 સન્યાસે તો નથી જે, જન મન ફરીથી, બ્રહ્મચર્યે તપેથી
 તે આ વારાણસીમા શરીરના પડતાં, મેળવે સર્વ જન્તુ
 દેહાન્તે ઉદભવે છે સકલન વદતાં, તારકી જ્ઞાન એવુ ૬૨

શાખરીણી

વળી છુટે છે જન્તુના, અહીંલ દંઢ બધો જગતના
 વિધાતાનુ માથુ અહીં પશુ પતિ હાયથી હુચ્ચું.
 છુટી તે પ્રાપેથી અહીં અતુળ ખામે વસી રહ્યા
 ભિમા સગાયે તે હર કદી ન છોડે સ્થળ અહા
 શુ ઉપાય કર કે મુનીના ઋણમાથી છુટું ? (ચિન્તાથી)

શાદુલ

શુ છતી ધન મેળવુ 'ધનદને લક્ષ્મી વિના શુંજયે
 સિક્ષા દીન પણે યહે દીજવશે ના ક્ષત્રિ તે આદરે
 વ્યાપારે ધન લાભ છે પણ નસે દારિદ્ર મારે ગૃહે
 સર્વે કાળની વાત છે વિધી બળે ના તેય બાકી રહ્યા

૧ સ્ત્રી પુત્ર ત્યા આ મહારા દેહ સિવાય સર્વસ્વ ત્યજ દીધુ, માગેલી
 મુદત પણ પુત્રી થઈ મુનીના કોપથી છુટા થવાનું નથી તેમજ તેમણી છુટવા
 માટે દેહ કે જેના ઉપર બ્રાહ્મણનું દેવ ભણુ છે તે પણ તેને લીધે ત્યાગ ક-
 રાતો નથી જોઈ હું મૂઠ થઈ ગયો છું, મને કોઈ પ્રણુ ઉપાય સુઝતો નથી,
 આરેગમ શૂન્ય દેખાય છે

૨ જે તારકી- જ્ઞાનની ઇચ્છા શમદમ નીચનાદીથી જેનો મોહ જતો રહ્યો
 છે એવા બ્રહ્મનિષ્ઠો રાખે છે તે જ્ઞાન આ કરી ક્ષેત્રમા કોઈ પણ જીવનુ શરીર
 પડતા મેળવે છે એ જ્ઞાન સન્યાસેથી કે બ્રહ્મચર્યથી અથવા તપ કરે પણ મલ
 તુ નથી તેનો પ્રકાશ આ ક્ષેત્રમા મરતા જીવને થાય છે અને તેને પુનર્જન્મ
 થતો નથી

દોહડો

વેચી દેહ સત્ય પાળુ જે છે શાશ્વત મમ
ને નહીં પાળુ તેહને ધમડે ઊભય લોપ

૬

(દહતાથી) તો વત્સ કાઢિતાશ્વતુ પાલન કરનારી, હા
મે પથ નાપવાથી થાકી ગયલી મેવી આવી નહીં પહેલે તેટ
લાંમા જલદીથી જઈ પારેલુ ગમ પામ ઊભાડ (જિએ ભેઈ)
શુ મૂઢ નારાયણ માથે પલ્લ આવી સામ્યા !

ત્રોટક

તપતો રવી કોધ થકી દહતો, ન્યમ કૌશીક કોપ થકી બળતો
વહતી પગથી ખુબ લાપ અહા, વહતુ મુજ માનસ તાપ મથા
વિધિ હાય બની કુર કેમ વળી, બળી જામ રહી બહુ દીન બની
મુજ દેવી પઠે તરૂ મૂળ તટે, જઈ બેઠી હવે ભૂમી આસન છે ૧૦
માએલી અવધિનો અત આવી લાગ્યો અથવા તો હરિ

શ્રદ્ધનો જ કા નહિ ?

હાય ! મુજો ! અહા દુર્ભાગી ! (પડી જઈ જલદીથી જિ
હી એકાતુર મઈ) દુરાત્મા હરિશ્ચંદ્ર ! પાપી !

ઉપજતી

આપી શક્યોતુ નહિ દક્ષીણા જે
હતી કબુલી દિનનેજ પૂર્વે,
સત્યે અજ્યો ને રૂપીરૂણુ દાઝ્યો,
જશે હવે તુ શઠ ! ડોણુ દેશ

૧૧

મુની આવી પહેલે તે પહેલા બળરમા જઈ આરબેલુ
કાર્ય બળવી લઉ (જલદીથી આમ તેમ દરા ફરી એકાન્તમા
ઉભા રહે છે)

કોપદર્શાવતા કૌશીક પ્રવેશ કરે છે)

કૌશિક

શિખરિણિ

‘નદ્યો વિધા નાશો કરતળ ચઢેલી વળીવધ્યો,
 નરો કયો રોકાયો વિનય-જડ-દુર્બુધ્ધિમરિ તે,
 વધી વેગે વન્હિ પ્રજળીજ મુકા ઢાળ મહી ને
 છતાં સીચ્છે બાળે વનત્યમ મને કોપ અતિ.શે ૧૧૧
 (કોધમા) દુરાત્મા પાપીહરીશ્ચ દ્ર

વસંત તિલકા.

નાભેજિં સત્ય વૃતથી ચળતો જતુને,
 ના ભેઉ ભ્રષ્ટનિજ રાજ્ય થકી જતુને,
 ત્યાં સુધી શાત નવ થયા કદીજ મારો;
 ક્રોધાગ્નિ જેહ મળયો તુજ દુર્નયેથી ૧૪

(ભેઇને, સવિસ્મય) અરે! શુ દુરાત્મા અહીં આવી
 પહોંચ્યો! અથવા ના ના એતો મહાત્માજ ભલે મળુ તોખરો.

(તેમ કરી સક્રોધ) આ ! શુ તે મહારી દક્ષિણા માટે
 સુવર્ણ મુદ્રા હજી મેળવી નથી ?

રાજા—(સસંજમ) ભગવાન કૌશિક અહિં ક્યાથી !
 ભગવન ! નમસ્કાર કરૂં છું

કૌશિક—ધિકાર છે અનાર્ય! શું હજી પણ જોટું અને મીઠું
 મીઠું બાલી હમોને છેતરવા ઇચ્છે છે ?

૧ પ્રથમથી મારો ક્રોધરૂપી અગ્નિ વધેલોજ દત્તો તેમા હાથમા આ
 વેલી વિધાના નાશથી વધારો થયો તે રોકવા છતાં રોકાતો નથી વિનયને
 લીધે જેની બુદ્ધિ જડ જેવી થઈ ગઈ હતી એવા દુર્નયે દત્ત કરતુકથી મુજ
 જળતણુમા જેમ અગ્નિ પ્રજલી પ્રજલી બળુકો ઉઠે છે તેમ માગ મનમા
 પરજળતો અગ્નિ બળુકો થઈ ઉઠ્યો છે અને પાણી છાટતા છાટતા અગ્નિ
 જેમ વનને બાળી મુકે છે તે પ્રમાણે સમાધાન કરતા છતાં પણ મારો ક્રોધ
 ગિન મને બાળે છે

રાજા—(કાંત આડા દાખ દર્ષ) ભાગવાન ! શાત યાઓ
શાત યાઓ

કાગિડ—(કાપ બતાવિ) દુશાભા ! જોડા દાનથી ખ્યા
તી મેળની મીઠ્યા પુડશાતનનો પ્રપચ કરનાગ ! ઉલોરહે ઉભારહે

વસતતિવડા

દે દક્ષિણન, અવધિ યહ પુગીતોએ,
જોટી લુખી મધુરતા ભરીવાણીભોલે,
આપેલ દાન પુરતા નહિ છોડુ આને,
શાપાર્જિન તે તુજ શીરે પડતેજ વાગ

(જોમ કંગી આપ દેવા જલ હાથમા લે છે) ૧૪

રાજા—(સસત્રમ પગમા પડીને) ભગવાન ! પમન્ન
યાઓ, પ્રમન્ન યાઓ શાત યાઓ શાત યાઓ

નોટક

રવી અરત ચતા મુઘી જોન ઉ,
દક્ષિણ પછાધી કરતો મરત,
ડી શાપીઓ વધવા ડલે,
કી સ્વાધીન જા જતને / પ્રલો

૧૫

પ્રસ ન યાઓ બલરમા આપલે જ ને જઈએ

કાગિડ—(શાપ દેવા લીધેડુ જળ હાથવાથી મુઘી હ)
ભલે તમા જઈ આપ ને દુ પહ મધ્યા હન્નાનથી પન્નાને
આવુ હ

(નીડજો ભય છે)

રાજા—(મોઢ્યો નાના)

વસંત તિહકા

છે 'પ્રણીને' રૂઢ અહો પરિણામ ઘોર,
આ લોકને પરચહીં અપદિતિ કરી,
છે તેજ એક નર લોક ત્રણેય મોટો,
જેણે ન દીધું મુળ કોઈ ધનીકતુ જો.

૧૨

(પરીક્રમ કરી, જોઈ, સહર્ષ)

આ હુ ખેલાર માર્ગ !

(માથે તરણુ ઝુકી દ્રઢતાથી) રે રે સાધુઓ !

રોળા.

રહ્યો હેતુકો ગૂઢ' દશા થૈ વિપરીત માથે
વેચુ હું નીજ દેહ લક્ષમુદ્રાને સાટે

૧૭૨

માટે આગે । મને ખરીદો, ખરીદો. (આકાશમાં) શુ

કહેછે ? શા માટે આવુ દારણુ કામ આરબ્યુ છે ? આટલી ખર્ચી
હઠીભાઈમાં શોમાલ આ જીવલોકજ વિચિત્ર છે (વળી ખીજે
સ્થળે જઈ "રહ્યો હેતુ" ઇત્યાદી બોલે છે) (આકાશે) શુ કહેછે ?
તારી શક્તિ કેટલી છે ? તુ શુ કામ કરશે તથા તારૂ જ્ઞાન કેવા
પ્રકારનું છે ?

(હસીને)

દોહરો

સ્વામી આજા પાળવા કહૂ વિચાર નહીં લેશ,

ગણાય આકરમા ખરો ગુણ મોટો એ એક ૧૮૩

૧. જે માણસના પાળ ઉપર દેવ હોય તેને તે દેવાના પગિણામમા ઘોર
દુઃખ વેઠવું પડે છે દેવ એ મનુષ્યને આ લોક તથા પરલોકમા અપદિતિ કરવા
વાળુ છે ત્રણ લોકમા તેનેજ મોટો નંજુવો ક જેને કોઈ ધનવાનનું મુળ
જેવાનો સમય નહિ આન્યો હોય

૨. આ મારી વિપત્તિ દેવા થવાનું કાલ નહિ કહી શકાય એવું કારણ
છે કે જેને માટે હું આ માટ ગગિ એક લાખ મોહાર માટે વેચુ છું

૩. આકરમા મોટો ગુણ એ એક હોયો નંજુએ કે ધણી જે જે આજા કરે
તે વિરો કહ પણ વિચાર વ્યા જીવાય તે પાળવી

વૈદ્ય પ્રભુરામ જીવનરાય ઔષધાલય

આર્ય ઔષધાલો ઉત્તમ સંગ્રહ.

જેને માટે પુરા તથા અમદાવાદ એકિઝિમિશન તરફથી મેળાતો ગાલ તથા રૂપાના ચામે અને ફર્સ્ટ ક્લાસ મર્ટિકિડેટ મળેલા છે તથા મળકોટ એકિઝિમિશન તરફથી ફર્સ્ટ ક્લાસ મર્ટિકિડેટ મળેલા છે ગુફી ગુદો અમુલ્ય ભગ્ને, રત્નો પરત્વ, ચુર્ણ, ગુટ્ટી, અક્ષેહ, રસાયનો, મજન, અલ્પન, મુરખ્ખ, પાક, લેપ, ક્વાચ, તૈવાર મળે છે.

સેમની હકિકત લખવાથી થોડા ઉપચાર નોકલવામાં આવે છે.

૬૦ અનંતવાડી, જુલેશ્વર, મુખાઈ.

હાફેતર પૌપટ પ્રભુરામ, એલ. એચ. એન્ડ એસ.

આર્ય અને ઇંગ્લીશ બંને વૈદ્યકને આધારે ચિકિત્સા કરનાર

આયુર્વેદ વિદ્યાલયમાં નિદાન ચિકિત્સા, પરિચર્યા અને ઔષધી દિય તથા ગુણ દોષનો અધ્યયન

૬૦ અનંતવાડી, જુલેશ્વર, મુખાઈ.

સુસુત્ર

આર્ય વૈદ્ય સંબંધી અનિગય ઉત્તમ પ્રાચીન ગ્રંથ જેમાં નિદાન, ચિકિત્સા અને પ્રયોગો શારીર, રિગે વિષયાનુ થોડા વર્ગન કરવામાં આવ્યું છે.

(ફિસલ રૂ. ૨૦.)

મળવાનું ઉકાસું — વેદ વર્ચ સુભાની ઔષધી,

અનંતવાડી જુલેશ્વર મુખાઈ.

વિષય	અનુક્રમણિકા	પૃષ્ઠ
૧. ગુરુત્વ વર્ષ	...	૧
૨. લેખકોને ઉપકાર	...	૨
૩. ઉપદેશ માળા	...	૩
૪. નવા વર્ષ માટે પ્રભુ પ્રાર્થના	...	૪
૫. જીવતે જીવન કાઢ કર્તવ્ય કે કે નહિ ?	...	૬
૬. પિદ્ધાવિલાસી ભોજનરાજ	...	૯
૭. અદ્ધર્મ શ્રેણી	...	૧૨
૮. પ્રિયવત પ્રહાસ	...	૧૫
૯. મોક્ષ વ્યવસ્થાનું દ્વિદર્શ	...	૧૮
૧૦. દારૂનો સેવામાં શ્રીકૃષ્ણ પુણ્ય	...	૨૧

જાહેર ખર્ચરના ભાવ.

દેશી ઉદ્યોગ ધંધાને ખાસ ઉત્તેજન આપવા ખાતર “આર્યધર્મપ્રકાશ” માં પ્રસિદ્ધ કરવાની જાહેર ખર્ચરના ભાવ નીચે મુજબ ધણીજ સરતા રાખવામાં આવ્યા છે.

	એક વખત	ત્રણ માસ	છ માસ	વર્ષ માટે.
ચાર, લીટી	૦-૧૨-૦	૨-	૩-૦-૦	૪-૦-૦
અરજી પૃષ્ઠ	૨-૦-૦	૪-૦-૦	૬-૦-૦	૮-૦-૦
આખું પૃષ્ઠ	૩-૦-૦	૬-૦-૦	૯-૦-૦	૧૨-૦-૦

એક માસના અંક સાથે એક ત્રીસ મુધીના વજનના હુંડીયો વહે ચવાના ૩૦ પ લેવામાં આવશે વિશેષ માહિતી માટે નીચેના શિરનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.

“તંત્રી-આર્યધર્મપ્રકાશ”

૬૦ નંતવાડી, ભુજેશ્વર—મુબઇ

વિદ્વજ્જનોને વિનંતી.

સર્વ વિદ્વાન લેખક વર્ગને ખાસ પત્રમાં પોતાના લેખો મોકલવા વિનંતી કરવામાં આવે છે. આર્યધર્મપ્રકાશમાં ખાસ કરી ધર્મ-નીતિ અને આર્ય ઉચ્ચ વ્યવહારના વિષયો લખાઈ કરવામાં આવે છે. સરલ શુદ્ધ ગુજરાતી ભાષામાં એવા વિષયો ઉપર લખાયેલાં ગદ્ય અથવા પદ્ય ઉપકાર સાથે સ્વિકારવામાં આવશે.

પાપટ પ્રભુરામ વૈદ્ય.

મંત્રી.

આર્યધર્મપ્રકાશ

પુસ્તક ૩૦ સુ]

કારતક સ ૧૮૬૧

[અક ૧ લો]

યતોધર્મસ્તતોજય

નૂતન વર્ષ

નવીન વય માટે અભિનંદન આપતા સવના ન્યાણી ઇચ્છા કરવી એ શુભચિત્તને સ્વાભાવિક છે તે સામાન્ય નિયમને અમે પણ વળગી ગેટતા અમારા આશ્રયદાતા વાચક વર્ગને આ વર્ષ આતદમય થાય એવું ઇચ્છીએ છીએ અમારૂં ગયું વર્ષ સામાન્ય ગયું છે બંને વર્ષના દુકાળ અને મહામારીથી નિબળ થએલો વાચક વગ મામા ય રીતે ઉપેક્ષાવાન થયો છે તદનુસાર લેખક બગ પણ અનુસાહી થતો જણાયો છે વિશેષમા અમારા સખધમા, પોષક જનોની સ્વદેશમાથી ગેર હાજરી તથા અન્ય વ્યવમાયને લીધે અમારૂં સ્વરૂપ, દુર્ગળ અને અનુસેવક જણાયું છે એમ લોકવાણી છે એમ છતાં પણ અમે અમારૂં ધર્મ યથાશક્તિ કયું છે આવેલી સ્થિતિને તાત્કાલિક બદલાવવા કરતા પ્રસંગોપાત્ત સુવારવાનો પ્રયત્ન કરી મુળ સ્થિતિ પર આવવું વધારે ઈચ્છિત છે, એમ ધારી આ વયમા આ સ્થિતિ માજ નવો પ્રયામ આરંભાયો છે અને તે સદળ થાય એવી સવ શક્તિમાન પરમેશ્વર પાસે પ્રાર્થના કરતા, પુનરપિ અમારા વાચક તથા લેખક વર્ગનો આપેલા અને હવે આપવાના આશ્રય માટે ઉપકાર માની નેઓ વિગ્રાવિલામી, ધમધુરધર અને સ્વકાર્યમા ઉત્સાહી રહે એવી પ્રાર્થના કરીએ છીએ —

વિ પ્ર વૈ

લેખકોનો ઉપકાર.

ધર્મધુરંધર વિક્રમાલતના નવા વર્ષના પ્રારંભે અમારા આહુ-કોનો પ્રેમપૂર્વક ઉપકાર માની તેમની દિધાયુષી આહી સર્વ પ્રકારથી વિશ્વનિયંતા પાસે આપાદીની યાચના કરી છે તેજ પ્રમાણે જે જે વિદ્વાન લેખકોએ ગયા વર્ષમાં આ માસીકનું પોતાના લેખ-દ્વારા પોપણ કર્યું છે તેમના યરમ ઉપકાર સહિત પરમાત્મા પાસે તેમનું કલ્યાણ આહીએ છીએ.

એ લેખકોમાં કવિ લગવાનલાલ કુંગરશીએ સારો લાગ બળવ્યો છે. ચોછામાં ચોછા આશરે ત્રીશેક વિષયો ઉપર એમણે લખ્યું છે. તે પછી રા. રા. દયાશંકર વસનજી જોવાનાં આવે છે. તેમનાં પ્રભુપ્રાર્થના અને ઇશ્વર લજનનાં પદો ઘણાં વાંચવા યોગ્ય છે.

રા. રા. રંગીલદાસ શીવશંકર તથા રા. રા. જયાશંકર વાઘજી તરફની જૂદા જૂદા વિષયો ઉપરની કવિતાઓ પણ મનન કરવા જેવી છે. રા. અમૃતલાલ કુવરજી વૈદ્યે પણ કવિતા અને લેખથી આ માસીકની સારી સેવા બજાવી છે. તે પછી ખડેન રૂકિમણી નારણજીનો લેખ ઉત્તેજન આપવા યોગ્ય છે. અમને ઘણો હર્ષ થાય છે કે આ માસીકમાં સ્ત્રી લેખકોમાં આ ખડેને પહેલ કરી છે. રા. હામોદર કહાનજી, રા. નાનાલાલ દેવશંકર વૈદ્યે, રા. વિજયશંકર કહાનજી પટણીએ, રા. નારદલાલ પોપટલાલ વૈષ્ણવે, રા. નરહરિ કણ્ણારામ દેસાઈએ, રા. શંકરલાલ જેઠાલાઈએ એમ જુદા જુદા વિષયોથી યથાશક્તિ સહાય આપી છે. તે સિવાય ખીજ પણ જે જે લેખકોએ આ માસીકને પોતાના લેખથી મદદ કરી છે, તેને માટે અમે તેઓ સર્વ લેખકોનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનિએ છીએ.

આર્યદેશ, આર્યધર્મ, ને આર્યપ્રજાની ઉન્નતિ અર્થે આ નવા વર્ષ માટે અમે ઉમેદ ધરાવીએ છીએ કે આ માસીકને યોગ્ય એવા લેખો અમારા જીના અને નવા વિદ્વાન મિત્રો વધુ સંખ્યામાં મોકલતા રહેશે એટલું જ નહિ પણ સુદ વિદ્વાન ખડેનો પણ આવા રૂડા કાર્યમાં આ વર્ષે વિશેષ ઉમંગથી લાગ લેશે.

બુઝ્યો બુઝ્યો થયો ગયો, ગયો પુકાર ત્યાં પઝ્યો,
 સુ સંગતી દલાલ બહાણમા પ્રભુ કૃપા ચઢ્યો;
 મઝ્યો કિનાર ચેત, લેલ મુંસ હાય હોલમા,
 ન રાચ જૂઠ તાલમાં, ફસાઈ મોહ જાઝમા. ૬
 નિવૃત્તિ નારણું હઢી મઢી મુસગમા ફરે,
 સહેજ પાર તો જહે, કદી ન વાટ વિફરે;
 હવે ન મૂલ મૂલમા મમ્યો વધું વિઠાઝમાં,
 ન રાચ જૂઠ તાલમા, ફસાઈ મોહ જાઝમા. ૭
 તને સુ કે'ળ કામના કથ્યા મલા કવિવરે,
 કહેળ રૂપ રે'ળ જ્ઞારો લે સમે સુ અંતરે;
 ફરી ન વિશ્વ વૃક્ષમા, ન વિશ્વ કેરી ઢાલમા,
 ન રાચ જૂઠ તાલમા, ફસાઈ મોહ જાઝમાં. ૮

(કવિ ભગવાનલાલ કુંભરશી.)

નવા વર્ષ માટે પ્રભુ પ્રાર્થના.

હરિગીત.

જય જય કર્ણાકર સુખદંડર, અરજ હરમા ધારજે,
 આ વર્ષમા ઉત્કર્ષ ભારત વર્ષનો વિસ્તારજે,
 કરી મહેર લીલા લહેર ધર ધર કર દિવસ ઉલ્લાસનો,
 વર્ણો નવિન વર્ષે વિજય કરજે “આર્યધર્મપ્રકાશ”નો. ૧.
 પ્રતિવર્ષ કાળો કે'ર હા હા! અથિ તાવ તણા વિભુ,
 દુષ્કાળ ઝેર ઝમેરથી બી'વરાવતો હા હા! પ્રભુ!
 અધકાર છે ચોપાસ દે આધાર તુજ ઉજાસનો,
 વર્ણો નવિન વર્ષે વિજય કરજે “આર્યધર્મપ્રકાશ”નો. ૨.

થઈ શાય હિંદુ ભારત તનુજે, અન્યની આસે પડયા,
હુનર કળા ખોઈ ખરી દુ ખને ખરાખે જઈ ખડયા,
સવ્યા વધ તે ટાળીને પ્રકટાવ સૂચ પ્રભાતનો,
વળા નવિન વર્ષ વિજય કરજે “આયધમપ્રકાશ”નો ૩

ભારત તણે જય જય ઈચરતી, દેવી દોનમેમ જે,
તેનો સહાયક થઈ પ્રભુ, જયમાળ કંઠ જડાવી ડે,
દારિદ્રતા કરી દૂર ને પૂર પૂર, સપ સુવામનો
વળી નવિન વર્ષ વિજય કરજે “આયધમપ્રકાશ”નો ૪

એડવર્દનુ સામ્રાજ્ય ગીર તપતુ અવિચળ રાખજે,
તે સાથ ભાગતવામીના, નિજ હક સુદ્ર ડરી થાપજે,
ગૌરવ ગએતુ આપજે, આધાર તુજ વિશ્વાસનો,
વળા નવિન વર્ષ વિજય કરજે “આયધમપ્રકાશ”નો ૫

જાપાન રૂશ લડી મે, અણુસખ્ય ઈવ સહરાય છે,
પ્રભુ શાંતિ સિચ એ હૃદયમા બહુ થઈ હવે હક થાય છે,
તુ અનંત અઘિ પતિ પ્રભુ, અત આપુ એ ડડવાશનો,
વળી નવિન વર્ષ વિજય કરજે “આયધમપ્રકાશ”નો ૬

ઘરઘર રમજે તુજ નામ ઢામ, પરોપકારી ખો થજે,
વળી સપ મિદ્ધિ નવેનીધિ, ભરપૂર ભારત જન હજે,
નિતનિત્ય દિવાળી દિવસ દૂર કુચ પ હોળી દુતાશનો,
વળી નવિન વર્ષ વિજય કરજે, “આયધમપ્રકાશ”નો ૭

તા’રી રૂપાનુ ધ્યાન આયાવત્ત પ્રભુ કે’વાય છે
તેને અહા! ભગવાન હૃદયથી, કેમ વિસરી જવાય છે,
કર પૂવ સમ-ગોલીત ભાગત, આર્ય અરણ ઉજાશનો
વળી નવિન વર્ષ વિજય કરજે “આયધમપ્રકાશ”નો ૮

(કવિ ભગવાનના ન ગરશી)

જીવને સ્વતઃ કાંઈ કર્તવ્ય છે કે નહિ ?

સમસ્ત વિશ્વમંડળમાં નિરંતર અવસ્થાંતર જોવામાં આવે છે, એ પ્રવાહ અવિછિન્ન રૂપે વહોળ જાય છે તેમાં જીવ પોતે કાંઈ કરી શકે કે નહિ ? જો થનાર છે તે થએજ જાય છે તો પછી તેમાં કરવાપણું કેને છે ? આપણા અંતઃકરણમાં વારંવાર એવી જ્યારે અનેક સ્ફુરણાઓ ઉઠ્યા કરે છે કે થનાર હશે તે થશેજ. એવી ભાવના એક તરફથી સીદ્ધ થએલી છે, ત્યારે બીજી બાજુએથી શાસ્ત્રો કહે છે કે કર્મ કરો ને ધર્મ કરો, આમ કરો ને તેમ કરો; પરંતુ જે થનાર છે તે તો થવાનું છે તો પછી તેમાં કરવાપણું કેને રહ્યું ? જીવોની અવસ્થા નિરમાવાનું કાંઈ કારણ તો હોવું જોઈએ, કારણકે કારણ વિના કાંઈ પણ કાર્ય થતું નથી. જન્મ, મરણ, સુખ, દુઃખ એ સર્વનું કાંઈ કારણ હોવું જોઈએ. કાર્ય કારણરૂપ નિયમો અને તે સર્વમાં પ્રત્યેક કામ તેનું નામ કર્મ. ખાવુંપીવું, ઓઢવું પહેરવું આચાર વિચાર એ સર્વ કર્મના વિભાગજ છે ને જેવાં કર્મ તેવી ગતિ. કર્મ અનાદિ છે ને તે ત્રણ પ્રકારનાં છે. સંચિત, પ્રારબ્ધ, ક્રિયમાણ. હવે તેની વ્યવસ્થા સમજવી આવશ્યક છે. અનાદિ કાળથી કર્મનો જે સંગૃહ એકઠો થયો છે તેનું નામ સંચિત, એ સંચિત કર્મમાથી જેટલો વિભાગ કળ આપવાને તત્પર થઈ ગયો છે ને જીવને જીવરૂપમા સ્થાપી રહ્યો છે તે પ્રારબ્ધ, જ્યારે જીવનું જીવપણું જતું રહી પોતાના સ્વત રૂપને પામે છે ત્યારે પ્રારબ્ધનો તેજ ક્ષણે ક્ષય થઈ જાય છે. હવે ક્રિયમાણ કર્મ શું છે તે જાણવાનું રહ્યું. જોકે સંચિતથી પ્રારબ્ધ, ને પ્રારબ્ધથી ક્રિયમાણ ને ક્રિયમાણ થી વળી સંચિત. એ પ્રમાણે વિશ્વક્રમ ચાલ્યો જાય છે તો પછી જીવને કરવાપણું ક્યાં રહ્યું ? પુરૂષાર્થ કરવાનું જીવને ક્યાં રહ્યું ? એ પ્રશ્ન તુર્તજ ઉભો થાય છે. ક્રિયમાણ એ જો કર્મનો ભાગ પાડવામાં આવ્યો છે તો તેમાંજ જીવનું કાંઈ કર્તવ્ય સમાયેલું છે ક્રિયમાણ એટલે કરાતું—તો પછી તેને કાંઈ કર્ત્તા હોવોજ જોઈએ, એ કર્ત્તા તેજ જીવ. જો કે ક્રિયમાણ કર્મની વ્યાખ્યા એવી છે કે પ્રારબ્ધને

આધિન થઈ, જીવ જે કાઈ કરે તેનું નામ ક્રિયમાણ એ ક્રિયમાણ
 ઈર્મ પારખ સાથે જેટલું લોગવી જવાય તેટલું
 લોગવવું રહે, તે સચિતમા લગી જઈ નવા જન્મ
 લોગવવા માટે તૈયાર થઈ જાય છે ક્રિયમાણ
 પ્રારબ્ધ છે, કેમકે તેના ઉપર પ્રારબ્ધની સત્તા
 કરવાપણાનો તેમા હિસ્સો સમાયેલો છે ને તેથીજ
 એવું નામ આપવામા આવ્યું છે પ્રારબ્ધ ગણ
 સમજ્યા વિના ક્રિયમાણનું ખરૂં સ્વરૂપ સમજા
 સમજવા અથ વેદાત તરફ દ્રષ્ટિ કરી જોતા સ્પષ્ટ
 ઇશ્વર અકર્તા રૂપ છે તો પછી તે અમુક નિયમો ગા
 અકર્તા ને કરવાપણું રહ્યું કયા ? એ તો પ્રારબ્ધ
 છતાં તેમા પ્રેરકાર ન થઈ શકે એમ પણ નથી ક
 નિયમો દેનાર કોઈ છે નહિ ઇશ્વર અકર્તારૂપે ર
 જે કાઈ થાય છે તે અનાદિ કર્મને યોગે એ કર્મમ
 જીવ ક્રિયમાણ ઈર્મને યોગે ઘઈ શક્તિ ધરાવે છે
 કર્મને અવકાશ ન આપવામા આવે, ને ઇશ્વરે
 પ્રમાણેજ લોગવવાનું છે એમ પ્રારબ્ધનો અથ ક
 જન્મ વ્યવસ્થા નિર્વેકજ થઈ જાય વારવાર જન્
 એ છે કે જીવ ઉત્તરોત્તર ઉત્તમ અવસ્થાએ પહો
 ગીતાનો અધ્યાય ૧૦ શ્લોક ૪૫મો શ્રીકૃષ્ણ લ
 શુ કહે છે ?

प्रयत्नाद्यतमानस्तु योगी संशुद्ध किल्बिष
 अनेकजन्मसंसिद्धस्ततोयाति परा गतिम्

જો અદ્ય પ્રયત્નવાળો યોગી પગમ ગતિને
 યોગ માર્ગમા ઉત્તરોત્તર અવિક અધિક પ્રયત્ન કર
 વ્યાસથી પાપ રહિત થએલો એવો યોગી અનેક
 પામેલા યોગવડે સારો જ્ઞાની થઈને શ્રેષ્ઠ ગતિ પામે
 શુ કહેવું ?

આ ઉપરથી ચોખ્ખું સમજાય છે કે ક્રિયમાણ કર્મની દોરી જીવનાં હાથમાં રહેલી છે. જે પ્રારબ્ધનું પ્રબળ વિશેષ હોય તો પ્રયત્ન કર્યા છતાં પણ પરાજય પામે છે; પરંતુ જીવ જે ઉન્નત ભાવથી એ બાબત મથન કર્યા કરે છે તો આગળ વધી શકે છે. ક્રિયમાણ કર્મદ્વારા જીવ પોતાની સ્થિતિ ફેરવવા મથન કરવા જતા જય પરાજય પામે છે, વખતે જય પામે છે, વખતે જય નથી પામતો; તેનું કારણ એ છે કે જે પ્રારબ્ધ અધિક બળવત્તર હોય છે તો ક્રિયમાણ કર્મ પરાજય પામે છે. તોપણ એ તો સિદ્ધ છે કે પુનઃ પુનઃ જન્મનાં યોગે જીવ ક્રિયમાણ કર્મદ્વારા ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ પામી ઉત્તમ અવસ્થાએ પહોંચી શકે છે.

એકજ માણસ મહા બુદ્ધિમાન, એક મહા મૂર્ખ, એક રશીલ, સગા એ ભાઈઓની બુદ્ધિમા તફાવત. એકનો જન્મ મોટા ભૂપતિને ઘેર ને એકનો જન્મ ગરીબ વાઘરીનં ઘેર, એક જન્મની સાથે કરોડોનો ધણી થઈ એસે છે ને એકને દૂકડા રોટલા કાળે આપો દિવસ રઝળવું પડે છે.

સરખો પ્રયત્ન કર્યા છતાં એકને સારો લાભ અને એકને હાની; એક શઠ અને એક ઉદાર આ બંધાનું કારણ તપાસીએ તો એકજ છે ને તે એ કે, પોતે અનેક જન્મમા જે જે કર્મો ઉત્પન્ન કર્યા છે તે કર્મને યોગે કર્માનુસાર વ્યવસ્થા જીવને એ સ્થિતિમા લાવી મૂકે છે. મરણ સમય સૂધિમા જેટલાં કર્મો ભોગવાયાં હોય છે તે ભોગવાયા અને પુનર્જન્મની સાથે જ્યાંથી ભોગવવું અટક્યું હોય છે, ત્યાંથી શરૂ થાય છે. જીવ સર્વદા સુખનીજ ઇચ્છા રાખે છે પોતાને સુખ થાય એજ રીતે પ્રવર્તે છે ત્યારે સુખ એ શું ? દુઃખની ઉત્પત્તિ કેવી રીતે થઈ ? વૃદ્ધિ, હાની, જય, પરાજય એ બધું આ વિશ્વવ્યવસ્થામાં ક્યાંથી આવ્યું ? અદ્વૈતમા દ્વૈત ભાવ ક્યાંથી થયો ? વાસ્તવિક શું છે ? તેમજ જીવને સ્વતઃ કોઈ કર્તવ્ય છે કે નહિ ? અને છે તો એ કયું કર્તવ્ય ? તે હવે પછી સ્પષ્ટ સમજાશે.

(અપૂર્ણ)

(કવિ ભ. હં.)

વિચારિલાસી ભોજરાજા

(ગયા અકના પૃષ્ઠ ૨૭૪ થી)

વત્સરાજનુ આયુ નિષ્કપટ સરલ હૃદય જોઈ, ભોજકુમાર
એકદમ દોડી તેની કોટે વળગી પડ્યો, ને તેને આલિંગન કરી કહ્યું
હે કાકા, હે મત્રી ! આપ આ વાતનો કંઈ પણ શોચ કરશે નહિ
પરમાત્માની ઇચ્છા પ્રમાણે જ થાય છે તમારા હૃદયમાં જે દયાનો
સચાર થયો ને રૂઢી બુદ્ધિ સૂઝી તે પણ એ પ્રભુની ઇચ્છાથી જ

અરક્ષિત તિષ્ઠતિ દૈવ રક્ષિત, મુરક્ષિત દૈવહત વિનશ્યતિ ।

જિવન્મનાગોપિવનોવિસાજત કૃત પ્રયત્નોપિગ્રહેન જાવાતિ ॥

દૈવ જેનું રક્ષણ કરનાર છે તેને અંધાર અરણ્યમાં પણ મારી
નાખવા કોઈ સમથ નથી ને દૈવ જેને મારવા ધારે છે તેની રક્ષા
હજારો સાધનો કે સહાયકોથી થઈ શકતી નથી

વત્સરાજ તો ભોજની ઉત્તમ બુદ્ધિ ને તેના ઉચ્ચ લાભથી
શરમાઈ ગયો, ને મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહા ! પ્રભુએ
મને મોટા પાપમાં માર્યા આ સમયે બચાવી લીધો કે ને જા
વખતે મારા અત કર્પુમાં સાર્વિક બુદ્ધિની પ્રેરણા ન થઈ હોત
તો મેં કેવું અનિષ્ટ કૃત્ય કરી નાખ્યું હોત ! અરેરે તે પછી મારી
શી દશા થાત ! મૈત્રવ ન મા પછ મારો સમાસ ન થાત, કેવી
અધમ ગ્થિતિને મૂવા પડી હું પ્રાપ્ત કરત અને લોકોમાં તો મારી
જે અપકિર્તિ થાત તેથી મારું જીવત એર સમાન થઈ દુલ્લભ
માનવ દેહને કોડીની કિંમતનો કરી નાખત

વળી વિચાર કર્યો કે લોભી અને ઘાતકી મુજને મારે શો
જવાળા દેવો ? જો ભોજનુ માથું નહિ દેખાડું તો મારું માથું વડ
ઉપર એ દુષ્ટ રહેવા દેશે નહિ છતાં મારું માથું જાય તો
લને પણ ભોજને તો બચાવવો એમ નિશ્ચય કરી એ જાણનો
શિકાર કરી તેનું માથું પોતાની માથે લઈ લીધું ને ભોજકુમારને રથમાં
બેસાડી કોઈ ન જાણે તેમ મોડી રાત્રે પોતાની ઘેરે લઈ આવ્યો

પોતાની ચતુર ઓના કહેવા મુજબ ઘરના એક શુભ લેય
રામાં ભોજ ને ધુપાવ્યો

ખીજે દિવસે વત્સરાજ સુંજ પાસે ગયો ને પેલું રૂમાલમાં વિટેલું હરણનું માથું બતાવ્યું. સુંજ આ કષ્ટકળા સમજ્યો નહિ તે, તો બહુ ખુશ ખુશ થઈ ગયો ને વત્સરાજને મોટી પહેરામણી આપી.

તે પછી વત્સરાજે લોજનો વટપત્ર ઉપર લખેલો શ્લોક સુંજના હાથમાં આપ્યો

માધાતા સુમહીપતિ. કૃતયુગેલંકાર મૂતોગતઃ
 સેતુર્યેન મહોદધૌ વિરચિતઃ ક્લાસૌદશાસ્યાન્તકઃ ॥
 અન્યેચાપિ યુધિષ્ઠિર પ્રમુતયોહ્યસ્તંગતા મૂપતે ।
 નૈકેનાપિસમંગતાવસુમતી મન્યેત્વયાવીસ્યતિ ॥

આ શ્લોક બાંચી સુંજ તો આલોજ બની ગયો પોતાના હૃદયનો તે વિચાર કરવા લાગ્યો. અહા! મેં કેલું ઘોર પાપ કર્યું! જેણે મા'રા ઉપર વિશ્વાસ રાખી પોતાના પ્રાણ સમાન પુત્રને તથા રાજ્યને મા'રે સ્વાધિન કર્યું તેનાજ પુત્રનો ધાત કરાવ્યો. મોટા લાઈ સિંધુજ રાજાને સ્વર્ગમાં વિરાજે છે ને જે મને પોતાના પ્રાણથી પણ અધિક ગણતા તેનાજ પુત્રનો મેં વધ કરાવ્યો!!!

હાય હાય! હું કેવો ધાતકી! શું હું અજરામર છું? શું મા'રે માથે મહોત નથી? ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં કે આજ ઘડીએ મા'રું મહોત કા ન હોય? એમ કહી મ્યાનમાંથી તરવાર કાઢી પોતાનો શિરચ્છેદ કરવા બય છે કે વત્સરાજે દોડીને તુર્તજ સુંજનો હાથ પકડી લીધો. મહારાજ મહારાજ આ શું કરો છો? શું આમ કલ્પાત કરવાથી કે આત્માહત્યાથી લોજ પાછો મળી શકશે?

સુંજે કહ્યું નહિ વત્સરાજ, તમે મને અડશો નહિ. મા'રા જેવા પાપીથી તમે દૂર રહેજો હું કેવો દુષ્ટ! કે રત્ન જેવા પુત્રનો નાશ કરી ખુશી થાઉં છું. હું જગતમાં લોકોને મોહું કેમ દેખાડી શકીશ? સમસ્ત વિશ્વ મારા નામ ઉપર ચૂકશે મા'રે કિટકાર કરશે અરેરે મને આવી દુર્બુદ્ધિ ક્યાથી પ્રાપ્ત થઈ?

વત્સરાજ! આ મોક વાચતા મા'રૂ હૃદય ભેદાઇ જાય છે
પૃથ્વી, કે જે કોઇની થઇ નહિ તે શુ મા'રી થશે? કેવો બુદ્ધિશાળી
ભોજ! તેના એકજ શ્લોકથી માગ હૃદયમા જે અસર થઇ છે
અહા! તે અસર જીવિત પર્વત આ અતરમાથી ખસે તેમ નથી
મા'રા ડાહ્યા ભોજ, તે આવી શિષામણુ મને પટેલેથી ડાન નીધી?
અરેરે પણ મેં પાપીએ તેને મારી પાસે પણ કયા આવવા દીધો
હતો? ખરે હું કોઇ બુદ્ધિથી ન કટપી શકાય એવા લયકર ફિટ
કૃમીથી ને રક્તમાસથી ભરેલા નર્કનો વાસી થઇગ ને હજારો ક'પ
વહ્યા જશે છતાં મા'રો તો તેમાજ વાસ રહેશે

ભોજે આ મોકમા જે લખ્યું છે તે સત્યજ છે માધાતા
જેવા મહારાજ કે જેને સમસ્ત પૃથ્વી વરી હતી, યુધિષ્ઠિર જેવા
સત્યવાદી રાજા જેની યશસ્વી કીર્તિ આજે પણ જગતમા ગવાઈ
રહી છે ને સાક્ષાત્ પૂરણ પુરુષોત્તમ શ્રી રામચદ્રજી જેણે સમુદ્ર
ઉપર પથરાઓ તરાવી મેતુ બાધી રાવણનું ચોં ચોકડીનું રાજ્ય
ધૂળધાણી કરી નાખ્યું તે સર્વે રાજાઓ આજે કયા છે? સર્વે કાળને
શરણ થયા ને કોઇ પણ પૃથ્વીને કે લક્ષ્મીને સાથે લઈ ગયા નહિ
ત્યારે નુ આ પૃથ્વી મા'રી સથે આવશે એમ? અ નદીનીના
લહારો શુ મારા ભોજા ચાલશે? અરે ખરે! હું તો હાથ ધસતોજ
જવાનો ને જે આ પુત્રને મા'રી ખનની પોન્કી બાધી છે તેનો
બોલો સાથે લઈ જવાનો રે! મા'ગી શી દશા થશે! પ્રભુને હું શુ
જવાળ દઈશ? ને કાલ પરમાત્માના દિવન ત્યાનમા વિહાર કરતા
સિંધુન રાજા મને પોતાના કુમાર ભોજના સમાચાર પૂછશે ત્યારે
હું અધમ તેને શુ ઉત્તર દઈશ? હાય હાય! ભોજકુમારની માતૃશ્રી
આ અમાચારથી મરી જશે! ઓહ! ઓહ! ઓ પ્રભુ મા'રૂ શુ
થશે? હે જગત્રિય તા તુ મારો ભોગ લઈને ભોજને જીવતો કર આ
પાપીનું અહીં કઈ પણ કામ નથી, આ પાપી ગળતના નામને વાચક
નથી મા'રા જેવા હુદ્દ ઘાતપીને તુ રો વ નમાજ ફેકી રે! (એમ
બોલતા બોલતા બેશુદ્ધ થઈ જતા બોયપરપડી જાન છે) અપૂણ
(કવિ બ ૬)

સંધર્મ ઓળી.

(ગયા અંકનાં પૃષ્ઠ ૨૮૮ થી)

દમ—ચોર અથવા લૂચ્યા લોડો ઉપર વિજય મેળવવો એનું નામ 'દમ' નહિ પરંતુ ઇદ્રિયો ઉપર વિજય મેળવવો એનું નામ દમ.

તિતિક્ષા—સહન કરવાની શક્તિને તિતિક્ષા કહે છે. એટલે કંઈપણ ભાર ઉપાડવાની શક્તિ એને તિતિક્ષા સમજવાની નથી પરંતુ પ્રારબ્ધવશાત્ પ્રાપ્ત થએલા દુ.ખને ધિરજથી સહન કરવા તેનું નામ તિતિક્ષા.

ધૃતિ—અંતરને ઉદ્વેગની સ્થિતિમાં ન રાખવું. એનું નામ ધૃતિ અથવા ધિરજ નથી પરંતુ જીભડા તથા ઉપસ્થના વેગને અટકાવવા એજ ધૃતિ.

દાન—ધન આપવું એનું નામ દાન નથી, 'ખર્ચ' દાન તો એ છે કે પ્રાણીઓનો દ્રોહ તણ દેવો.

તપ—આદ્રાયણાદિક વૃત્ત કરવાં એ તપ નહિ પણ ભોગની ઉપેક્ષા કરવી એનું નામજ તપ છે.

શૌર્ય—પરાક્રમ બતાવવું એ શૌર્ય નથી પરંતુ વાસનાઓને રોકવી એજ શૌર્ય છે.

સત્ય—સાચું બોલવું એટલેથીજ સત્યની સીમા બંધ થતી નથી તે સાથે પ્રહ્મનો પણ વિચાર કરવો.

ઋત—ફક્ત સત્ય બોલવું એ ઋત ન કહેવાય પરંતુ સત્યની સાથે પ્રિય વાણી ઉચ્ચારવી તેને પંડિતો ઋત કહે છે.

શૌચ—મળનો ત્યાગ કરવાથી શૌચ ક્રિયા પૂર્ણ થતી નથી પરંતુ કર્મમા પ્રીતિ ન રાખવી એજ સત્ય શૌચ છે.

ત્યાગ—કોઈ વસ્તુને છોડી દેવી એ ત્યાગ નહિ પણ સર્વ પ્રાણીમા સમાનપણે જોવું એનું નામ ત્યાગ અથવા સન્યાસ.

ઉત્તમ ધન—પુત્ર પૌત્રાદિક તથા લોગના પદાર્થો એ ઉત્તમ ધન નથી, ઉત્તમ ધન તેા ધર્મજ છે

યજ્ઞ—ક્રિયારૂપ અથવા શ્રિતિ સ પાઠન કરવાના હેતુથી યજ્ઞન કરવામા આવે તે યજ્ઞ નહિ પરંતુ પરમાત્મારૂપ જાણી યજ્ઞન કરવામા આવે તેનુજ નામ યજ્ઞ

દક્ષિણા—સુવર્ણાદિક આપવુ તેનુ નામ દક્ષિણા નહિ પરંતુ નાનનો ઉપદેશ કરવો એજ ખરી લિણ છે ઝારણ કે તેથી યજ્ઞરૂપ વિષ્ણુ ગ્રસ । થાય છે

પુરુષનુ વલ્લ—શત્રુઓને હ ક્ષવવા એ બળ નહિ પરંતુ મનરૂપી શત્રુ કે તેને ન્વાધિન કરવા અર્થે પ્રાણાયમ કરી મનને 'બળ' લાવવુ એજ પુરુષનુ શ્રેષ્ઠ બળ કહેવાય

મગ—લાગ્ય એ ભગ નહિ પરંતુ પરમાત્માના રહેલા એશ્વર્યાદિ ૭ ગુણને જાણવા ને તેમા પ્રીતી કરવી એનુ નામ ભગ

લાભ—પુત્રાદિક પ્રાપ્ત થાય એ લાભ નહિ પરંતુ પરમાત્માની ભક્તિ કરવાની રૂચી થાય એનુ નામ લાભ

વિદ્યા—શાસ્ત્રો જાણવા એ વિદ્યા નહિ પરંતુ આત્માને મૂળ સ્વરૂપે જોળ મવો એનુ નામ વિદ્યા

લલ્લા—માત્ર લલ્લવુ એનુ નામ લલ્લત નહિ પરંતુ દુષ્ટ કર્મ ત્યાગ કરવાનો વિચાર થાય ને તે દુષ્ટ કામ કરના અટકી જવુ એનુ નામ લલ્લત

ઉત્તમ ભૂષણ—અલ મારાદિ ધારાણુ કરવા એનુ નામ ભૂષણ નહિ પરંતુ તૃપ્તાનો ત્યાગ કરવો એજ ઉત્તમ ભૂષણ છે

સુખ—લોગ લોગવવા એનુ નામ સુખ નથી પરંતુ હ ખમા હ ખી ન થઈ જવુ ને સુખમા હરખાઈ ન જવુ એનુ નામ / સુખ

દુ સ્વ—ગરિરમા રાગાદી ઉપદ્રવો થાય એનુ નામ દુ ખ નહિ પરંતુ વિષય સુખની વાઠના ઘાય એનુ નામજ દુ ખ જાણવુ

પડિત—શાસ્ત્રો ભણી ગયો હોય તે પડિત નહિ પરંતુ બધાને મોક્ષને યથાર્થ ગીતે જાણે તેનુજ નામ પડિત

મૂર્ખ-શાસ્ત્રો ન જાણતો હોય તે મૂર્ખ નહિ પરંતુ જેનામાં હું કરું છું હું કરું છું એવો અભિમાનનો કેદ હોય તેજ મૂર્ખ.

સુમાર્ગ-કાંટા વગરનો વાળી ઝાડીને સાફ કરેલો તથા રસ્તે ઝાડો રોપીને છાયા કરેલો માર્ગ સુમાર્ગ નહિ પરંતુ પરમાત્માની પ્રાપ્તિ કરાવનાર નિવૃત્તિ માર્ગને સુમાર્ગ જાણવો.

કુમાર્ગ-હિંસક પ્રાણીનો કે ચોરનો ભય જાણાય તે માર્ગ કુમાર્ગ નહિ, પરંતુ કુમાર્ગ તો એજ કે જેથી ચિત્તને વિશ્લેષ થાય.

સ્વર્ગ-જ્યાં દેવતાઓ વસે છે તે સ્વર્ગ નહિ પરંતુ અંતઃકરણમાં સત્વ ગુણની વૃદ્ધિ થાય એનું નામજ સ્વર્ગ.

નર્ક-કુંભીપાકાદિક નર્ક નહિ પરંતુ તમો ગુણની અંતઃકરણમાં વૃદ્ધિ થાય એજ નર્ક ખાણ.

બંધુ-ભાઈ ખરો બધું નથી પરંતુ સદ્ગુરુ કે જે પરમાત્મા સ્વરૂપ છે તેનેજ બંધુ જાણવો.

ઘર-ત્યરતુ કે ઇંટતુ બાંધેલું એ ઘર નહિ પણ મનુષ્યના શરીરને ઘર રૂપે જાણવું.

ધનવાત-પૈસાવાળો ધનવાન નહિ, પરંતુ જેનામાં સદ્ગુણનો ભંડાર છે તેજ ધનવાન.

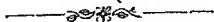
દારિદ્ર-નિર્ધન હોય તે દરિદ્ર નહિ પરંતુ અસંતોષીને દરિદ્ર જાણવો.

કંગાળ-ગરિબ હોય તે કંગાળ નહિ પરંતુ જે ધર્મિયોથી છતાઈ ગયો છે તેનેજ કંગાળ જાણવો.

સ્વતંત્રતા-રાજ્ય મળવાથી કે રાજા પણ પ્રાપ્ત થવાથી સ્વતંત્રતા મળતી નથી પરંતુ જેની વિષયમાં પ્રીતી નથી તેજ સ્વતંત્ર છે તે તેનેજ સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત થઈ જાણવી.

મનુષ્યાવતાર પામી જે મનુષ્ય આ શ્રેણી ઉપર ચડી ગયા છે તેઓ નિર્વિઘ્ને મોક્ષ ધામને હાથ કરી જન્મ મરણના ચક્રમાંથી છૂટી ગયા છે, તે દારણથી મુમુક્ષુ જનોએ સર્વ શાસ્ત્રના સારરૂપ આ સંધર્મ શ્રેણીનો માર્ગ ગૃહણ કરવો.

(કવિ ભગવાનલાલ હુંગરશી.)

પ્રિયવ્રત-બ્રહ્મા

(૫૮ ૧૭૫ થી સાધન)

વળી સગવડ ગીતામા પણ કહેલું છે કે—

અનાથિત કર્મ ફલ વાર્યં વમ વરાતિય

સસ વાસીચ યોગીચ—નનિરગ્નિનંચાત્રિય ॥

એટલે કેમના રૂળમા આસપ્તિ નહિ પ્રતા જે પોતાના કલબ્ય કર્મો કરે છે તે ન થાયી અને યોગી છે પણ અગિનો ત્યાગ કરવાવાળો અથવા ક્રિયાનો ત્યાગ કરવાવાળો સન્યાસી કે યોગી નથી માટે આત્મિનો ત્યાગ અવશ્ય કરવા યોગ્ય છે

પ્રિયવ્રત—એ આસપ્તિનો ત્યાગ કેમ અને ?

બ્રહ્મા—યોગનો આશ્રય કરવાથી

પ્રિયવ્રત—યોગ એટલે શું ?

બ્રહ્મા—ચ ચળ મનોવૃત્તિને સ્થિર કરવાનો ઉપાય

પ્રિયવ્રત—એ મનોવૃત્તિનો જય કેમ થઈ શકે ? એ મનોવૃત્તિ અતિશય પ્રણળ છે અને એ મનોવૃત્તિ ક્ષણે ક્ષણે સ સારમા આત્મિ કરાવવાવાળી છે એટલા માટે એ મોવૃત્તિને છૂટવા સાફ માત્ર આ વનવાસમા આવવું થયું છે માટે કહો કે—સ સારમા રહેવાય—અને મનોવૃત્તિ છૂટાય, તથા અમત્ પ્રપચથી લય ન થાય એવા કાઈ ઉપાય છે ?

બ્રહ્મા—હા અને તે મે તને કહ્યો તેજ ઉપાય છે વળી શ્રીકૃષ્ણે પણ અર્જુન પ્રતિ કહેલું છે કે યોગસ્ય કુર કર્મોણિ સગલ્યકત્વા 'વનજય' મનચ્ચદ્ મીતા હે અર્જુન ! સ ગમે ત્યાગ પ્રી યોગ માનને આશ્રય કરી અને ડમનો આદર કર

ગણુ કે—

૧ જ્ઞાન વિના મોક્ષ થતો નથી

૨ મનની ચ ચળતામા જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી

૩ અને યોગ વિના મનનું ચ ચળપણું જતું નથી

આ શ્રીકૃષ્ણના વચનને આધારે, યોગનો આશ્રય કરી સંસારમાં રહેવાથી લય નિવૃત્તિ અને મોક્ષ થશે. વળી આશ્રમાદાશ્રમંગચ્છેત્ એ વચનાનુસાર પણ ગૃહસ્થા શ્રમનો તો અવશ્ય આદરણીય છે. વળી ગૃહસ્થા શ્રમ એ કર્મ માર્ગનું નિવાસસ્થાન છે. માટે યોગ એટલે રાજયોગદ્વારા, મનનું નિયમન કરી અને જનકાદિકની પેઠે લોક સંગ્રહ માટે કર્મનો આશ્રય કરી, જ્ઞાન સંપાદન કરવાથી સંસારમાં પણ અસત્ પ્રપચ આધ કરી શકતો નથી. વળી લય સર્વત્ર છે. સંસારમાં છે અને વનવાસમાં નથી એવું નથી. પ્રિયવ્રત-પિતામહુ? એમ કેમ કહોછો. શું લય વનવાસમાં પણ છે? બ્રહ્મા-હા ! પુત્ર ! વનવાસમાં પણ છે. અને હું, તેટલા માટેજ તને યોધ કરવાને આવેલો છું-માટે સાંભળ.

મયં પ્રમત્તસ્થવનેષ્યપિમ્યાત્યતઃ સઆસ્તેસહષ્ટસપ્તન.

જિતેન્દ્રિયસ્થાત્મરતેર્બુદ્યસ્થ ગૃહાશ્રમઃ કિતુકરોચ્ચવચન્ ॥ ૧ ॥

યઃષટ્ સપ્તનાન્ વિજિગિષમાણો ગૃહેષુ નિબિદ્યયતેતપૂર્વમ્

અત્યેતિદૂર્ગાશ્રિત ડર્જિતાન-ક્ષીણેપુઝામત્રિચરેદ્વિપશ્ચિન્ ॥ ૨ ॥

ત્વંશ્વઘ્નનામાગ્નિ સરોજકોશ દુર્ગાશ્રિતોનિર્જિતપદ્સપ્તન

મૂંઢ્વેહભોગાન્ પુરુષાતિ દિષ્ટાન્ વિમુક્તસગઃ પ્રકૃતિં મજસ્વ=॥૩॥

પુત્ર ઉપરના ત્રણ પદોવડે યોધ કરી અને મારે તને આટલુંજ કહેવાનું છે કે જે પ્રમત્ત અર્થાત્ ગાંડલ છે. એટલે જેણે ઇન્દ્રિયો ને મન જીતેલાં નથી, તેને તો, વનમાં તો શું પણ વનની અંદરનાં વનોમાં જઈ અને વસવામાં પણ લય છે, કારણ કે તેની સાથે છ શત્રુઓ છે. એ છ શત્રુઓ કોણ છે? એ છ શત્રુઓ મન અને પાંચ ઇન્દ્રિયો મળીને છ છે. જેઓ ત્યાગ કરીને જાય છે તેઓ સ્ત્રી પુત્રાદિ વગેરેનો ત્યાગ કરીને જાય છે. પણ જેનો લય છે. એવા છ શત્રુઓ જેઓ શુભ રહેવાવાળા છે તેઓ તો સગમાં આવે છે. એટલે મન ઇન્દ્રિયોને તો સાથેજ લઈ જાય છે. કારણ તેનો ત્યાગ થતો નથી. અને તેથી મનના અસ્થિરપણાને લીધે જ્યારે વનમાં પણ ઇન્દ્રિયોને અવકાશ મળે છે ત્યારે તેથી સંસારાભિમુખ

વૃત્તિ થાય છે અને તેથી ભય એટલે સ સાર, અથાત્ જન્મ મરણ થાય છે તેથી ઉત્કૃષ્ટ સ સારમા રહી અને જ્ઞાનવડે જેણે મન ધૃતિ-એને નિયમમા રાખેલી છે, તેને ગૃહસ્થાશ્રમ રાગાદિ દોષને ઉત્પન્ન કરતો નથી અને તેથી સ માર નિવૃત્ત થાય છે માટે જેને એ શત્રુ ગણને જીતવાની ઇચ્છા હોય તેણે પ્રથમ ગૃહસ્થાશ્રમમા ગહેલુ અને તેને જીતવાનો ચત્ત કરવો, બલવાન શત્રુઓને પણ હુલ (ગદ, ડી વો)નો આશ્રય કરવાથી જીતી શકે અને ગદમા ગદી મ હાર કરતા કરતા જ્યાં શત્રુગણ ટીણુ થાય છે ત્યાર વિદ્વાન ઇચ્છા પ્રમાણે ફરે છે માટે હે પ્રિયવત તુ કાઈ પ્રાકૃત પુરુષોના જેવા નથી કે તારે ગૃહસ્થાશ્રમના રહી ચત્ત કરવો પડે, તું તો ભગવા નના ચરણારવિદની ડોશ રૂપ અથાત્ પ્રભુના આશ્રયરૂપ હિમા છે માટે એ જ શત્રુઓનો પરાજય કરી અને ઇશ્વર અર્પણ કરેલા ભોગ વૈભવને, ભોગથી નિસંગ જાની સ્વસ્થરૂપને પામ અજાત આત્મ નિષ્ઠ થા

પ્રિયવત-ઠીક પિતામહ ! આપના વચનોનો આદર ડડે છું આપના વચનો અમૃત મમાન છે હવે હું આપને નમન કરી મારા પિતાજી માથે રાજ્યમા જવાની જાણ માણુ છું

બ્રહ્મા-ઠીક ! પુત્ર જાઓ અને જાજીથી આય પુત્રો તારી પેઠે પૂવ જોની આજ્ઞાઓને પાળો જ્યાં સુધી આર્ય પુત્રો પૂવજોના માર્ગમાથી બ્રહ્મ નહિયાત ત્યાં સુધી તારો જેમ ભવિષ્યમા અપૂવ ઉદય થવાનો છે, તેમ તેઓનો પણ અપૂવ ઉદય થયા કરશે આ મારા વચનો સવણાદરોએ લખાવજે

હું હવે પછી બીજાઓને વાર વાર જોવ આપવાને આવીશ નહિ - પરંતુ જેઓ ઉત્પત્તિમા ચાલશે તેઓથી ઉત્કર્ષ થણો મેગજે જશે એટલું કહી પ્રિયવતને અભિનંદન આપતા-પ્રશાંતમન્ટુ સ્વસ્થસ્તુ બોલતા, હું સ ઉપર બેસી, આકાશમાથી જરતા પુષ્પોની ધારાઓ વચ્ચે આગમ મા । હડી ગગ

પ્રિયવત સ્વાય જમનુ અને નારદ પણ જતા હવા મ પૂજ અમૃતજ્ઞાન કુવરજી ૬ (ચાવડ)

મોક્ષ વ્યવસ્થાનું દિગ્દર્શન.

જ્ઞાનનાં સાત પગથીયાં જે મોક્ષપથમાં અગત્યનાં છે, તે જેને સંપત્તિ ભૂમિકા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે: તેમાં વિરાગ, વિવેક, શમાદિસંપત્તિ ને સુસુક્ષ્મતા એ ચાર સાધનના સમુદાયને મોક્ષપથની પ્રથમ ભૂમિકા કહે છે તેનેજ શુભેચ્છા કહેવામાં આવે છે. આલો આપણે તે સર્વેનું રહસ્ય તપાસીએ

ભગવા ધારણ કરી ઘરબાર છોડી વનમાં ચાલી નીકળવું તે વિરાગ કહેવાય નહિ; સંસારી પણ વિરાગી હોઈ શકે સંસાર સાર વગરનો છે, એમ જાણી તેમા બધાવું નહિ, તેમજ ઇદ્ર સ્વર્ગાદિ પર્યંત પણ લોભાવું નહિ, તેમને તુચ્છ જાણવા, સર્વમય વૃત્તિ થઈ જવી. કંઈપણ વાછતા ન રહે, ને બધું વિશ્વ આત્મવત્ થઈ જાય, તેનું નામ વિરાગ વિરાગ તેજ પરમેશ્વર. વિરાગ પ્રાપ્ત કરવો તે સંસારના કર્મ મૂક્યા પછીજ પ્રાપ્ત થાય એમ કેટલાકની સમજણ છે, પણ તે સમજમા મોટી ભૂલ છે. ખરે રાગી અને મહા પ્રેમી તો વિરાગીજ છે. અત્યંત અલેદ્ય એજ વિરાગ. વિરાગનું યથાર્થ રહસ્ય પરિચ્છેદ ભાગવામા છે. કારણ કે પરિચ્છેથી રાગદ્વેષની ઉત્પત્તિ થાય છે ને તેની સાર્યજ કામના જન્મ પામે છે, એ કામનાને આધિન ન થઈ જવું તેનું નામજ વિરાગ કર્મમાં સર્વ પ્રવૃત્તિજ છે પરંતુ કર્મથી બધાવું નહિ તેનું નામ વિરાગ. વિરાગનું તત્ત્વ એજ છેદે પોતાને પ્રાપ્ત થતા કર્તવ્ય યથાર્થ રીતે કરવા પરંતુ તેમા આસક્તિ વડે બધાઈ ન જવું. કાર્ય કરવા છતા કામના તણ દેવી. સંસાર છોડી આટ્યા જવું એ વિરાગ નથી, પણ વિરાગનાં સહાયક સાધન રૂપે ગણી શકાય. સુસ્ત થઈને પડી રહેવું કે વ્યવહારને માડી વાળવો એ વિરાગ નથી; વાસ્તવિક રીતે આજસ એ વિરાગવૃત્તિમા અડચણ કરનારજ છે.

નિદ્રા, ચિત્તની અચળતા, વિષયોની વાંછના, ને વિષયલોગ એ સર્વ વિગગમાં ભગ પાડનારા છે ને પરમ વિરાગી તેને તણ દે છે. વિષયોનું અલ્પ ધ્યાન ધરાવનારાઓ પણ વિરાગની મહા સમ ।

ધીથી ભણ થઈ જાય છે કેમકે વિષયોની વાછનાથી કામના પ્રકટે છે, કામના પૂણ ન થાય એટલે ક્રોધ ઉત્પન્ન થાય છે ને ક્રોધથી મોહ ને મોહથી વિવેકનો નાશ થાય છે એ પ્રમાણે વિષયોની વાછના કે કામના ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિને પામી મનુષ્યવૃત્તિને વિરાગ પામવા દેતી નથી, તો પછી જેનામા વિરાગ નથી તેનામા વિરાગનો સહાયક વિવેક ક્યાથી આવે ? મોક્ષધામ કે પરમાનંદ રૂપી હવે નીનો પાયો વિરાગજ છે, પરંતુ જેમ કાચા પાયા ઉપર ઇમારત ટકી શકતી નથી, તેમ વિરાગરૂપી ઉઠા પાયા પોદ્યા વગર મોક્ષ ધામની ઇમારત બાંધી શકાતી નથી, ને કદાચ બાધવામા આવે છે તો તે વિષયોના વાવાઝોગથી કડકડભૂ કરતી તૂટી પડે છે, તે સારૂ વિરાગ રૂપી પાયો પ્રથમથીજ પાડો કરવો. યથાર્થ વિરાગ પ્રાપ્તિની સાથે વિવેકનો ઉદય થાય છે, એ પ્રથમ ભૂમિગાનુ બીજું સાધન છે. સત્ય અસત્ય સમજાય, નિત્ય અનિત્ય સમજાય, ને અતરમા નાનની જ્યોતિ પ્રકટી અજ્ઞાન રૂપી અધાર દૂર થાય એનું નામ વિવેક તે પછી પ્રથમ ભૂમિગાના ત્રીજા માધનમા ગમાદિ પદ્મ પત્તિ આવે છે — બાહ્યે દ્રિયોને નિયમમા રાખવી તેનું નામ શમ, ને વૃત્તિ માત્રને અતર્કુણ કરવી તેનું નામ દમ. બહાર તથા અતરની ઇદ્રિયોને જીતી લેવી તેજ શમ તથા દમ એમ બે બાજુ ઇદ્રિયો શાંત થઈ કામના માત્રનો વિનાશ થતા એકરૂપતા થવા માટે તે ઉપરમ તેમા અભિમાનનો અભાવજ છે મારા તારાનો ને આરા નરસાનો ભેદ ભાવ ઉપરતિ પામેલા યોગોમા રોતો નથી તે પછી તિતિક્ષા, શ્રદ્ધા, સમાધાન, એ શમાદિ અપત્તિના આવશ્યક અંગ આવે છે. નારબધવશાત્ પ્રાપ્ત થતા હોય ત્રે જવા સુખદુઃખની દ્વલભાવના મિથ્યા સમજવી, ને કામના તજી શાંતિથી વ્યવહારમા વિચરવું એનું નામ તિતિક્ષા. એ સવ સાથે મેરૂ જેવી અચળ શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ મનના સકલ વિકલ્પ મરી જવા જોઈએ શુદ્ધ શાસ્ત્ર, ને પોતા ઉપર શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ શ્રદ્ધા એ મોક્ષ વ્યવસ્થામા મહાન શક્તિ છે ને જેનામા એ શક્તિ આવતી નથી ત મોક્ષનો અધિગત થતો નથી. પ્રત્યેક જીવ પોતામય લાગે, સવ જગત્ પ્રકાશમય લાગે, ને પ્રેમના

પ્રભાવથી સંત ને જ્ઞાન એકજ રૂપે સમજાય તેમજ આત્મા આનંદ રૂપ સમજાય, તેનું નામજ સમ્બધાન.

એવી રીતે શમાદિ સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવી તેનું નામ સુસુક્ષ્મતા. સુસુક્ષ્મતા તેનુંજ નામ કે મોક્ષ પામવાની ઇચ્છાથી જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરવા અપરિમિત ઉદ્યોગ કરવો.

તે પછી દ્વિતિય ભૂમિકામા પ્રવેશ કરવાનો છે. તેમાં શ્રવણ, મનન ને નિદિધ્યાસન મુખ્ય છે.

શાસ્ત્રો વાંચી ને કે સાંભળીને બ્રહ્મ કરવાં તેને શ્રવણ કહે છે. તે વાંચેલું કે સાંભળેલું વિચાર પૂર્વક અનુભવમા લાવી અંતઃકરણમાં જમાવવું તેનું નામ મનન.

શ્રવણને મનન ઉપરથી જે એકજ નિશ્ચય ઉપર આવવું તેનું નામ નિદિધ્યાસન. જ્ઞાનમાં તદ્રુપ થઈ જવું એજ નિદિધ્યાસન. ભમરી જેમ કીડાને બચકુ ભરે છે કે તુર્તજ કીડાને ભમરીનું જ્ઞાન થઈ જાય છે, ને તેજ ભાનના પડેલો કીડો છેવટે ભમરી થઈને ઉડે છે; તે પ્રમાણે જ્ઞાનનો ચટકો લાગતા જ્ઞાનનુંજ ધ્યાન થઈ જાય ને જ્ઞાનમય થઈ જતાં કીડામાથી ભમરી બની ઉડી જવાય તેનું નામુજ સિદ્ધજ્ઞાન. એજ નિદિધ્યાસન તે પછી મનનું એકાગ્રપણું તૃતિય ભૂમિકામા આવે છે તે એકાગ્રપણું બહુજ સુક્ષ્મ, રીતે થવું જોઈએ તે પછી સત્વાપત્તિ; એ ચતુર્થ ભૂમિકાનું લક્ષણ છે. તેમાં જીવ શીવનું અલેદપણું જાણવાનું છે. જીવ બ્રહ્મથી જુદો નથી વ્યક્તિરૂપ કે પરિચેદરૂપ એ મિથ્યા ભાવ છે. એમ સુદૃઢ રીતે થાય તે સત્વાપત્તિ કહેવાય. તે પછી અસંસક્રિત, એ પચમી ભૂમિકા છે. આ ભૂમિકામા બ્રહ્મ સાથે કેવળ એક થવા પહું છે.

પ્રેમ, પ્રેમ ને પ્રેમ કેવળ અલેદપણું, સ્વપણાનોજ નાશ, પોતાપણું મટી જવું, એકરૂપ થઈ જવું, પોતાનોજ નાશ એ છઠી ભૂમિકા.

સપ્તમી ભૂમિકા તે મોક્ષ છે. કીડામાથી ભમરીજ થઈ જવું; પદાર્થ માત્રનો અભાવ એજ તૃયાવસ્થા એજ સમાધિ કે જીવન-મુક્તિ,

એજ મોક્ષ, ભેદ ભાવનાનો નાશ ભેદ દ્રષ્ટીજ નન્મ જાગમા ભમાવે
છે ભેદ ભાવનાનો નાશ એવા મહાયોગી સેવદા સમીધિસ્થજ છે ને
સ સારમા વિચરતા છેતા જનકવિદેહીની માફક તેઓ સર્વદા શુભ
નમુજાજ છે આ વ્યવસ્થામા મૃત્યુ પછી સ્થૂળનો અતરાય ટળી
જતા લિંગદેહના ધર્મ પ્રકાશે છે ને કેવળ મનોમય શુભિત કેવી
રીતે ચાલે છે, તેમજ નન્મ મરણના અત્યંત અભાવ રૂપ મોક્ષ
હોઈ શકે કે નહિ? મોક્ષની હદ કયા સુધી હોય છે? વગેરે વગેરે
શુભ રહસ્ય હવે પછી સમજાશે

અર્ચુણ

(કવિ બ ૩)

કૌરવોની સભામાં શ્રીકૃષ્ણ વચ્ચિત્તે

(ગયા અકના ૫૮ ૨૦૫ થી)

બહુ સૌં મહારાજ, આપની આજ્ઞા પ્રમાણે હું કુડી રીતથી
કૌરવોની સાથે સમાધાન કરેવા લીધું તથા વિદુરને સમજાવી વંદિની
વાત ધૃતરાષ્ટ્રને ગળે ઉતારવાની પેરવી કરીશ, પરંતુ મને નથી
લાગતું કે અભિમાની દુષ્ટિધને વંદિના ઉતરે

દુષ્ટ રાજાએ કેહ્યું, તમાગથી નેટલું ખેને તેટલું કરજો સમા
ધાન થાય તો સૌં નહિ તો છેવટ લડાઈ તો છેજ

ઠીક છે, એમ કહી દુષ્ટર જાતા ગોર હસ્તિનાપુર તરફ રવાના
થયા બને પક્ષના સે યનો જમાવ જોતા જોતા ગોરમહારાજ કેટ
લોક કિપસે હસ્તિનાપુરમા આવી પહોચ્યા, વિદુર અને લીધ્યે તેમને
સારો સત્કાર કર્યો. પછી કૌરવોની ઝોકઠી થએલી સભામા ગોર
મહારાજે વંદિને યોગ્ય ભાષણ ગરૂ કર્યું

મહારાજા ધૃતરાષ્ટ્ર, તથા લીધ્ય, વિદુર વગેરે રાજ મહાને
મા'રી એટલી પ્રાર્થના છે કે — જુગારમાં પાડવો સાથે જ — કોલક

સાર થયા હતા, તે પાંડવોએ યથારીતે પાળ્યા છે તો હવે તેમને પોતાનો હક મળવો જોઈએ. આ રાજ્ય ઉપર જેટલો દુર્યોધનનો હક છે, તેટલોજ પાંડવોનો હક છે; છતાં સમગ્ર રાજ્ય દુર્યોધનજ દબાવી રાખે, પાંડવોને તેમનો હિસ્સો આપવામાં ન આવે, એટલુંજ નહિ પણ કપટ કળાથી હરેક પ્રકારે તેમના હક ડુબાડવાની તજવીજ કરવામાં આવે, ને તે મહારાજા ધૃતરાષ્ટ્ર, તથા ભીષ્મ જેવા રાજનીતિજ્ઞ પુરૂષો બેઠા બેઠા પરમ હંસની માફક બોલ્યા કરે, એથી બીજું ખેદકારક પગલું કયું હોઈ શકે ? દુર્યોધન; પાંડવોને નિર્બળ સમજતો હોય તો તેમાં તે મોટી ભૂલ ખાય છે. એકલાજ અર્જુનનું બળ કૌરવોના તમામ દળને સંહારવા સમર્થ છે; વળી શ્રીકૃષ્ણની તેમને-સહાયતા છે; તો કુરૂક્ષેત્રનો સંહાર થતો અટકાવો—પાંડવોનો જે હિસ્સો હોય તે તેમને આપો. એકજ બાપના દીકરાને જે કંઈ મિલકત હોય તે સરખે હિસ્સે મળવી જોઈએ, એવા સનાતન ધર્મને હે મહારાજા ધૃતરાષ્ટ્ર તમે કેમ ભૂલો છો ? દુર્યોધન અને અર્જુનને તમારે સરખાજ ગણવા જોઈએ; તમારે સો પુત્ર નથી પણ એકસો પાંચ પુત્ર છે; એમ સમગ્ર જે જેનો હિસ્સો હોય તે તેમને આપો. પાંડવો દુર્યોધનના ત્રાસથી ધુંધવાઈ રહ્યા છે તેમાં સમાધાનરૂપી જળ રેડી, શાંતીનું રાજ્ય પ્રવર્તીઓ.

ભીષ્મે ગોરની વાતને અનુમોદન આપી કહ્યું પાંડવોને હવે પોતાનો હક મળવો જોઈએ. યુદ્ધ કૌશલ્યમાં પાંડવો નીપુણ છતાં સલાહ સંપન્ને ઈચ્છે છે એ ઘણું વખાણવા લાયક છે. પાંડવોની એ સ્તુતિ કહ્યુંથી સંભળાઈ નહિ તે વચ્ચેજ બોલી ઉઠયે;—પારકા બળ ઉપર યુધિષ્ઠિર, રાજ્ય ભાગ મેળવવાની ઇચ્છા રાખે છે, પણ મહારાજા દુર્યોધન વિરાટ કે દ્રુપદરાજાની બીકથી રાજ્ય ભાગ આપી દે એ આકાશ કુસુમવત્ છે, એ જાંઝવાના જળ સમાન છે; એ હવાઈ કિલ્લા છે. જુગારની રમતમાં પાંડવો હાર્યા તેમાં તેને વનત્રાસ વેઠવો પડ્યો, એમાં દુર્યોધનનો શો વાક છે ? તો પણ જો યુધિષ્ઠિરને રાજ્ય કરવાની હોશ હોય તો પ્રરી વાર તેણે વનવાસ ભોગવવો ને તે પછી રાજ્યની માગણી કરવી.

11 - કલના ગર્વિષ્ઠ વચનથી લીધે એકદમ કોપી ઉઠ્યા, તેમને ઘતરાઈ મહારાજ એ યુક્તિ પ્રયુક્તિથી શાત કર્યા ને દુપદ રાજનાં ગોરનું રૂડી રીતે આશ્વાસન દરી, સંજયને પાડવો પાસે મોકલુ છુ એમ કહી, વિરાટ તરફ રવાના કર્યો.

તે પછી ઘતરાઈ, સંજયને સલામા મોલાવી પાડવોને શાન્ત કરવા મોકલવાની ગોઠવણી કરી,

સંજય ! સત્ય વાત છે કે પાડવોનો કંઈ પણ દોષ નથી, તેનો હિસ્સો તેને મળવો જ જોઈએ, પરંતુ હું લાચાર છું કે દુર્યોધન તેમ કરવા લેશ માત્ર ખુશી નથી યુધિષ્ઠિર રાજ સત્યવાની અને તપસ્વી છે તેથી મને ભય રહ્યો છે કે એનું કલ્યાણ જ છે ને મારા પુત્રોનું એમને હાથે અનિષ્ટ થઈ જશે, માટે જેમ જને તેમ મુક્તિ પ્રયુક્તિથી તારે પાડવોને શાંત કરવા, જેથી તેના કોપના ભોગ મારા પુત્રો ન યાય.

હસ્તિનાપુરથી નીકળેલો સંજય, કેટલેક દિવસે વિરાટ રાજેના ઉપલબ્ધ ગામમાં આવ્યો, પાડવો ત્યાં રહેતા હતા અરસ પરસના કુશળ સમાચાર પૂછ્યા પછી, યુધિષ્ઠિર રાજાએ સંજયને નિચે પ્રમાણે પ્રશ્નો કર્યા.

હે સંજય ! ગધર્વો પાસેથી અર્જુન તથા લીમસેને દુર્યોધના દિને છોડાવ્યા હતા, તે વાતને ઘતરાઈરાજાની સલામા કોઈ વાર યાદ કરવામાં આવે છે કે કેમ ?

એકલા અર્જુને, વિરાટના યુદ્ધમાં કોરવોનો પરાજય કર્યો હતો તે તો તેઓ ભૂલી ગયા હશે ?

દ્રૌપદીના ચીર જે ચેલા, એ વખતની લીમસેનની ઉચ્ચ પ્રતિજ્ઞા યાદ કરી ઘતરાઈરાજા ને કપારી વઘટી છે કે નહિ ?

આજ દિવસ સુધિ અમોએ રાખેલી ધિરજ અને ભલાઈનો કોઈ વાર તમારી સલામા સવાદ થયો છે ? સંજય હું અત્યંત કરણથી

હલગીર છું કે ભીખ અને વિદુરજી જેવા ધર્મધુરંધર મહાત્માઓની સલાહને પણ ધૃતરાષ્ટ્ર રાજા સ્વિકારતા નથી.

સંજયે કહ્યું, મહારાજા, આમાં ધૃતરાષ્ટ્રનો દોષ થોડો છે કેમ કે કલેશનું સ્વરૂપ તો દુર્યોધન છે, પરંતુ તેની આગળ ધૃતરાષ્ટ્રનું કશું એ ચાલતું નથી એજ અનિષ્ટનો પાયો છે. યુધિષ્ઠિર રાજા તમે સમજી અને ધર્માત્મા છો, તો આ ટંડો શાન્ત હરી નાંખવામાં તમારી શોભા છે.

શ્રીકૃષ્ણ દ્વારકાંથી પાછા ઉપલબ્ધમાં કેટલાક દિવસથી આવેલા છે, તે પણ પાંડવોની આ સલામાં હાજર હતા. તેમની સમક્ષ સંજયે પોતાનું બોલવું પુનઃ ચાલુ કર્યું. સાંભળો—

જેવા પાંડવો બળવાન છે, તેવા દુર્યોધન વગેરે પણ બળવાન છે, છતાં એક બીજાનાં લોહી રેડી રાજ્ય ભાગ લેવો તેના કરતાં તો શાંતીથી વનમાં વસવું એજ ઉત્તમ છે. કોણ છત્રોને હારશે તે તો દેવ જાણે, પરંતુ કદાચ કૌરવોનો વિનાશ કરી પાંડવો રાજ્ય પ્રાપ્ત કરે તો પણ તે ધૂળ સમાન છે; કારણ કે ગોત્ર હત્યા એ બ્રહ્મ હત્યા તુલ્ય છે ને તેથી શ્રીકૃષ્ણ તથા અર્જુને, મારા વચનને સન્મત થવું જોઈએ.

યુધિષ્ઠિરે કહ્યું, સંજય ! લડાઈ ન થાય સમ મારી સંપૂર્ણ ઇચ્છા છે પરંતુ પોતાનાજ સુખને ઇચ્છનાર દુષ્ટ માણસ બીજાના વાળબી હકને પણ કેમ આપી શકે ? દુર્યોધનાદિ ચંડાળ ચોકડી કૌરવ કૂળનો સંહાર કરવાજ સ્થપાણી છે. કૌરવોએ અમોને કદ આપવામાં કશું પાછું વાળીને જોયું નથી કેમકે જેમ જેમ ધિરજ રાખી તેના તરફનાં દુઃખ અમો સહન કરતા ગયા તેમ તેમ તેઓ વધારે ક્રૂર થતા ગયા.

અપૂર્ણ.

(કવિ ભગવાનલાલ દુગરશી.)

